

[EXPOSITIO IN PSALMUM CXVIII.]

IN PSALMI CXVIII EXPOSITIONEM ADMONITIO.

*Aperte ex tota serie hujus operis intelligimus beatum Ambrosium, cum Christianos suae curae commissos praeceptis ad perfectionem conditionis suae cumulate comparandam necessariis munire decrevisset, nihil ad illud existimasse conducibilius, quam si psalmorum omnium pulcherrimum, ac moralibus dogmatis refertissimum (**Praefat.**), ipsis exponeret. Quam ob rem cum tam nobile argumentum propositum haberet sanctus Doctor, omnem ingenii vim, omnem sibi divinitus concessam facultatem eidem illustrando adhibuit. Quidquid in eo fuit eloquentiae, quidquid ardoris, modestiae, humilitatis, scientiae, id omne tanto cum splendore in hac commentatione elucet; ut ea communi doctissimorum virorum, atque etiam heterodoxorum suffragio inter praestantiora Ambrosii nostri opera numeretur.*

*Principio quadam praefatiuncula quasi praeludit, in qua compendio explicat quidquid generatim pertinet ad hunc psalmum. Hinc transit ad enarrationem octonariorum, in quorum limine Hebraicas quasque litteras enucleat, quae sunt, ipsiusmet testimonio, velut tituli eorum versuum, quae sub iisdem litteris ascribuntur. (**Serm. 14**). Hoc autem dignum*

est quod observetur, nimirum sanctum Antistitem palam facere ea ipsa quae hic a Davide sub singulis Hebraici alphabeti elementis traduntur, sub iisdem quoque a Jeremia in Threnis suis describi. Veruntamen ante sermonem octavum eam non aperit consensionem, quam deinceps accuratissime ad finem operis prosequitur. Et in hac demum parte copiosius earundem litterarum sensum edisserit.

*Post explicatum unumquodque elementorum ad interpretationem textus accedit, et exacte admodum octo illos versus qui singulis sub elementis continentur, ordine quemque suo expendit; tametsi aliis diutius, aliis brevius immoretur. Primo proponit ipsa verba cujusque versus, et si quid occurrat varietatis, sive in Graecis sive in Latinis exemplaribus, sive etiam in diversa interpretibus, hoc ille nomine magna eruditione oculis subiecit (**Serm. 4, 10, 12 et al.**). et quasi digito indicat fontes istiusmodi discriminis, quod nonnumquam dissidentibus interpretum opinionibus, saepius vero antiquariorum Scripturam imperitia vel indiligentia sua corrumpentium culpa attribuit (**Serm. 4, 5 et al.**). Insuper quid de variis Scripturae versionibus sentiat, candide in medium profert (**Serm. 9, 17, 20 et 22**), docetque (**Serm. 13**) tunc temporis in Ecclesia potissimum valuisse LXX senum interpretationem. Nihilominus tamen libentius ipsemet utebatur exemplari suo Graeco (**Serm. 17**); quamvis etiam minime negligeret et alia subinde consulere, et diversas textus interpretationes quae defendi posse aliqua ratione videbantur, proponere.*

*Etsi statim ab exordio hujus operis (**Serm. 1**) non secus atque in aliis suis lucubrationibus (**Lib. de Isaac et An. cap. 4, num. 23; Praefat. in Luc., etc.**) triplicem Scripturae sensum*

agnoscat, naturalem sive historicum, mysticum, et moralem; primum tamen hic non sequitur, secundum percurrit satis leviter, sed exsculpendo illustrandoque tertio totus incumbit. Neque vero causae illae quibus ad ineundum hoc consilium inductus fuit S. Ambrosius, difficulter afferri possunt, siquidem ipse non semel affirmavit (**Serm. 1, 13 et al.**), quamvis mysticus sensus acutior sit, moralem tamen multo suaviorem, acceptioremque esse populo (**Serm. 13**), qui uberiores in eo sibi praeberi utilitatis segetem cognoscebat. In hunc igitur sensum omnes ingenii sui nervos intendit, Christianisque praecipit qua ratione pervenire valeant ad supremum gradum perfectionis. Illic incredibili ardore animi in praecipua et maxime communia temporibus suis vitia invehitur. Sed nec ipsis sacri altaris parcat ministris: quos quidem ob culpas quae non ita graves videbantur, loco suo ac dignitate abdicari volebat (**Serm. 2, et al.**), nimiam eorum qui se justo molliores peccatoribus exhiberent indulgentiam, sed haud minus illorum qui sibi ipsis remissi rigidiores adversus alios censuram exercerent, severitatem damnans (**Serm. 4, 5**). Ibidem etiam Judaeos, atque haereticos et Arianos imprimis aggreditur, demonstratque (**Serm. 22**) illorum haeresim hinc scaturire, quod philosophorum ac maxime Aristotelicorum argutias et vitilitigationes essent secuti. Denique eorum qui plagii accusabant scriptores nostros, quod librorum suorum praeclarissima quaeque in operibus philosophorum compilassent, mendacium quod alibi (**Serm. 2, et alibi**) non semel impugnat, hic etiam refellit (**Lib. de Abraham Patriarch. et seq.**)

*Intexit hisce omnibus longe maximam Cantici Canticorum partem, cujus hic mysteria, sicut alibi dixerat (**Lib. de Isaac et An. cap. 4, num. 17**), potissimum de Ecclesia interpretatur. Verum non admodum accurate huic insistit expositioni. Siquidem praeterquam quod in pluribus illam sermonibus plane omittit, ejusdem sacri voluminis non nisi circa initium ac finem ordini inhaeret. In reliquis praedicti libri testimonia hinc inde ex variis capitibus petita eo tantum laudat, ut illorum auctoritate res proposita astruatur. Quapropter minime dubitat eadem iterum ac tertio allegare. Cum vero Christianae perfectionis consummationem eodem psalmo contineri asseverasset (**Serm. 13, 21**), hanc lucubrationem concludit (**Serm. 22**) exponendo ultimam partem Canticorum, in qua nuptiae spiritales Verbi cum Sponsa sua, nec non intima ejusdem cum illa conjunctio, quae res plenam cumulatamque perfectionem constituit, describuntur. Qua quidem coronide tam praeclaro operi non poterat apponi nobilior.*

*Hujus libri excellentiam agnoscit Dallaeus (**Lib. de Usu Patrum, pag. 248**), ubi ait: Opus alias praestans, et eloquentia sanaque doctrina refertum, lectuque adeo dignissimum: nihilo tamen secius eidem, alio loco erroris notam audet inurere, asserens (**Ibid. pag. 270**) illic Ambrosium vestigiis Hilarii sanctos omnes antequam Dei fruantur conspectu, flammis expiandos esse praedicantis insistere. Addit (**Ibid., pag. 248**) parum modestam illius dum in allegoricis interpretationibus ludit, licentiam esse. Postremo ipsum in explicandis litteris Hebraicis narrare (**Ibid., pag. 244**) lectoribus suis mera somnia. Verum ille in tribus hisce capitibus aequè iniquus est. Quod enim ad*

primum, erunt fortasse qui eum non satis cohaerentia locutum dicant, quippe qui opus illud sana doctrina refertum palam sit professus. Nos vero quae fuerit sancti Viri de hoc ipso capite sententia, jam declaravimus. Caeterum si hoc in opere Dallaeo praeter memoratum errorem nihil displicet, eum atque alios ejusdem cum ipso communionis obsecramus, ut de sacris nostris mysteriis, ac imprimis de sacrosancta Eucharistia (Serm. 8, 14, 15, 16 et 18) ipsi eadem quae doctor noster, et credant, et loquantur. Tantum demum profecto contingeret, ut soluto divisionis muro utrique eadem fide jungeremur. Quod autem ad secundam accusationem, fatemur quidem cum Gregorio Nazian. excessum improbandum esse in allegoriis: sed vix ullum ex Ambrosianis operibus esse contendimus, in quod non cadat justius quam in hoc, istiusmodi criminatio. Id sane hinc planissimum fit, quod nusquam alibi, ut jam dictum est, latius in morali expositione spatietur S. Antistes, neque mysticum sive allegoricum sensum nisi obiter attingat; quin immo ex ipsis Canticis pulcherrimas morum instituendorum eruat praeceptiones. Denique quod objicitur de elementorum Hebraicorum interpretatione, hoc non validiore niti firmamento ad litteram Aleph demonstrabimus.

Hunc librum constare concionibus quas Ambrosius ad Mediolanensem populum dixit, minime obscurum est. Evincunt hoc ipse dictionis stylus, locorum iisdem diebus ex utroque Testamento in synaxibus recitatorum citationes (Serm. 3, et alibi passim), expressissima tandem verba Praesulis nostri (Serm. 14). Verum difficilius fuerit statuere, utrum singula octonaria singuli sermones complectantur. Si quorundam prolixitatem cum brevitate

aliorum componamus, rationemque tum diversitatis argumentorum, tum variarum interruptionum resumptionumque habendam putemus, haud iniquo animo his assentiemur, qui octonariorum nonnulla non unico sermone tractata fuisse, existimabunt. Sed cum mss. omnes, ac edit. antiquae eosdem sermones secundum Hebraicorum elementorum divisionem distributos ubique exhibeant, atque adeo simillimum veri sit Ambrosium ipsum hancce commentationem, cum illam describeret, hoc ordine constituisse, nihil hac in parte mutatum voluimus. Caeterum dicendum erit operis hujus praefatiunculam, quae certe brevior est, quam ut concionem suam sola contineat, vel una cum primi octonarii explicatione pronuntiata fuisse, vel postea aliorum sermonum capili ab ipsomet Ambrosio superadditam.

*Inquirendum jam quonam tempore eosdem ad populum habuerit S. Episcopus. Constat procul dubio illud antequam librum de Isaac et Anima ibidem allegatum (**Cap. 4, num. 17**) scriberet, evenisse: hunc autem librum anno circiter 387 in lucem editum probavimus (**Admonit. in lib. de Isaac et Anima**). Praeterea ibidem citari videntur (**Serm. 14**) ipsius in Evangelium Lucae commentarii quos opinio probabilior ad annum 386 refert. Ad haec etiam mentio fit (**Serm. 6**) anniversarii festi martyrum Gervasii atque Protasii, quorum sacra Lipsana sub annum 385 aut proxime sequentem inventa sunt. Unde colligas eximium hunc fetum circa idem tempus prodiisse. Hoc ipsum hinc quoque videtur confirmari, quod inflammatum martyrii desiderium Vir sanctus prae se ferat iis verbis (**Serm. 21**), quae tempus illud satis indicent ejusmodi fuisse, per quod martyrii palma etiam tum obtingere*

posset: quod apte congrueque ad insanientis in ipsum Justinæ persecutionem quis referat, hoc est ad 385 aut proximum. At vero admodum credibile est easdem conciones neque una et continua serie, neque uno eodemque anno esse habitas. Videmus quippe Ambrosium aliquando verba fecisse cum anniversaria Gervasii ac Protasii, ut jam diximus, festa recurrerent, quæ festa probabile est in XIII kalend. mensis Julii incidisse: aliquando vero cum dies Sebastiano sacer ageretur (Serm. 20), quem etiam tunc moris erat XIII kal. Februarias celebrari. Advertimus etiam sanctum hunc nostrum modo jejunii diebus, modo aliis concionatum esse. Observamus denique hoc toto in opere nihil quod ad cathecumenos pertineat, deprehendi: verum illic omnia videri apud homines christianis sacris jam initiatos, atque adeo nostrorum omnium mysteriorum cognitione instructissimos pronuntiata. Illum autem constat ad eos non diebus singulis, sed tantum dominicis aliisque solemnioribus sermonem habere consuevisse. Non enim tunc coeptum argumentum, ut de festo diceret, omittebat: sed interdum nonnihil de eo per digressiunculam delibare satis habebat, quemadmodum de superioribus observatum est.

Hanc porro expositionem ad multorum codicum sin minus antiquissimorum, saltem elegantissime juxta atque accuratissime manu exaratorum fidem exegimus. In omnes editos, tum antiquiores, tum recentiores, non solum irreperant menda plurima, verum etiam frequentes interpolationes sine auctoritate intrusæ fuerant, quas partim resecurimus, partim in variis lectionibus, cum eas expungere subveriti sumus, indicavimus. Postremo suam operi inscriptionem restituimus non modo scriptorum codicum

editionumque veterum testimonio, sed etiam suffragio (Lib. de tenenda ver. Script. tom. IV, Bibl. Patr., pag. 426) Lugdunensis Ecclesiae, ac veterum auctorum apud quos ejusdem mentio reperitur.

SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS
EPISCOPI IN PSALMUM DAVID CXVIII
EXPOSITIO. (C)

PROLOGUS.

971 1. Licet mystica quaeque velut tubae increpuerit sono David propheta: tamen moralium magnus magister in eo quantum excellat Ethica, psalmi hujus summa declarat gratia. Siquidem cum suavis omnis doctrina moralis sit, tum maxime suavitate carminis, et psallendi dulcedine delectat aures, animumque demulcet. Meritoque plerisque locis moralium sententias psalmorum tamquam stellarum diffundit lumina, quae lucent atque emicant: centesimum vero et octavum decimum psalmum, velut pleni luminis solem meridiano ferventem calore, in processa libri constituit aetate; ut neque matutini ortus semiplena exordia, neque vespertini occasus quidam senilis defectus, claritati aliquid perfecti splendoris decerperent. Quem per singulas Hebraeorum digessit litteras,

ut quemadmodum parvulorum ingenia primis litterarum elementis assuescunt discendi usum assumere; ita etiam nos hujusmodi elementis usum discamus vivendi.

972 2. Litteris autem singulis octonos versiculos ascripsit; ut simul et unitatem doceret (unitas enim coercet omnia et regit, cui subjecta omnia sunt) et purgationem legitimae sanctificationis Octava enim die sollemnis purgatio vel ex Lege est (**Levit. XII, 3 et 4**); quia octava die circumcisionis sollemnitas impleri statuta est: vel quia totus mundus coinquinatus erat peccatis nostris, et septem illis pollutus diebus. Ubi autem venit resurrectionis dies, convivificati Domino Jesu resurreximus, et erecti sumus, in novitate vitae ablutionis gratiam praeferentes. Meritoque primogenita offerimus animantia in figura primogeniti Filii Dei, castitatis et simplicitatis, spiritale sacrificium acceptum Deo, non quarto aut quinto die; ne immundum aut inconsummatum sacrificium sit: sed octava die qua omnes in Christi resurrectione non solum resuscitati, sed etiam confirmati sumus. Unde licet in baptismo plena sit statim purgatio: tamen quia ablutionis ipsius sacrificiique rationem baptizatus debet cognoscere, non offert sacrificium, nisi octavum ingrediatur diem; ut informatus agnitione sacramentorum coelestium **973** non quasi rudis, sed quasi rationis capax, tunc demum suum munus altaribus sacris offerat, cum coeperit esse instructor; ne offerentis inscitia contaminet oblationis mysterium.

3. Titulus autem Psalmi, *Alleluia* est; hoc est, laus Dei. In his enim hymnis vere Deus laudatur, in quibus est peccatorum remissio. Denique in superiore psalmo passio Domini praemissa est; quae mundum hunc diluit, ut dignos faceret

populos qui Deum immaculato ore laudarent. Ipsa quoque litterarum elementa, ut omnia Hebraea nomina, non sunt rationabilis interpretationis vacua atque immunia, quorum significationes locis suis aperiemus. Centesimus et undecimus psalmus per has litteras in Hebraeo in principiis versiculorum digestus est, et est totus ethicus: et centesimus decimus mihi ita scriptus videtur. Denique vicanos et binos versus habent, et singulis versibus singulae explicantur sententiae. Unde et per metra asseruntur esse descripti.

SERMO PRIMUS. *Aleph.*

1. Prima littera *Aleph* dicitur, cujus interpretatio doctrina est. Sollicitus ergo auditor, plenos doctrinae versus esse qui sequuntur, debes praesumere.

2. (**Vers. 1, 2.**) *Beati immaculati*, inquit, *in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.* Quam pulcher ordo, quam plenus doctrinae et gratiae! Non prius, *qui scrutatur testimonia ejus*, dixit (potuit enim convenire secundum litteram), sed prius: *Beati immaculati in via.* Ante enim vita quam doctrina quaerenda est. Vita enim bona et sine doctrina habet gratiam: doctrina sine vita integritatem non habet. In malevolam etenim animam non cadet sapientia. Ideoque ait: *Quaerent me mali, et non invenient* (**Prov. I, 28**); quia improbitate caecatur mentis oculus, et caligante sibi iniquitate, mysteria profunda invenire non potest. Primum ergo exercenda est vitae militia, corrigendi mores. Cum haec instituerimus ad cursum debitum,

ut sit offensionis correctio, puritatis gratia; tunc ad studia percipiendae cognitionis veniamus suo ordine et via. Prima igitur sunt moralia, secundum mystica. In illis vita, in his cognitio; ita ut si perfectionem requiras, nec vita sine cognitione, nec cognitio sine vita sit: utrumque adstipuletur alteri. Ideoque ait Scriptura: *Seminate vobis ad justitiam, vindemiate ad fructum vitae, illuminate vobis lumen cognitionis* (**Ose. X, 12**). Non prius illuminate, sed seminate: nec solum seminate prius ad justitiam; sed etiam vindemiate, inquit, ad fructum vitae: et sic illuminate lumen cognitionis, **974** ut perfectio non solum consitis, sed etiam receptis fructibus approbetur. In primo quoque psalmo hunc ordinem tenuit, ut in via ambulandum doceret prius, et tunc in Lege meditandum. Qui enim non abiit in consilio impiorum, utique de pietatis via, et justitiae semita non recessit: meritoque in via ambulans beatus pronuntiatur; et die ac nocte meditationem Legis exercens habet gratiam beatitudinis.

3. Quam institutionem secutus Salomon, librum de Proverbiis scripsit, in quo moralem locum uberius expressit, naturalem in Ecclesiaste, mysticum in Canticis canticorum: quamquam si diligenter discutias, et in Proverbiis mystica pleraque reperiis, et in Canticis moralium suavitatem. Nam utique mysticum est: *Sapientia aedificavit sibi domum et subdidit columnas septem, interfecit suas hostias*, etc. (**Prov. IX, 1**). Hocque in Canticis lucet tam mysticum quam morale, in quo blanditiarum suavitas et affectus amantis exprimitur: *Osculetur me ab osculo oris sui; quoniam optima ubera tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata* (**Cant. I, 1**).

4. Constitue ergo virginem desponsatam multo tempore, et justo ferventem amore, quae multa probata opera dilecti probabilium testium assertione cognoverit, desideriis suspensis dilatam frequenter, jam non ferentem moras; quae omnia fecisset, ut sponsum videret: aliquando votis potitam suis, ad improvisum sponsi adventum gaudio turbatam, non quaerere primordia salutationis, non verborum vices; sed statim quod desiderasset exigere. Ita ergo et sancta Ecclesia quae in primordiis mundi desponsata in paradiso, praefigurata in diluvio, annuntiata per Legem, vocata per prophetas, diu redemptionem hominum, Evangelii decorem, dilecti exspectasset adventum, impatiens morae in oscula ruit dicens: *Osculetur me ab osculo oris sui*. Et delectata osculis adjicit: *Quoniam optima ubera tua super vinum*.

5. Et ut moralius dicamus, intellige mihi carnem illam, quae madefacta fuerat in Adam serpentis veneno, quae criminum marcebat fetore, quae procedebat in filiabus Sion alta cervice et nutibus oculorum, et itinere pedum trahens tunicas, et pedibus suis ludens, crinium cincinnis et compositis vultibus, atque redimiculis et omni affectato decore plus dedecens: eandem tamen plurimis edoctam oraculis quod venturus esset, qui serpentis illecebris exclusis, sancti Spiritus infunderet gratiam, ut omnis caro videret salutare Dei, omnis caro ad Deum veniret, inarsisse desiderio: sed metuentem ne ut impatiens, ut lasciva, ut luxuriosa, ut querula, sicut ante fuerat, displiceret; et longiore quam ferre jam poterat, morantis adventus dominici expectatione **975** quateretur: non immurmurantem tamen, nec transgredientem, sed levantem in omni loco puras manus sine ira et disceptatione in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornantem se,

non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis aut veste pretiosa; sed iis quae castitatis et bonae conversationis decerent gratiam, orare dicentem: *Osculetur me ab osculo oris sui; quoniam optima ubera tua super vinum*. Jam volebat adhaerere Christo caro, jam festinabat innubere; ut esset unus spiritus, et fieret caro Christi, quae erat ante meretricis. *Osculetur*, inquit, *me* (osculatur nos Dei Verbum, quando sensum nostrum spiritus cognitionis illuminat); et tamquam despiciens omnes jucunditates et delectationes suas, coelestibus cupiens inhaerere mandatis ait: Quoniam optima praecepta testamentorum tuorum super omnem appetentiam carnis, et saeculi voluptatem. Meminerat enim se in Eva ante sic lapsam, dum voluptatem corporis praefert mandatis coelestibus. Ait: *Unguentum exinanitum nomen tuum (Ibid., 2)*; hoc est, totus immundis impuritatibus diversorum facinorum fetebat hic mundus: nunc spirat ubique suavitas pudicitiae, unguentum fidei, flos integritatis. Et a mortalibus venit ad mystica dicens: *Introduxit me Rex in cubiculum suum, exsulemus et laetemur in te, diligamus ubera tua super vinum (Ibid., 3)*. Simplex est enim osculum, negotiosum autem cubiculi secretum.

6. In ipso quoque Evangelio pulcherrimus de moralibus locus est; ut unusquisque vas suum mundet dicente Domino: *Pharisaeae caece, munda prius quod intus est calicis et paropsidis; ut fiat et id quod foris est mundum (Matth. XXIII, 26)*. Nam nisi se unusquisque intus mundaverit, etiamsi foris speciosus videatur et justus, similis erit dealbatis sepulcris; ut foris quidem justus videatur, intus vero sit fetidus. Sic est doctrina sine vitae innocentia. Sed nec ipsa doctrina potest mercedem habere, ubi gratiam non habet

innocentiae. *Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas* (Psal. XLIX, 16)? Sed revertamur ad propositum psalmum.

7. *Beati, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.* Primus versus moralis, secundus mysticus. Quis hoc dicit? Propheta utique, qui fungebatur carnis alloquio, et dicit hoc post eum psalmum quo descripta est Domini nostri Jesu Christi passio. Ubi ergo et divina sacramenta revelata sunt, et induit Dominicae resurrectionis laetitiam, et passionis degustavit gratiam; vidit justorum congregationes, populos redemptorum, perditorum salutem, mortuorum resurrectionem, sanctificationem sacramentorum, et exclamavit dicens: *Beati immaculati in via*, hoc est: ecce maledicta terra in Adam coepit habere beatitudinem; si tamen legem Domini non derelinquat: ecce immaculatus est homo, qui erat ante pollutus. Quam pretiosum est custodire praeceptum Domini! quam pretiosum etiam praecepti ipsius scire mysterium!

8. Sed quis est immaculatus? Non utique qui in quacumque via ambulat: sed qui in Christo ambulat. Ipse enim dixit: *Ego sum via* (Joan. XIV, 6). In hac 976 via qui ambulat, errare non novit; si tamen ab hac via numquam recedat. Est et via Lex; et ideo dum immaculatus est, in lege Domini ambulet: nec ambulare in via hac desinat, ne immaculatus esse desistat. Non declinet in dexteram aut laevam, aut titubet, non resistat, non exspectet; sed ambulet superiora obliviscens, et ea quae sunt priora appetens, ad destinatum sequatur, ad bravium festinet, contendat usque in finem; finis enim Legis est Christus. Multi volunt ambulare in via, sed non usque ad

finem. Non ambulant Judaei usque ad finem, qui non usque ad Christum ambulant. Non ambulat Manichaeus in via, qui Legem refutat: sed ambulat vera fides quae et Legem suscipit, et plenitudinem Legis agnoscit.

9. Si quis ergo in via ambulat, scrutetur testimonia Domini. Quae licet mystica sint, tamen etiam moralia in se habent; quoniam melius potest ambulare in via, qui scrutatur Domini testimonia. Nam ut quis intemperantissimus captus adulterinae cupiditatis aestu, et victus libidine, vel indulgens flagitiis, qui repugnare nolit appetentiae suae carnis, conversus huc atque illuc, si neminem forte videat, in facinus ruit: idem tamen quamvis inveniat paratam occasionem potiendi, explorat diligenter omnia, in diversum oculos suos, incuriosus justitiae, sollicitus famae, detorquet frequenter, erubescit testimonium erroris, qui non erubescit errorem: ac si quem forte spectatorem cognoverit facinoris sui, verecundia sequestrat intemperantiam; et quamvis cum ancilla vel meretrice vulgari, ubi nullum sit deprehendendi periculum, tentamenta moliatur libidinis, pudore tamen inceptum deserit: quanto magis si quis allevet mentis oculos, et consideret plena esse angelorum omnia, aera, terras, mare, ecclesias, quibus angeli praesunt (mittit enim Dominus angelos suos ad defensionem eorum qui haeredes futuri sunt promissorum coelestium), concepto potest renuntiare peccato! Unde ista turba innocentium, nisi ex illis peccatoribus? Eadem natura est omnium, sed diversa disciplina. Circumcisio nihil est, et gentilitas nihil est: sed observatio mandatorum Dei, naturae ipsius auget gratiam. Merita commutat ille qui dicit: *Tenebrae in circuitu, et parietes me operiunt: peccatorum meorum non erit memor Altissimus (Eccli. XXIII, 26).*

10. Non reveritus esses angelorum praesentiam, si praesentes esse crederes? Non metueres non dicam facere, sed loqui, aut etiam cogitare quod pravum est, si tibi divina Scriptura suasisset, quia Deus cogitationum arbiter, secretorum testis est verax, sicut ipse ait: *Estote mihi testes, et ego testis, dicit Dominus Deus, et puer meus quem elegi (Esai. XLIII, 10)?* Hominem vereris praesentem, Dei Patris et Filii non vereris praesentiam? Sed non vis credere, ne possis cavere: non vis audire, cum legitur, quia Deus novit occulta hominum, ne incipias scire quod timeas, et timere ne pecces. Audi ergo Scripturam divinam, ut convertaris a via prava et maligna. Noli sicut caecus oculis corporalibus, aut sicut surdus, qui eo quod non **977** potest videre aut audire praesentes, solum esse se credit: et in plurimorum coetu, dum putat nullum esse praesentem, perpetrare adoritur quod arbitratur esse secretum; non potest enim videntes videre qui non videt; similiter et tu mentis caecatus oculis noli aestimare quod sine teste delinquas; quia hominis praesentiam declinare potuisti. Plures sunt qui redarguant, quam quos cavere potuisti. Ipsum te fugere tui accusatorem non potes, quem convenit propria conscientia. Et si negas aliis, tibi non negas. Et si homini inficiaris, Deo fateris. Et si volueris negare, tuae te cogitationes revincunt.

11. Elisaeo assistebant angeli, quos videbat; et ideo agmina hostium non timebat: sed timebat puer ejus, qui angelos non videbat. Aperuit oculos ejus ad vocem prophetae gratia Dei, vidit angelorum exercitus, et credidit esse praesentes, quos antea, quia non videbat, putabat absentes (**IV Reg. VI, 16 et 17**). Et tu lege prophetam ut videas, lege ut aperiat oculos tuos: nec te hostilis legio perterreat, et obsessum esse te

credas, qui liber es, qui munitus es spiritualibus turmis, si prophetam non derelinquas. Cum tibi propheta loquitur, quia Deus dixit: *Ego coelum et terram compleo* (**Jerem. XXIII, 24**): cum tibi propheta dicit, *quia plures nobiscum sunt* (**IV Reg. VI, 16**), quia in circuitu nostro angeli sunt: attolle oculos mentis, et videbis non solum angelos, sed etiam Deum, qui dicat tibi: *Aperi mihi, soror mea, proxima mea* (**Cant. V, 2**). Pulsat ad januam et quando tu dormis: si tamen vel excitatus evigiles, vel vocatus januam tui pectoris aperias, introibit. Quod si fugias lectionem propheticam, si domi non legas, in Ecclesia audire nolis; nonne sicut ille qui averso connivet obtutu, ne videat quod possit videre, claudit oculos ne aspiciat, cui potestas videndi est, aut sicut in furore plerique injecere manus oculis suis: ita et tu primo averteris conniventi magis dissimulatione, quam refragatione praerupta? Nam cum ad Ecclesiam venis, et Christianum te asseris, sanus videris, aperis oculos, quibus possis videre: sed dum audire dissimulas quae leguntur, claudis ne videas tibi, etsi aliis videre videris; injicis etiam quasdam perfidiae et intemperantiae manus oculis animae tuae, et caecitatem infers cordi tuo, quod est gravius, voluntariam; ut videns non videas, audiens non audias.

12. Putas te solum esse cum fornicaris, et non recordaris quia oculi Domini vident orbem terrarum? Non audis dicentem: *Ecce venit hora ut dispergamini unusquisque in sua, et me solum relinquantis: sed non sum solus, quia Pater mecum est* (**Joan. XVI, 32**)? Adest ergo Pater, adest et Filius Dei, adsunt ministri, adsunt Cherubim et Seraphim, quae dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus: plena est terra majestatis tuae. Plenus est enim mundus sanctarum virtutum; quia plenus

est nequitiarum. Plenus est orbis terrarum remediis, quia plenus est laqueis. Putas quod in lupanari Christus te non **978** videat, quem videt lupanar intrare? Putas quod in adulterio te non deprehendat, quem videt adulterium cogitantem? Num parietes refugit, qui spectat errores: et secretum criminis aversatur, qui scenam criminis intuetur? An putas tunc primum te intrare meritorium, cum fornicem meretricis ingrederis? Intrasti jam, quando cogitationes tuas meretrix introivit. Intrasti jam, quando ad potiendam prostibulae cupiditatem gressu mentis intrasti. Pulsasti lupanaris fores, quando ad mulieris concupiscendae decorem oculos mentis aperuisti. Et si verum audire vis, quomodo te in lupanari non vidit Christus; quando te vidit, quia adulterando in corde tuo te ipsum lupanar esse fecisti? Denique ipse dicit Dominus Jesus: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam adulteravit eam in corde suo* (**Matth. V, 28**). Unde tamen tam religiosus in opinione, qui tam probrosus in crimine?

13. Sed adquiesco tibi quod Jesus te nolit videre, nolit revincere, qui nolit accusare, nolint videre et angeli. Sed videt diabolus, qui tecum introivit, immo qui te introduxit: vident ministri ejus, qui te circumdederunt, ne videres angelos Dei: vidit Belial, vidit legio, qui te impulerunt; ne quis revocaret, ne quis teneret. Noli putare quod colludium tibi praestet silentii, qui vult tecum supplicii habere consortium. Studet plures similes sui videre; et in eo habet gloriam, quod plures perditos fecerit. Ipse est incentor, ipse accusator, ipse in Judam introivit, ipse eum ad prodicionem impulit, ipse misit ad laqueum. Quanti dicturi sunt in illo die adversus eum: Tu nos circumvenisti, tu impulisti (**Gen. III, 13**)! Exemplum

quaeris? Accipe dicentem Evam praevaricationis suae auctorem fuisse serpentem. Sed illum implicavit, non se absolvit. Cui respondit Dominus: Non praeceperam ne gustaretis de ligno solo, quod est in medio paradisi (**Ibid., 11**)? Respondebit ergo Veritas et pluribus: Diabolum audistis suadentem noxia, me non potuistis audire vitalia mandantem.

14. (**Vers. 3, 4, 5, 6.**) Et ideo operemur justitias: *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Utinam dirigantur viae meae ad custodiendas justificationes tuas! Tunc non confundar, cum perspiciam in omnia mandata tua.* Non solum mandasti, inquit, custodiri mandata tua, sed etiam custodiri nimis. Quando hoc mandavit? In paradiso quidem mandavit Adae, ut custodiret mandata: sed fortasse non mandaverat nimis custodire; et ideo lapsus est, ideo inflexus voce mulieris suae, ideo deceptus erat a serpente, putans quod si in parte aliqua recederet a mandato, non penitus erraret: sed quia semel a semita mandatorum recessit, totam deseruit viam, et exspoliavit omnibus nudumque reliquit. Ideo Dominus, quia lapsus erat, qui in paradiso erat, postea te per Legem, per Prophetas, per Evangelium, per Apostolos monuit, ut nimium custodias mandata Domini **979** Dei tui. Omne, inquit (**Matth. XII, 36**), verbum otiosum quod locutus fueris, reddes pro eo rationem. Noli dissimulare: ab aliquo mandato iota unum, aut unus apex non praeterit. Noli recedere de via. Si in via ambulans vix tutus es a latrone; quid facies si te extra viam vagantem invenerit? Dirigantur gressus tui; et ne infirmus sis ad dirigendum, precare ut dirigat Dominus vias tuas.

15. Hic optat: *Utinam dirigantur viae meae!* Alibi dicit: *Exspectans expectavi Dominum, et exaudivit me*

et statuit pedes meos in petra, et direxit gressus meos (Psal. XXXIX, 2 et 3). Roga ergo et tu, ut Dominus dirigat vestigia mentis tuae; quo possis Domini custodire justificationes. Non confunderis, cum respexeris in omnia mandata ejus. Ante enim confusus es in Adam et Eva. Denique nudus factus es, operuisti te foliis; quia confundebaris: abscondisti te a conspectu Dei; quia erubescebas, ita ut tibi diceret Deus: *Adam, ubi es (Gen. III, 9)?* Cum illi dicit, tibi dicit; Adam enim interpretatione latina homo dicitur, hoc est: Homo, ubi es? Et Adam respondit: Timens quia nudus eram, et tota mente confusus, ante conspectum tuum venire non ausus sum (**Ibid., 10**). Ergo ne confundamur, custodiamus mandata Domini, et custodiamus omnia. Nam si quis unum mandatum custodiat, et aliud praevaricetur, nihil ei prodest. Custodivit se aliquis a sanguine, non custodivit ab adulterio; utique in uno convictus, punitur etiam legibus saecularibus: nec prodest ei alterius criminis abstinencia, si in altero fuerit deprehensus.

16. (**Vers. 7, 8.**) *Confitebor tibi, Domine, in directione cordis* (advertis quas vias dirigas) *in eo cum didicero judicia justitiae tuae. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.* Hoc loco mystica plenius cognoscere se velle testatur, ut ingrediatur penetralia mysteriorum coelestium, et aperiantur sibi thesauri sapientiae et scientiae in Christo absconditi. Unde et Salomon ait: *Attrahe nos post te: in odorem unguentorum tuorum nos curremus. Introduxit me Rex in cubiculum suum (Cant. I, 3).* Et fortasse illud quod ait supra: *Osculetur me ab osculo oris sui (Ibid., I),* significat Spiritus sancti supervenientis gratiam, sicut angelus ad Mariam dixit: *Spiritus sanctus*

superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. I, 35). Quando autem introduxerit eam Rex in cubiculum suum, passionis tempus, lateris compunctio declarat, sanguinis effusio, sepulturae unguentum, resurrectionis mysterium; ut osculum quasi sponsa acceperit: in cubiculum autem Christi sit introducta Ecclesia, non jam quasi tantummodo desponsata, sed etiam quasi nupta; nec solum thalamum sit ingressa, sed etiam legitimae claves copulae consecuta sit. Ideoque quasi in thalamo sita ait: *Colligatio guttae frater meus mihi, inter media ubera requiescet (Cant. I, 12).* Quod si cubiculum quaerimus, ipse nos edoceat, qui ait: *Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuum: et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito (Matth. VI, 6).* Cubiculum Ecclesiae corpus est Christi. Introduxit eam Rex in omnia interiora mysteria, dedit ei claves; ut aperiret sibi thesauros scientiae sacramentorum, clausas antea fores panderet, cognosceret **980** quiescentis gratiam, defuncti somnum, virtutem resurrectionis.

17. In illo cubiculo justitias Domini Jesu nupta reperit. Quae sunt illae justitiae? Utique sacramenta baptismatis, sicut legimus, quia cum venienti ad baptismum diceret Joannes: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me; respondit Jesus: Sine modo; sic enim decet nos adimplere omnem justitiam (Matth. III, 14 et 15).* In illo cubiculo justificationes Domini didicit, cognovit consilium Dei, sicut scriptum est: *Quia omnis populus audiens, et publicani justificaverunt Deum baptizati baptismo Joannis: pharisaei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in se, non baptizati ab eo (Luc. VII, 29 et 30).* Quod illi spreverunt, nos eligamus, et sequamur consilium Dei, quo nihil potest esse sublimius; hoc

enim divinum, quo fit remissio peccatorum. Cum didicerit itaque justitias Domini, Deum timens non confundetur. Denique et Paulus ait: *In nullo confundar* (**Philip. I, 20**).

18. Et quia nullus potest perfectus esse sine favore Dei, neque tutus; ideo rogare debet, ne penitus eum derelinquat Deus. Nam supra rogavit David ne derelinqueretur dicens: *Ne derelinquas me, Domine Deus meus* (**Psal. XXXVII, 22**); hic ait: *Ne derelinquas me usquequaque*, hoc est, multum. Supra forte quasi adhuc imperfectus, et in magnis perturbationibus positus ne derelinqueretur, timebat: hic autem jam fortior non timet derelinqui ut tentetur; sed rogat ne penitus derelinquatur. Plerumque enim derelinquit Deus quos vult probari: penitus autem derelinquit quos deserit. Dereliquit penitus Judam: non dereliquit autem sanctum Job, in cujus patrimonium, in cujus corpus potestatem diabolo dedit (**Job II, 6**); in animam autem non dedit. Nam si dedisset in animam, penitus dereliquisset eum. Numquid non ideo derelictus est Job, ut relictus probaretur, probatus coronaretur? Dereliquit igitur Judam, cui ait: *Quod facis, fac celerius* (**Joan. XIII, 27**). Dereliquit enim penitus, quem sceleris sui permisit effectui. Alios autem apostolos cum vidisset esse turbatos, quia dixerat: *Quo ego vado, vos non potestis venire* (**Ibid., 33**); addidit: *Non turbetur cor vestrum* (**Joan. XIV, 1**). Et infra: *Iterum venio, et accersio vos ad me ipsum; ut ubi sum ego, et vos sitis* (**Ibid., 3**). Denique turbatus Petrus qui derelinqui timeret ait: *Domine, quo vadis* (**Joan. XIII, 36**)? Vidit Dominus turbari eum, et respondit ei: *Quo ego vado, non potes me modo sequi: sequeris autem postea* (**Matth. XIV, 30 et 31**). Sic et in mari cum titubaret, clamavit ad Christum; et porrexit ei dexteram Christus, ne penitus derelictus periret.

19. Nemo autem debet inflari, quod numquam derelinquatur: vel dolere, quod aliquando derelinquatur; siquidem ipse Filius se dicit derelictum, sicut habes: *Deus, Deus meus, respice in me; quare me dereliquisti (Psal. XXI, 1)*? Et ille quidem numquam derelictus a Patre est, cum quo Pater semper est. Scriptum est enim: *Ecce jam venit hora, ut dispergamini unusquisque in sua, et me solum relinquantis: sed non sum solus, quoniam Pater mecum est (Joan. XVI, 32)*. Sed secundum corpus in quo est traditus passioni, vox ista processit; quoniam derelinqui nobis videmur, quando sumus in periculis constituti. **981** Unde et Paulus ait de Patre Deo: *Qui Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum (Rom. VIII, 32)*. Dereliquisse videtur; quia non pepercit, qui tradidit morti: sed non penitus dereliquit, cui dicitur: *Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. XV, 10)*.

SERMO SECUNDUS. *Beth*.

1. (**Vers. 9.**) *In quo corrigit juvenior viam suam?* Superiorum octo versuum non absurda nobis cecidit disputatio; ideoque et sequentia persequi studium fuit. Et primum litterae secundae, hoc est *Beth*, interpretatio consideranda est, quae in latino conversa, confusio declaratur. Sed qui viam suam corrigit, non confundetur. Verum quia is qui corrigit ante in errore fuit (quomodo enim corrigitur, nisi quod ante deflexit a vero?), utique in lapsu positus, et adolescentiae luxu, ac lascivae aetatis captus illecebris, ubi ad juventutis proventus confinia sobria mente resipiscet: tamquam confusus animo, quoniam

modo erubescenda deponat, et plena probitatis assumat, diu secum volvit; et diversis fluctuans cogitationibus librat atque examinat, superiora obliviscens, et ea quae sunt priora appetens, quemadmodum viam suam corrigat, offensionemque adolescentioris aetatis seria juventutis fronte praetexat. Unde ne diu dubitet hujusmodi, et incerto haereat, dat Propheta consilium, quasi cum eo ipse deliberans; tunc enim salubriora consilia credimus, si propensiore meditatione examinata videantur. Sed ipsa deliberationis susceptio docta definitione distinguitur, ut diversarum cogitationum concursus auferat dicens: *In quo corrigit juvenior viam suam?* Hic enim deliberantis est finis, quo viam suam corrigat.

2. Et respondit: *In custodiendo verba tua.* Et bene ad Dominum conversus respondit deliberanti, quasi prece atque oratione delata consilium hoc Domini inspiratione repererit; ut non praesumptionis humanae, sed dignationis divinae remedium crederetur. Mens enim nostra verborum coelestium conspersa seminibus, quae ante degenerabat in stirpibus, meliores cultus edere, fructusque afferre incipit. Dirigamus igitur semitas nostras, nec tortuosi serpentis sequamur anfractus. Viae enim Domini rectae; perversae autem viae errantium, de quibus dicitur: *O qui reliquerunt semitas rectas (Prov. II, 13)!* In ordinem seges laeta porrigitur, atque in versum quemdam vineta ponuntur: cervorum cursus directior, vulpeculae flexuosus. Ideo de Herode dicitur: *Ite, dicite vulpi illi (Luc. XIII, 32);* quia deflexerat a via recta, nec iter suum in juventute correxerat: dignus Hieremiae Threno, quo deflentur peccatores, qui jugum verbi in **982** juventute suscipere recusarunt. Ideo captivi ducti sunt, ideo deplorantur

tamquam mortui; quia vitae nescierunt semitas, et digna opera cadaverum busto non declinaverunt. Flens ergo mortem perpetuam Judaeorum, dicit Hieremias: *Bonum est viro cum tollit jugum in juventute: sedebit singulariter, et silebit; quia tulit in se* (**Thren. III, 27 et 28**).

3. Non solum tollere jugum verbi, sed in juventute debemus tollere. Si enim sero tollamus, incipimus poenitentiam superiorum magis habere, quam tenere gratiam. Praeveniamus ergo juventutis annos correctione congrua; ut magis dicamus singuli: *Deus qui pascis me a juventute mea* (**Gen. XLVIII, 15**); quam recordationem habentes lapsum defleamus dicentes: *Delicta juventutis meae, et ignorantiae meae ne memineris* (**Psal. XIV, 7**). Hoc debilitatis est remedium, illud robur salutis. Salutis medicina vulnere quaeritur: gratia sanitati. Ideoque ait: *Bonum est viro, cum tollit jugum in juventute* (**Thren. III, 27**). Ei autem qui post decursae juventutis annos jugum tulerit, non est statim perfectum bonum. Stimulant enim eum peccata sua, exagitat conscientiam consuetudo peccandi, et usus erroris instabilem facit. Luctandum est diu hujusmodi viro, ut abolefaciat in juventute facta inveterata atque diuturna. Huic in periculo res est, illi in bono.

4. Denique sedebit ille singulariter, quasi is qui facile non inveniatur aequalem, singularibus donatus praemiis: et silebit quietus et feriatus ab omni interpellatione mundanae sollicitudinis, et voluptatis: et divinis vacabit oraculis, quae solent singulariter sedentibus revelari, sicut sancto David, qui ait: *Quoniam tu singulariter in spe constituisti me* (**Psal. IV, 10**). Et hic quidem non in secreto solus sedebat, sed cum praeesset populis; singulari tamen gratia praeminebat. Elias

solus sedebat, cum ab angelo, vel etiam corvis cibum deferentibus pasceretur (**III Reg. XVII, 6, et XIX, 7**). Solus non solum secretus a turbis, verum etiam segregatus a meritis plurimorum. Denique revelationes illi divinae gratiae refulgebant, cujus muneris fructum pro mercede adipiscebatur; quia a juventute sua jugum verbi suscipiendum putavit, nec trahenda longo diutius fune peccata.

5. Potest juvenior iste qui fecit bonum, tollendo in juventute jugum verbi, nondum perfectus, qui adhuc juvenior, segregans vero se a colloquiis aequalium, quae plerumque corrumpunt bonos mores, et contagia volens fugere peccantium; ita intelligi singulariter sedere et silere, ne rudis aetatis facilitate labatur: sed intendere seniorum praeceptis, prophetarum oraculis, apostolorum magisteriis: laudandus eo quia prius vult loquenda cognoscere, quam proferre quae sentiat; antequam loqui discat, timens ne multiloquio peccatum contrahat. Unde puto et Pythagoram illum philosophum imitatore juvenis hujus **983** prophetici instituisse sectam, ut discipuli sui quinquennio non loquentes tanto silentio loqui discerent; cum praesertim et David, superioris aetatis quam Pythagoram fuisse non dubium sit, qui ait: *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam* (**Psal. XXXVIII, 2**). Et quia forte aliquando aliquid locutus esset incautius; ideo postea a Deo poni ori suo custodiam postulavit. Esaiam quoque pythagoricis anteriorem fuisse quis nesciat? Qui cum audisset, *clama* (**Esai. XL, 6**); non prius clamaverit, quam audiret quid clamare deberet. Respondit enim: *Quid clamabo* (**Ibid.**)? Unde dictum est ei: *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus, ut flos feni. Aruit fenum et flos ejus decidit:*

verbum autem Domini manet in aeternum (Ibid., 6 --- 8); et prophetica voce clamavit.

6. Uterque igitur juvenis praedicandus: ille tamen serus, hic cautus; ille se ipso contentus, et numquam sibi solus: iste pulchram aetati lubricae disciplinam adsciscens silentii; nec adhuc sibi abundans, sed aliis se timens credere: quaerens tamen a juventute congregare, quae in senectute et sibi et proximis suis prosint, ne dicatur ei: *Quae in juventute non collegisti, quomodo invenies in senectute (Eccli. XXV, 5)?* Ergo is si in concilio seniorum sederit, manum adhibebit ori suo; ut audiens sententias colligat, quod sibi ad maturiorem servet aetatem: quemadmodum Maria cum verba Christi audiret, conferebat ea omnia in corde suo (**Luc. II, 51**): quemadmodum Joannes cum caput suum supra pectus Jesu Domini reclinaret (**Joan. XIII, 25**), hauriebat profunda secreta sapientiae.

7. En tibi juvenem qui viam suam in juventute correxit. Piscator erat cum fratre suo; vidit Dominum Jesum, cum plicaret retia sua, et audivit dicentem: *Venite faciam vos piscatores hominum et relictis retibus suis, et patre, secutus est eum (Matth. IV, 19 et 20)*. Viam saeculi coeperat currere: sed auditis Christi imperiis, deseruit vitam mundi, secutus est Christum: probavit quia in eo *corrigit juvenior viam suam*, si Christi verba custodiat, dicens ad eum: *Diligamus ubera tua super vinum (Cant. I, 1)*. Sic tamen bibens, ut non absorberetur vino: sed gratia ejus laetitiam cordis hauriret, non corporis ebrietate titubaret. Denique bibens hoc vinum, aperuit oculos suos, et vidit viam rectam, reliquit tortuosas vias dicens: *Aequitas dilexit te (Ibid., 3)*; hoc est, non flexuosa itinera te sequuntur, sed

solus ad te potest justitiae trames pervenire. Qui enim diligit justitiam, non se avertit a Christo. Quomodo enim arbitrum justitiae, remuneratoremque meritorum innocens metuat conscientia?

8. In hoc ergo juvene viam suam corrigente spectato magna mysteria, quae in Canticis Canticorum sanctus Salomon repletus Domini spiritu resultavit. Constitue Dominum Jesum recumbentem in convivio, reclinantem se Joannem supra pectus ejus, mirantes alios quod servus se supra Dominum reclinaret, quod caro illa **984** peccatrix supra templum Verbi recumberet, quod anima illa carnis vinculis innexa, aulam divinae plenitudinis scrutaretur. Haec ergo mirantibus aliis respondit anima Joannis: *Fusca sum, et decora, filiae Hierusalem* (**Cant. I, 4**); fusca per culpam, decora per gratiam. Dicit et caro: *Fusca sum, et decora*; fusca pulvere saeculari, quem certando collegi: decora oleo spiritali, quo mundi hujus pulverem squalloremque detergi. Fusca per vitium: sed decora jam per lavacrum, quod abluit omne delictum. Fusca sum, quia peccavi: decora, quia jam me diligit Christus: quam relegaverat in Eva, recepit ex Virgine, suscepit ex Maria.

9. Dicit etiam Synagoga, cujus mysteria hoc loco plerisque videntur exprimi: quae cum se rejici jam videret propter totius plebis impietatem, solabatur se tamen; quia ipsum Christum de populo suo, et Petrum et Joannem et Jacobum, Christo adhaerentes videbat, qui habebat eloquia sibi credita; et ideo dicebat: *Fusca sum et decora, filiae Hierusalem*; fusca per incredulitatem, decora per Legem: fusca per lapsum; decora, quia dilexit me sol, et prior facta sum congregatio Dei. Nolite refugere me, quia fusca sum; ideo fusca sum, quia sol me

reliquit justitiae, qui ante me illuminare consueverat; amisi colorem vultus mei; obtusa facta est acies oculorum meorum, quibus ante solem videbam: in tenebris ambulo, quia diem Christi nescio. Nolite tamen despicere me; quoniam qui reliquit, potest rursum aspicere, misereri iterum. Solet congregare dispersos, desertos requirere, colligere destitutos. Omnes tribus Israel convenite, aspice me decoram ante dilectam: *Nolite aspicere me, quoniam offuscata sum (Ibid., 5)*; hoc est, non solum aspiciatis, quia offuscata sum. Non est intuitus me sol, et ideo offuscata sum. Sed lucet sol super justos et injustos: super justos per gratiam, super injustos per misericordiam; illis mercedem meritorum tribuens, istis peccata dimittens. Et gentibus non lucebat ante, nunc lucet: nunc illis oritur, qui oriebatur mihi; qui illis remisit, remittet et mihi. Nolite arbitrari quoniam offuscata sum, quod penitus reliquerit me sol, et jam non intueatur, non requirat aegram. Dissimulavit a me; quia non servavi mandata ejus: reconciliabitur, cum viderit meorum poenitentiam delictorum. Non vidit me sol, quia non recepi advenientem; non aperui fenestras, ut lumen vitae intraret. Cum aperuero, illuminabit oculos meos, qui venit ut totum mundum illuminaret, et videant etiam non videntes.

10. *Filii matris meae pugnaverunt adversus me, posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodivi.* Putant aliqui hoc de illis dici, qui Synagogam ad Legis praecepta constringunt; ut Legem custodiat, vineam suam tueatur, quam custodire non potuit. Denique custodiebat ut faceret uvas, fecit autem spinas. Quae sit igitur **985** vinea, venit David testificari nobis dicens: *Vineam ex Aegypto transtulisti, ejecisti gentes, et plantasti eam (Psal. LXXIX, 9)*. Possunt et apostoli esse

filiis matris ejus, qui vere impugnauerunt Synagogam dicentes: *Ecce convertimur ad gentes (Act. XIII, 46)*; et nationibus verbum Dei seminare coeperunt. Possunt et prophetae intelligi, qui monendo denuntiandoque, ut vineam suam custodiret Synagoga, nihil profecerunt. Fecit enim spinas improbitatis, quae virtutis uberes fructus deferre debuerat. Et ideo confitetur, quia populum suum custodire non potuit; meritoque sero quaerit tenere, quem cum teneret, amisit: multo dissimilior ejus quae dicit: *Inveni quem dilexit anima mea, tenui eum, et non relinquam eum (Cant. III, 4)*.

11. Denique illa invitat in hortum suum Sponsum: haec ubi pascat requirens, dicit ad ipsum: *Annuntia mihi quem dilexit anima mea (Cant. I, 6)*. Cur quem dilexit anima mea dicis, et non quem diligit? Cur dimisisti, quem tenebas? Dilexisti patrum fide, amisisti incredulitate: tenebas charitatis vinculis, amisisti longo fune perfidiae. Ideo nescis ubi pascat, ubi maneat; nam si scires, non quaereres. Dicis enim: *Ubi pascis? ubi manes in meridie (Ibid.)*? Meridiem nosti esse Ecclesiam, quae teneat Christum: et tu eum in noctibus quaeris? Dic, inquit, mihi, Christe: responde vel propter id quia ante carus fuisti atque dilectus mihi: etsi ego tantae praerogativam charitatis amisi; tu tamen quasi pius responde mihi: *Ubi pascis? ubi manes?* Reliquisti me, abiisti ad gentes: recessisti longe a me; et illis propior factus es, a quibus longe eras; sed factus es prope, quia crediderunt sanguini tuo: a me recessisti; quia ego crucem tuam non suscepi, ut mundi redemptionem, sed ut noxii damnationem. Qui autem receperunt te, Domine, sicut salutis auctorem, in meridie sunt. Illis lucet, illis refulges, illis calet gratia tua, sicut meridies. Mihi matutinus eras, cum adhuc crederem: sed non credebam plene, quia non

sum inventa in meridie; sicut Joseph cum fratribus suis qui coenabant meridie. Illis meridies factus es, qui pascuntur in divitiis tuis, et in te sperant. Ideo ut dixit David; *Deduces eorum justitiam tamquam lumen, et iudicium eorum tamquam meridiem* (**Psal. XXXVI, 6**).

12. Quaeris ergo tamquam aliena, quae proxima eras: tamquam pauper, quae dives fuisti. Vis sequi, quae praecedebas: atque utinam vel sequaris, quos praecedere debuisti! Mercenaria esse desideras, quae ante mercenarios colligebas. Mercenariae utique vox ista dicentis est: *Ne forte fiam circumamicta super greges sodalium tuorum* (**Cant. I, 6**). Quae proselytos ex gentibus ante suscipiebas, **986** nunc ipsa in nationibus vis pro proselytis suscipi, et tamquam advena congregari.

13. Respondit Jesus: *Nisi noscas te decoram inter mulieres* (**Ibid. 7**). Quid est se noscere, nisi ut sciat se unusquisque hominem ad imaginem et similitudinem Dei factum, rationis capacem, qui terram suam excolere tamquam bonus agricola debeat aratro quodam, et falce sapientiae, ut vel dura findantur; vel luxuriantia recidantur: qui inferiorem sui portionem animi imperio debeat gubernare? Unde etiam in Lege scriptum est: *Attende tibi, ne fiat verbum absconditum in corde tuo* (**Deut. XV, 9**). Tibi, inquit, attende, non utique dicit pecuniae tuae, non possessionibus tuis, non viribus corporis: sed animo tuo ac menti tuae; unde omnia consilia, facta, cogitationesque manant. Tibi ergo attende ibi, ubi potiolem esse te nosti. Nosce te ipsum, quod Apollini Pythio assignant gentiles viri, quasi ipse auctor fuerit hujus sententiae; cum de nostro usurpatum ad sua transferant,

et longe anterior Moyses fuerit, qui scripsit librum Deuteronomii, quam philosophi qui ista finxerunt.

14. Unde et Salomon oraculum divinum secutus scripsit in Canticis Canticorum: *Nisi scias te decoram inter mulieres* (**Cant. I, 7**); hoc est, nisi cognoscas te mortalem, rationalem, et tua peccata fatearis, cito dicas iniquitates tuas ut justificeris; nisi convertaris, et prior accuses delicta tua, venit dies mortis, et jam nullum conversionis remedium est: praeveniris dum non cogitas. Accende facem tuam, priusquam Sponsi tibi claudatur janua, qui exspectare diu non solet negligentes. *Nisi scias te*, inquit, *decoram inter mulieres*; et dicas: *Fusca sum et decora* (**Cant. I, 4**): fusca sum, quia peccavi: sed decora; quia diligor, quia genus sum Abrahae, electum genus, dilectum Deo: nihil tibi proderit patrum gratia; potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. Et alibi in Evangelio legisti (**Luc. XIII, 11 --- 13**), quia Abrahae filiam ligavit diabolus nequitiae suae vinculis, quam solvit Dominus die sabbati. Nisi ergo scias te, nihil tibi proderit. Et si dicas: Abrahae sum filia, quae non credis, quae errorem non corrigis; Abraham quidem salvatur: sed te nobilitas generis non juvabit, nisi fides servaverit. Non te decipiat data patribus repromissio. Non suscipio personam hominis, non suscipio praerogativam generis; nisi videro congruentem generi morum nobilitatem, ut fiat iusti generis electio.

15. Quod si scias te, et agnoscas quia peccato obnoxia es; exeundum in calcaneis gregum est tibi. Exi ergo nuda pede, *et pasce haedos tuos in tabernaculis pastorum* (**Cant. I, 7**). Qui sine peccato est, agnos **987** pascit, oves pascit. Quae autem peccato obnoxia est, pascit haedos qui a sinistris sunt; non

enim potest esse in dextera pastoris boni. Sequatur magis dicentem Petro: *Veni retro me, satana* (**Marc. VIII, 33**). Sequendo Petrus in dextera meruit collocari; ideoque ei dicitur: *Pasce agniculos meos* (**Joan. XXI, 16**). Sed quo exeat, audi: *Ad tabernacula*, inquit, *pastorum*; hoc est, ad gentes, ad dispersionem. Ideoque dixit: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis* (**Zach. XIII, 7**); ut repleatur totus orbis terrarum grege Christi, significans tunc fore salvam Synagogam, cum se huic dispersioni et ipsa sociaverit, quae replevit hunc mundum; tabernacula enim pastorum, regna sunt terrae. Ideoque propheta David nationes annuntians credituras ait: *Regna terrae, cantate Deo* (**Psal. LXVII, 33**). Ergo sciat se juvenior, ut corrigat viam suam.

16. Sed dicis: Quis potest cognoscere viam juvenior, ut corrigat; cum Propheta dicat: *Tria sunt impossibilia mihi intelligere, et quartum quod non agnosco: vestigia aquiliae volantis, viam serpentis in petra, et semitas navis navigantis, et vias viri in juventute* (**Prov. XXX, 18 et 19**). Si Salomon fatetur quod non agnoscat vias viri in juventute; quomodo potest juvenior cognoscere? Cui respondebitur quod illae viae viri in juventute non cognoscantur, quae sunt secus vias serpentis in petra, et secus semitas navis fluctuantis, et vestigia volantis aquilae, quae ungues asperos habet, praedam includit, et supra nubes volat, in aere errat, in mari piscem interficit; et tamen non est impossibile hoc quartum, sicut illa tria; cognoscit enim Dominus qui sunt ipsius, et vult ut sciat se unusquisque, sciat se populus Dei.

17. Sed esto non cognoscantur errantium viae, sicut dicit Dominus: *Non novi vos, discedite a me, operarii iniquitatis* (**Luc. XIII, 27**): hic autem juvenior qui potest

corrigere viam suam, fortasse juvenior sit aetate, non moribus; et habeat in primo flore juventutis suae senilem intellectum, de quo ait: *Canities autem est intellectus hominibus* (**Sap. IV, 8**), quibus maturitas consilii, gravitasque suppetit. Unde et Hieremiae dicitur: *Noli dicere quia juvenis sum* (**Jer. I, 7**). Et utique erat aetate juvenis; sed prohibet eum juvenem se dicere, qui esset maturioris prudentiae. Daniel cum puer esset, accepit spiritum quo dignus senectutis primitiis haberetur; ut redargueret senes ipse non senior longaevitate, sed gratia; erat enim in illo aetas senectutis vita immaculata (**Dan. XIII, 45**). Cui bene competit Davidicum illud dicere: *Super seniores intellexi* (**Infra vers. 100**). Ideoque tamquam de veterani consilii, et senilis scientiae viro divinum pronuntiavit oraculum: *Quis prudentior quam Daniel* (**Ezech. XXVIII, 3**)?

18. Nunc illud advertamus, si possibile est ut corrigat juvenior viam suam, an non? Si non est; ergo mentitur Propheta: sed quia non mentitur, possibile est. Ita tamen possibile, ut quod impossibile videatur, fiat possibile; si custodiat junior verba Dei: si autem non custodiat, impossibile. Unde illud Evangelicum: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum* **988 coelorum** (**Matth. XIX, 24**). Quod hoc quoque libro impossibile esse dixit, sic tamen intelligimus impossibile esse, quia divites non custodiunt mandata Dei: si autem custodiant, fit possibile quod impossibile videbatur. Hic est camelus qui intrat per augustam viam; quae illum ante capere non poterat concupiscentem, jam capit custodientem mandata divina. Custodientem autem verba Dei, quia custodivit ea, Moyses quasi seniorelem elegit (**Exod. VII, 1**); et nunc quibus

hoc Spiritu Dei committitur officii, ut eligant seniores viros, eligunt sine dubio inter seniores juvenem corrigentem viam suam, in custodiendo verba Dei. Et si senioris aetatis virum elegerint, non quasi longaevum utique elegerunt, sed quasi custodientem verba Dei: quod si reperitur in juniore, utique et ipse est eligendus. Liquet igitur ex his quod non senectutis longaevitas eligatur, sed custodia verborum Dei. Denique ipse Moyses Jesum Nave et Caleb juvenes prae caeteris approbabat, quorum consilium in terrae electione magis, quam multorum seniorum, et ipse secutus est, et Deus praetulit (**Num. XIV, 6 et 7**).

19. Unde et illud de Jacob quod supra diximus: *Deus qui pascit me a juventute mea* (**Gen. XLVIII, 15**); manifestat nobis de eo dictum, qui tulerit jugum verbi in juventute sua (**Thren. III, 27 et 28**), et recedens ab Esau et similibus ejus, sedit singulariter, in se tempus exspectans, quo possit cum disciplina proferre sermonem; et propterea spiritali est donatus alimento, adhuc aevi integer, sed veteranus consilio. Neque enim dignum est ut credamus quod tantus patriarcha de corporali cibo dixerit: *Deus qui pascit me a juventute mea*; quia nec corporalem panem desiderabat, cum diceret: *Si Dominus Deus mecum est, ut det mihi panem manducare, et vestem indui omnium quae das mihi, decimam decimabo tibi* (**Gen. XXVIII, 20 --- 22**). Nam si patres nostri spiritalem escam manducaverunt, et spiritalem potum biberunt; quanto magis sanctus Jacob cibo pastus est spiritali!

20. Ille quoque intellectus hoc loco suppetit, nec alienus a vero est; quia juvenior ille ex congregatione gentium populus, qui antequam in Christo crederet, tortuoso errabat anfractu; in eo

corrigit viam suam quia Dei verba custodivit, quae noluit custodire populus Judaeorum; et ideo ille viam salutis invenire non potuit. Consideremus et sequentem versum.

21. (**Vers. 10.**) *In toto corde meo exquisivi te; ne repellas me a mandatis tuis.* Si Deus repellit unumquemque, quem repellendum putat, videamus ne excusationem ei tribuat, qui cum sequi Deum vellet, repulsus sit. Et primum quemadmodum bonus Deus repellit sequentem, nisi ipse mereatur repelli? Sicut ipse Dominus ait: *Vulpes foveas habent (Matth. VIII, 28)*; et ideo quasi vulpem repellit. Et alibi: *Quia omni habenti dabitur; ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo (Matth. XXV, 29).* Cui addit, nisi ei qui toto corde exquirat eum; ut quod deest naturae, id Dei operatione acquirat et gratia? Sicut Salomon, qui ex toto corde exquirens Deum, sapientiam **989** postulavit: et quia non opes sibi regias, sed divinae munus gratiae depoposcit, accipere meruit sapientiae disciplinam: repletus est Domini Spiritu, ut cognosceret mandata omnia (**III Reg. 11 et 12**). Qui autem non habet, ut in corde suo exquirat Dominum, et facit quidem opus Dei, sed negligenter facit, maledicto subjectus est, sicut legimus: *Quia maledictus omnis qui opus Dei facit negligenter (Jerem. XLVIII, 10).* Merito ergo repellitur, quia maledicto dignus est, quia polluit magis et impedit opus quod negligenter putaverit exsequendum.

22. Consideremus ergo utrum bonitas sit repelli ab opere negligentem: an vero retineri. Et imaginem rei hujus ex aliis sumamus artibus. Curat medicus aegrotum, sed negligenter: et desidia medici virus alta vulneris serpit. Quanto igitur melius removeri hujusmodi medicum qui tempus terit, cum profectum nullum sentiat vulneratus; ut curandi officium ad

eum medicum transferatur, qui maturius possit aegroto sua diligentia subvenire! Nonne clementior est qui repellit nihil proficientem, quam qui retinet ad discrimen aegroti? Constitue aliquem praepositum aedificantibus, vel etiam textentibus, qui debeat summam operis explicare; utrum is tibi probabilior videtur, si in id diligenter insistat, ac si quem forte incuriosum adverterit de iis qui operantur in domo aliqua construenda, repellat eum, melius credens non aedificare, quam hiantibus rimis aedificata dissolvi; atque aliquem in ejus substituat locum, qui cum diligentia aedificet? Similiter etiam tetrini praepositum repulso rem negligentium, ut substituat diligentes, ne longa tetrinum corrumpat incuria; non magis probabis, quam illum qui desides in sua negligentia perseverare patiatur?

23. Transi nunc ad eos qui mandata aedificant, et legem intexunt, et animam uniuscujusque receperunt sanandam. Nonne si quis eorum aedificet domum Dei cum justitia, texat indumentum cum diligentia, sanat animam cum gratia, opus bonum facit? si vero incuriosus ac remissus aliquis, fabri, textoris, medici spiritalis locum occupet, ut sacerdos summus, ut presbyter, ut minister altaris sacri; nonne commodius est non subire unumquemque id muneris, quod implere non queat, quam subeuntem, neque ipsum strenue suscepto fungi munere, et eripere locum alteri, qui naviter eum possit tueri? Quid! quod etiam ipsi consulitur, qui remissior cum sit, repellitur, ne plus offensionis contrabat.

24. Quid sit autem repelli consideremus; lectum est enim: *Sicut vulnerati dormientes, projecti in monumentis, quorum non meministi amplius; et quidem ipsi de manu tua repulsi sunt* (Psal. LXXXVII, 5). Advertamus igitur quos

vulneratos et projectos in monumentis repellit, quorum non meminerit amplius. Isti sunt qui a mandatis Dei repelluntur. *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas (Psal. XLIX, 16)?* Et quia a mandatis Dei repelluntur, repelluntur utique de manu Dei. Et bene prospexit, ne quis de manu Dei videatur eripi; quia nemo potest quemquam rapere de manu Dei. Qui ergo privatur muneris suscepti officio vel gratia, non rapitur, sed rejicitur; ut dixit Dominus Jesus ad Hierusalem: *Quoties volui congregare filios tuos 990 et noluisti! Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. XXIII, 37 et 38).* Abstulit illis sanctificationem, altare thymiamatis, et orationis sacrarium, propitiatorium altare sacrificiorum, sacerdotum et levitarum ministeria; et tamen cum haec sublata essent omnia, quae secundum Legis mandata habebant, ait Apostolus: *Numquid repulit Deus haereditatem suam Non, inquit, repulit sed conclusit omnia in incredulitate, ut omnium misereatur (Rom. XI, 1, 2 et 32).*

25. Sunt ergo qui ad tempus a mandatis propter misericordiam repelluntur; sicut et illis consulitur qui vomuntur. Nam quemadmodum manens in corpore quod vomendum est, plus acescit: ita qui debet excludi, si retineatur, nec se corrigat, totum corpus exulcerat. Meritoque Angelo Laodiceae dicit testis fidelis et verus: *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus; utinam frigidus esses, vel calidus: sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo (Apoc. III, 15 et 16).* Aperte negligentiam graviori damnat iudicio, quam imprudentiam. Frigidus est enim qui fidem nescit: calidus qui Spiritus sancti fervore succensus est. Qui ergo calorem fidei non habet, tolerabilius illi fuerat fidem non

accepisse, quam neglexisse. Est enim tepidus peior frigidus, ut Judaeus qui sibi videtur fidem habere quam non habet. Quanto tolerabiliorem causam gentilis habet, qui potest dicere: Non cognovi Legem, non audivi prophetas, ideo non credidi, quam ille qui legit omnia, ex quibus venturum Jesum crederet, et non credidit! Neuter quidem excusatur, nec ille qui legit, nec ille qui legere noluit: sed plus delinquit, qui negavit quod legerat, quam qui opera non fecit, quae facienda non cognovit. Quanta autem fidei et justitiae gratia est, ut in ore Dei sit, qui fidem tenet, et opera exercet justitiae: et quantum amittit, quem evomuerit ex ore suo Dominus Jesus, et ex suis visceribus ejecerit! quam pius tamen, qui et justos in ore suo tenet, et injustos non ante evomit, quam denuntiet evomendos! ut vel hujusmodi admonitione conversi dignum aliquid efficiant, quo non vomantur. Nunc tertium versiculum consideremus.

26. (Vers. 11.) *In corde meo, inquit, abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Propterea ergo mysterium regis bonum est abscondere; peccat enim Deo, qui commissa sibi secreta mysteria putaverit indignis esse vulganda. Periculum itaque est non solum falsa dicere, sed etiam vera, si quis ea insinuet quibus non oportet. Quod vitium quadripartitum est, vel adulationis, vel avaritiae, vel jactantiae, vel loquacitatis incautae; quia dum adulari vult aliquis ei cui loquitur, effundit mysterium. Nonnulli etiam studio lucri mercedem prodicionis sequuntur; ut tegenda silentio vendant loquendo. Alii, ut plura nosse videantur, et scientiam suam jactitent, aperiunt quod celare deberent. Plerique dum sine judicio loquuntur, verbum emittunt, quod revocare non possunt. Ideo vir laudatur serius, et non otiose. Erat homo abscondens sermones suos, ut

apostolus Paulus, qui novit quid loquatur singulis, et quando quid loqui debeat. Unde et Corinthiis dicit: *Lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis (I Cor. III, 2)*. Ideo hos in transitu videt: manet autem apud Ephesios; quod **991** ostium sibi magnum apertum esset, notum facere gentibus mysterium Christi (**I Cor. XVI, 8 et 9**). Ideo et Salomon tempus tacendi, et tempus esse loquendi docet (**Eccles. III, 7**).

27. Prae caeteris autem Dominus Jesus in Evangelio declarat suo, dicens, Simile esse regnum coelorum thesauro abscondito in agro (**Matth. XIII, 44**). Utique non aurum, non argentum, non pecunia comparari potest regno coelorum: sed eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, quibus ipsum regnum acquiritur. Hunc ergo thesaurum sapientiae et cognitionis absconditum in agro, in quo plantata sunt verba Scripturarum coelestium; cum invenerit homo, abscondit illum in corde suo, nec divulgat eum: sciens quia si divulgaverit Babyloniiis thesaurum Dei, magnam offensam contrahet; ut dicatur ei sermone prophetico: *De semine tuo accipient, et facient spadones in domo regis (Esai. XXXIX, 7)*. Per quae significatur quia is qui prodiderit divina mysteria, posteritatem animae suae, seminariumque meritorum habere non possit.

28. Cave ergo ne divitias tuas perfidis prodas: et si amicitiam simulent, non illis aperias interiora domus tuae; non reseres thesauros regios, quos Babylonii scire non debent; ne veniant et capiant posteros tuos, et seminarium virtutis abscindant. Hoc est quod etiam in Evangelio dicit Dominus: *Nolite mittere margaritas vestras porcis (Matth. VII, 6)*. Ideo bene facit qui abscondit eloquia Domini in corde suo, sicut

abscondebat propheta David, sicut Maria, quae conservabat omnia verba Domini Jesu in corde suo (**Luc. II, 51**). Etenim si bonum est viro sermones suos abscondere, quanto magis sermonem Dei cordis nostri gremio debemus operire, debemus abscondere!

29. (**Vers. 12.**) Quarto versu dicit: *Benedictus es, Domine: doce me justificationes tuas*. Non enim quicumque dixerit, Domine, Domine, ipse intrabit in regnum coelorum: sed qui voluntatem Dei fecerit. Ideo iste qui correxerit viam suam a juventute sua, custodierit verba Dei in toto corde, quaesierit Dominum Deum suum, nec repulsus sit a mandatis Dei, et dignus habitus cui committerentur arcana sapientiae, absconderit ea in corde suo, ne peccaret Deo; quasi habens eloquia Dei, gratias agit, dicens: *Benedictus es, Domine*; et desiderat ipsum doctorem habere, cupiens cognoscere secreta Legis, et quemadmodum interpretationem habeat: *Si emeris puerum Hebraeum, et servierit tibi annis sex* (**Exod. XXI, 2**), et reliqua, quibus praemissum est has justitias discere, quas proponit in conspectu filiorum Israel: haec a Domino quaerit discere, quae homines docere non poterant; nisi Deus ante docuisset. Quae posteaquam a Christo didicerunt apostoli, Ecclesia dicit: *Introduxit me Rex in cubiculum suum* (**Cant. I, 3**); hoc est, in illud secretum suum in quo sunt thesauri scientiae et cognitionis suae. Ideoque tibi dicitur: *Cum oras, intra in cubiculum tuum* (**Matt. VI, 6**), quod significat mentis animique secretum. In hoc cubiculum justitiarum Sponsa se poposcit induci; cum post odorem unguenti excurrerit, quod semper fluit, et numquam deficit.

30. (**Vers. 13.**) Ideo quasi edoctus Propheta justitias quinto versu dicit: *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris*

tui. Et quomodo alibi dicit: *Judicia 992 tua sicut abyssus multa (Psalm. XXXV, 7)?* Quomodo Apostolus ait: *O altitudo sapientiae et scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et ininvestigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini (Rom. XI, 33 et 34)?* Si inscrutabilia sunt judicia, quomodo ergo judicia? quomodo *omnia pronuntiavi*, ait Propheta, *judicia oris tui?* Sed fortasse non eadem sunt judicia Dei, quae judicia oris ejus. Si alia sunt, bene dicitur: *Cogitationibus tuis quis similis erit (Psal. XXXIX, 6)?* Et ideo inscrutabilia sunt judicia ejus; quia ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. Si autem nullus nisi Christus hoc dicit, qui potest dicere: *Ego et Pater unum sumus (Joann. X, 30).*

31. Distinguamus tamen, nec vereamur ne impugnet se velut contrariis Scriptura venerabilis. Consideremus enim quia non dixit: *Judicia oris ejus sicut abyssus multa*: sed *Judicia tua* dixit; nec Apostolus posuit: *Inscrutabilia judicia oris ejus*; sed: *Inscrutabilia judicia ejus*. Possumus enim judicia Dei aestimare, quae occulta nobis non patefecerit; judicia autem oris ejus, quae annuntiaverit, et per os prophetarum locutus est. Os enim Dei propheta intelligitur, cui dicitur: *Clama*; et ille ait: *Quid clamabo?* Et inspiratum est ut diceret: *Omnis caro fenum (Esai. XL, 6)*. Quod utique locutus, oris Dei functus officio est; quia locutus est iudicium Dei. Ergo prophetica oracula jam non sicut abyssus, sed etiam ipsa sunt abyssus; quia nemo potuit in coelo, vel in terra, aperire librum, nisi Christus. Veniamus nunc ad sextum versum.

32. (Vers. 14.) *In via*, inquit, *testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis*. Alii in auro, alii in argento, alii in vestibis; alii in possessionibus, vinetis,

oleis, segetibus; alii in operibus picturae, marmorum; in diversis denique singuli delectationes habent: spiritalis in via testimoniorum coelestium delectatur, tamquam omne possidens patrimonium, in omnibus dives; sicut Apostolus dicit: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei nostri, quae data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in ipso, in omni verbo, et in omni scientia (I Cor. I, 4 et 5)*. In tantum doctrina Apostoli Corinthii profecerunt, ut qui ante non poterant nisi sicut parvuli lac solum bibere, postea in omnibus divitiis abundarent cognitionis et verbi. Delectabatur ergo David in omnibus divitiis cognitionis, scientiae, sapientiae, et in omni actu bonorum operum. Et si quis nunc intentus divinis, triplicem illam sapientiae hauriat disciplinam, θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν; bonus studio percipiendae cognitionis, pulchrior erit exsequendae rationalis moralisque doctrinae gratiam tenens. Qui prophetica aenigmata Dei spiritu revelante cognoverit, Evangelii altitudinem in operibus comprehenderit et consiliis, apostolici sermonis moralitatem adverterit; is tamquam in omnibus dives, uberem capiet voluptatem.

33. Et quia suavis est corporalis voluptas, ideo non quasi pro gratiae qualitate cum spiritalibus comparatur; sed quasi ad testimonium suavitatis arcessitur. Siquidem et Apostolus docet invisibilia et sempiterna Dei a nobis per ea intellecta esse, quae facta sunt (**Rom. I, 20**). In Canticis quoque habemus **993** scriptum: *Equae meae in curribus Pharaonis assimilavi te, proxima mea*. In quo dum velocium equorum cursui similitudo Ecclesiae comparari videtur, aestimatur dives ejus gratia. Non igitur unam equam divitis regis

accipias: sed absolute pro equitatu, ut saepe diximus, qualis ovis illius est pro grege ovium. Pharao igitur ut potentissimus rex, et praedives habebat equos potentes, ut Scriptura dicit currus Pharaonis; quasi potentissimum genus ad bellorum usum, et subsidium praeliandi. Denique his curribus Pharao fugientes Hebraeos facile comprehendit. Sicut ergo equi juncti concorditer trahunt currum, et patienter suscipiunt jugum, et portant congrua cum gratia, et jugi illius susceptione mansuescunt: sic et congregatio nationum gentilibus indomita moribus se ante jactabat; ubi vero suscepit jugum dicentis: *tollite jugum meum . . . quia leve est: et onus meum, quia suave est* (**Mat. XI, 29 et 30**); et coepit Sponsa Christi concordia et mansuetudine populorum esse sublimis, et toto circumferri orbe, tamquam currus equis velocibus supra mundum rapta, ascendit ad Sponsum.

34. Denique et in posterioribus Canticorum partibus dicit: *Posui te currus Aminadab* (**Cant. VI, 12**). Multos currus habet in se Ecclesia, quos omnes spiritalibus habenis Dominus regit: et una anima multas cogitationes habet, quas Domini habena restringit et revocat; nequando in praeruptum noster hic currus feratur. Aminadab autem interpretatione significatur pater beneplaciti, cujus filius legitur in Numeris Naason princeps populi (**Num. II, 3**), qui sit intelligendus interpretatione serpentinus; et agnoscis istud, si repetas, quia sicut serpens pependit in ligno qui te redemit.

35. Ergo anima currus est Dei, ut ira ejus, et libido, et timor, et omnes saeculares concupiscentiae refrenentur. Ecclesia quoque currus est Dei, quae regenda est gubernaculis Christi; ne diversorum populorum motus eam dissensionesque perturbent. Illo quoque Naason bene intelligitur Christus; quia

virga Aaron conversa in serpentem illos serpentes Aegyptios devoravit (**Exod. VII, 12**). Has ergo divitias habeamus, his delectemur, ut currant nobis equi rationabiles, et commoremur in praeceptis eorum.

36. (**Vers. 15.**) Et ideo ait: *In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.* Qui enim exercetur in verbis apostolorum, Jesu Domini mandata cognoscit, et considerat vias ejus, quibus finis est Christus, qui ait: *Ego sum via* (**Joan. XIV, 6**).

37. (**Vers. 16.**) *Et in tuis justitiis meditabor, non obliviscar verborum tuorum.* Admonet hic locus memores Scripturarum nos esse debere, et justitias ejus non solum sermone, sed etiam operis imitatione meditari. Non enim qui disputant Legem, et non faciunt quae Legis sunt; sed qui factores Legis sunt, justificantur.

SERMO TERTIUS. *Gimel.*

1. Tertia littera secundum Hebraeos est *Gimel*, quae Latine retributio dicitur. Denique in primo statim versu hoc ostenditur.

994 2. (**Vers. 17.**) *Retribue, inquit, servo tuo.* Quomodo supra ipse David: *Non secundum peccata nostra reddas nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis* (**Psal. CII, 10**); et hic poscit retributionem? Illa videtur vox peccatoris esse, haec bene sibi conscii, qui praemia boni

operis exposcat. Unde possumus etiam hoc intelligere, quod de ejus persona psalmus iste formetur, qui natus ex Virgine pro totius mundi redemptione ad dexteram Patris sedere praesumat, sicut ipse ait: *Amodo videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis* (**Matth. XXVI, 64**).

3. Non est tamen alienum, nec arrogans, si etiam David remunerationem a Domino Deo suo pro egregiis laboribus postulet. Praerogativa est fidei atque justitiae, de Domini favore mercedem usurpare. Denique reprehenditur Petrus (**Matth. XIV, 31**), quia super fluctus ambulans, humano magis dubitavit affectu, quam apostolica auctoritate praesumpsit. In Evangelio quoque docemur habere fidem (**Luc. XVII, 6**), et non haesitare de iis quae supra hominem sunt, gerendis. Merito ergo David in superioribus, quasi adhuc imperfectus, secundum peccata sibi reddi refugit, atque declinat: in hoc autem psalmo qui est posterior (**Psal. CII, 10**), quasi fundatus virtutis processu, retribui sibi secundum fidei operisque certamina deprecatur. Siquidem etiam Paulus, qui ante dixerat: *Non sum dignus vocari apostolus* (**I Cor. XV, 9**), postea ait: *Reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, justus iudex: non solum autem mihi, sed et eis qui diligunt adventum ejus* (**II Tim. IV, 8**). Et Apostolus ibi pollicetur, hic autem verecundius adhuc precatur: quod utique non insolentis arrogantiae, sed innocentis est conscientiae ab ipso cui servieris, petere mercedem; quoniam desperare segnitiei est materia: sperare autem, incentivum laboris est.

4. Pete igitur confidenter, si merita suffragantur; ut talia petendo studiosius elaborares, quod ea petitione sis dignior. Quis athleta si desperet coronam, descendat in stadium: aut si

eam postulet victor, offendat? Probatio spem facit, spes confidentiam. Iusti ergo talis oratio est: delectatur Dominus tali precatione; ut pro puritate conscientiae utaris auctoritate.

5. Tamen quominus videatur petitio arrogans, bene addidit: *Servo tuo* (**I Cor. VII, 22**); in quo et humilitatis est gratia, et praemium servitutis. Qui enim vocatus est in Domino servus, libertus est Domini, tam pretioso emptus sanguine. Magnum tibi est vocari puerum meum, quasi ad servum dicitur. Si quis ergo est servus, et bene servit Domino, et nihil facit quasi servus peccati: sed qui dicit: *Servus inutilis sum*; quod debui facere, feci; bene is dicit: *Retribue servo tuo*.

6. Gloriosa servitus, qua pro nobis servivit et Christus. Beata servitus, qua et tu servis: sed ita, si nihil possit adversarius de tuo sibi servitio vindicare. Amat ergo Christus boni libertatem servuli. Denique in Canticis dicit: *Quam speciosae factae sunt genae tuae sicut turturis, cervix tua sicut redimicula* (**Cant. I, 9**)! Vultus liberior est, ubi est castitatis conscientia: et portare Christi jugum suave est, si ornamenta putes cervicis tuae esse, non onera. Attolle ergo oculos semper ad Dominum **995** Deum tuum, et quaere Deum ut invenias. Erige cervicem; redimicula, non vincula geris. Multa quoque animalia redimiculis gaudent, et phalerari sibi magis, quam vinculari videntur. Genae sicut turturis praeferant insignia verecundiae: redimicula cervicis libertatis attollant fiduciam. Leve est enim jugum Christi; et ideo cervix eo non premitur, sed levatur.

7. *Similitudines*, inquit, *auri faciemus tibi ex distinctionibus argenti: quoadusque Rex est in declinatione sua* (**Ibid., 10**). Ex iis enim qui ex Lege sunt et prophetis, mediocriter ante

crediderant gloriam Domini Jesu: sed haereditas ejus diffusa per populos, quo frequentius examinata, hoc amplius est probata. Crebrae enim persecutiones Ecclesiae justorum nobis titulos, et martyrii victorias ediderunt. Itaque sicut aurum bonum, ita Ecclesia cum uritur, detrimenta non sentit, sed magis fulgor ejus augetur; donec Christus veniat in regnum suum, et reclinet caput suum in Ecclesiae fide. Qui cum venisset ad oves perditas domus Israel, non habebat ubi caput suum reclinaret: nunc autem jam redolet fides; ideoque dicit Ecclesia: *Nardus mea didit odorem suum (Ibid., 11)*. Et dicit cum praesumptione exspectans retributionem.

8. Fragrat unguentum gratiae, ex quo Virgo generavit, et Dominus Jesus sacramentum Incarnationis assumpsit. *Colligatio*, inquit, *guttae consobrinus meus, botryo Cypri frater meus mihi, inter media ubera mea requiescit (Ibid., 12)*. Corpus enim suscipiens dominus Jesus charitatis se vinculis illigavit: et non solum se membris nostris et passionibus naturalibus, sed etiam cruci vinxit; ideoque sicut botryo in Ecclesiae fide, et morali requiescit gratia. *Nardus Cypri, consobrinus meus in vineis Engaddi (Cant. I, 13)*. Engaddi, si locum quaerimus, regionis cujusdam quae in Judaea est, locus sic dicitur, in quo opobalsamum gignitur: si interpretationem, Engaddi tentatio latine significatur. In illis ergo vineis lignum est, quod si quis compungat, unguentum emittit: hic fructus est ligni. Si non incidatur lignum, non ita fragrat et redolet; cum autem compunctum fuerit artificis manu, tunc lacrymam distillat: sicut et Christus in illo tentationis ligno crucifixus illacrymabat populum, ut peccata nostra dilueret, et de visceribus misericordiae suae fundebat unguentum,

dicens: *Pater, dimitte illis; quia nesciunt quid faciunt* (**Luc., XXIII, 34**). Tunc ergo in ligno compunctus est lancea, et exivit de eo sanguis et aqua omni unguento suavior, accepta Deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis effundens: et quasi balsamum ex arbore, sic virtus exhibat e corpore. Unde ait: *Sentio virtutem exisse de me* (**Luc., VIII, 46**). Inde opobalsamum expressio dicitur; eo quod compunctione ligni balsamum per cavernam punctionis erumpit. Compunctus igitur Jesus odorem remissionis peccatorum, 996 et redemptionis effudit (**Luc., XXIII, 11**). Nam et constrictus erat Verbum, cum esset homo factus: et pauper factus est, cum dives esset; ut nos illius inopia ditaremur. Potens erat, et despiciendum se praebebat; ita ut Herodes sperneret eum et illuderet ei. Terram movebat, et haerebat in ligno: coelum obducebat tenebris, mundum crucifigebat: et crucifixus erat: inclinabat caput, et exhibat verbum: exinanitus erat, et replebat omnia: descendit Deus, ascendit homo: Verbum caro factum est, ut caro sibi Verbi solium in Dei dextera vindicaret: vulnus inflictum erat, et fluebat unguentum: scarabaeus audiebatur, et Deus agnoscebatur.

9. Respondit et Christus. *Ecce es bona proxima mea, ecce es bona* (**Cant. I, 14**). Quoniam cognoverat Ecclesia mysterium, et pro totius mundi redemptione crucifixum Dominum Jesum praedicabat, meretur audire: *Ecce es bona*; quae me bonum dicis, *et ipsa bona es*, quae vidisti gloriae meae decorem, *et ipsa bona es et decora*. Quid est autem Christum dicere: *Bona es*, vel *decora es*; nisi illud Evangelicum: *Constans esto, filia, remissa sunt tibi peccata tua* (**Matth. IX, 22**)?

10. (**Vers. 17.**) Ergo cui Christus peccata donavit, recte dicit: *Retribue servo tuo, ut vivam, et custodiam verba tua.* Non habet in retributione quod desperet; quia Dominus Jesus venit mundum salvare, non perdere. Ideoque immemor est injuriae, memor gratiae; sicut in prophetico libro testificatur ipse dicens: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, et memor non ero: tu autem memor esto, et judicemur. Dic tu prius iniquitates tuas, ut justificeris* (**Esai. XLIII, 25 et 26**). Quicumque ergo dicit iniquitates suas Deo, justificatur: et quicumque justificatur, retributionem non timet, sed exproscit: qui retributionem non timet, vivet.

11. Sed quare dixit: *Vivam*, et non dixit: *Vivo*? Quia haec vita non est loco praemii, quae in loco mortis est. Dolet Propheta in pulverem mortis se esse deductum (**Psal. XXI, 16**): Apostolus cupit ex hoc mortis corpore liberari (**Rom., VII, 24**); et putamus quod de hac vita sibi blandiatur Propheta? Omnia hic plena mortis sunt. Intrat mors per fenestram, intrat per ostium; nisi Dominus ostio tuo ponat custodiam. Denique ex multiloquio peccatum nascitur. Lege mandata Legis, et invenies scriptum: *Quia vivens si mortuum contigerit, inquinatur* (**Num. XIX, 11**). Quantos tangimus mortuos? Inter quantos mortuos versamur? Ideo tibi Auctor vitae dicit: *Relinque mortuos sepelire mortuos suos* (**Matth. VIII, 22**). Ideo tibi alibi dicitur: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis* (**Ephes. V, 14**). Quomodo tibi diceretur: *Surge a mortuis*, nisi inter mortuos viveres? Ponamus te mundum esse ab operibus mortuis, et peccati colluvione; quomodo mundus es, qui in corpore mortis es, qui inter sepulcra vivis mortuorum? Oportebat Petrum **997** loqui mortuis; ut procederent de sepulcris suis.

12. Indigemus ergo purgatione, quia tetigimus mortuos (**Num. XIX, 1**). Lex nos mundari jubet: quis tantus, ut supra Legem sit? Ipsum Nazaraeum sanctum Dei, si is tetigerit mortuum, immundum pronuntiat (**Num. VI, 9**). Ideoque radit caput suum, et deponit capillum quasi non sanctum; et iterum orat ut exaudiatur, qui ante propter mortui attactum exorare non potuit: irrationabiles duxit dies; quia irrationabili appropinquaverat. Deponit igitur mortua et superflua capitis sui, ut Christo reconcilietur. Ergo si Nazaraeus purificatur, et nos purificari oportet.

13. Omnes contigimus mortuum. Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut quis audebit dicere mundum se a peccatis? Sit aliquis fortasse qui in sermone non deliquerit, licet rarus iste, de quo Deus dicat, sicut de sancto Job: *Ille non peccavit labiis suis* (**Job. XXII, 10**); tamen non semper habere potuit mundas cordis sui cogitationes, injicit se diabolus in cor hominis. Pone parata semper et pervigili custodia quisquam cor suum sepserit, tamen in medio peccatorum versatur, necesse habet etiam ipse purificari. Unde Esaias, cum dixisset: *O miser ego! quoniam immunda labia habeo, et in medio populi versor immunda labia habentis* (**Esai., VI, 5 et 7**); statim descendit unum de Seraphim, et contigit labia ejus carbone, ut immunda ejus labia mundaret.

14. Non unum est baptisma: unum est quod hic tradit Ecclesia, per aquam et Spiritum sanctum, quo necesse est baptizari catechumenos. Est et aliud baptisma, de quo dicit Dominus Jesus: *Baptisma habeo baptizari, quod vos nescitis* (**Luc., XII, 10**). Et utique jam baptizatus in Jordane fuerat, sicut superiora declarant (**Matth., III, 13**): sed sit hoc baptismum

passionis, quo etiam sanguine suo unusquisque mundatur. Est etiam baptismum in paradisi vestibulo, quod antea non erat: sed posteaquam peccator exclusus est, coepit esse romphaea ignea, quam posuit Deus (**Gen., III, 24**), quae antea non erat, quando peccatum non erat. Culpa coepit, et baptismum coepit: quo purificentur, qui in paradysum redire cupiebant, ut regressi dicerent: *Transivimus per ignem et aquam* (**Psal. LXV, 12**). Hic per aquam, illic per ignem. Per aquam, ut abluantur peccata: per ignem, ut exurantur. Sed quod est gravius, et hic sustinemus ignem, et illic.

15. Quis est qui in hoc igne baptizat! Non presbyter, non episcopus, non Joannes, qui ait: *Ego vos baptizo in poenitentiam* (**Matth. III, 11**); non Angelus, non Archangelus, non Dominationes, non Potestates: sed ille, de quo Joannes ait: *Qui venit post me, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igne. Habet ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam; et congregabit triticum in horreum suum; paleas autem comburet igni inexstinguibili* (**Ibid., II et 12**). Non de hoc baptismo, quod fit per sacerdotes Ecclesiae, dictum ipse Dominus testificatur (**Matth., XIII, 49 et 50**). Siquidem post consummationem saeculi missis angelis qui segregent bonos et malos, hoc futurum est baptisma: quando per caminum **998** ignis iniquitas exuretur; ut in regno Dei fulgeant justis sicut sol ipse in regno patris sui. Et si aliquis sanctus ut Petrus sit, ut Joannes, baptizatur hoc igni. Veniet ergo Baptista magnus (sic enim eum nomino, quomodo nominavit Gabriel dicens (**Luc. I, 15**): *Hic erit magnus*), videbit multos ante paradisi stantes vestibulum, movebit romphaeam versatilem, dicet iis qui a dextris sunt, non

habentibus gravia peccata: Intrate qui praesumitis, qui ignem non timetis. Praedixeram enim vobis: Ecce venio sicut ignis (**Esai. LXVI, 15**); et per Ezechielem dixeram: *Ecce proficiscar in Hierusalem, et insufflabo in vos, in igne irae meae; ut tabescatis a plumbo et ferro (Ezech. XXII, 20).*

16. Veniat ergo ignis consumens, exurat in nobis plumbum iniquitatis, ferrum peccati, faciatque nos aurum sincerum. Urat renes meos, et cor meum; ut bona cogitem, ea quae castitatis sunt, concupiscam. Sed quia hic purgatus, iterum necesse habet illic purificari; illic quoque nos purificet, quod dicet Dominus: Intrate in requiem meam; ut unusquisque nostrum ustus romphaea illa flammea, non exustus, introgressus in illam paradisi amoenitatem, gratias agat Domino suo, dicens: *Induxisti nos in refrigerium (Psal. LXV, 12).* Qui ergo per ignem transierit, intrat in requiem. Transit a materialibus atque mundanis ad illa incorruptibilia atque perpetua.

17. Alius iste est ignis quo exuruntur peccata non voluntaria, sed fortuita, quem paravit servulis suis Dominus Jesus, ut eos ab ista commoratione, quae permixta est mortuis, emundet: alius ille ignis, quem deputavit diabolo et angelis ejus, de quo dicit: *Intrate in ignem in aeternum (Matth., XXV, 41)*; quo ille dives ardebat, qui stillari sibi de Lazari digito poscebat humorem. At vero Lazarus in Abrahae sinu recumbens (**Luc., XVI, 24**), vitam carpebat aeternam, quam sibi promittit Propheta dicens: *Vivam et custodiam verba tua. Vivam*, ait, quasi nondum vivens; hic enim in umbra vivimus.

18. Ergo ista vita in corpore, umbra est vitae atque imago, non veritas. Denique in imagine ambulat homo, et in regione

umbrae mortis consistimus. Sed si quis non ad terrena oculos mentis intendat, sed ad spiritalia erigat; ut possit dicere: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*; dignus erit qui dicat: *In umbra ejus vivemus* (**Thren., IV, 20**). Christus enim vita est; et ideo qui in umbra Christi vivit, in umbra vitae est. Meritoque alibi dicit Sanctus Domini: *In umbra alarum tuarum protege me* (**Psal. XVI, 8**). Omnes ergo etiam sancti in umbra sunt, quamdiu sunt in corpore: non perfecte vident: non perfecte, sed ex parte cognoscunt. Ipse Paulus ait: *Ex parte enim cognoscimus* (**I Cor., XIII, 9**). Ipse Vas electionis, cui Christus oculos reddidit, et sua illuminavit gratia; non facie ad faciem, sed per speculum videbat. Et David revelari oculos suos petit (**Inf. vers. 18**); ut removeretur umbra, quae integrum oculorum impediabat obtutum. Regionem autem hanc mortuorum esse quis dubitet; cum Sanctus ipse dicat: *Placebo Domino in regione vivorum* (**Psal. CXIV, 9**)? Quia perfecte hic placere nemo potest, ubi etiam si fieri possit, ut sua peccata non habeat; in **999** ipsa tamen mortuorum regione vivendo, purificatione indiget, quae a contagio eum regionis hujus absolvat.

19. In umbra igitur hic vivimus, et ideo in umbra custodimus verba Dei. Et ut exemplo utamur: utique ante erant sub umbra Legis, quando custodiebant homines sabbata, quae sunt umbra futurorum; sicut hodieque Judaei, qui verum sabbatum non vident, qui exemplari et umbrae serviunt. Nos quoque secundum Evangelium nunc viventes, umbram sequimur verborum Dei. Nathanael sub arbore fici videtur (**Joan. I, 48**), David in umbra alarum Domini Jesu sperare se dicit (**Psal. XVI, 8**); Zacchaeus in arborem sycomori ascendit, ut

Christum videret (**Luc., XIX, 4**). Nobis quoque expandit manus suas Jesus, ut totum mundum obumbraret. Quomodo non sumus in umbra, qui crucis ejus protegimur velamento? Quomodo non sumus in umbra, quos crucifixus a malignitate saeculi et corporis ardore defendit? An nescimus quoniam Verbum Dei veniens in hunc mundum, non sicut Verbum advenit, quale in principio erat, quale erat apud Deum: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens? Venit in nube levi: et cum esset virtus Altissimi, obumbravit Mariae; ut transfiguraret corpus humilitatis nostrae conforme fieri corpori gloriae suae. Sicut ille ergo mutavit formam, cum ex Virgine nasceretur: ita et nobis sermones Dei transfigurati videntur; cum leguntur in Evangelio, cum species eorum videtur in Scripturis quasi per speculum, quia tota veritas hic non potest comprehendi. Cum autem venerit quod perfectum est, non jam per descensionem, non per speciem ut transfigurati: sed integra atque expressa veritate resplendent.

20. Neque te moveat, quod ait: *Multa verba custodiam; qui unum verbum cognoverit, multa verba cognoscit*. In uno enim multa sunt, et in multis unum est. Probandum est igitur quomodo unum verbum multa sint, et multa verba unum verbum sit. Nec est difficile doceri, cum dixerit Apostolus, quia *ipse est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae, in quo creata sunt omnia in coelestibus et in terra, sive visibilia, sive invisibilia, sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt* (**Coloss. I, 15 et 16**). Unum est igitur Verbum, quod operatur in singulis: et cum in singulis operatur, operatur omnia in omnibus. Hoc Verbum unicum apud Patrem se diffudit in plurima; quia de plenitudine ejus omnes accepimus.

Itaque si videas singula omnium quae creata sunt in ipso, videbis in singulis unum verbum esse omnium, cujus pro captu nostro participes sumus. In me verbum est humanum, sed Apostolus succurrat et dicat: *Puto et ego spiritum Dei habeo (I Cor., VII, 10)*; in alio verbum coeleste, et verbum angelorum in plerisque est. **1000** Sunt qui habent verbum Dominationum et Potestatum, verbum justitiae, verbum castitatis, verbum prudentiae, verbum pietatis, verbum etiam virtutis. Sic unum verbum multa sunt, et multa verba unum sunt. Nec vero arduum est istud aestimari; cum legerimus quia omnia potest Spiritus sapientiae.

21. Itaque sicut alii datur per Spiritum sermo sapientiae, et alii sermo scientiae secundum eundem spiritum, alii fides in eodem spiritu, alii gratia curationum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii spiritus cognitionis, alii spiritus consilii plenioris, alii spiritus fortitudinis, alii pietatis spiritus; tamen in omnibus unus atque idem spiritus est, dividens singulis prout vult. Est spiritus prophetarum, et spiritus apostolorum: est etiam artificum spiritus, sicut et Beseleel et Oliab, quos implevit Dominus Spiritu divino sapientiae et scientiae, et omnis artis; ut facerent amictum et Tabernaculum, atque altare secundum sensum quem dedit his Deus (**Exod., XXXV, 30 et seq.**); sed etiam caeteris sapientibus intelligere et facere omnia opera secundum omnia quae Dominus imperabat. Itaque fecerunt quae non didicerant, nec viderant, secundum ea quae his Spiritus demonstrabat. Et plerisque videtur alius apostolorum spiritus, alius prophetarum, et diversus in singulis: sed non est diversus, sed unus est spiritus, dividens genera diversa virtutum. Unde non dubium videri debet, si aliis verbum apostolicum, aliis propheticum, aliis

evangelicum, aliis verbum operatorium datum est; et tamen unum est verbum dividens se singulis pro nostra possibilitate, vel pro sua voluntaria largitate. Hoc Verbum igitur, quod est caput omnium, hic per speculum video; et ideo verba hic custodire non possum: sed cum videro gloriam ejus revelata facie, tunc vivam, et vita vivens etiam verba divina custodiam.

22. (Vers. 18.) Ideo ergo secundo versu dicit: *Adaperi oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua*. Qui adaperiri sibi oculos petit, utique et gravari intelligit. Neque enim medicum rogat, nisi qui remedium aegritudini suae poscit. Dicit ergo iste ad medicum venientem de coelo: *Adaperi oculos meos*. Si turbatus est oculus, facile dolor omnis sedatur collyrio: sin vero acies ejus humoris suffusione praetexitur, majora remedia quaeruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita etiam in oculis animae hujusmodi quaedam passio, quae ingravescat necesse est; ni i bonus medicus velamen illud abstulerit, et nebulam quamdam concreti humoris, quae impedire, vel potius operire, ne videat quae videbat, mentis aestimatur obtutum. Irrepsit aegritudo veteri fermento; eo quod non exuimus vel gentilem, vel Judaicam suffusionem, cum primum veniremus ad Ecclesiam: non audivimus et docentem boni medici disciplinam: **1001** *Exspoliantes veterem hominem cum actibus suis, induite novum, qui renovatur in agnitione, secundum imaginem ejus qui creavit eum (Coloss. III, 9 et 10)*. Supervestivit ergo se aliquis, non exspoliavit: serpit gravior aegritudo, gravat oculos diuturnum velamen; non potest quisquam illud auferre, non Angelus, non Virtutes, non Dominationes, non Potestates. Manet velamen illud, lectionem impedit, visionem obducit; quod non revelatur, inquit Apostolus (II Cor. III, 14), hoc est, a

quocumque alio, nisi in Christo fuerit evacuatum. Cum vero conversus hujusmodi fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

23. Habes igitur quomodo auferas velamen, quod manet supra oculos cordis tui. Convertere ad Dominum, et velamen cadet. Conversus est Paulus ad benedictionem Ananiae, velut squamae ceciderunt ab oculis ejus; et vidit qui per triduum ante non viderat (**Act., IX, 18**): simul oculus corporis animaeque sanatur; quia medicamentum ei medicus demonstraverat ille de coelo, de quo scriptum est: *Misit Verbum suum, et sanavit eos, et ex omnibus infirmitatibus suis liberavit eos (Psal. CVI, 20)*. Non est medicus iste de terris, qui omnes curat infirmitates, et populos integros sanat. Mitte ergo, Pater, medicum istum: veniat Verbum tuum, aperiatur oculus meus. Et Apostolorum oculi clausi erant, nisi eos Jesus aperuisset. Denique duobus ex his euntibus in castellum cui nomen Emmaus, cum interpretaretur Scripturas, et benediceret eos, *Aperti sunt, inquit, oculi eorum, et cognoverunt eum (Luc., XXIV, 31)*. Ergo nisi Jesus aperuisset nobis oculos, nemo vidisset: nisi Jesus sustulisset velamen, nulli Evangelii gratia refulsisset. Et Petrus clausos habebat oculos, et Johannes clausos habebat, et Jacobus clausos habebat. Denique in monte gravati erant somno, sed excitati majestatis fulgore divinae oculos cordis sui aperuerunt. Et quia siti in corpore, plene videre non poterant, obumbravit eos nubes (**Matth., XXVII, 5**), ne corporis oculos gloriae coelestis fulgor hebetaret.

24. Quis igitur tantus ut aperiatur oculos, et Legis videatur sacramenta; nisi ei Christus demonstret? Non Moyses tantus. Denique, jubente Domino, virgam projecit, et facta est serpens, et fugit ab eo: apprehendit caudam serpentis, et facta

est virga (**Exod., IV, 3 et 4**); et adhuc non cognoscebat mysterium, quo declarabatur descensurum in terras Dominum Jesum, qui cum se exinanisset, deponi in crucem, et projici pateretur in tumulum, quasi serpens de virga factus; quia in tumulum projectus, de quo secundum oracula Legis resurgens in gloriam Dei divinaeque sedis regale consortium de serpente remearet. Apprehendamus ergo et nos caudam serpentis illius crucifixi; ut potestatem ejus regiam possimus agnoscere. Et illa quae in pedes ejus misit unguentum, tenuit eum. Caudam ergo serpentis apprehendit Moyses: et apertum est os ejus. Non ergo locutus esset de eo: nisi ipse Dominus os ejus aperuisset.

25. David adaperiri sibi oculos hic petit, et in superioribus dixit: *Quis ostendit nobis bona* (**Psal. IV, 6**)? Erat sub Lege nutritus, sciebat quia Lex umbram habet **1002** futurorum bonorum: ipsa bona jam non per umbram, sed apertis oculis videre cupiebat (**Hebr., X, 1**). Noverat quia exemplari et umbrae coelestium mysteriorum serviebant, qui secundum legem Moysi deserviebant. Volebat ipsam cultus divini comprehendere veritatem; et ideo ut ab oculis suis velamen discuteret, conversus ad Dominum precabatur dicens: *Adaperi oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua*. Intelligebat vere militiam esse coelestem, quam posset unusquisque ex Lege cognoscere, cui tamen Dominus revelasset. Quis enim de terrenis ad coelestia, de umbra ad claritatem, de exemplari ad penetralia veritatis humano gradu sine divino ductu possit ascendere?

26. Quis potest considerare altare illud coeleste, verumque templum, sacerdotes et levitas, non istos secundum carnis officia, sed illos secundum spiritus gratiam? Denique hanc

solam sibi gratiam pro maximis optabat David dicens: *Unam petii a Domino, hanc requiram; ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitae meae: et ut videam delectationem Domini, et considerem templum ejus* (**Psal. XXVI, 4**). Quis poterat cognoscere, quod offerret dives magnum munus, secundum quod potest manus ejus, ut solvatur ejus peccatum? Quis poterat intelligere, si non haberet? Quis offerre, verbi gratia, arietem, quia non solvebatur ejus peccatum? Quis poterat advertere, quae essent illae immunditiae, quas solvit non Lex quam putant Judaei, sed lex spiritalis, quam Paulus agnovit? Quis poterat videre remissiones peccatorum veras, quarum exemplar in Lege, veritas in Evangelio est, dicente Domino Jesu: *Dimissa sunt tibi peccata* (**Luc., VII, 48**); non per hircorum sanguinem, sed per hostiam sui corporis? Ille itaque dives in Lege, qui perfectae majestatis in Christo plenitudinem confitendo, et quasi eam quibusdam ad illud altare coeleste fidei manibus offerendo, peccatum suum solverit. Ille videt verum Sacerdotem, qui videt Principem sacerdotum: ille templum verum considerat, qui audit dicentem: *Solvite templum hoc, et in triduo excitabo illud* (**Joan. II, 19**). Magnum templum, de quo virtus exibat, et curabat omnes. Mirabile illud altare, in quo unius agni sacrificium tulit peccata mundi. Ille praestantissimus levita, qui venit non ut ministerium exigeret; sed ut omnibus exhiberet suae ministerium passionis: cui portio Deus, qui hic nihil possederit, ut omnia possideret.

27. Quid autem dicam de Hebraeo, quem Lex sex tantummodo jubet servire annis, et septimo anno exire a servitio (**Exod., XXI, 2**)? Quis iste Hebraeus servus? Quis Hebraeus liber poterat intelligi? Quis tantus, ut annos

aeternos in mente habens videat verum Hebraeum, qui non in perpetuum manet servus, sed sex annis servili functus officio, septimo anno gratiam libertatis adipiscitur? Cujus videtur Isaac patriarcha servitutis et libertatis non ignorasse mysterium, qui ait: *Servies fratri tuo, et erit cum deposueris et solveris jugum ejus a collo tuo* (**Gen. XXVII, 40**), significans fore tempus, quo et si quis servierit hic positus fratri suo, postea tamen exactis annis, qui sex istis diebus, atque istis quos **1003** hic exigimus mensibus colliguntur, solvat jugum a cervice sua, quod fit septimo anno remissionis. Conjicere possumus veri Hebraei typum in Joseph, qui portavit servitutis jugum: sed eum culpa non cepit, non carcer inclusit, non Aegyptus decoloravit. Conjicimus in Petro, Joanne, Jacobo, qui creati et instituti sub jugo Legis solverunt tamen fratris sui Judaicum jugum, ubi legitimae tempus quietis advenit, quando refulsit his remissio peccatorum: et hoc tamen hic in umbra adhuc gestum comparatione coelestium.

28. Quanta autem quies illa, quae ex Lege conjicitur, in Evangelio revelatur, et adhuc integra reservatur, dicente Domino Jesu: *Volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum* (**Joan. XVII, 24**)! Quam beatus, qui istius habitationis fructum, quietis consortium illic potuerit promereri! Tunc intelliget quid sit aperuisse oculos, ut videret mirabilia de lege Dei.

29. Bene admonuit lectio Evangelii, quae decursa est, in qua sanatus est leprosus ille, qui dixit: *Si vis, potes me mundare* (**Luc. V, 12**); in voluntate Domini constituens potestatis effectum. Cui respondit similiter: *Volo, mundare* (**Ibid., 13**). Praemissa pietas voluntatis, secuta potestatis auctoritas est. Omnibus dicit Jesus, *volo*, qui non

vult esse peccatum. Velle Christi, commune in omnes est; mundari, fidei est credentis in Christum. *Et tetigit eum*. Tangit eos, quorum fide tangitur. Denique dicit: *Tetigit me aliquis; sentio enim virtutem exisse de me* (**Luc., VIII, 46**). Habes operationem immaculati corporis, habes remissionem divinitatis.

30. Sed ut plenius sanaretur, aperuit oculos ejus dicens: *Vade, ostende te sacerdoti* (**Luc., V, 14**). Multos sacerdotes habebat Synagoga; sed qui oculos aperit, falsos non videt sacerdotes, verum aspicit. Quis est verus sacerdos, nisi ille qui est sacerdos in aeternum? Et ideo Pater dixit ad eum: *Tu es sacerdos in aeternum* (**Psal. CIX, 4**). Aperuit ergo oculos ejus, et vidit, et intellexit quale munus pro emundatione sua deberet offerre. Beatus qui audit haec: quanto beatior qui videt, qui se vero potest ostendere Sacerdoti, ut non habeat quod timeat in se videri, qui se prius aspicit, facie revelata! Nam nisi ipse se prius viderit, non audebit se ostendere; sicut Adam qui se occultare cupiebat, quia se non agnoscebat. Sed jam etiam id quod sequitur, consideremus.

31. (**Vers. 19.**) *Advena ego sum in terra; ne abscondas a me mandata tua*. Non cujuscumque vox ista est; sed ejus qui terrenis renuntiaverit voluptatibus, et omni se mundanae cupiditatis exuerit affectu. Ille est in hac terra advena, qui potest dicere: *Nostra autem conversatio in coelis est* (**Philip. III, 20**); qui suam habet in Domino portionem, qui potest dolere quod diutius vivat in terris, qui vitae hujus longaevitate lassatur, cui prolixitas habitationis hujus fastidio sit, quam sanctus aversatur, et dicit: *Vae iis qui habitant in terra* (**Apoc. VIII, 13**)! Qui dissolvi non timet; et si solvatur, praesumit se cum Christo futurum: hic vere peregrinus in terra est; quia

sanctorum est civis, et domesticus Dei, et thesaurum sibi condit in coelo. Non utique is exiens de Aegypto, in hanc intelligibilem Aegyptum remeare desiderat, nec **1004** depositae senectutis et mortis pavescit confinia, nec horrea struit messibus recondendis, jam alienis victurus aetatibus: sed sola dives virtutum fecunditate, ea congregat, quae sibi nec mors possit auferre.

32. (Vers. 20.) Meritoque dicit: *Concupivit anima mea desiderare judicia tua in omni tempore*. Quod utique non facit nisi liber a vinculis, nec solum a vinculis sollicitudinis saecularis, sed etiam a vinculis charitatis humanae. Vincula complura sunt in hoc saeculo: vincula sunt desideria vivendi, vincula sunt oblectamenta voluptatum, vincula sunt honorum, vincula conjugii. Denique dicit tibi bonus Magister: *Solutus es ab uxore? Ne quaesieris uxorem (I Cor. VII, 27)*. Nec tamen peccat, qui uxorem acceperit, sed innectit sibi vincula mentis; quia sollicitus est quomodo placeat uxori. Beatior esset, si Deo soli placere desideraret. Cernis autem quia ligatus est, qui sui non habet corporis potestatem. Ergo quia mandatum Dei est, quod Legis oraculo et Apostolico sermone depromptum est (**Deut., VI, 5; et Matth., X, 37**), ne quis uxorem, divitias, honorem, necessitudines Deo praeferat: qui autem praetulerit, fit obnoxius judiciis Dei; ideo prius poposcit, ne abscondat ab eo Deus mandata sua. Qui enim mandata Dei cognoverit, et custodierit, non refugit judicia divina, sed desiderat; meritoque tamquam revelatis sibi mandatis ait: *Concupivi desiderare judicia tua in omni tempore*.

33. Non dixit: Concupivi judicia, sed: *Concupivi desiderare*. Sicut enim vita vivere plus est quam vivere

(vivere namque commune etiam hujus est vitae, vita autem vivere beatorum est), sic concupiscere ut desideremus judicia Dei, plus est quam desiderare judicia. Concupiscimus enim desiderare, quasi non sit potestatis nostrae desiderium, sed gratiae Dei. Cum enim Dominus oblectari nos viderit cupiditate desiderii judiciorum suorum, sobrium auget affectum. Cum autem peccamus, non concupiscimus desiderare judicia Dei. Neque enim aegrotus uri desiderat, vel incidi; ut possit recipere sanitatem. Refugit qui gravius aegrotat; ne uratur, ne incidatur, ne alligetur, ne abstineat a cibo. Qui autem salutarem habet valetudinem, medico securus occurrit. Unde etiam Dominus non otiose ait: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum* (**Luc., XXII, 15**); non solum desiderans, sed etiam geminato desiderio concupiscens remissionem retribuere peccatorum. Concupiscamus ergo et nos desiderare judicia Dei. Bona conscientia quae cum examinatur, probatur. Et concupiscamus desiderare *in omni tempore*; ut nullum momentum bonae praetereat vacuum cupiditatis.

34. (**Vers. 21.**) *Increpasti superbos: maledicti qui declinant a mandatis tuis.* Cum Dominus Jesus per obedientiam genus humanum redemerit, justitiam reformaverit: serpens autem per inobedientiam peccatum introduxerit; quid vitii habeat superbia, hinc aestimare possumus, cujus auctor diabolus est, quem inducit Propheta dicentem: *Ponam thronum meum super nubes, et ero similis Altissimo* (**Esai. XIV, 14**). Itaque cum sit nequissimus, ut honorem non dederit **1005** Domino Deo nostro; peiores tamen discipulos erudit. Ille enim se sic exaltavit, ut vellet aequari et similis esse Altissimo: discipulus autem ejus significatur ab Apostolo indignaturus aequalem

similemque se aestimari Deo. Scriptum est enim: *Cum revelatus fuerit homo iniquitatis, et filius interitus, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus (II Thess. II, 3 et 4)*. Magister igitur similem se praesumit, hic superiorem. Ideoque et Dominus ad discipulos suos dixit: *Majora his facietis (Joan., XIV, 12)*; ut quibus serpens plus ademerat, quam ipse amiserat, majora Christus facere donaret, quam ipse in terris fecerat. In se enim voluit principem mundi fallere, in discipulis triumphare.

35. Itaque a tanto volens crimine vindicare humanum genus, introduxit pharisaeum et publicanum in templo orantes (**Luc., XVIII, 10 et seq.**); et docuit etiamsi bona caetera habeat, quod magis superbus offendat, quam humilis, qui nulla virtutum dote subnixus sit; studet enim supplantare diabolus bonis operibus intentos. Quantum laboravit pharisaeus ille, ne raperet aliena, ne injustus esset, ne adulteraret! Quantum laboravit, ne peccaret, sicut peccavit publicanus! Quantum laboravit, ut bis in sabbato jejunaret! Quantum laboravit, ut decimam daret omnium quae acquireret! Quis nostrum haec facit? Quanti habent possessiones, et soli incubant fructibus, et solis sibi messes recondunt! Advertit hoc diabolus, et perfudit cum ulcere gravi; ut non teneret caput, mente carnis inflatus; et in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior judicaretur. Agebat enim gratias Deo quod non esset raptor, adulter, injustus. Quam noxie ei luctatus est serpens, et gravibus eum spiris ligavit! Superiorem fecit, ut de altiore dejiceret: inferiorem se praebuit, ut sublimiorem casu graviore prosterneret. Mala ruina est arrogantiae, quae superiorem

subripuit. Mala haec lucta serpentis, qua se in plurimos torquet anfractus.

36. Inflare volebat et Paulum. Quem Paulum? Illum utique apostolum non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum (**II Cor., XII, 7 et 8**). Et pene deceperat, ita ut stimulum carnis suae, qui se humiliabat, rogaret auferri. Sed bonus Dominus, qui Paulum infirmitatibus vellet facere fortiolem, adhibuit ei angelum satanae; ut suis diabolus artibus vinceretur. Non mentiebatur pharisaeus, immo etiam vera dicebat: sed omnis qui se exaltat, etiamsi vera dicat, offendit (**Luc., XVIII, 14**). Denique probabilior pharisaeus ingressus est templum, quam publicanus; et tamen condemnatus exivit. Quantum crimen superbiae, ut ei etiam adulteria praeferantur!

37. Denique Dominus, qui aliis donat, superbis resistit, et tamquam congreditur iis qui se exaltant, sibi hoc certamen vindicat: et qui aliis compatitur, arrogantes increpat; quia nihil gravius, quam ut fratres nostros pauperes superbo **1006** oculo despiciamus, conformes nobis intolerabili repellamus fastidio, nostra indignos gratia judicantes, quia sunt inopes: cum paupertas facilius sit Deo, quam thesaurus acceptior.

38. *Maledicti*, inquit, *qui declinant a mandatis tuis*. Supra dixerat: *Ne abscondas a me mandata tua*; et ideo quasi revelata sibi mandata cognoscens, condemnat eos qui declinaverint a mandatis coelestibus. Et bene dixit: *Qui declinant*; directum enim mandatum est, ideo ab eo nemo deflectat.

39. Movet autem qua ratione hic dixerit: *Ne abscondas a me mandata tua*. Quod enim absconditur, obscurum fit et occultum; cum supra dixerit: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos (Psal. XVIII, 9)*. Si lucidum mandatum, quomodo absconditur; cum lucernam nemo ponat sub modio? Nisi forte lucidum est unum mandatum, multa autem mandata abscondita sunt. Nam *judicia tua*, inquit, *sicut abyssus multa (Psal. XXXV, 7)*. Non iudicium sicut abyssus, sed iudicia dicuntur.

40. Vide autem ordinem. Supra ait: *Ne repellas me a mandatis tuis*; in sequentibus ait: *Ne abscondas a me mandata tua*; hic ait: *Maledicti qui declinant a mandatis tuis*. Vere maledicti qui declinant a mandatis tuis, qui referre gratiam debuerunt: primo, quia non sunt repulsi; secundo, quia non abscondi a se divina mandata meruerunt. Declinat ergo aliquis quod optavit.

41. (Vers. 22.) Sequitur: *Aufer a me opprobrium et contemptum; quoniam testimonia tua exquisivi*. Si contemptus opprobrii loco ducitur, quomodo scriptum est: *Contemptibilia hujus mundi elegit Deus (I Cor., I, 28)*? Sed considera quia mundi contemptibilia dixit, non Dei. Quod enim in hoc mundo contemptibile, hoc pretiosum est apud Deum. Denique humilitas in hoc mundo contemnitur, sed Dei iudicio comprobatur. Et si publicanus se humiliaverit, exaltatur. Audi quem diligat, et non pro nihilo habeat Deus. Quicumque sanctus est, qui sine macula vivit, veritatem custodit, non appetivit proximum suum, ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; omnia quae malitiae sunt, reprobavit (**Psal. XIV, 2-4**): talis etiam si sit gentilis, devotione humilitatis a Deo comprobatur. Superbi autem, velut pharisaeus, arrogantia sua pro nihilo ab illo aestimantur.

Denique gentilitas non est: devotio autem manet in aeternum. Cave ergo ne Christo opprobrio sis. Nolo mihi quicumque maledicat, et quasi peccatorem despiciat: quam grave, si Christus dignum opprobrio ducat! *Vae tibi*, inquit, *Corozaim et Bethsaida* (**Luc., X, 13**). Condemnantur; quia non egerunt poenitentiam delictorum suorum. Nos ergo agamus, ut a nobis auferatur opprobrium. Quis autem est, qui non est opprobrio dignus? Qui exquisivit Domini testimonia. Multi quidem sunt qui volunt inferre opprobrium servis tuis, sed ipsi sunt magis probrosi; quia pro nomine tuo pati opprobrium gloriosum est.

42. (**Vers. 23.**) Et ideo ait: *Etenim sederunt principes, et adversum me 1007 detrectabant*. Vox martyris est, qui perductus ad iudicium persecutorum, cum cogeretur idolis immolare, et constanter resisteret: iudices autem sedentes in tribunalibus stipati officiis, indignantes quod suis non obsecundaretur imperiis, conferrent quo dignum supplicio censerent; stabat intrepidus dicens: *Sederunt principes et adversum me detrectabant*. Est etiam Domini vox ista, cum convenisset presbyterium plebis, et principes sacerdotum et scribae, et ad concilium Iudaeorum deductus esset dicentium: *Quid adhuc desideramus testes? audivimus enim de ore ipsius* (**Matth. XXVI, 65**); et staret ante praesidem, et duceretur ad crucem, quid pulchrius diceret, quam: *Sederunt principes, et adversum me detrectabant*, hoc est, me stante, sederunt principes? Et quia tribunalium fulcro sublimes erant, Dominum non videbant. Sedebant ergo, erant in fastigio principatus, nec Principem principum cogitabant. Sed parum hoc. *Adversus me*, inquit, *detrectabant*. Ego eorum redemptor adveneram, ego veneram ut omnium peccata mundarem, ut recuperarem amissos, restituerem paradiso sancti Jacob

haereditatem; et illi *adversus me detrectabant*. Et ideo imitatores mei, discipuli mei, nolite injuriam erubescere si steteritis ante principes pro nomine meo; cum ego steterim pro vestra salute.

43. Denique traditus in custodiam Petrus cum caeteris apostolis, et postera die statutus ante concilium constanter dicebat: *Principes populi, et seniores Israel, si nos hodie dijudicamur, quod benefactum sit homini infirmo, in quo iste salvus factus sit; notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israel, quod in nomine Jesu Christi Nazareni quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus (Act. IV, 8, 10)*, hoc est: Vos estis qui statuistis et Christum; gloriae loco ducimus istam injuriam; quia arguimur pro aegroti hominis sanitate: hanc haereditatem servulis Salvator omnium dereliquit. At illi conferebant inter se dicentes: *Quid faciemus istis hominibus (Ibid. 16)?* Et dimiserunt eos. Gloriabatur ergo Petrus, et unusquisque apostolorum, quia digni habiti sunt, qui injuriam pro Christi nomine sustinerent. Recte ergo tunc dicerent singuli: *Etenim sederunt principes, et adversum me detrectabant*.

44. Sederunt principes adversus Esaïam, et disputaverunt ut secaretur: sed non timebat eos qui dicebat: *Audite . . . principes Sodomorum (Esaï, I, 10)*. Sederunt adversus Hieremiam ut mitteretur in lacum. Sederunt adversus Zachariam, qui occisus est inter templum et altare. Sederunt adversus Susannam, et contra castitatis feminam judicabant: sed ut ostenderetur principum bonum non esse consilium, excitavit pueri spiritum Dominus; et quam principes ream mortis pronuntiaverant, eandem propheta totius innoxiam criminationis absolvit.

45. Sunt et alii principes, qui adversus nos detrectant, **1008** de quibus dicitur: *Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi hujus rectores, tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiae, quae sunt in coelestibus (Ephes., VI, 12).* Isti sedent et explorant, qui justus sit in hoc saeculo, qui Christianus intente Deo serviat, studiosus boni operis et facti. Detrectant de eo dicentes: Insidiamur illi, impediamus eum, prohibeamus eum efficere quae desiderat, conteramus ejus mentem, frangamus animum ejus adversis frequentibus ac repentinis; et si Deo probatus est propter justitiam, rogemus dari nobis tentationes ejus. Neque enim in tantum prophetam, tentationum ejus quas plurimas subiit, potestatem habere potuissent, nisi Dominus probandi sui militis causa dedisset, ut majore eum gloria coronaret. Quis igitur regem Saul excitavit in eum, nisi spiritus malus, sicut legimus, qui se dolebat excludi quotiescumque David vel citharae sono, vel bonorum consiliorum operumque fidibus ac nervis mentem regis animumque demulcebat (**I Reg. XVI, 23**)? Quis excitavit Doech Syri nequitiam, ut sanctum virum proderet, et hospitalem humanitatem deduceret in periculum sacerdotis (**II Reg., XXII, 9, et 10**)? Quis inflammavit ardorem Ammon, ut domum incestaret propheticam, et contristaret animum patris, alterius incesta libidine, alterius injuria (**II Reg., XIII, 14**): et qui aliis prophetabat, domus suae mala praevidere non potuerit? Quis armavit furorem Abessalon, ut patrem domo excluderet, et parricidali persequeretur praelio (**II Reg. XV, 14**)? Sed cum prope viribus regni jam esset sanctus inferior, hoc uno incensa adversum se diaboli restinxit spicula, quod cum filius necem

peteret patris, ille tamen salutem filii pietatis mandabat affectu.

46. Ergo principes populi, ut Architophel, et caeteri bellantium duces sederunt (**II Reg. XVIII, 5**). Tractabant principes populi cum Abessalon adversus Prophetam (**II Reg. XV, 31**). Et ideo dicit: *Etenim sederunt principes, et adversum me detrectabant: servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis*. Advertimus arma justi, quibus omnes adversariorum repellat impetus. Alibi ait: *Circumierunt me et expugnaverunt me gratis: pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam* (**Psal. CVIII, 3 et 4**): hic ait quod studium ei non exercendae ad belli artes fuerit juventutis, non decipiendi adversantis astutia ulla cordis; ut illum vinceret quem videbat: sed adversum eos praeliabatur, quos non videbat: majorque in eo pietas, quam virtus corporis militabat. Itaque in Dei exercebatur justificationibus; ut contrario ictu diabolum vulneraret. Ille eum ab intentione justitiae, et studio devotionis, occupationibus bellicis conabatur abducere: hic magis se divini operis et cultus meditationibus occupabat. Itaque Dominus protexit eum, in quem speravit, cum quo loquebatur, cui toto adhaerebat affectu. Justus enim aut cum Deo loquitur orando, aut **1009** divina loquitur opera laudando: et semper loquitur opera Dei; ne loquatur os suum opera hominum. Nihil terrenum justus loquitur, nihil mortale agit.

47. (**Vers. 24.**) Ideoque dicit: *Etenim testimonia tua, meditatio mea est: et consilia mea, justificatio tua*. Advertis quid doceat, quod haec debeant esse consilia justi, ut meditetur mandata Dei, et exerceatur in Dei laudibus et oraculis; ut justificet Dominum semper. Qui facit quae Deus mandat, quae credit Deo placere, Deum justificat. Quod ex

lectione Evangelii possumus intelligere (**Luc., VII, 30**), dicente Evangelista, quia pharisaei spreverunt consilium Dei, non baptizati baptismo Joannis. Hoc in uno libro, in alio autem habes: non justificaverunt Deum, quia baptizari noluerunt. Ideo Dominus ad Joannem dicentem: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me*; respondit: *Sine modo; sic enim oportet nos implere omnem justitiam* (**Matth., III, 14 et 15**). Qui ergo facit mandata Dei, justificat Deum; quia facit ejus justitiam: et bonum est ut consilium Dei sequantur hominum consilia; quia Dei consilium certum semper: nostra autem plerumque incerta consilia ex rerum probantur eventu.

SERMO QUARTUS. *Daleth*.

1. Quarta littera secundum Hebraeos *Daleth*, significat Latine timorem, vel (ut alibi invenimus) nativitatem. Sed utrumque potest congruere et convenire sensu. Nativitas enim eorum est quae generantur in hoc saeculo, per quam intelligimus corporalia et materialia, quae sunt caduca, et ideo a timore non distat; ex corporalibus enim et materialibus nascitur timor. Quid enim est terrena nativitas, nisi timor?

2. (**Vers. 25.**) Denique inde coepit versus: *Adhaesit pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum*. Per pavimentum terram intelligimus, per terram materialia. Peccatori autem dictum est: *Terra es, et in terram ibis* (**Genes., III, 19**); eo quod divinis mandatis inhaerendum non putaverit: sed in materialia et corporalia deflexerit, cui impressa fuerit vitae hujus saecularis delectatio.

Denique ejectus de paradiso, hoc est, ex illo sublimi et coelesti loco, ad quem raptus est Paulus sive in corpore, sive extra corpus nesciens: ex illo ergo eminenti loco dejectus in terram, deploret Adam dicens: *Adhaesit pavimento anima mea*; sicut alibi ait: *Humiliata est in pulvere anima mea, et adhaesit in terra venter* **1010 meus (Psal. XLIII, 25)**. Poenitentiam gerentis haec vox est, qui meminisset adhaerentem se Deo nescisse, nec potuisse discernere (quod non discrevit et Paulus) utrum in corpore esset, an extra corpus (**II Corinth. XII, 2**); ita infirmitatem, pigritiamque corporis minime sentiebat, cui Domini adhaerebat praesentia. Spiritus ergo propheticus, qui dolorem expressit, vel Dominus qui suscepit ejus infirmitatem, personam repraesentat Adae, et assumit ejus affectum.

3. Loquatur ergo Adam: *Adhaesit pavimento anima mea*. Qui ante beatissimam auram carpebat aetheream, curas vitae hujus et taedia nesciebat, is nunc sollicitudine mundi hujus, luxuriae studio, pecuniaeque cupiditate curvatus, ut vulpis foveis se inserit, latibulisque terrestribus. Merito adhaerebat pulveri, qui se levare non poterat, nisi eum supra crucem suam Christus levasset. Merito adhaerebat pavimento qui se abscondebat a Christo. Non adhaeret pavimento, cui dicit Jesus: *Sequere me* (**Joan. I, 43**). Non adhaeret pavimento qui audit et sequitur Legem dicentem: *Post Dominum Deum tuum ambulabis, et ipsi adhaerebis* (**Deut., X, 20**).

4. Quomodo ergo pavimento adhaereat unusquisque, quomodo Deo, audi dicentem: *Quid adhaeret meretrici, unum corpus est qui autem adhaeret Deo, unus spiritus est* (**I Cor., VI, 16 et 17**). Terra ista quam gerimus, meretricis quibusdam nos illecebris capit, et quasi vultus quosdam

voluptatum, corporalium delectationum fucis illinit; ut lateat in his veritas, et forensi quadam specie decipiant appropinquantes. Sed cum interiorem oculum mentis ad tempus obduxerunt, postea tamen decusso velut quodam pulvere voluptatum hujusmodi decore, quam sit inanis gratia saeculi hujus aut corporis facileprehenditur.

5. Bonum est igitur adhaerere Domino, nec inflexam cervicem habere ad jugum mundi. Ideoque Ecclesiae, vel forti animae dicit Sapientia: *Sicut turris David cervix tua, quae aedificata est in Thalpioth: mille ostia pendent in ea, omnia jacula potentium* (**Cant. IV, 4**). Erecta enim ad Deum cervix, et jugo Christi habilis, quae nulla in terras-illecebrarum inflexione curvetur, sicut Christi regalis est turris, cui jugum suum Nabuchodonosor non possit imponere. Condidit enim turrim illam David, ille manu fortis, et supra murorum aedificavit excelsa; ut subsidio pariter et decori sit: subsidio, quia hostem praevidet et repellit: decori, quia non solum inter humilia, sed etiam inter excelsa supereminet. Ita tamen subsidio, vel decori, si habeat in se verbi dogmata velut quaedam phalerarum **1011** monilia, habeat etiam jacula potentium prophetarum, quae adversus omnem extollentem se altitudinem lacertis quibusdam fidei diriguntur.

6. Noli igitur in pulverem mortis deducere animam tuam, cui Dominus etiam naturalem altitudinem tribuit, et vigorem quo se excitet et assurgat. Unde etiam de hac conjunctione animae et corporis dictum opportune accipitur; eo quod in naturali vitae nostrae mysterio connexa anima corpori velut humi reptet, et pavimento adhaereat: partim propter hoc terrenum habitaculum, partim quia corpus istud e terra est. Et regionis igitur diversorium, et materia ipsa corporis nostri huic

concurrit sententiae. Ideoque pulchre Apostolus de mortis hujus corpore liberari cupit (**Rom. VII, 24**); quia carcere quodam claudimur, et in quodam luxuriae gurgustio siti, tenebris involvimur delictorum.

7. Ergo secundum voluntatem Dei ambulemus, ut adhaerere dicamur Deo. Nam qui secundum corporis appetentiam vivit, caro est: qui secundum praecepta Dei, spiritus est. Non ergo fiat anima nostra caro, hoc est, ut dicamur caro sicut et illi qui in diluvio perierunt, de quibus dictum est, *Quia caro sunt* (**Gen., VI, 3**): sed magis caro nostra obediens animae gubernaculo, fiat anima, et hoc appellari mereatur nomine, sicut appellata est familia patriarchae Jacob, et generationis ejus sancta posteritas. Sic enim scriptum est: *Hi filii Bala quam dedit Laban Rachel filiae suae, et peperit hos Jacob, animas septem.* Et alibi: *Omnes autem animae quae intraverunt cum Jacob in Aegyptum, quae exierunt de femoribus illius praeter mulieres sexaginta, inquit, et sex* (**Gen., XLVI, 25 et 26**). Et in principio Exodi legimus: *Erant autem omnes animae de Jacob quinque et septuaginta qui erant cum Jacob* (**Exod., I, 5**). Ergo illi qui habitabant cum Joseph, et de Aegypto exierunt, animae sunt.

8. Qui autem cum essent angeli Dei, hoc est, vitae probitate angelorum imitantes gratiam (qui enim non ducunt uxores, et quae non nubunt, erunt sicut angeli in coelo), qui ergo cum angeli viderentur, capti sunt decore femineo, hi caro sunt, sicut Dominus Deus dixit: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in aeternum, propter quod caro sunt* (**Gen., VI, 3**). Et merito expertes libidinis angelis comparantur: caro non sunt in carne, sed in spiritu; quales erant illi qui doctorem Apostolum sequebantur, quibus ait: *Vos autem non estis in*

carne, sed in spiritu (Rom., VIII, 9). Qui autem corporea feminarum capiuntur libidine, caro sunt: atque utinam caro tantum, et non etiam equi adhinnientes; *quia in uxorem, inquit, proximi sui adhinniebant (Jerem. V, 8).*

9. Rogat ergo qui dejectionem animae suae sentit ad pavementum usque curvatae, ut vivificetur secundum verbum Dei, quod animas ad se trahit quascumque, et miseratione sui levare cupiens abducit a terris. Vivificatur autem anima; quae vias ambulat Christi, peccato mortua Deo vivens, ita ut mors peccati dominatum in ea post haec habere non possit, posteaquam consepulta cum Christo justificata est a peccato. Sed **1012** qui justificari cupit, vias suas ante pronuntiet.

10. (**Vers. 26.**) Ideoque secundo versu ait: *Vias meas pronuntiavi, et exaudisti me: doce me justificationes tuas.* Pulchro ordine ad justificationes Dei perveniendum putat; ut primum sua peccata fateatur. Sic enim docemur et alibi: *Dic iniquitates tuas, ut justificeris (Esai. XLIII, 26).* Itaque scire debemus, quid sit vias suas ambulare hominem, et vias Dei. Qui facit voluntates carnis, et vivit secundum concupiscentiam mundi hujus, vias suas ambulat, quibus delectatur et gaudet. Qui autem venit voluntatem facere Patris sui qui in coelis est, cujus cibus est ut mandatum Dei compleat: qui non quaerit quod sibi voluptati sit, sed quod placeat Deo; ille viam Domini pergit, illam viam quae ait: *Ego sum via, veritas, et vita (Joan., XIV, 6).* Vides ergo quia ille vivit secundum verbum Dei, qui viam ambulat Christi. Ipse etiam Dominus Deus in Deuteronomio docet, quomodo in viis suis ambules, dicens: *Et nunc, Israel, quid Dominus Deus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, et servias Domino*

Deo tuo ex toto corde tuo, et ex tota anima tua custodias mandata ejus, et justitias ejus (Deut., X, 12 et 13)? Liquet igitur alias vias esse carnis, alias Dei: et si quis velit ambulare vias Dei, sciat ei prius esse vias carnis, et corporis, et saecularis sapientiae deserendas.

11. Relinquens itaque eas David, pronuntiat, et apud Deum non tacet. Confitetur errores, non tacet lapsus. Simile illi hoc dixit: *Annuntiabo adversum me iniquitatem meam Domino (Psal. XXXI, 5)*. Si enim se accusaverit justus, vocem parati accusatoris exclusit, qui solet acerbare peccata, et uniuscujusque exaggerare flagitia. Obstruit ergo os ejus, qui ipse de se fuerit ante confessus, et praestruit veniam confitentis. Verecundia excusat reum, pudor suus accusat auctorem. Qui enim sua delicta non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit, in diabolo prodidisse quod suasit. Ideoque ait Scriptura: *Justus in exordio sermonis accusator est sui (Prov., XVIII, 17)*. Qui se accusat, etsi peccator est, justus esse incipit; quia nec sibi parcat, et Dei justitias confitetur, quem putat latere nihil posse. Utinam Adam se prius accusare, quam celare voluisset! Sed non satis est ut confiteamur errorem: verum etiamsi corrigi volumus, a Domino postulemus, ut doceat nos justificationes suas; ne postea errare possimus. A Domino igitur doceri petit, quia unus est magister noster, ut ait Christus (**Matth., XXIII, 18**). Nec otiose hoc petit; non enim ille beatus quem docet homo: sed quem tu erudieris, Domine.

12. (**Vers. 27.**) Ubique meminit sui, nec putat satis esse, ut doceat eum justificationes suas Dominus Deus noster, sed addidit: *Viam justificationum tuarum insinua mihi, et exercebor in mirabilibus tuis*. Vide ordinem. Prius est ut

discamus Domini justificationes, deinde ut gradus quosdam justificationum et ordinem noverimus, quid prius, quid consequens esse debeat. Nam scire quid facias, et ordinem nescire faciendi, non est perfectae cognitionis: offendunt plerumque praepostera. Denique justus est, qui se in exordio sermonis accusat: **1013** injustus autem, qui quod prius negaverat, confitetur. Ille verecundiae invenit gratiam: hic notam incurrit impudentiae. Ita ordinis ignorantia conturbat negotiorum naturam, formamque meritorum. Ille autem qui didicerit primo mysteria Dei, deinde ordinem mysteriorum, exercetur in mirabilibus Dei.

13. Graecus ἀδολεσχησῶ posuit: quod dicit Latinus, hallucinabor. In quo videtur esse aliqua sermonis offensio secundum vulgarem consuetudinem; quia ἀδολεσχήσαι vulgo aestimatur, vel hallucinari, vel plus quam oportet aliquid loqui, et superfluum videri, quod audienti fastidio est: et videtur esse praeter ordinem, cum ordo rerum videatur afferre fastidium; ut si causam velis enarrare aliquam, et ordinem serves, auditor autem ad rerum festinet exitum, superiora fastidit. Sed non potest plene instrui, nisi qui ordine sui cuncta cognoverit. Inde non solum factum deprehenditur, sed etiam facti pondus, et facientis affectus. Ideoque David quasi bonus sui iudex atque arbiter, prope usque ad fastidium vult doceri, et vel superfluo immorari tempore, quam necessarium ordinem praeterire; ἀδολεσχία enim vel hallucinatio videtur longa quaedam esse meditatio, et morosa quaedam mentis intentio: a quo non longe abest exercitium, vel animi, vel corporis. Nam ut ille qui exercet membra sua palaestra, diutius exercet,

ut roboret: ita qui exercet mentem in Scripturis divinis, vel in consiliis, diutius exercere debet.

14. *Exivit in campum Isaac (Gen. XXIV, 63)*. Graecus dixit ἀδολεσχῆσαι: Latinus deambulare, vel exerceri. Rebecca veniebat: typus in ea praefigurabatur Ecclesiae: parabantur nuptiae, in quibus sacramentum foret magnum. Videns patriarcha illa mysteria, exivit in campum, diffundens acrimoniam suae mentis, et deambulans in innocentia cordis sui. Diversis utique cogitationibus exercebat animum, et in mirabilibus mysteriis delectabatur: cujus ut imitator evaderet sanctus propheta, doceri justificationes Dei, et viam justitiarum coelestium cognoscere gestiebat; ut non dormiret anima ejus saeculi istius somnum; nec mundanae captus vanitatis illecebris, a persequenda veritatis intentione difflueret.

15. (Vers. 28.) Qua ratione ergo doceri velit, subtexit dicens: *Stillavit anima mea prae taedio, confirma me in verbis tuis*. Aliqui codices habent, *dormitavit*, quia ἐνύσταξεν et ἔσταξεν duabus litteris dissonant. Potuit interpres vel antiquarius scriptor hic falli: νυστάζειν dormire est, στάζειν stillare. Perfectior non dormitat, qui divinis animum intendit mysteriis. Denique ipse alibi dicit: *Si dederō somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem (Psal. CXXXI, 4)*. Sed vigilat semper, et si caro dormit, cor vigilat. Non ergo dormiebat, qui templum condere Domino cogitabat verborum coelestium exaedificatione, non lapidum. Verbum enim Dei repulsorium taediorum est, quo somnus animae, sopor **1014** mentis excluditur. Ex tristitia enim et sollicitudine saecularium somnus irrepit. Qui autem adhaeret Deo, curarum

fugitans, voluptatem capit cognitionis aeternae, nullam illic mutationem rerum saecularium pertimescens.

16. Qui facilioribus igitur laborum utuntur compendiis, *dormitavit*, accipiunt: sed Origenes qui multorum interpretationes diligenti discussit indagine, *stillavit*, secutus est, eo quod perfecti anima quasi bene composita et confirmata non stillat, ut fastigia culminum quae bene tecta atque munita sunt: caeterum incomposita cito stillant. Inde usurpatum est: *Stillicidia ejiciunt hominem in die hiemali de domo sua* (**Prov., XXVII, 15**), in quo frigoris asperitate, et frequenti aeris mutatione tentamur. Denique docemur providere, ne fuga nostra fiat hieme vel sabbato (**Matth. XXIV, 20**). Probatos enim jam nos dies debet reperire vel iudicii, vel mortis; ne viduatos viriditatibus prosperorum, et omni spoliatos secundorum flore successuum exitus mortis inveniat.

17. Caveamus ergo ne unusquisque nostrum ejiciatur de statu mentis suae, et naturali quadam mansione, si habeat foramina mansionum, e quibus fluentia stillicidia tamquam ex fundamentis subruant hominem nulla sapientiae soliditate fundatum. Ideoque ait propheta: *Fili, ne defluas* (**Prov., III, 21**). Confirmanda est igitur anima nostra, ne stillet; et individua virtutum compage solidanda, ut possit regis aeterni servare mysterium. Caeterum is quicumque est facilis in verbis, velut plenus rimarum, hac atque illac effluens, interiora evacuat sua, et exterioribus passionibus inundatur, tegere se nesciens, nec tenere verbum quod acceperit: sicut sancta Maria quae conservabat omnia verba in corde suo (**Luc., II, 51**), ne quid ex ejus corde deflueret.

18. Tali se munitam dote virtutum Ecclesia loquitur; ut digna videatur in cujus invitatus Sponsus succedat hospitium. Hinc primum se praesumit esse placituram, si bene tectam, et fida servantem silentia Christus adspiciat. *Ecce es, inquit, formosus consobrinus meus, et quidem pulcher: acclinatio nostra opaca, trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi (Cant. I, 15 et 16)*. Laudat sponsi decorem Ecclesia, quem plus unusquisque tacito laudat affectu, et fidus mysteriorum interpret tacendo plus praedicat. Nam qui arcana divulgat, imminuit Christi decorem. Ideo nemo mittat margaritas suas porcis, ne conculcari faciat ornamenta pretiosa. Non ergo in tabernaculo loquacis et garruli; quia in multiloquio peccatum admittitur: sed in viri serii qui sit parcus alloquii, nec sermonis intemperans, et verborum sobrietate temulentiam loquacitatis evitans, caput suum Christus inclinat.

19. Et merito opacam significat acclinationem; quia in Ecclesia constitutos virtus obumbrat Altissimi. Hac umbra David protegi se postulabat; ne eum per diem sol ureret, vel luna per noctem (**Ps. CXX, 6**). Hanc umbram spiritualis ministrat gratia **1015** torrida saeculi hujus et mundi aestiva fugientibus. Opaca igitur acclinatio Christi et Ecclesiae, quibus Dei Patris aeterna illa requies aspirat. In hac ergo requiescamus umbra, peccatorum nostrorum aestibus fatigati. Si quos adussit libido, hos Domini crux refrigeret, in qua se reclinavit; ut nostra delicta susciperet. Si quos culpa lassavit, hos Jesus gremio suscipiat suo, et molli foveat amplexu. Unde audeo dicere quod caro Christi acclinatio sit Ecclesiae.

20. *Trabes domorum nostrarum cedri*. Cedri specie, majorum qui justi fuerunt, gloria declaratur; justus enim ut palma

florebit, et sicut cedrus quae in Libano est, multiplicabitur. Sicut enim cedrus non putrescit: ita nec majorum gloria ulla vetustate corrumpitur.

21. *Lacunaria nostra cupressi*. Genus hoc arboris numquam amittit viriditatem suam: hieme juxta, vere, atque aestate comam pascit, nec diverso colore mutatur. Solam hanc arborem ventus suo numquam honore despoliat: sola numquam veteri exuitur amictu, aut novo flore vestitur. Sic apostolica quoque gratia nescit defectum: sed vetustate sui floret. Anima ergo corrumpi nescit, quae florentibus meritis vicens, semper justitiae caeterarumque virtutum culmina patienti magnanimitate sustentat. Et ideo non defluit, neque deficit; quia nihil in ea rimosum est ac remissum, nihil mobile, nihil lubricum, nihil quod vitio sermonis ex ea possit effundi. Ideoque confirmari se petit in verbis suis Propheta (**Ps. LXXII, 2**); ne moveantur pedes ejus, ne effundantur gressus ejus. Quae si quis recto vigeat corde, non patitur, sed radicans atque fundatus adversus omnes passionum fluctus immobilis perseverat.

22. (**Vers. 29.**) Confirmatus igitur in verbis ait: *Viam iniquitatis amove a me, et lege tua miserere mei*. Non dixit: Amove me a via iniquitatis; sed, *Viam iniquitatis amove a me*; quasi in nobis sit, et nobis inesse videatur. Quamdiu enim exercemus aliquid improbum, via iniquitatis interius manet, et non recedit a nobis; ideoque studiose agamus, ut eam a nobis separemus. Sed quia haereditarium iniquitatis glutinum mentibus inhaesit humanis, opus est liberantis auxilio. Precare et tu, et dicito: Infelix ego homo, quis amovebit a me iniquitatis viam? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum; et pulchre viam dixit iniquitatis, non iniquitatem; eo

quod non quasi naturalis iniquitas sit in nobis, sed majorum post peccata currentium sit attrita vestigiis.

23. Meritoque quia vulnus grande, ac vetus est, et diu serpens, perfectioris medicinae remedia deposcit, obsecrans ut Domini legitima miseratione curetur. Cito enim refricatur vulnus, quod sanatum medicinae lege non fuerit; immo etiam seriore curatio sentit profectum. Ideoque si virus in interiora proserpit, medicamenta foris apposita non sentit. Exigit ergo medicinae ratio, ut aut sectione, aut adustione curetur. Nisi enim putrefacta recidantur, aut humor inutilis decoquatur, frustra medicinae manus adhibentur ad vulnera. Ideoque bonus medicus hujusmodi aegrum **1016** legitime dicit esse curandum; ut possit medicina proficere. Lege ergo miseretur, qui cum justitia sapientiaque miseretur; ut ea dimittat quae scit jure posse dimitti; ne cum alterius miseretur, se ipsum legi faciat obnoxium. Agag postquam miseratione donatus est, fecit peccare Saul. Peccavit enim in ipsa misericordia, et ideo peccavit post misericordiam.

24. Consideremus etiam, ne et ipsum deteriorem faciamus, cujus miseremur injuste. Plerumque enim non coercere delinquentes majoris auctoritatis est quam si ulciscaris. Traduntur enim in passiones ignominiae, quicumque aliquid inhonestum commiserunt, nullumque culpae pretium ferunt. Denique eos qui cognitorem Deum suorum scelerum non putabant, et quasi sine iudice et sine lege vivebant, *Tradidit illos, inquit, Deus in reprobum sensum* (**Rom. I, 28**): quia elegerunt viam iniquitatis: viam autem veritatis eligere noluerunt.

25. (**Vers. 30.**) Sed propheta qui sincero converti voluit affectu, *Viam*, inquit, *veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus*. Non potest hoc dicere, qui errat in dogmate. Non potest hoc dicere, qui errat in dogmate. Non potest Arianus dicere, non potest Sabellianus, non Manichaeus: non potest dicere avarus, qui saecularia et materialia concupiscit: non potest dicere qui negotiatur; non est enim via veritatis habendi studium, cupiditas possidendi. Quomodo via veritatis, cum ille dives in saeculo nequeat secum suas transferre divitias, et incipiat mendico illo Lazaro egentior esse post mortem? Non est via veritatis honor saeculi, sollicitudo mundi. Denique qui viam veritatis elegit, paulo post dicit: *Averte oculos meos ne videant vanitatem* (**Inf. vers. 37**). Vanitas temporalium est, veritas aeternorum. Si volumus igitur ambulare viam veritatis, peregrinemur saeculo magis quam Deo, et ambulemus per fidem. Qui enim per fidem ambulat, Deo praesens est, et qui ambulat per speciem, adest saeculo, peregrinatur a Domino: sed hic cito confunditur.

26. (**Vers. 31.**) Unde refugus ab huiusmodi viro dicit David: *Adhaesi testimoniis tuis, Domine, ne confundas me*. Adhaeret testimoniis Domini qui ejus mandata non respuit, judicia non obliviscitur, nec voluptatibus indulget suis. Qui adhaeret Domini testimoniis, renuntiat mundo, posteriora obliviscitur, ad priora contendit, ut perveniat ad bravium, quod est insigne victoriae. Non ergo confunditur, quem mundi huius illecebrosa non ceperint: non confunditur, etiamsi erubescenda commiserit, qui veniam delictorum poscit a Christo. Ideoque respondetur ei: *Dimissa sunt tibi peccata tua . . . vade in pace* (**Luc., VII, 48 et 50**). Sed ita non confunditur, si fuerit in eo operata peccatorum remissio; ut

non solum peccata, sed etiam peccandi affectum auferat. Justitia remittat iniquitates, fortitudo timorem, temperantia impuritates; ut non solum temporalis, sed etiam perpetua fiat remissio peccatorum. Intret in animam tuam Christus, inhabitet in tuis mentibus Jesus; ut in tabernaculo virtutis peccato locus esse non possit.

27. (**Vers. 32.**) *Viam, inquit, mandatorum tuorum cucurri cum dilatares cor meum.* Neque enim poterat viam **1017** currere, si cor ejus coarctaretur angustiis. Denique currentibus viam Domini ait Apostolus: *Dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus* (**II, Cor., VI, 13 et 14**). Et de se ait: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est* (**Ibid., 11**). Ideo et de Salomone dicitur: *Latitudo cordis ejus, sicut arena maris* (**III Reg., IV, 29**), et vide distantiam: via sit angustior, cor latius, ut Patris, et Filii, et Spiritus sancti sustineat mansionem; ne veniat Verbum Dei, et pulset, et videns cordis ejus angustias, dedignetur habitare. Denique sapientia in exitu canitur, in plateis autem cum fiducia agit. Plateae latae sunt. Non igitur in viis, sed in cordis latitudine sapientia decantatur. In hoc igitur campo interioris hominis, non in angustiis mentis currendum nobis est, ut comprehendamus. Scriptum est enim: *Sic currite, ut omnes comprehendatis* (**I Cor. IX, 24**). Denique comprehendit, qui ita cucurrit, ut diceret: *Cursum consummavi* (**II Tim., IV, 7**); cucurrit enim ut bonus equus.

28. Siquidem habet equos suos Christus, de quibus dicit Propheta: *Immisisti in mari equos tuos, turbantes aquas multas* (**Habac., III, 15**); eo quod gentium populos, qui moventur ut aquae multae, et excitantur ut fluctus aquarum multarum, evangelizando commoverint apostoli; ut

assurgentes a terrenis idolorum caeremoniis in Christum crederent. Et supra ait: *Ascendi in equos tuos: equitatus tuus sanitas* (**Habac., III, 8**). O bonorum equorum duodecajugum mirabile, quibus frena pacis, habenae sunt charitatis! Constricti sunt inter se concordiae vinculis, et iugo fidei subjecti, quatuor rotis Evangelii mysterium totius orbis finibus invehentes, bonum aurigam portantes Dei Verbum, cujus flagello fugatae sunt illecebrae saeculares, exterminatus mundi istius princeps, justorum cursus impletus est. O rationabilium equorum grande certamen! o mirandum mysterium! Rota intra rotam currebat, et non impediabatur. Novum Testamentum in veteri Testamento erat, intra illud currebat, per quod annuntiabatur. In quatuor partes ibant rotae, et non revertebantur retrorsum; quia spiritus vitae erat in iis, qui currebant in quatuor partes totius mundi; et sine offensione currebant, quia bona vita equorum quadrabat. Currebant igitur equi; quia non dormiebat, qui ascenderat equos.

29. Animarum igitur nostrarum auriga Jesus, qui nos quoque vult ascendere equos nostros, hoc est, nostra corpora; sed vigilare semper, ne dicatur nobis: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos* (**Psal. LXXV, 7**). Transeundum est hoc mare impigre. Vix transitur a vigilantibus: si quis autem dormierit, transire non poterit; sed demergitur, ut Aegyptius, cujus et anima et corpus interiit: *Equum enim et ascensorem projecit in mare* (**Exod., XV, 1**), qui non sequebantur legem, sed persequabantur.

1018 SERMO QUINTUS. *He.*

1. Sequitur quinta littera *He*, quae Latine significat, *est*: vel, ut alibi invenimus, *vivo*. Convenit sibi utraque interpretatio; qui enim est, vivit; et qui vivit, est. Denique gentiles non sunt; et ideo non vivunt, sed mortui sunt: *Jesus autem heri et hodie, ipse est et in saecula (Heb., XIII, 8)*. Et qui est, vivit: *Vivo enim ego, dicit Dominus Deus (Ezech., XXXIII, 11)*. Quomodo enim potest non esse, qui vivit? Vivit autem Jesus, qui etiam mortuos vivificat, et vocat ea quae non sunt, tamquam ea quae sunt. Nihil mirum si Domino cedit natura, ut vivificentur et mortui, et incipiant esse, qui non erant. Et ideo quia via etiam vita est secundum illum qui ait: *Ego sum via, veritas, et vita (Joan., XIV, 6)*; viam quaeramus, ut vitam habere mereamur. Audiamus ergo illum qui vivit in Christo. Vivit autem qui ait: *Sed nos qui vivimus, benedicimus te, Domine (Psal. CXIII, 18)*; in Christo enim Jesu etiam quicumque mortuus fuerit, vivit.

2. (Vers. 33.) Audiamus, inquam, quid dixerit ut viveret: *Legem mihi constitue, Domine, viam justificationum tuarum: et quaeram illam semper*. Miles qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipse disponit sibi, nec pro suo arbitrio viam carpit, nec voluptuaria captat compendia, ne recedat a signis: sed itinerarium ab imperatore accipit, et custodit illud: praescripto incedit ordine: cum armis suis ambulat, rectaque via conficit iter; ut inveniat commeatum parata subsidia. Si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, mansionem paratam non invenit; quia imperator iis jubet haec praeparari omnia qui sequuntur, nec dextera, nec sinistra a praescripto itinere declinant. Meritoque non deficit, qui imperatorem

sequitur suum; moderate enim ambulat, quia imperator non quod sibi utile, sed quod omnibus possibile considerat: ideo et stativas ordinat; triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eliguntur civitates, in quibus triduum, quatrimum, et plures interponantur dies, si aquis abundant, commercii frequentantur: et ita sine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perveniatur, quae quasi regalis eligitur, in qua fessis exercitibus requies ministretur.

3. Hanc legem viandi esse praescriptam, Christo ducente, sanctis commeantibus, recognoscas velim. Profecti sunt enim et patres nostri de terra Aegypti per longa spatia terrarum, quorum stativae omnes, mansionesque descriptae sunt; donec Cades, id est, ad sanctam terram perveniretur. Istae sunt stativae filiorum Israel, quas descripsit Moyses ex praecepto Domini. Advertimus ergo quis has ordinaverit mansiones, quomodo ambulare oporteret filios Israel. Praeibat enim illos **1019** Deus per diem in columna nubis, ut refrigeraret viantibus: noctu autem in columna ignis; ut viam ostenderet ambulantibus, et tenebras dimoveret. Lex viarum columna erat et ignis, et nubis: denique in columna nubis loquebatur ad eos. Ubi volebat exercitum requiescere a labore itineris, non movebatur columna ignis, nec transibat nebula lucis: quando autem volebat exercitum movere, provehebatur et columna ignis in nocte, columna autem nubis in die. Illa autem columna nubis, specie quidem praecedebat filios Israel, mysterio autem significabat Dominum Jesum in nube venturum levi, sicut dixit Esaias (**Esai., XIX, 1**); hoc est, in virgine Maria, quae nubes erat secundum haereditatem Evae: levis erat secundum virginitatis integritatem. Levis erat, quae non homini quaerebat placere, sed Domino. Levis erat, quae non in

iniquitate conceperat, sed Spiritu superveniente generabat: nec in delicto, sed cum gratia parturiebat.

4. Aliter quoque hanc interpretationem sumere licet. Venit in nube levi Christus in Aegyptum, hoc est, venit in susceptione corporis in hoc saeculum. In nube venit, quem nebula corporis obumbrabat: sed levis erat caro, quam nulla sua gravabant delicta. Quomodo enim peccatis gravaretur suis, qui auferebat omnium peccata populorum? *Ecce, inquit, Agnus Dei: ecce qui tollit peccatum mundi (Zach., I, 29)*. Ante hesternum lectum est, quia stabat Jesus, et habebat vestimenta sordida; mea enim peccata portabat. Sumpsit vestimenta nostra; ut nos splendore immortalitatis indueret. Venit in nube levi quasi justitia; iniquitas enim in talento plumbeo sedet: Christus in corda justorum, in quibus peccata non erant. Et ideo bene lectum est hodie: *Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi (Psal. CXV, 12)*? Pro nobis Verbum suscepit carnis infirmitatem: pro nobis esurivit, vapulavit, crucifixus est, mortuus est; ut nobis in quibus ante vita ignobilis et degener habebatur, inciperet mors esse pretiosa.

5. Sed revertamur ad confectionem itineris, et ordinem mansionum. Et tu sequere spiritaliter hanc legem viandi; ut exeas ex Aegypto: et inde promovens fige tabernaculum in Socoth, haec prima tibi statio sit. Socoth prima mansio est, significans tabernaculum. Fige ergo tabernaculum quod in te est, mentisque tuae stationem confirma; ut radicans atque fundatus maneat in fide Christi. Sequitur mansio in Mara, hoc est, in amaritudine. Non omnes mansiones aequales sunt. Inde ventum est in Helim, ubi fontes duodecim erant, et septuaginta arbores palmarum. Post amaritudinem, ne populus deficeret, debuerunt amoena et fecunda succedere. Inde Raphidin, quod

est laudatio iudicii. Inde sequitur Sina, habens in se et populi tentationem, et Legis promulgationem. Variantur merita mansionum; quia nulli jugis in hoc saeculo vivendi potest esse successus. Bonus igitur imperator alibi manna esurienti populo ministravit: alibi potum de petra fluere, quo sitim populi restingueret, augusta provisione praecepit: alibi Legem dedit: alibi **1020** triumphos donavit; ut his beneficiis fatus exercitus nullum prolixo itineris sentiret laborem.

6. Itaque in illo populo typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur committamus iter nostrum ductui Domini Jesu, qui Legem primo introduxit, et antea per Jesum terram repromissionis in possessionem populo suo dedit. Sed etiam quando Moyses videbatur ductor esse, aderat illi Jesus; aderat autem non palam, nec aperte ductorem, aut principem populi sese gerens; expectabat enim donec Moyses tempus expleret suum, quo completo, successit Jesus. Itaque si consideres Scripturam dicentem: *Erunt dies eorum anni centum viginti* (**Gen., VI, 3**); videbis mysterium plenitudinis temporum et centum viginti annos, post quos et Moyses in monte requievit, et Jesus manifeste mansionum suscepit principatum; ut jam non sub Legis timore sit populus, sed resuscitatus a mortuis, fructu vitae fruatur aeternae. Ambulemus igitur secundum Legis doctrinam: via nobis Lex Dei sit.

7. Hanc viam ambulans Ecclesia dicit: *Ego flos campi, et lilium convallium, sicut lilium in medio spinarum* (**Cant., II, 1**); in totam enim terram fides populi credentis exivit, et in spatioso posuit pedes suos Christus. Et ideo pulchre ait florem se esse campi. Flos erat etiam Paulus, qui dicebat: *Bonus odor Christi sumus Deo* (**II Cor., II, 15**). Et vere flos, qui poterat nova et vetera de sui cordis proferre thesauro. Pulchre etiam

lilium dicitur Ecclesia: sicut enim lilium fulget, ita etiam splendent opera sanctorum. Pulcherrime etiam dictum est lilium convallium; quia in humilibus magis elucet gratia. Sed hoc lilium in medio spinarum, hoc est, inter Judaeos et haereticos, hoc est, inter sollicitudines hujus saeculi, quae mentem hominis animumque compungunt. Possumus etiam aliter accipere; quia sicut lilium inter spinas eminet, ita super omnes conventus Ecclesia Dei refulget.

8. Refert etiam considerare quod hoc lilium splendore circumfusus sit, intus autem quod habet, rubeum sit, boni et ipsum odoris; eo quod caro Christi velut murali divinitatis claritudine circumsepta, coelestis habuerit protectionem gratiae. Denique in posterioribus ait: *Fraternus meus candidus et rubeus* (**Cant., V, 10**). Candidus claritate divina: rubeus specie coloris humani, quem sacramento incarnationis assumpsit. Meritoque et ipsum quod est rubeum, bene olet; quia caro Christi sine peccato est, quam perfidi contrectantes, manus suas inquinaverunt: sancti venerantes, pietatis odore fragrarunt.

9. Accepit hunc odorem Dominus Jesus fragrantis Ecclesiae suae, et ait: *Ecce proxima mea bona* (**Cant., I, 14 et 15**). Et Ecclesia dicit ad Christum: *Ecce bonus fraternus meus: ecce es bonus tamquam malum in lignis sylvae*. Hujusmodi pomum odorem gratiam habet; ut caeterorum pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum, sicut malum pendens in arbore, bonum odorem mundanae fundebat redemptionis; quia peccati gravis detergit foetorem, et unguentum potus vitalis effudit. *Tamquam malum, inquit, in lignis sylvae, ita consobrinus meus in medio filiorum* (**Ibid.**); eo quod super prophetas **1021** et apostolos intima corda

hominum verborum suavitate mulcebat. Sed non solum odor, verum etiam cibus suavis in malo est. Ergo cibus suavis est Christus.

10. *In umbra*, inquit, *ejus concupivi, et sedi* (**Cant., II, 3**). Legem enim acceperat, hanc sequebatur, hanc currebat viam. In Lege itaque requiescens, in umbra Christi requiescebat. Bona umbra, quae nos ab iniquitatis calore sola defendit. Cui autem dubium, quod Lex Dei umbra sit Christi? Quid est lex diei festi neomeniae, sabbatorum, nisi umbra futurorum? Qui dies secundum legem Moysis; ut videam sex dies, et iterum septimum diem, et sic perpetua saecula? Qui mensis secundum legem Moysis; u sciens mensem, sciam primam mensis neomeniam, et vera sancta in neomeniis offerenda? Qui secundum legem Moysis annus sex illis diebus constat, de quibus ait: *Sex annis serviet Hebraeus, et septimo anno liberabitur* (**Deut., XV, 12**); ut inveniantur sex anni, quibus aliquis operatur terram: septimo autem anno remittet illam proselytis, et pauperibus, et bestiis terrae? Qui septimus annus, quo conceduntur debita omnia Hebraeis? In hac umbra requiescebat patrum fides, et prophetarum sancta devotio.

11. Dicit ergo congregatio religiosa, vel sancta anima: *In umbra ejus concupivi, et sedi* (**Cant., II, 3**). Umbra ejus est Jubilaeus annus. Quis enim ejus mystica videt; ut facie ad faciem cognoscat, quae anno quinquagesimo complenda, Lege praescripta sunt (**Levit., XXV**)? Umbra sunt dies festi secundum Legem primo mense decima die mensis usque ad quartam decimam, et inde usque ad vigesimam primam mensis (**Levit., XXIII**). Quae umbra est celebritas illa inter primum et septimum mensem in tempore illo anonymo? Umbra est, sanctificata libertas in sabbato. Umbra est dies

festus septimi mensis neomeniae, et memoriale tubarum septimi mensis, dies decimus, dies propitiationis (**Levit. XXIII**). Vides quia monas et decas duo festi dies. Item quintus decimus dies, dies tabernaculorum per octo dies. In umbra haec omnia. In umbra prima dies vocata, et octava dies vocata in umbra, quae in scenopegiis praescripta secundum Legem.

12. Constitue mihi aliquos ex circumcisione credentes, in Lege doctos, observantiae sollicitae viros, et nunc Evangelii agnitione illuminatos, spiritali saginatos gratia; dicit in his Ecclesia, quae videt Christum, quae Sponsum recipit, quae cibo ejus pascitur: *In umbra ejus concupivi, et sedi: et fructus ejus dulcis in faucibus meis (Cant., II, 3)*. Quis fructus ejus dulcis, nisi praedicatio Dominicae passionis, ut ipse ait: *Ecce haereditas Domini, filii, merces fructus ventris (Psal. CXXVI, 3)*? Quis enim dulcior fructus potest esse in faucibus nostris, quam remissio peccatorum? Et bene flos est Ecclesia quae fructum annuntiat, hoc est, Dominum Jesum Christum, de quo dictum est Mariae: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui (Luc., I, 42)*.

13. Ergo ubi gustavit fructum suavitatis, impatiens ad perfectiora festinat dicens: *Introducite me in domum vini, constituite in me dilectionem, confirmate 1022 me in unguentis, stipate me in malis; quia vulnerata dilectionis ego sum. Laeva ejus sub capite meo, et dextera ejus amplexabitur me. Adjuravi vos, filiae Hierusalem, in virtutibus et fortitudinibus agri, si suscitaveritis, et resuscitaveritis dilectionem, usquequo voluerit (Cant., II, 4-7)*. Merito quaerit eum, merito desiderat; quia bene omnia in hoc cursu atque itinere disposuit Imperator noster. Primum omnium fidei fundamento tabernaculum hoc confirmandum putavit.

Deinde si qua est nobis aspera atque arida et praerupta mansio, imperator tamen iste turbata discernit, arida irrigat, deserta fecundat. Si quid amaritudinis, si quid tentationis, si quid infirmitatis est, ductor noster et amara temperat, et sollicita mitigat, dura dissolvit, et invalida confirmat.

14. Sic ubi vult requiescere rex terrae exercitum suum, non ignobilem vicum, non commeatibus indigentem, non arenosa et nuda gignentium, sed urbem aedificiis nobilem, refertam, et uberem copiarum, aut agrum amoenum et virentem pascuis, aut nemorosa et campestria stativis opportuna decernit. Ergo si reges terrae norunt commoda providere sequentibus se: quanto magis Deus qui bonus est, novit quemadmodum profutura disponat diligentibus se? Ac primum si incognitum carpendum est iter, duces eliguntur viarum, qui praecurrant agmini. Sed hoc imperatores isti injuriosum sibi arbitrantur: Deus autem praeibat, cum Hebraei facerent iter. Denique *in columna nubis loquebatur ad eos*. Et ut scias quia praeibat: *Deus, inquit, praeibat illis iter, die quidem in columna nubis ostendens illis viam: noctu autem in columna ignis, et non deficiebat columna nubis in die (Exod., XIII, 21 et 22)*.

15. Hanc praecedentem nubis columnam sequens Ecclesia non deficientem, ne ipsa deficeret, umbra ejus refrigerabatur; et ideo dicit: *In umbra ejus concupivi, et sedi: et dulcis ejus fructus in faucibus meis (Cant., II, 3)*; quia a Domino pascebatur, deducta in locum pascuum, et aquam refectionis. *Introducite me in domum vini (Cant., II, 4)*. Inde copiis praeparatis, quaerit progredi ad aliam mansionem in qua mysteriorum gratiam, et laetitiae capiat suavitatem. Hinc quoque promovens verum iter, ait: *Constituete in me*

dilectionem (Ibid.). Bona stativa, ubi plenitudo est charitatis. *Confirmate me, inquit, in unguentis, stipate me in malis (Ibid., 3).*

16. Habes alias mansiones, ad quas Ecclesia cum delectatione succedit. Istaе mansiones sunt crucis Christi, et sepulturae, in quibus vulnerata est Ecclesia, sed vulnere charitatis. Vulnus enim est quod Christus excepit: sed unguentum est quod effudit. Pomum est quod pependit. Hoc pomum gustavit Ecclesia, et ait: *Et fructus ejus dulcis in faucibus meis (Cant., II, 3).* Et ut scias quia pomum est Dominus, legisti supra: *Tamquam malum in lignis sylvae, ita consobrinus meus (Ibid.).* Nos quoque vulnus fatemur, cum praedicamus Christum crucifixum: sed bonus odor sumus Deo; quia crux Christi Judaeis scandalum, Graecis stultitia: nobis autem virtus Dei atque sapientia est. Hoc vulnere Ecclesia **1023** vulneratur, cum Salvatoris sui praedicat mortem: sed hoc vulnus est charitatis. Denique qui non credit, negat: qui diligit, confitetur. Manichaeus negat, Christianus fatetur; et ideo scriptum est; *Utilia vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici (Prov., XXVII, 6).* Pulchre ergo dicit Ecclesia: *Quia vulnerata charitatis ego sum (Cant., II, 5).*

17. Nudemus membra nostra bono vulnere, nudemus sagittae electae. Sagitta haec Christus est, qui dicit: *Posuit me sicut sagittam electam (Esai. XLIX, 2).* Bonum est ergo hac vulnerari sagitta. Non mediocris mansionis iste processus: non omnes possunt dicere quia vulnerati sunt dilectionis. Dicebant apostoli cum pro Christo lapidarentur, et Christum praedicarent. Dicebat Paulus cum ter virgis caederetur, et die ac nocte Christum adorandum gentibus disputaret. Dicunt

hoc martyres, qui vulnerantur pro Christo: et quia vulnerari pro ejus meruerunt nomine, plus diligunt.

18. Ad hanc ergo veniens mansionem Ecclesia, ad hunc processum, ut pro Christo filios suos offerat, ut excipiat vulnera charitatis, quasi bona fidei alimenta reperiens, pietatisque fructus gustavit ipsa, et hortari coepit caeteros dicens: *Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus, sicut malum* (Psal. XXXIII, 8). Et in malo vulnus est, sed tamen suave est (Cant., II, 3). Venit iterum ad vallem botryonis, vidit ingentis uvam magnitudinis, quam duo portare vix poterant: unus qui praecederet, alius qui sequeretur. Gustavit mysterium, gustavit in Jesu Nave, gustavit in Caleb, qui dicebant populo: *Vidimus terram profluentem mel et lac* (Num. XIII, 28). Gustate, et videte quam suavis est Dominus.

19. Et addidit Ecclesia dicere: *Laeva ejus sub capite meo, et dextera ejus complectetur me. Adjuravi vos, filiae Hierusalem, in virtutibus et fortitudinibus agri; si suscitaveritis, et resuscitaveritis charitatem usquequo voluerit* (Cant., II, 6 et 7). Et istae mansiones sunt via regali incedentis Ecclesiae. *Multae enim sunt mansiones apud Patrem meum*, testificatur Dominus Jesus (Joan. XIV, 2); et: *Ecce venio, et accersio vos* (Ibid. 3). Bona mansio sapientiae, et sive in laeva ejus, sive in dextera, bona mansio; quia via regalis est. Ideoque sapientes nuntii dicunt: *Via regali ibimus, non divertemus dextera, neque sinistra, quoadusque transeamus terminos tuos* (Num. XX, 17). Hoc dixerunt missi a Moyse nuntii ad regem Edon, hoc est, terrenum; quia terrena omnia, sive in dextera, sive in sinistra, mala sunt. Mala mansio insipientia, mala mansio

intemperantia; et ideo pertransit has mansiones Hebraeus: non divertit ad eas, sed pertransit; ut perveniat ad sinistram sapientiae et dexteram, et in ipsis maneat, ubi divitiae simplicitatis, ubi gloria, ubi longitudo vitae est. *Longitudo enim vitae in dextera ejus*, ut ait Salomon: *in sinistra autem ejus divitiae et gloria* (**Prov. III, 16**). In dextera vita est, in sinistra requies. Utinam super sinistram ejus requiescam, ne quaeram cervicalia. *Vae enim iis qui adsuunt cervicalia*, Ezechiel dicit (**Ezech. XIII, 18**). Has mansiones praeparat Ecclesiae suae bonus dux, et per vias sapientiae dirigit iter ejus. Denique laudat Sapiens vias ejus: *Viae ejus viae bonae, et omnes semitae ejus in pace* (**Prov. III, 17**).

20. Sed quia sapientia, honestas, claritas, ita perfectae sunt, si habeant charitatem, plenitudo enim Legis charitas est (**Rom. XIII, 10**), suscitari et resuscitari vult charitatem: suscitari in veteri Testamento, resuscitari **1024** in novo. *Charitas Deus est*, ut legimus (**I Joan. IV, 8**): charitas Christus est. Suscitatur tamquam leo, et catulus leonis, ut Judae ascendat ex germine. Resuscitatur ut dormiens, ut recumbens; quia non humana, sed sua et Patris majestate est suscitatus a mortuis. Unde ait Scriptura: *Quis suscitabit illum* (**Gen. XLIX, 9**)? Non enim poterat illum aut angelus, aut potestas suscitare aliena; cum ipse alios resuscitaret. Ergo cum hic dicit: *Si suscitaveritis, aut resuscitaveritis charitatem usquequo voluerit* (**Cant. II, 7**), de iis dicit qui resurrectionem ejus possunt congrue praedicare; ut audientibus ardorem fidei et devotionis accendant. Vel suscitatur Christus in iis, qui primum accedunt: resuscitatur in iis qui postquam accesserint,

dormierunt. Dormit ergo Christus in negligentibus, suscitatur in sanctis.

21. **(Vers. 33.)** Habet ergo Ecclesia per quae gradiatur: habet habitacula mansionum, in quibus requiescunt sancti, de quibus iste est qui dicit: *Legem mihi constitue, Domine, viam justitiarum tuarum.* Bene ait, *statue*; ut in pectore ejus immobilis et fixa permaneat, nec aliquo saeculi turbine, ab ejus convellatur affectu; ut ipse lex sit sibi, opus habens legis scriptum in corde suo.

21. *Et quaeram*, inquit, *illam semper*. Non est enim mediocre quod requiritur paradisi gratia, Dei regnum, angelorum consortium, immortalitatisque domicilium. Non ergo uno die quaeritur, nec duobus, aut paucis mensibus: sed quaeritur semper, et quaeritur per omnia; ut meritorum multa concurrant suffragia; διὰ παντὸς enim et omne tempus significat, et per omnia. Cum dicit igitur: *Quaeram semper*, sine fine dicit esse quaerendum. Sed non satis est quaerere, nisi intelligas quod requiris.

22. **(Vers. 34.)** Ideoque ait: *Da mihi intellectum, et perscrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.* Quaerendum primum, deinde intelligendum perscrutandumque legis omne mysterium, et in corde custodiendum. Quis autem potest custodire legem Dei, nisi intellectum acceperit? Qui autem intelligit et scrutatur, scrutando in semitam mandatorum deducitur. In quo illud advertendum quia lex est justitia, mandatum judicium, sicut et in hac littera legimus. Est Legis via stare in viis Legis: est via justitiarum secundum primum versiculum. Est ergo et testimoniorum via: *In via testimoniorum tuorum*

delectabar. Est et via mandatorum: Viam mandatorum tuorum cucurri. Interrogemus ergo has vias, ut dicatur nobis: State in viis Legis, et interrogate semitas aeternas, et videte quae via melior, et ambulate in ea (Jerem. VI, 16). Cum omnes igitur ambulaverimus vias, veniemus in omnium finem viarum, qui ait: *Ego sum via (Joan. XIV, 6).* Christus ergo finis viarum; *ipse enim est finis Legis ad justitiam omni credenti (Rom. X, 4).* Hinc audeo dicere quia finis justitiarum Christus, qui est justitia: finis testimoniorum Christus, de quo dictum est: *Estote mihi testes, et ego testis, dicit Dominus, et puer meus quem elegi (Esai. XLIII, 10).*

23. Advertimus igitur quantum nobis ambulandum sit, ut veniamus ad Christum. Ambulandum in Lege; quia finis Legis Christus est. Sine Lege ergo non pervenitur ad Christum. Unde manifestum est quod haeretici, qui Legem veteris non accipiunt Testamenti, etsi dicant quod Christum teneant; tamen non possint tenere finem, qui **1025** initium non tenuerint. Ipse Jesus est initium et finis. Oportet igitur ut ambulemus secundum legem spiritalem; ut veniamus ad Legis finem Dominum Jesum. Oportet ut sequamur testimonia; ut pervenire possimus ad magnum testimonium Dominum Jesum. Oportet etiam ut in praeceptis Domini ambulemus; ut perveniamus ad magnum praeceptum, de quo legistis: *Dictum est antiquis: Non occides ego autem dico vobis (Matth. V, 21 et 22);* hoc est, super omne praeceptum dico. Itaque non usurpatorie dixerim, sed vere, quia sicut sunt sancta sanctorum: ita praeceptum est praeceptorum.

24. Sed ut ista servare possimus, intellectum petamus a Domino. Intelligamus quae sit circumcisio. Circumcidit Jesus petrinis gladiis, et abstulit opprobrium Aegypti a filiis Israel.

Petra Christus est. Circumcidat te Verbum Dei, et gladius oris ejus; et sic Aegypti carebis opprobrio. Non igitur corporis, sed cordis intelligenda est circumcisio. Si intellexeris Legem, servabis eam in corde tuo. Judaeus in corde Legem non servat: sed in labiis Legem recitat, et Legem ignorat. Denique, *Populus hic, inquit, labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me* (**Esai. XXIX, 13**). Quomodo potest Legem tenere, qui longe est a Legis auctore? Tertius versiculus quid habeat, consideremus.

25. (**Vers. 35.**) *Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quoniam volui eam.* Quis hoc dicit, nisi qui sequitur Christum? Non potest alius hoc dicere, nisi qui illud exsequitur, quod scriptum est: *Post Dominum Deum tuum ambulabis, et ipsi adhaerebis; quia ipse te deducet* (**Deut. XIII, 4**). Quomodo deducat audi: *Nisi qui tulerit crucem suam, et post me secutus fuerit, non est me dignus* (**Matth. X, 38**). Praecedit ergo Christus, ut nos sequamur, praecedit Verbum. Principium Christus est; ideo Sapientia dicit: *Dominus creavit me principium viarum suarum* (**Prov. VIII, 22**). Advertimus quod et principium Christus, et finis viarum sit. Non vereor ne quis dicat: Creatum ergo Christum asseris? Respondebo: Ita creatum dico, quemadmodum factum legi, hoc est, factum ex muliere, factum sub Lege, hoc est secundum susceptionem carnis creatum, secundum quod est natus ex Virgine. Creatus est, ut redimeret creaturas: homo factus est ut homines a morte perpetua liberaret. Creatus est, ut vias mihi demonstraret aeternas, quibus homo redire possit ad Dei regnum. Ergo quia principium est viarum Dei, hoc principium sequamur. Primus viam novi ingressus est Testamenti; ut in hac via devotionis iter nobis sterneret. Si

jejunamus, ante nos ille jejunavit: si pro nomine Domini sustinemus injurias, prius ille sustinuit pro nostra redemptione. Cervices suas posuit in flagella, maxillas suas in palmas: ascendit crucem, ut doceret mortem non esse metuendam. Denique **1026** quasi praecedens ait Petro, *Tu me sequere* (**Joan. XXI, 22**). Et ideo Petrus cursum consummavit; quia secutus est Christum.

26. (**Vers. 36.**) Sequitur versus quartus: *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam. Utilitatem* alii habent: et puto quod ideo mutatum sit, quia utilitas bonae rei videtur esse expetenda potius quam declinanda. Sed quia plerique lucrum pecuniarum utilitatem suam putant esse; ideo si legimus *utilitatem*, non animae utilitatem accipere debemus Prophetam declinare, sed utilitatem pecuniae. Sanctus enim lucra ista non novit: sed omnia haec detrimentum arbitratur; ut Christum lucretur. Et recte. Quod enim putamus lucrum esse pecuniae, damnum est animae; quia virtutis est detrimentum. Ergo secundum eos qui ita acceperunt, ut optet Propheta inclinare cor suum in testimonia, et non in avaritiam; et nos congruimus assensu. Atque utinam precem sancti sequentes, et oremus quod ille oravit, et quod oramus, imitemur affectu. Quid enim mihi prodest si orem, ut avertat cor meum Deus ab avaritia, et ipse diebus ac noctibus pecuniae quaeram compendia? Si oramus sermone, compatiamur et mente. Audit et sensum nostrum Jesus, et cognoscens duobus istis non convenire, sermoni et cupiditati, non exaudit loquentem. Et ideo qui bene volebat orare, dicebat: *Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente* (**I Cor. XIV, 15**). Ita magis audit orantem, si aspernetur avaritiam.

27. (Vers. 37.) Sed quia invalidi sumus, et plerumque volentes avertere eor nostrum a pecunia, vel auro, vel argento, capimur aspectu, et agrum aut aedificium videntes alienum, concupiscimus, bene addidit Propheta dicens: *Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.* Etenim qui in via est Dei, vanitates non aspicit. Via perfecta Christus est. Qui igitur in Christo est, quomodo potest vanitates aspicere; cum Christus in carne sua omnes mundi hujus crucifixerit vanitates? Avertamus igitur oculos nostros a vanitatibus; ne quod oculus viderit, animus concupiscat. Mystica enim differamus interim. Utinam hac interpretatione possimus revocare ad diversa circensium ludorum, atque theatralium spectacula festinantes. Vanitas est illa quam cernis. Pantomimum aspicias, vanitas est: luctatores aspicias, vanitas est; quia cernis eos de viridi luctantes corona. Illi enim veri sunt luctatores, qui adversum hujus saeculi luctantur illecebras. Non capiat oculos tuos palaestra membrorum. Equos currentes aspicias, vanitas est; quia vane currunt, qui ascendentem salvare non possunt. Denique recursus ipse te doceat quia vane currunt, qui non directum conficiunt iter, obliviscentes **1027** superiora, et ea quae posteriora sunt, appetentes.

28. Ante nos est Christus, ante nos bravium ejus, ad quod pervenit, qui non in incertum cucurrit, nec revocavit cursum suum, sed incitavit. Ad hunc dirige oculos tuos, averte a spectaculis, averte ab omni saeculari pompa. Sicubi populares cognoveris plausus, averte oculos tuos ab his, inflecte, deprime, et serva eos, ut erigas melioribus. Erige ad coelum: vel nocte stellarum monilia, orbem lunae decorum, vel die solem aspice. Specta mare, terram circumspice: ut

opere facta divino omnis creatura te pascat. Quae formarum gratia in ipsis bestiis? Quantus decor in hominibus? Quanta in avibus pulchritudo? Haec intueri, et non videbis iniquitatem et contradictionem in civitate. Haec vide, et non introibit mors per fenestras oculorum tuorum.

29. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intravit mors per fenestram. Si videris possessionem minoris aut viduae, et concupieris diripere eam, intravit mors per fenestram. Si videris aliena monilia, aurum, argentum, et concupieris ut extorqueas, intravit mors per fenestram. Claude ergo hanc fenestram, cum videris alienae mulieris pulchritudinem, ne mors possit intrare. Oculi tui non videant alienam, ne lingua perversum loquatur. Tuam ergo fenestram claude, ne morti pateat intranti. Sed etiam alienam fenestram cave. A fenestra enim domus suae intrat fornicaria. A fenestra sua intrat, cum aliquem petulantis oculi tentat lascivia. Exclude igitur hanc fenestram verbi ostio, nec capiaris oculis meretricis: et abripiaris palpebris ejus. Sed non est una fenestra, per quam mors consuevit intrare. Est et fenestra verborum, per quam sermones commeant meretricis. Et ideo te ab aliena uxore custodi, ne te sermonibus gratiosis adoriatur; a fenestra enim domus suae intrat. Intrat mors per oscula; et ideo cave ne te laqueis labiorum suorum alliget. Intrat mors, si meretrix te osculetur. Intrat mors si cito acquiescas loquenti. Intrat mors si multum loquaris; multiloquio enim peccatum incurritur. Intrat mors etiam si non loquaris, et Christum timeas confiteri. Ore enim confessio fit ad salutem (**Rom. X, 10**). Intrat mors etiam per cavernas aurium; et ideo aures sunt spinis sepiendae, ut illecebras meretricii sermonis excludas. Haec moralia.

30. Sunt etiam mystici oculi quos avertere debeas a vanitate. Est enim et sensuum vanitas, quam oculi animae tuae videre non debeant; quia illi eam vident, quos Apostolus damnat. Unde ipso magis auctore discamus quae vanitas, et qui oculi sint (**Ephes. IV, 17 et 18**). Manifestum est enim esse plerosque qui vanitate sensus sui obscurati sunt corde, et alienati a via Dei propter ignorantiam quae in ipsis est, propter caecitatem cordis eorum; illos tamen gentes Apostolus dicit. Ignoret igitur gentilis ille quod non didicit, ignoret quod non credidit: tibi ignorare non licet quod confiteris. Christus non in vanitate venit, sed in virtute: non inflavit sensum hominis, sed vivificavit: non caecitatem **1028** cordis, sed illuminationem mentis operatus est. Inflammavit cor tuum, ut comprehendas quae mandatorum coelestium ratio, quae animae substantia, quae vitae futurae gratia, in quo statu post haec erimus.

31. Erige igitur mentem, utere naturali ingenio: ad imaginem Dei factus es, ut superna aspicias, et terrena non quaeras. Noli curvare cervicem tuam, mundi premendam pondere: noli inhiare auro atque argento, ne te saeculi vinculis alligandum praebeas. Ideo dixit Dominus: *Nolite possidere aurum atque argentum* (**Matth. X, 9**), ne nos auri atque argenti cupiditas avara possideat. Noli ergo inserere collum tuum diaboli laqueis. Strangulat avaritia pauperem in hoc saeculo: sed in perpetuum dives suis laqueis suffocatur, cujus sensus in vanitate est, in tenebris ambulat; quia in his laborat, quae sibi prodesse non possint. Vanitas est sollicitudo vitae hujus. Unde non in crapula et ebrietate, non in deliciis corporis, sed in cognitione praeceptorum coelestium delectationem nostri debemus ponere. In vanitate currit, qui sibi successibus

videtur affluere saecularibus, qui tamquam umbra praetereunt. *Averte igitur oculos tuos, ne vanitatem videant.*

32. Sed non satis est ut tu avertas; ne forte velis et non possis, offundat tibi diabolus vanitatum spectacula, incentiva inserat voluptatum; pete ut Dominus avertat oculos tuos. Et haec gratia Dei, et hoc munus est Domini; ut oculos animae nostrae a negotiis mundi hujus avertat. Beatitudo enim omnis a Domino est. *Beatus autem vir, cui nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates, et insanias falsas (Psal. XXXIX, 5).* Qui non respicit haec, beatus est: qui autem respicit, insanus atque furiosus est. Et ideo resipiscat unusquisque a furore saecularium cupiditatum, quae ita mentem animumque perturbant, ut compos sui esse non possit.

33. Si in navigio fluctuante sis constitutus, avertis a sentina oculos: ne vomitum moveat tibi. Si in civitate ambulans aliquid fetidi odoris offendas, longe refugis atque declinas. Si quid occurrat quod horreat oculus tuus, clauditur aut avertitur. In salo saeculi hujus fluctuas, influit sentina vitiorum. In hoc navigio tui corporis movetur aestus cupiditatum, et non avertis oculos animae tuae; ne videant sentinam libidinum, ne aspiciant mundi hujus stercora, ne fetor immundus nares repleat tuae mentis, in quibus Spiritus sanctus esse consuevit, ut possis dicere: *Spiritus divinus qui est in naribus meis (Job. XXVII, 3).* Nares igitur animae tuae a fetore avertantur criminum diversorum; est enim in his velut quoddam insigne judicii. Unde dicitur Sponsae: *Nares tuae sicut turris Libani prospiciens faciem Damasci (Cant. VII, 4);* eo quod unguentum veri Sacerdotis, quod descendit de capite in barbam, hoc est odor ille divinus, odor gratiae spiritalis, qui de Patre in Christo erat, et sacramento incarnationis descendit

in terras, ut omnia fuso replerentur unguento, emineat praecelsi potestate iudicii, et nares repleat animae, ut benevolentia discernat et fetida; suavia sanctorum, qui **1029** possunt dicere: *Christi enim bonus odor sumus Deo* (**II Cor. II, 15**); et foetida peccatorum.

34. Hae sunt nares sicut turris Libani praecelsa supra mundum; et ideo prospicit faciem Damasci, gentilem scilicet populum, odorans fidem ejus, cujus gratia delictorum suorum detergeret fetorem. Facies igitur Damasci fides est gentium, nullo obumbrata amictu, nullo adoperta vestitu, nuda ac libera, coelo magis intenta quam terris. Hanc speculantur et prospiciunt nares Ecclesiae, quod suave in ea et odorum est aspirationis et gratiae colligentes. Et bene nares ejus sicut turris Libani; quia in sacrificiis odor suavis Ecclesiae est, in quibus est boni odoris hostia, remissio peccatorum.

35. Sume igitur has nares, o homo; ut a graveolentibus florulenta secernas; et tunc vivificabit te Dominus. Cum enim adverterit quod de ipso petis, ut avertat oculos mentis tuae a vanitate, cooperatur animae tuae; ut si specie aliqua capitur, aut durtia, aut infirmitate non flectitur, flectat eam iugo verbi, et habenis suis regat: ut voluntate Dei abducatur a vitiis et vitae odorem capiat aeternae. Non enim hic vita perfecta est: sed haec vita in umbra. Ideo ut homo Christus Jesus ex Virgine nasceretur, obumbravit virtus Altissimi matrem futuram; quia in umbra descendit, ab umbra incipiens operari salutem hominis, et consummaturus charitate solis aeterni. Umbra est ergo vita haec: festina ad solem, ut te defendat ab umbrae hujus frigore, et calorem tibi profundat aestivum. Et ideo suadet orandum ne fiat fuga nostra hyeme vel sabbato (**Matth. XXIV, 20**), non tempus diemque significans,

sed frigere nos meritis prohibens, et bonorum operum esse jejunos.

36. (**Vers. 38.**) Disce nunc quemadmodum avertat oculos ejus, quem miseratur Dominus, a vanitate. Ex his enim quae sequuntur, hoc intelligere possumus; subjecit enim: *Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo (Ps. CX, 10)*. Initium esse sapientiae timorem Domini dicit Propheta. Quid est autem initium sapientiae, nisi saeculo renuntiare? Quia sapere saecularia, stultitia est. Denique sapientiam hujus mundi, stultitiam esse apud Deum Apostolus dicit (**I Cor. I, 20**). Sed et ipse timor Domini, nisi secundum scientiam sit, nihil prodest; immo obest plurimum. Siquidem Judaei habent zelum Dei, sed quia non habent secundum scientiam, in ipso zelo et timore majorem contrahunt divinitatis offensam. Quod circumcidunt infantulos suos, quod sabbata custodiunt, timorem Dei habent: sed quia nesciunt Legem spiritualem esse, circumcidunt corpus, non cor suum. Ignem sabbato adolere formidant, cum Lex sanctificationis die libidinum ignem prohibeat accendi.

37. Et quid de Judaeis dicam? Sunt etiam in nobis qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora praecepta quae non possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplinae, opus virtutis exigere: sed inscientia in eo est, quia non compatiuntur naturae, non aestimant possibilitatem. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia a timore Dei incipit, nec est sapientia **1030** spiritalis sine timore Dei; ita timor sine sapientia esse non debet. Basis quaedam verbi est timor sanctus. Sicut enim simulacrum aliquod in basi statuitur, et tunc majorem habet gratiam, cum in basi statua fuerit

collocata, standique acceperit firmitatem: ita verbum Dei, vel rationabile Dei in timore sancto melius statuitur, fortius radicatur, hoc est, in pectore timentis Dominum; ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, et auferant illud de incuriosi et dissimulantis affectu. Sed etiam verbo Dei timor ipse aptari ad utilitatem et constabiliri videtur; ut non sit alienus scientiae, sicut basis accepta statua non est aliena gratiae. Timor ergo verbi est locus, sicut in pace locus ejus. Timor quaedam statio verbi: verbum timoris est disciplina; plenus enim disciplinae timor non nutat ad lapsum.

38. Et quia basim verbi timorem diximus; ne quid alienum a Scripturis posuisse nos quisquam putet, accipiat lectum de Dei verbo in Canticis canticorum: *Crura ejus columnae marmoreae fundatae super bases aureas* (**Cant. V, 15**), significans columnas esse Ecclesiae apostolos, qui fundati sunt in timore sanctorum. Nam sicut Petrus, Jacobus, et Joannes, et Barnabas columnae esse videbantur Ecclesiae, et quicumque vicerit hoc saeculum, fit columna Dei, quam confirmat qui dicit: *Ego confirmavi columnas ejus* (**Ps. LXXIV, 4**): ita et basis aurea timor plenus disciplinae, quia initium sapientiae est. In timore ergo sapientium apostolica praedicatio tamquam super basim auream columna firmatur. Christi igitur eloquio et apostolico sermoni tribunal est timor justi, et basis aurea plena prudentiae: simulacrum autem bonum tamquam effigies veritatis, sermo sanctorum. Et vide tamquam basim auream esse sanctorum timorem. Lege Esaiam: vide quantis subjecerit timorem, ut faceret irreprehensibilem et bonum timorem: *Spiritus, inquit, sapientiae et intellectus, spiritus consilii atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis,*

spiritus sancti timoris (Esai. XI, 2). Quantis timorem subiecit, ut haberet quod sequi posset? Informatur per sapientiam, instruitur per intellectum, consilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle timori Domini ista, et est irrationabilis et insipiens timor, unus ex illis: *Foris pugnae, intus timores (II Cor. VII, 5)*, quibus afflicto esset et Paulus, nisi habuisset Dominus consolantem.

39. Nec otiosum est in Proverbiis: *Tunc intelliges timorem Domini (Prov. II, 5).* Quid est, *Tunc?* id est, *Cum sapientiam invocaveris, et prudentiae dederis vocem tuam; et si quaesieris illam ut pecuniam, et ut thesauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini (Ibid., 3 et 4).* Et ideo tamquam super basim bonam dicit: *Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Plena disciplinae oratio, per quam docemur quemadmodum debeamus orare: unusquisque sermo doctrina est deprecandi. Et quia docuit nos orare, quis sit istius orationis effectus ostendit septimus versus.

40. (Vers. 39.) *Aufer a me opprobrium meum, quod suspicatus sum.* Subobscurum dictum videtur: sed explanavit Apostolus quod hic videbatur obscurum, ubi ait: *Nihil mihi quidem conscius sum: sed non in hoc justificatus sum (I Cor. IV, 4).* 1031 Sciebat enim se esse hominem, et sic cavebat ut poterat, ne post suscepta baptismi sacramenta peccaret; ideoque delicti conscius sibi non erat: sed quia homo erat, peccatorem se fatebatur, sciens unum esse Jesum lumen verum, qui peccatum non fecit, nec est inventus in ore ejus dolus; ipsum solum justificari, qui vere alienus esset a lapsu. Similiter ergo et Propheta etsi peccatum declinare cupiebat; tamen quasi Deum repulso rem peccati esse sui cupiebat. Volebat auferri opprobrium quod suspicatus est, vel quia

cogitaverat in corde, et non fecerat: et poenitentia licet abolitum, suspectus tamen erat, ne forte adhuc maneret ejus opprobrium; et ideo Deum precatur ut illud auferat, qui solus novit quod nescire potest etiam ipse qui fecit. Denique alibi ipse dixit Propheta: *Scis opprobrium meum* (**Ps. LXVIII, 20**). Quamquam istud opprobrium Christi sit, quod non est verum opprobrium, sed gloria Dei; crux enim Christi Judaeis scandalum, Graecis stultitia.

41. Illis ergo opprobrium, mihi virtus est, per quam adversarium repello, saeculum vinco. Mihi sapientia, per quam insipientiae laqueos evado. Hoc opprobrium thesauris Aegypti Moyses praetulit. *Majus, inquit, aestimans Aegypti thesauris opprobriam Christi* (**Hebr. XI, 26**). Si opprobrium tuum gloria est, Domine Jesu, quanta est gloria tua? Tuae igitur gloriae participatione quid erimus, cujus sumus opprobrio gloriosi? Dorsum meum posui in flagella, maxillas meas in palmas, os autem meum non averti a confusione sputorum. Ecce opprobrium tuum, Domine, in quo salus est universorum, in quo mundi redemptio: per quod opprobrium coepimus non erubescere qui erubescibamus, non confundi qui confundebamur. Denique scriptum est: *Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescunt* (**Ps. XXXIII, 6**). Hoc opprobrium auferri a nobis nolumus, opprobrium crucis Domini Jesu, quo nostra auferuntur opprobria. Sicut enim maledictum factus est, ut nostra maledicta deleret, homo factus est, ut levaret hominis infirmitates: ita opprobrium factus est, ut omnium auferret opprobria.

42. Non uno tempore, non semel abstulit opprobria: aufert quotidie. Peccatum incidimus, non unum sed multa: cooperti sumus opprobrio et confusione. Venimus ad baptismum,

deletum est omne peccatum, et cum peccato opprobrium. Abstulit opprobrium meum Dominus Jesus opprobrio suo, quia crucifixus est mihi; quia *Quicumque baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus* (**Rom. VI, 3**). Non habeo quod auferri petam. Sed post baptismum incidi opprobrium, debeo agere poenitentiam, ut dicam: *Aufer a me opprobrium meum*. Si non agam poenitentiam, quomodo dicam: *Aufer a me opprobrium meum*; cum hoc ipsum peccati opprobrium sit, quia non ago poenitentiam? Si autem poenitentiam, ut oportet, ago, recte dico: *Aufer a me opprobrium meum, quod suspicatus sum; judicia enim tua dulcia*.

43. Quid timeo confiteri, quid timeo dicere peccata mea? Quid vereor opprobrii mei mentionem **1032** facere apud eum, cujus judicia dulcia sunt? Quod severum in aliis, in Christo dulce est, in Christo suave est; quia ipse suavis est. Denique, *Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus* (**Ps. XXXIII, 9**). Dulcia judicia confitenti; quia ipse dixit: *Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas . . . et memor non ero: tu autem memor esto, et judicemur: dic iniquitates tuas, ut justificeris* (**Esai. XLIII. 25 et 26**). Dulcia judicia agenti poenitentiam; quia ipse dixit: *Gaudium erit in coelis super uno peccatore poenitentiam agente, quam in nonaginta et novem justis, qui non indigent poenitentia* (**Luc. XV, 7**). Si dulcia sunt igitur judicia Domini, suavitatis fructus percipere elaboremus.

44. Vis scire quam dulcia judicia Domini? *Non resurgunt impii in judicio* (**Ps. I, 5**). Qui autem in judicio resurgunt, habent spem veniae; quoniam crediderunt. Impii non sunt, peccatores esse possunt: fidem habent, et si culpam non

declinarunt, per fidem credunt: qui autem credit in ipso, non judicatur (**Joan. III, 18**). Dulcia ergo judicia credentibus. Qui autem non credunt, non Christi judicio damnati sunt, qui venit non ut judicet mundum, sed ut salvet et redimat: sed impietatis suae subiere judicium, qui in remissionem peccatorum credere noluerunt. Non enim possunt ad ejus pertinere beneficium, quem cognoscere refutarunt. Ergo qui non crediderunt in eo, judicio ejus videntur indigni. Judicium enim ejus quid sit, agnosce, dicente ipso: *Hoc autem judicium est, quia lux venit in hunc mundum* (**Ibid., 19**). Dulce ergo, quod lux est: dulce judicium, quod praecedit misericordia. Sic enim scriptum est: *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine* (**Ps. C, 1**).

45. (**Vers. 40.**) Et quia cognovit dulcia judicia, dicit: *Ecce concupivi mandata tua: in tua justitia vivifica me*. Bona judicia auctoritate ait. Ecce amat libertatem fidei, qui libertatem dedit. Diligi se gaudet, qui ideo venit in hunc mundum, quia hunc mundum dilexit. Amari se exigit, qui omnes amat; quia charitas est. Concupivit mandata Dei, ut bonus servus, ut cultor sedulus. Concupivit non ut amator meretriciam copulam, non ut avarus pecuniam, non ut luxuriosus lasciviam. De illis enim Lex dicit: *Non concupisces*. Dominum autem Deum praecepit diligendum, et tenero quodam atque interno amandum cupiditatis affectu. Et quia amicus est qui diligit, servus est qui timet; quasi amicus qui omnia fecerit, quae praecepit ei Dominus: *Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis* (**Joan. XV, 14**).

46. *In tua justitia vivifica me*: audet et dicit; eo quod illa sit vera vita, quae vivit secundum Dei justitiam, quam vivebant

apostoli; immo quam vivunt. Sunt enim qui viventes mortui sunt: et qui mortui vivunt. Denique alii descendunt in infernum viventes: alii cum sint corpore mortui, meritis suis vivunt. Sunt enim qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis die iudicii revertentem, quando cum gloria sancti resurgent.

1033 SERMO SEXTUS. *Vau.*

1. Sexta littera *Vau*, cujus interpretatio, *Ille est, et non alius*. Vel cujus interpretatio: *Et ille*.

2. (Vers. 41.) *Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum*. Quid significet interpretatio litterae, quoniam subobscura est, ex psalmi serie colligendum putavi. Nam cum Propheta postulet: *Veniat super me misericordia tua, Domine: veniat salutare tuum*; non est dubium quem videre deposcat, hoc est, in quo fructus et misericordiae veniat et salutis. Denique in superioribus idem poposcit in psalmo octogesimo quarto, in quo evidentius Domini Jesu prophetavit adventum. Nam terram quam benedici postulet, satis notum est, illam videlicet quae peccatum in Adam contraxerat, cui dicitur: *Terra es et in terram ibis* (Gen. III, 19). Maledixerat autem Deus non elementum naturae carnis, sed carnem praevaricantium. Benedicitur caro igitur in Christo, ut maledicto superiore caro solvatur. Benedicitur caro, quam benedictus Filius Dei, assumpta hominis conditione, suscepit.

3. Et ideo subdidit: *Deus, tu convertens vivificabis nos, et plebs tua laetabitur in te. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus; quoniam loquetur pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertunt ad ipsum cor suum. Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius; ut inhabitet gloria in terra nostra (Psal. LXXXIV, 7 et seq.)*. Totus hic locus Jesum Dominum sonat, qui vivificavit mortuos: Lazarum ante passionem, plurimos tempore propriae passionis. Ipse est misericordia, utpote remissio peccatorum. Ideo dicit: *Ostende*, quem videre possit in corpore. Nam Deum in maiestate sua videre non poterat; quia *Deum vidit umquam (Joan. I, 18)*. Avidus Propheta desiderat videre, quem sperat tenere: quem si viderit, desiderat propriis manibus comprehendere. Ideoque ait: *Et salutare tuum da nobis*. Salutare Dei virtus est, salutare Dei Christus est; et ideo prope timentes hoc salutare. Longe erat Christus a nobis, longe erat a nationibus: descendit in terras, factus est prope, coepimus non timere. Nam qui Christum timet, non timori est subditus, sed devotioni. Pietatis hic timor, non infirmitatis est. Denique nihil deest timentibus eum. Quomodo autem factus sit prope, audi: *Ut inhabitet*, inquit, *gloria in terra nostra*. Quis est gloria, nisi Dominus Jesus? Unde et apostolus Paulus ait: *Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriae (II Cor. I, 3)*. Merito complacet in eo Pater; quia Patris gloria est. Hunc qui a Patre separat, maiorem Patri injuriam facit, quem vult esse sine gloria. Hunc quisquis 1034 aequalem Patri non putat, inferiorem et Patrem iudicat; cum alio verbo Patrem plus laudare non possit, cuius summa laus et gloria Christus est.

4. Rogatur ergo ut veniat salutare Dei. Ille est qui rogatur, hoc est, Dominus Jesus, et non est alius; sicut habet litterae interpretatio. Et vel sic non solus Pater rogatur: Est et ille, hoc est, et Filius qui rogatur, et rogatus advenit, et salutare mundo dedit. Ideo σωτήρ, hoc est salvator; ideo Jesus, sicut angelus dixit: *Qui salvum faciet populum suum* (**Matth. I, 21**). Cum invocaret igitur propheta, aderat; ut probaret illud, quia adhuc loquentibus nobis dicit: *Adsum* (**Esai. LVIII, 9**).

5. Adest, quia suscitatus a filiabus Judaeae, quasi resuscitatus a filiabus Hierusalem. Audit Ecclesia sonum vocis ejus, et dicit: *Vox consobrini mei. Ecce hic advenit saliens super montes, transiliens super colles* (**Cant. II, 8**). Manipularis est liber, multas habens personas nobiles, velut manipulus triumphalis, multosque actus significans, quos intelligere magis, quam expressos tenere possimus. Nam quasi advenientem Sponsum audierit cum aliquibus pariter viantibus colloquentem, dicit Sponsa: *Vox consobrini mei*. Dum loquitur cum filiabus Hierusalem, et rogat ut excitent et resuscitent Sponsum, subito tamquam de longinquo missae vocis sonum sentiens, dicit: *Vox consobrini mei*, annuntians quem nuntiari sibi ante quaerebat, quem cupiebat ab aliis suscitari: sua prece resuscitatum a Patre venire jam credens, laeta dicit: *Vos consobrini mei*. Bene addidit, *consobrini mei*; ut non aliae, sed consobrina sola sibi ejus vindicaret adventum.

6. *Ecce, inquit, iste advenit*. Adhuc ego eum quaero, et ille jam venit: adhuc ego suffragia capto ut veniat, et ille jam proximus est. Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charitatis puto; et ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: *Veni*: ille salit et transilit. Ego rogo eum venire cum

gratia: ille gratiarum operatur augmenta: et dum venit, incrementa gratiae secum vehit, et veniendo acquirit; quia studet etiam ipse suae placere dilectae. Salit super excelsa, ut ascendat ad Sponsam; Sponsae enim thalamus tribunal est Christi. Salit super Adam, transilit super Synagogam. Salit super gentes, transilit super Judaeos. Videamus salientem. Salit de coelo in Virginem, de utero in praesepe, de praesepio in Jordanem, de Jordane in crucem, de cruce in tumulum, in coelum de sepulcro. Proba mihi, David, salientem, proba currentem; tu enim dixisti: *Exsultavit tamquam gigas ad currendam viam: a summo coelo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus; nec est qui se abscondat a calore ejus* (Psal. XVIII, 6 et 7). Ergo et nunc salit, et nunc currit de corde **1035** Patris super sanctos suos, de Oriente super Occidentem de Septentrione super Meridiem. Ipse est qui ascendit super Occasum, ipse super coelos coelorum ad Orientem. Ipse ascendit super montes, ipse super colles.

7. Utinam ego miser dicam, dicat anima mea: *Ecce iste advenit*, et advenit non super terrena, non super valles; sed advenit *saliens super montes*; Deus enim, Deus montium est, et non vallium. Ubi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Esaiam, salit super Hieremiam, salit super Petrum, Johannem, Jacobum. *Montes in circuitu ejus* (Psal. CXXIV. 2): si non potes mons esse, nec praevalēs, esto vel collis, ut super te Christus ascendat; et si transilit, ita transiliat, ut te transitus ejus umbra custodiat.

8. Diximus de Christo et Ecclesia: dicamus de anima et Verbo. Anima justi Sponsa est Verbi. Haec si desideret, si cupiat, si oret, et oret assidue, et oret sine ulla disceptatione, et tota intendat in Verbum, subito vocem sibi videtur ejus audire

quem non videt, et intimo sensu odorem divinitatis ejus agnoscit: quod patiuntur plerumque qui bene credunt. Replentur subito nares animae spiritali gratia, et sentit sibi praesentiae ejus flatum aspirare quem quaerit, et dicit: Ecce iste ipse est quem requiro, ipse quem desidero.

9. Nonne cum aliquid de Scripturis cogitamus, et explanationem ejus invenire non possumus, dum dubitamus, dum quaerimus, subito nobis quasi super montes altissima dogmata videtur ascendere: deinde quasi super colles apparens nobis, illuminat mentem; ut infundat sensibus, quod invenire posse difficile videbatur? Ergo quasi ex absente fit praesens Verbum in cordibus nostris. Et rursus cum aliquid nobis subobscurum est, tamquam subducitur Verbum, et tamquam absentis adventum desideramus: et iterum apparens ostendit se nobis, tamquam praesens sit nobis in iis, quae requirimus, cognoscendis. Salit ergo in uniuscujusque corde frequenter: transilit et exit, et revertitur, si sequaris, si requiras, si tibi fidelium gratia, disceptatione doctorum Verbum quod exierat atque transierat, postules resuscitari; sicut illa quae quaesivit et invenit, quae dixit: *Frater meus transivit: anima mea exivit in verbo ejus* (**Cant. V, 6**).

10. Ergo et si super montes salit, sequere: et si super colles, sequere. Reperiuntur enim in montibus et in collibus venatores Domini, qui investigant eos qui capiuntur ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam Deus: *Ecce mitto multos piscatores, . . . et multos venatores, et venabuntur eos super omnem montem, et super omnem collem* (**Jerem. XVI, 16**). Ibi ergo populus Dei quaeratur, et inveniatur in Petri et in Pauli doctrina, gratia, disciplina; ut non in convalle sint, ubi fletus: sed in montibus, a quibus unumquemque Christus

illuminat. Et cum Petrum legimus, Christus illuminat. Et cum Paulum **1036** legimus, Christus illuminat. Curavit Paulus, Christus illuminavit; quoniam invocato Domini Jesu nomine, resurrexit, cujus sanatus est munere. Suscitavit mortuam Petrus, Christus illuminavit; et ideo ait: *Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis* (**Psal. LXXV, 5**).

11. Nos igitur qui montes esse non possumus, stemus in montibus vel in collibus; ut cum miserit piscatores suos Dominus, et venatores, ut venentur eos qui super omnem montem sunt, vel super omnem collem, id est, in Legis et prophetarum praeceptis, et novi et veteris Testamenti cognitione omnem habentes conversationem, inveniant nos paratos, et velut bonas colligant spicas, opportuno missi messorum tempore; quia si quis extra montem aut collem fuerit repertus, colligi velut bona spica non poterit ab iis, qui (ut comparationis faciamus alterius mentionem) triticum a paleis separare mittentur. Plurimarum igitur operationum solertes ministros Dominus habet. Iidem piscatores, iidem etiam venatores sunt, atque messorum.

12. Si in tempore messis, quo diriguntur isti, meriti maturus exspectes, salientem in montibus poteris intueri, et videbis Dominum Jesum similem capreolo, aut hinnulo cervorum super montes Bethel (**Cant. II, 9**). Salit enim super Ecclesiam, quae est domus panis; eo quod fidelium corda confirmet. Merito sicut capreola; quia caprea in altis pascitur. Dorcas dicitur a videndo. Dorcadion enim visus auctoris est. Quid acutius Christo, qui Patrem videt quem videt nemo? Aut si quis vidit in Christo, ipse Filius revelavit. Merito sicut hinnulus cervorum: hinnulus quasi filius, cui paternae inoleverit vis naturae; ut eum occulta non lateant, serpentes

fugiant, venena non laedant. Denique eductus de latibulis suis serpens, qui producebatur ex homine, dicebat: *Quid venisti ante tempus torquere nos (Matth. VIII, 29)?*

13. (Vers. 42.) Spectemus ergo salientem hunc hinnulum, ut non possimus timere serpentem. Non timebat David. Denique de his dicebat serpentibus: *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.* Quasi bonus cervus, qui bibisset de fontibus aquarum, nequaquam humanorum serpentium spiras, et maledicorum venena metuebat. Coluber illi non erat noxa, sed praeda. Cibus erat serpentini virus alloqui, et cibus laudis de quo dicebat: *Deus, laudem meam ne tacueris; quoniam os peccatoris, et os dolosi super me apertum est (Psal. CVIII, 2).* Saginabatur venenatorum sermonibus. Illi sibila obtrectationum ora tollebant, et sermonibus odii circumdabant innocentem. Bonus cervus inter multos colubros positus non timebat, cervus amicitiae, et pullus gratiarum. Simulabant charitatem, fundebant obtrectationem: *Ego autem, inquit, orabam (Ibid.).* Bonus cervus in medio viperarum innocuus pascebatur. Illi trisulcis ora linguis micabant: hunc autem sancta 1037 pascebat oratio, immo cibum obtrectantibus offerebat. Respondit obtrectantibus sibi verbum; verbum enim cibus est. Denique *non in pane solo vivit homo, sed in omni verbo Dei (Matth., IV, 4).* *Viderunt me, inquit, et moverunt capita sua (Psal. CVIII, 25).* Maledicebant, ego autem benedicebam. Maledicebant qui obtrectabant: benedicebam, qui verbum Domini praedicabam.

14. Quam bonum est ferre convicium, et convicium non referre? Deum praesulem acquirit, qui convicianti nescit irasci. Denique quanta patientiae gratia dicentis: *Maledicent*

ipsi, et tu benedices (Ibid., 2)? Beatus qui maledicta non sentit. Beatus quem maledicta non permovent. Non enim potest maledicto moveri, qui maledicta hominum divinae munere benedictionis excludit. Non potest sentire maledictum, qui habet verbum: et non potest referre maledictum, cui in ore semper est verbum.

15. Sed est etiam bonus serpens, quem iste cervus non laedat. *Estote, inquit, astuti sicut serpentes (Matth. X, 16).* Et: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet Filium hominis (Joan. III, 14).* In serpente aereo figuratus est meus serpens. In ligno illo exaltatus est meus serpens. Serpens bonus, bonus serpens, qui de ore suo remedia, non venena fundebat. Potest non timere serpentes, qui hunc novit adorare serpentem. De hoc serpente dicit illa quae diligit: *Ecce hic post parietem nostrum, prospiciens per fenestras, eminens super retia. Respondet consobrinus meus et dicit mihi: Surge, veni, proxima mea, formosa mea, columba mea; quia ecce hyems praeteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra (Cant. II, 9, 12).* Serpens profecto est, qui decursa hyeme, amictu corporis se volebat exuere, ut specioso decore vernaret. Idem ergo est cervus et serpens. Cervus habens cornua Legis et gratiae (cornua ejus duo sunt Testamenta) velox gressu, impiger incessu, qui totum facile orbem percurrat uno momento, ubique celebrabilis. Serpens quoque bonus, cujus priora dente Legis non mordeant, posteriora non vulnerent Evangelii lenitate. Caput defendit a vulnere, qui Legem venit non solvere, sed tueri ab interpretationibus perfidorum. Caudam in flagella diffundit liberam, cupiens adversarios magis flagellare, quam perdere. Bonus coluber in gremium dilectae, atque in ipsum

intimae sinum mentis facilis illabitur, et attactu nullo implicans ignem ossibus, praecordia ipsa depascitur.

16. Pulchre lectum est hodie: *Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum* (**Matth. X, 16**). Celebramus enim diem sanctorum quo revelata sunt populis corpora sanctorum martyrum, qui velut boni serpentes, depositis carnis exuviis, tentationum hyemalium rigore superato, et Spiritus sancti renovati gratia, aestiva mundo luce fulserunt, missi vere, ut agni, in medio luporum. Lupi sunt enim persecutores, lupi sunt haeretici omnes: docere nesciunt, ululare consueverunt.

1038 17. Sed nemo moveatur, si in medio luporum mittitur. Beneficio Christi et lupo ipse mutatus est. Benjamin lupo rapax apostolus Paulus factus est, non jam insidiator ovilium Christi, sed defensor et custos. Cum hoc lupo versari libet: per hunc lupo, factum est ut simus tuti in medio luporum. Nemo jam veretur lupos, cum his pascimur, sicut scriptum est: *Tunc lupi et agni simul pascentur* (**Esai. LXV, 25**).

18. (**Vers. 42.**) Sed jam consideremus quid sit quod ait Propheta: *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque; quia in judiciis tuis supersperavi*. Viderat Ecclesia vel anima iusti salientem sicut hinnulum super montes, repente proximum aspiciens post parietem domus suae, prospicientem per fenestras, eminentem super retia, exultat et gaudet; quia etiam ipsa amatur a Sponso: qui tamquam et ipse vulneratus charitatis decore, dilectae primo cum abesset, ad oscula rogatus adfuerit (rogatur enim cum dicitur (**Cant. I, 1**): *Osculetur me ab osculo oris sui*), deinde preces Sponsae blanditiasque non spreverit, dilecta sibi ubera praedicantis, atque in interiora domus eam benignus

induxerit; denique tamquam lascivienti ludens amore, quia velit pertentare sensus amantis, saepe egressus ut quaereretur a Sponsa, saepe regressus ut invitaretur ad oscula, astiterit post parietem, prospexerit per fenestras, eminens super retia; ut non totus abesset, nec quasi totus intraret, et ipse ad se Sponsam vocaret, ut veniendi ad se invicem fierent gratiora commercia, amorisque vim mutuis adolerent sermonibus: *Exsurge, inquit, veni, proxima mea, formosa mea, columba mea (Cant. II, 10).*

19. Et tu si habeas fundatum parietem, non illum medium qui domus unius separet membra, sed aedificatum supra fundamentum apostolorum et prophetarum; ut compaginata ejus structura crescat in templum, nec distermine ejus interna, sed muniat: si habeas ergo in te aedificationem Dei, et ad orientem pateant semper fenestrae tuae, venit Verbum, stat post tuum parietem (*oculi enim Domini super justos*) (**Psal. XXXIII, 16**), prospicit per fenestras tuas.

20. Quae sunt fenestrae istae? Legimus fenestras, de quibus dicit Hieremias: *Intravit mors per fenestras (Jerem. IX, 21)*, per quas intravit avaritia, intravit libido. Oculus tuus fenestra est, intravit mors per oculum tuum. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intravit mors per oculum tuum. Si videris possessionem viduae vel minoris, et concupieris invadere, indefensam putans aetatem esse, vel sexum (sed non sunt indefensi, quos Dominus vult esse defensos) intravit mors per fenestram. Si videris decorem mulieris, aut thesauros minoris, et tuas excitaveris cupiditates, intravit mors per fenestram. Sicut ergo per haec intrat mors, intrat et vita. Si decorem puellae aspiciens sacrae, venereris Dominum Jesum, quod in teneris annis venerit aetas senectutis, vita

immaculata: et ipse **1039** filiam tuam offeras, ut pio consecratur velamine; si possessionem minoris non tamquam sollicitus invasor aspicias, sed quasi parens sedulus religioso tuearis affectu; per has fenestras prospicit Christus, ut vocet Sponsam, *eminens super retia*.

21. Bene *eminens*, quia solus est quem retia non involverint peccatorum. Omnes intra retia erant, immo adhuc intra retia sumus, quia nemo sine peccato, nisi solus Jesus, quem non cognoscentem peccatum, peccatum pro nobis fecit Pater. Etenim tradidit eum laqueis, tradidit eum retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant omnes homines, sed insimilitudine carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum erat caro secundum illud, quia haereditario erat damnata maledicto. Peccatum erat illecebra et ministra peccati. Venit Dominus Jesus, et in carne peccato obnoxia militiam virtutis exercuit. Facta sunt membra nostra jam non arma libidinis, sed arma virtutis. Namque ubi erant incentiva libidinis, ibi nunc sunt domicilia castitatis. Hic ergo venit ad laqueos, sed voluntarius: venit ad retia, sed securus.

22. Plena erant omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentem: *In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi (Psal. CXLI, 4)*. Et in libro Sapientiae Syrach moneris, ut cognoscas quia in medio laqueorum ambulas (**Eccli. IX, 20**). Quot vitia, tot retia: quot peccata, tot laquei: haereditarii jam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Jesus, ut Adam solveret: venit liberare quod perierat. Omnes retibus tenebamur, nullus alium eruere poterat, cum se ipsum non posset exuere. Talis ergo necessarius fuit, quem vincula generationis humanae delictis obnoxia non tenerent, non cepisset avaritia, non ligasset dolus. Is solus erat Jesus, qui

cum hujus carnis se circumdedisset vinculis, captus non erat, non erat alligatus: sed dirumpens ea atque dissolvens, ad se magis vocavit Ecclesiam, prospiciens per laqueos, eminens super retia; ut et ipsa disceret vinculis non teneri. Denique eo usque non longe a vinculis fuit, ut pro nobis subiret et mortem: sed tamen non servus mortis effectus, sed liber inter mortuos; liber enim erat, qui solvendae mortis potestatem habebat. Denique ipse te doceat, qui ait: *Solvite hoc templum, et in triduo resuscitabo illud* (**Joan. II, 19**).

23. Audiamus itaque quid dicat: *Exsurge, veni, proxima mea* (**Cant. II, 10**), hoc est, surge a mortuis, exsurge a vinculis, quibus circumdata tenebaris. *Exsurge*, quia ego resurrexi tibi: solve vinculum iniquitatis, quia ego jam solvi tibi. *Veni*, quia jam retia soluta sunt. Virgo peperit, puer natus ex Virgine est. Nihil debet muliebri haereditati: quasi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem maceriae jam solutum, qui interiorum affectuum concordiam dividebat, et in diversum excitabat dissensiones corporalium passionum. Veni ergo segura, cupio videre faciem tuam, et audire vocem tuam: veni, ut jam me non per retia videas, **1040** sed facie ad faciem vultibus amatoris dilecta potiaris. Ethice ista decursa sint. Mystica autem illa, si possumus, vel linea intueamur extrema.

24. Sedebat intra domum Sponsa, devota Domino, intra parietem Legis et prophetarum, spiritualium lapidum exaedificatione fundatum, qui claudebat atque vallabat domum regiam, plenam jucunditatis atque laetitiae. Mirabatur thesauros regios, et intuebatur sollicite, cupiens sapientiam, quae has sibi divitias demonstraret, adsciscere. In secreto erat, sed secreti ipsius interpretem requirebat. Venit Dominus Jesus

saliens super montes. Nobis sero videbatur venire, sed ille properabat. Saliebat denique et transiliebat; ut Judaeorum corporalia et saxosa dogmata transiliret. Adstitit post parietem domus, quae erat in veteri Testamento, prospiciens per Legis fenestram, per prophetarum cavernas. Nondum erant domus illius aperta vestibula: nondum claves scientiae portarum claustra patefecerant, quibus Legis claudebantur interna. De superiore tamen hoc est, spiritali parte prospectans, Ecclesiam vocat; ut per Legem et prophetas Evangelii vertice sublimis assurgens, retia Judaicae interpretationis et nodos intrepido calcet vestigio. Ideoque *proxima* vocatur, ut adhaereat Christo, mundana non quaerat: ideo *formosa*, ut speciosos evangelizantium pedes proferat: ideo *columba*, ut spiritalia petat, terrestria derelinquat.

25. *Ecce, inquit, hyems praeteriit: imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra (Cant. II, 11 et 12).* Ante adventum Christi hyems erat: venit Christus, fecit aestatem. Tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum: passus est Christus, et omnia coeperunt novae gratiae fecundari germinibus. Imber abiit luxuriae profluentis, et nubila tetris orta flagitiis, aestiva jam purae conscientiae serenitate laxantur. Ideo non evadunt, quorum fuga hyeme fit; quia non sequuntur Domini passionem, non tollunt crucem suam, et Christum sequuntur. Imber impedit flores: at nunc flores videntur in terra. Boni flores apostoli, qui diversorum scriptorum atque operum suorum fuderunt odorem.

26. *Tempus secandi advenit (Ibid., 12);* quoniam matura in horreis frumenta conduntur: et qui metit, mercedem accipit. *Vox turturis audita est (Ibid.):* quia invenit sibi nidum, Ecclesia enim domus est castitatis. Ficus quae propter

infecunditatem jubebatur excidi, fructus jam ferre coepit. Vineam translata ex Aegypto, jam non maceris destructa depositis, incursatur a bestiis, nec informis sentibus, sed odora jam floribus, quae solebat facere spinas, fructu curvescit uvarum (**Ibid.**, 13).

27. Merito igitur sanctus David pascha Domini celebrans, et ferventi spiritu tempora ingressus aestiva, qui in verbo Dei fructus varios colligebat, hyemis adversa declinans ait: *Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in judiciis tuis supersperavi*. Quantus labor est, ut verbum percipias? Quantum iterum periculum **1041** si amittas? Et ideo tibi dicitur: *Noli negligere gratiam quae in te est* (**I Tim. IV, 14**). *Excole diligenter quasi bonus agricola, campum tuum; ut pascantur agni tui, et sata tua floreant* (**Prov. XXVII, 16**). Non auferatur ex ore tuo verbum; ne forte factis verba non congruant, et deforment iniquitatis opera magisterium disciplinae. Tollitur ex ore verbum, cum dicitur peccatori: *Quare tu enarras justitias meas* (**Psal. XLIX, 16**)? Et ipsa obmutescit facundia, si aegra sit conscientia. Veniunt aves coeli; etiam ipsae tollunt Verbum ex ore tuo, quae tollunt verbi semen e saxo, ne fructum afferat.

28. Nunc consideremus, utrum etiam ex corde possit auferri verbum veritatis. Radicatum enim verbum atque depressum, et infixum mentibus nostris difficile auferri potest. Denique dictum est a Domino: *Quare tu enarras justitias meas* (**Ibid.**)? Non dixit: *Quare cogitasti justitias meas?* *Et assumis Testamentum meum per os tuum?* Non dixit: *Per cor tuum*. Sermo cohibetur indigni animi, non obstruitur poenitentia: insolentiam prohibet, non excludit correctionem. Cavendum tamen est ne et ipsa interiora corda turbentur, et offundat

tenebras malitia, ut cor vanis cogitationibus obcaecatum lucem veritatis amittat, fulgoremque verbi capere non possit. Si igitur David orat, ne auferatur ex ore suo verbum, et si auferatur, non *usquequaque*, id est, non penitus auferatur: quis tantus est, qui in potestate sua gratiam disputationis esse commemoret; praesertim si vita redarguat, quod doctrina praesumat, et iudicio Dei damnanda committat? Is enim qui in iudiciis Dei sperat, servare potest verbum veritatis; quia dum veretur poenam, custodit gratiam.

29. (Vers. 44.) Ideoque ait: *Et custodiam legem tuam semper, in aeternum, et in saeculum saeculi*. Duo dixit, cum unum satis esse posset, si unum significare voluisset. Sed quia non solum in praesenti vitae hujus tempore, sed etiam in futuro post hujus vitae curriculum custodienda lex promittitur; ideo arbitror quia et secundum eos qui exemplari et umbrae serviunt coelestium, et secundum eos qui in coelestibus siti secundum veram Legem cultus Deo deferunt, pollicetur sibi esse vivendum; ut et hic et ibi legem custodiat. Hic in exemplari, in speculo, in aenigmate: illic in ipsa facie veritatis.

30. Possumus et illud intelligere; quia διὰ παντός non solum id significat quod dicitur *semper*, sed etiam id quod, *per omnia*; quia ille per omnia Legem custodit, qui cum sit eruditus in Lege, sub Lege natus, et supra Legem devotionis suae gradum promovens, liberatur a Lege (Christus enim nos redemit a maledicto Legis) non sine lege Dei, sed in lege lactus est Christi: aut certe si per omnia Legem custodiamus, si legitimam pueritiae atque adolescentiae disciplinam, juventutis conversationem, senectutis maturitatem, tramitemque singulis praescriptum aetatibus nequaquam vitae

nostrae usus excedat. Similiter etiam animae nostrae quaedam esse videntur aetates, per quas percurrit et transit; ut possit dicere: *Cursum consummavi* (**II Tim. IV, 7**). 1042 Denique animae aetas est illa, de qua dicitur: *Et aetas senectutis vita immaculata* (**Sap. IV, 9**). Per omnia ergo Legem custodit, qui et in his corporis nostri aetatibus, et in illis animae nostrae processibus non deviarit a Lege.

31. (**Vers. 45.**) *Et ingrediebar in latitudine; quia testimonia tua exquisivi*. Qui secundum mandata angustam et arctam graditur viam, ambulat in latitudine. Unde legimus: *In tribulatione dilatasti mihi* (**Psal. IV, 2**). Et alibi: *In tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine* (**Psal. CXVII, 5**). Sapiens enim in cordis sui ambulat innocentia, et de ejus fonte superfluunt aquae super ejus plateas, qui mentem suam non intra corporalia et terrena concludit; sed dirigit ad coelestia, ut conversatio ejus in coelo sit. Audi nullas angustias sentientem: *Pressuram, inquit, patimur: sed non angustamur* (**II Cor. IV, 9**). Et quomodo coangustari poterat, cujus os semper patebat (**II Cor. VI, 11**); ne credentes coarctarentur? Ipse exponat quid sit ingredi in latitudine. Dicit enim: *Quia etsi corpus angustatum est, cor nostrum dilatatum est. Non angustamini in nobis: coarctamini autem in visceribus vestris*. (**Ibid., 11 et 12**).

32. Coangustari in Paulo non poterant, in quo erat altitudo sapientiae, et fidei latitudo. Quomodo enim poterant coarctari in eo, qui erat vas electionis aeternae? Sed coarctatur in semetipsis; quia improbus in se ipso coarctabantur, malitiae suae laqueis strangulatus. Constitue mihi avarum, villarum quotidie terminos proferentem, excludentem vicinos; utrum is

tibi dilatari, non coangustari videtur, quem terra ipsa non capit? Quantacumque spatia domus suae porrexerit, clauditur angustis opinionis suae finibus, cui quod habet non est satis. Sed non talis est, qui potest dicere: *Et ingrediebar in latitudine*. Addidit etiam causam: *Quia testimonia*, inquit, *tua exquisivi*.

33. (Vers. 46.) *Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar*. Grate convenit ista vox martyri, qui vocatus ad sacrilegium, exprobrantibus sibi regibus crucifixum Jesum, non erubescibat: sed magis gloriabatur in cruce Christi, et illam mundi salutem esse testimoniis coelestibus astruebat. Hos vocat Christus in Sponsa dicens in Canticis Canticorum: *Et veni tu, columba mea, in tegumento petrae, juxta praemunitiorem (Cant. II, 14)*; hoc est, veni juxta Evangelium. Propugnacula fidei tuae gesta sunt Christi: muri tui subsidia verba sunt Domini: passio Dominici corporis tua virtus est. *Ostende mihi faciem tuam, et insinua vocem tuam; quia vox tua suavis est, et facies tua pulchra (Ibid.)*. Suavis est vox, quia ore confessio fit ad salutem: et decora facies, quae non erubescit Auctorem, non confunditur Redemptorem. Ostendit ergo faciem suam, signaculum crucis praeferens: et insinuat vocem suam, auctoritatem praedicationis assumens. In tegumento enim corporis Christi, quo redempta est a peccato, munimentum gratiae spiritualis invenit: ut salutaria sibi et sentiat et loquatur. Suavis ergo vox quae in divinis testimoniis loquebatur: decora facies, quae in conspectu regum non confundebatur.

1043 34. Possumus et illos reges intelligere, quibus dicitur a Petro: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem (I Pet. II, 9)*. Sunt enim reges

qui offerunt in Hierusalem sapientiae suae munera, quibus data est gratia verbum loqui, et quadam potestate regali flectere populos, et animas mulcere sanctorum: non erubescens in eo; quia nihil alienum ab honestate loquerentur, quos nemo redarguat et repellat, quasi quia non sint digni, quos idoneos Christus ministros novi fecerit Testamenti, et jam in illo non erubescens; eo quod non metuerent ne confunderentur disceptantium contraria assertione superati. Rex igitur est qui non erubescat, ne in actu reprehendatur, redarguatur in sermonibus; eo quod et vita debeat esse fundatus et verbo. Itaque quamvis perfectus ita esset Propheta, ut non erubesceret in conspectu regum, tamen meditabatur in praeceptis Dei omni vitae suae tempore, et opera sua elevabat, nihil agens quod terrenis cupiditatibus adhaereret.

35. (Vers. 47, 48.) Ideoque ait: *Et meditabar in mandatis tuis, quae dilexi nimis. Et levavi manus meas ad mandata tua, quae dilexi nimis: et exercebar in justificationibus tuis.* Pulcherrimus ordo iste, ut primo meditemur, et eorum praeceptorum quae diligimus, sit nobis assueta meditatio. Meditatione enim mandatorum coelestium operis boni usus inolescit. Nam sicut meditationi verborum finis memoria est, ut quae meditamur verba teneamus: sic meditationis praeceptorum coelestium intentio vel finis operatio est, actusque directus ad implenda praecepta divina, quae nisi quis diligat, implere non poterit: nec solum diligat, sed etiam *nimis* diligat.

36. Ideo prius posuit: *Et meditabar in praeceptis tuis, quae dilexi nimis.* Et subiecit: *Et levavi manus meas ad praecepta tua, quae dilexi nimis.* Post meditationem etenim bonum est

levare actus nostros ad praecepta Dei, atque id facere cum charitate, cum gaudio; ut non ex necessitate sit bonum nostrum, non cum moerore atque moestitia, sed voluntarium; quia servus invitus facit, amicus voluntarius. Nos autem studeamus ut dicatur nobis: *Jam non dicam vos servos, sed amicos* (**Joan. XV, 15**), quia quasi amici mandatum Dei ex voluntate fecistis. Qui autem meditatur et diligit, et actus suos levat, ut faciat quae placeant Deo: is debet non negligere, nec transcurrere mandata divina: sed exerceri in his, immorari plurimum, justificationes Dei crebro revolvens sollicitae mentis affectu.

SERMO SEPTIMUS. *Zain.*

1. Littera secundum Hebraeos *Zain* significat Latine, *duc te*: alibi significat, *huc*. Quid sibi velit ista interpretatio non satis liquet, nisi forte ut unusquisque se regat, et ipse sui ductor sit. Vel *huc*, id est, quo litterae hujus versiculi vocant, dirigat iter. Meritoque in primo statim versu requiem suam postulat; quia ipse litterae septimus **1044** numerus est quietis. Quae autem major requies, quam ut in verbo Dei requiescat, atque ejus se gratia et consolatione demulceat.

2. (**Vers. 49.**) *Memento*, inquit, *Domine, verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti*. Verbum Dei dejectos nos atque depressos ad coelestem gratiam provocavit; ut desideremus aeternitatem, despiciamus praesentia, temporalium incuriosi futura et invisibilia requiramus. Vocat igitur nos ad se Dei Verbum, sicut habes scriptum: *Venite ad me, omnes qui*

laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. XI, 28). Ideoque sequamur vocantem Dominum Jesum; ut a saecularibus ad perpetua transeamus, nosque ipsos regere noverimus.

3. Ergo David, quoniam saepe responsis erat invitatus coelestibus, quibus remunerationem fidei meritorumque speraret fore, sicut habes scriptum, dicente Deo per Nathan prophetam: *Accepi te de ovili ex uno grege, ut sis in principem in populum meum Israel; et eram tecum in omnibus quibus ingrediebaris et exterminavi omnes inimicos tuos a facie tua (II Reg. VII, 8 et 9).* Et infra: *Et requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis (Ibid. 11).* Quo responso accepto, ait David: *Quid sum ego, Domine Deus meus, et quae domus mea; quoniam dilexisti me in his, et memorata sunt minima in conspectu tuo, Domine, et locutus es pro domo servi tui in longinquo (Ibid., 18 et 19)?* Et infra ait: *Et nunc, Domine meus, Domine, tu es Deus. Et verba tua sunt vera, et locutus es pro servo tuo bona haec: et nunc incipe benedicere domum servi tui, ut sim in aeternum in conspectu tuo; quoniam tu, Domine meus, Domine locutus es, a benedictione tua benedicetur domus servi tui in aeternum:* hoc igitur responso et aliis vocatus David, sperare non desinit, et propheticae fidei auctoritate convenit Dominum; ut meminerit promissorum suorum, quorum immemor esse non soleat. Sanctis enim quaecumque spoponderit, implere consuevit,strarum immemor iniquitatum, suarum non immemor sponsonum. Denique scriptum est: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas et memor non ero: tu autem memor esto et iudicemur (Esai. XLIII, 25 et 26).* Vult oblivisci quaecumque minitatus fuerit peccatoribus, si vias aliquando

convertant: vult etiam conveniri, ut si quis proposita secutus virtutibus praemia, bene certaverit, fructum remunerationis exspectet, quin etiam exigat, sicut habes scriptum: *Certamen bonum certavi; cursum consummavi: reposita est mihi corona justitiae* (II Tim. IV, 7). Non est enim arrogans usurpatio, sed fidelis; quia verum Deum non posse fallere confitetur. Ideoque admonet et David dicens, ut meminerit Dominus verbi sui; quo nos ad sperandum provocat, ut terrenis renuntiemus, inhaereamus coelestibus.

4. Dicit ergo David: Certamen certatus sum, bravium peto verbi tui, quod promisisti mihi: memor esto promissorum tuorum, quae spondidisti servo tuo. Non usurpatorie speravi quae ut sperarem ipse fecisti. Servus sum, exspecto alimentum a Domino: miles sum, exigo ab imperatore stipendium: vocatus sum, postulo ab invitante promissum. Verecunde autem auctoritatem **1045** suae fidei temperavit, dicendo se servum; quia *Oculi servorum in manibus dominorum suorum* (Psal. CXXII, 2). Haec ex persona David propria bene prompta sunt.

5. Caeterum si quis informationem cujusque hominis considerat, potest levitis communia promissa librare, sicut habes: *Date Levi viros ejus, date Levi manifestos ejus* (Deut. XXXIII, 8). Potest etiam populi credentis electis alloquium istud aptari: cui per typum Joseph, primo in typo ejus nominis, deinde per tribum in primae electionis haeredes transfusa est divina promissio, dicente Moyse: *Primogenitus tauri decus ejus: cornua unicornui cornua ejus: in ipsis gentes ventilabit simul usque ad summitatem terrae* (Ibid., 17). Unicum enim Verbum Dei hoc prophetatur oraculo, toto per gentes orbe fundendum. Hoc ergo surrecturae Ecclesiae promissum David

verecundus sui, impatiens vero communis profectus morantis, exigere videtur.

6. (**Vers. 50.**) Et addidit: *Haec me consolata est in humilitate mea, quoniam verbum tuum vivificavit me.* Haec est spes, haec quae verbo tuo obvenit mihi, consolata est me, ut tolerarem acerba praesentium. Dum facit Paulus contra nomen, non habet spei consolationem: dum patitur pro nomine, haurit spem de consolatione. Et fidelis factus quomodo nos consoletur, accipe: *Quis nos separabit, inquit, a dilectione Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te morti tradimur tota die, aestimati sumus ut oves occisionis (Rom. VIII., 35 et 36).* Et qua ratione illa patienter tolerari possint, addidit: *Sed in his omnibus superamus propter eum, qui nos dilexit (Ibid., 37).* Ergo si quis vult adversa superare, si est persecutio, si est periculum, si mors, si aegritudo gravis, si incursus latronum, si facultatum proscriptio, si quidquid eorum quae putantur in isto adversa saeculo, facile superantur, si sit spes quae consoletur. Nam etsi illa acciderint, tamen gravia esse non possunt dicenti: *Existimo enim quod indignae sint passionibus huius temporis ad futuram gloriam (Ibid., 38).* Quisquis enim meliora sperat, numquam levioribus frangitur.

7. In tempore igitur humilitatis nostrae spes consolatoria est, quae non confundit: tempus autem tentationum, tempus humilitatis animae nostrae arbitror. Humiliatur enim anima nostra, dum traditur tentatori, duris examinanda laboribus; ut luctetur et certet, congressum contrariae experiens potestatis: sed in his tentationibus vivificatur alloquio Dei. Haec est enim animae nostrae vitalis substantia, qua alitur, et pascitur, et

gubernatur. Nec quidquam aliud est quod vivere faciat rationabilem animam, quam alloquium Dei. Sicut enim augetur sermo Dei in anima nostra, dum suscipitur, dum intelligitur, dum comprehenditur; ita etiam vita ejus augetur: et quemadmodum e contrario alloquium Dei deficit in anima nostra, ita et incurrit ejus vita defectum. Itaque ut connexio ista animae et corporis nostri spiritu vitali animatur, atque alitur, et tenetur: ita verbo Dei et spiritali gratia anima nostra vivificatur. Unde omni genere studere debemus, ut reliqua omnia **1046** posthabentes, congregemus nobis alloquia Dei, et congeramus in principale nostrum, in sensus, in sollicitudines, considerationes, actusque nostros; ut alloquiis Scripturarum facta nostra convenient, nec a serie praeceptorum coelestium actus nostri discordare videantur, quo possimus et nos dicere: *Quoniam eloquium tuum vivificavit nos.*

8. (**Vers. 51.**) Tertius versus est: *Superbi inique agebant nimis: a lege autem tua non declinavi.* Maximum peccatum in homine superbia est; quandoquidem inde manavit nostri origo delicti. Hoc telo nos primum diabolus vulneravit, et perculit. Nam nisi homo serpentis persuasionem deceptus sicut Deus esse voluisset, et verum falsumque cognoscere, quod penitus discernere humana fragilitate non poterat; ideoque quod sequeretur acceperat, ne temeraria usurpatione de illa paradisi felicitate decideret: nisi, inquam, homo suis non contentus finibus interdicta temerasset, numquam feralis culpa ad nos transisset haereditas. Et quid de homine dicam? Ipse diabolus per superbiam naturae suae amisit gratiam. Denique dum dicit: *Ponam thronum meum super nubes et ero similis Altissimo (Esai. XIV, 13 et 14)*, consortiis excidit

angelorum: cuius criminis digna mercede damnatus, hominem sibi participem requisivit, in quem consortium suae transfunderet offensae.

9. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius, quod a Dei coepit injuria? Ideoque Scriptura dicit: *Dominus superbis resistit (Prov. III, 34)*. Tamquam suae contumeliae propulsator, veluti quoddam suscepit adversus superbiam speciale certamen; tamquam dicat: Meus iste adversarius est, qui me laccessit, mihi debetur ista congressio. Unde et Apostolus multiplicis culpae materiam esse superbiam declaravit, dicens de haeretico: *Quia ei quae secundum pietatem est, doctrinae non acquiescit: superbit nihil sciens, sed languescens circa quaestiones et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, sacrilegia, suspensiones malae, conflictationes hominum mente corruptorum, et a veritate alienorum, existimantium quaestum esse pietatem (I Tim. VI, 3 - 5)*. Quantorum itaque expressit causam esse delictorum superbiam? Unde David commendare volens devotionem suam nulla superbiorum iniquitate attentatam, ait: *Superbi inique agebant nimis*. Non solum iniquitatem agentium, sed etiam nimiam iniquitatem pariter declaravit, quae conveniret superbis: quorum ne aliquo tentaretur contagio, audi alibi dicentem: *Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam (Psal. C, 5)*.

10. Itaque quoniam quanta vis mali in superbia esset, expresserat, quemadmodum vinceretur debuit nos docere: meritoque quasi bonus doctor demonstrat remedium, qui exaggeravit venenum. Audi ergo quomodo excludas virus superbiae: *A Lege, inquit, tua non declinavi*. Lex igitur Dei sola potest superbiae virus habetare, quae informavit virum

devotioni deditum, quali se regere debeat cautione. Multi enim non solum **1047** alieni a fide, sed etiam qui videntur non mediocria Scripturarum praecepta gustasse, tentari solent prosperis superborum processibus: videntes eos qui praevaricantur legem, impietatis arbitros, arrogantes, contemptores fidelium, extollentes se adversus eos qui humiliant cor suum secundum timorem Dei et praecepta coelestia, abundare in hoc saeculo divitiis, praeconio, honoribus, potestatibus; eisque quo graviora commiserint, eo affluentiores successus commodorum saecularium secundare: contra autem justos viros plerumque laborare inopia, amissionibus filiorum, sterilitatibus conjugum; quo exagitati atque turbati, sensum mentis inclinent, ut putent Dei in hoc quodammodo errare iudicium: non tenentes caput veritatis, quo evidentissime comprehenditur non in hoc saeculo, sed in futuro repositam nostrorum remunerationem esse meritorum.

11. Sed paucorum est istud advertere. Denique in principiis etiam David ipse tentatus est; sicut habes scriptum: *Ecce ipsi peccatores et abundantes in saeculo obtinuerunt divitias, et dixi: Numquid sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas, et fui flagellatus tota die (Psal. LXXII, 12 - 14)?* Ita igitur et nostrum unusquisque, qui perfecti non sumus, haec videns dicit: Ubi est providentia Dei, ubi iustitia? Superbus iste abundat, arrogans iste locupletatur, impius iste beatus et potens est: justus autem ille, vides quemadmodum jacet dejectus atque defectus, quemadmodum ipso victu indiget: afficitur contumeliis ab isto impio, ab isto insolente conculcatur, excluditur? Non mediocris utique ista tentatio est, nisi ad ea quae sunt ventura prospicias, nisi praeceptis plenius coelestibus instruaris.

12. Denique et David putabat se ante haec cognoscere, sed nesciebat; et ideo anxius fluctuanti animo laborabat. Unde ait: *Et aestimabam me scire: hoc labor est ante me, donec ingrediar in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis (Ibid., 16 et 17)*. In quibus per id quod se exstulerunt superbi, vidit prophetico spiritu dejectiones fore, et ait: *Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, et exterminati sunt propter iniquitatem suam, sicut somnium exsurgentis (Ibid., 19 et 20)*? Cognovit igitur impiorum successus in hoc saeculo somnii esse similes, non veritatis: quorum emolumenta tamdiu videntur esse, dum dormiunt. Ubi edormierint somnium suum, qui videbantur sibi potare, jam sitiunt: qui epulabantur, esuriunt, nihil solidum ex isto somnio, perfectumque referentes. Et bene somnium dormiunt saeculares viri, qui licet saeculo vigilent, Deo dormiunt, de quibus bene sanctus Job, qui eorum ante affluentiam mirabatur, ait: *Quia sicut paleae jactantur a vento, et sicut pulvis turbine dissipantur. . . . moriuntur autem cum amaritudine animae suae, nihil manducantes, nihilque boni habentes (Job. XXI, 18 et 25)*. Justus autem habens bonae fiduciam conscientiae, in suis magis novissimis gratulatur, et se vitae hujus exitu a laboribus intelligit liberari, mercedemque boni operis et factorum requirit dicens: *Reposita est mihi 1048 corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex; non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum ejus (II Tim. IV, 8)*.

13. Sed hoc ille ait, qui poterat dicere: *A lege autem tua non declinavi*; in quo non solum boni operis elucet gratia, sed etiam intimae puritas conscientiae. Lex enim non solum agendi munus informat: verum etiam secretae emundat mentis

affectum. Non enim solum in operibus, sed etiam in ipsis occultis secundum legem Domino militamus; quia Lex dicit: *Non fiat verbum injustitia occulta in corde tuo (Deut. XV, 9)*; ut non solum nihil opere factisque delinquas, cum superbos videris gloriari, nec sermone labaris: sed ne in corde quidem intimo, dum de Dei judicio disceptas, contrahas iniquitatis offensam: quae quo putatur occultior, eo frequentior esse consuevit; quia tuto putat unusquisque quod hujusmodi disceptationes, velut septus visceribus suis, conscientiae suae credat; cum ipse sui accusator in die judicii sit futurus; quia revelantur cordis abscondita, testimonium perhibente conscientia accusationibus nostris.

14. Cujusmodi igitur sit propositum viri sancti, hoc evidentius loco exponitur. Primum enim memor esse debet promissorum coelestium: secundo quae viventibus merces statuta debetur. Deinde aliud propositum viri sancti est, ut etiamsi in periculis et adversis positus sit, spe tamen quam hausit ex serie Scripturarum, se debeat consolari. Tertium propositum, ut etsi impios et sacrilegos videat, et superbos inique agentes abundare divitiis in hoc saeculo, non quasi incredulus declinet a lege; sed in ejus semitis perseveret, et fugiat superborum contagia. Contaminat enim omnis immundus: immundus autem superbus, de quo scriptum est: *Immundus ante Deum omnis tumidi cordis (Prov. XVI, 5)*.

15. Quartum propositum viri sancti, ut memor sit judiciorum coelestium, sicut David asserit, qui dicebat: *Memor fui judiciorum tuorum quae a saeculo sunt, et me consolatus sum*. Nisi enim unusquisque legis instructus et informatus exemplis, credat semper vera esse Dei judicia, cito declinat a lege. Qui autem praeterita repetit, et ex semet colligit seriem

vetustatis, cognoscit quod neque peccator poenam suae improbitatis evadat, neque justus aequitatis suae praemiis defraudetur. Retexit enim animo quod ab initio Adam propter mandati coelestis praevaricationem de paradisi ejectus sit incolatu, et Cain parricidalis sceleris pretium divinae sententiae auctoritate damnatus exsolverit: quod Enoch propter devotionem raptus ad coelum, terrenae malitiae virus evaserit: quod Noe propter justitiam diluvii victor, generis factus superstes humani sit: quod Abraham propter fidem seminarium posteritatis suae toto orbe diffuderit: quod Israel propter laborum tolerantiam, populum credentium proprii nominis signaculo consecraverit: quod ipse David propter mansuetudinem regali honore donatus, senioribus fratribus antelatus sit: quod Elias propter zelum Dei, curru elevatus **1049** in aerem, coelestis sedis hospitium novi generis acquisierit incolatu.

16. Haec qui novit retexere, habet unde gratiam suae consolationis acquirat: et contra; quia judicia Dei vera sunt, sicut habes: *Judicia Dei vera, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum, et dulciora super mel et favumi; etenim servus tuus custodit ea (Psal. XVIII, 10 et 11).* Custodienti igitur dulcia sunt divina judicia: negligenti autem ea amara esse non dubium est; quia advertit in opprobrii turpitudine peccatorum propositum sibi divinae eventum esse sententiae. Qui autem bene sibi conscius est, non turbatur utique, dicens: *Heredes sumus Dei, cohaeredes autem Christi; si tamen compatiamur, ut et simul glorificemur (Rom. VIII, 17).*

17. Sed quis nostrum hujusmodi, ut se divinorum judiciorum serie consoletur? Terribilia sunt peccatoribus etiam humana

judicia, quanto magis divina formidini sunt? Denique ut hoc illa quae vere aeterna sunt, colligamus exemplo, videmus in hoc saeculo innocentes laetos ad iudicium festinare, odisse moras, celeritatem affectare iudicii: reos autem refugere et pavere, differre, vitare, moestificari denique, cum diem iudicii audierint constitutum. Beatus itaque ille qui illud coeleste iudicium laetus exspectat. Scit enim sibi regnum coelorum, angelorum consortium, coronam quoque bonorum repositam esse meritorum.

18. (**Vers. 53.**) Consideremus nunc quod sit aliud propositum viri sancti, et ex sequentibus aestimemus. *Pusillanimitas*, inquit, *detinuit me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam*. Non est hoc commune cum multis; nam plurimorum est contristari, si quam ab aliquo patiantur injuriam, si laesi, si appetiti, si decolorati sint. Nostra enim causa est: nos infirmiores fraudi nobis aliquos dolemus fuisse. At vero qui fortior est, non propriam contumeliam dolet, sed aliena peccata; et in sua injuria lapsum alterius ingemiscit, et causam se fuisse deplorat laedentis erroris. Exemplum accipe Apostolicum; Paulus enim in peccato flebat alieno, sicut ipse ait: *Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas (II Cor. II, 4)*. Et cum ipse contristaretur, eos ipsos quos arguebat, contristari nolebat. Denique addidit: *Non ut contristemini, sed ut sciatis quam charitatem habeo in vobis abundantius (Ibid.)*. Contristari enim volebat usque ad poenitentiam lapsos, non usque ad moestitiam profundiore; tantum ut eorum qui arguebantur, moestitia gaudium fieret arguenti. Unde ait: *Si enim ego contristo vos, quis est qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me (Ibid., 2)*? Arguit itaque

ut allevet diuturnitatem moestitiae, quo poenitentia fieret in salutem: damnat, ut absolvat: excludit, ut recipiat: non ignoscit, ut liberet. Ideo talis Paulus, quia bene peritus in lege, cognoverat praeceptum dicentis: *Pusillanimitas detinuit me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam.*

19. Dolebat David, non quia contemnebatur, non quia ipse appetebatur, sed quia lex Dei relinquebatur; **1050** et eorum qui hoc faciebant, damnum dolebat, quod perirent Deo. Sicut bonus pater in phrenesi constituti filii, cum ab eo maledicatur, verberetur, afficiatur injuriis, non suam, sed aegroti deflet aerumnam; et contumeliam dolet, non quo sibi sit irrogata, sed quia per furorem quid faciat aeger ignorat: ita vir bonus cum videt peccatorem non revereri, non honorare etiam canos senioris, quo praesente, faciat aliquid indignum; non agnoscere, quadam peccandi insania, quam indecora et inhonesta committat, quasi moriturum dolet, quasi desperatum a medicis ingemiscit; et ut bonus medicus primo monet, deinde etiamsi gravia patiatur, tamen tamquam ille aegrum, etsi caedatur, sustinet, et si maledicatur, non relinquit: et quidquid potest medicinae adhibere, non denegat: nec tamquam contumacem deserit, sed tamquam bene de se meritum omni studio sanare contendit, exercens non solum artis peritiam, sed etiam mentis benignitatem.

20. Ita ergo etiam justus et cum contemnitur a peccatore, non avertitur: et cum laeditur, furoris illud putat esse, non improbitatis, magisque vulneri ejus medicinam afferre desiderat, et compatitur, et dolet non propter se, sed propter illum qui desperato laborat incommodo: et dicit hunc unum ex fratribus sic laborare, sic affici, ut faciat mihi injuriam; qui si agnosceret me, honoraret utique, certe non laederet. Quid

enim laesus est meo facto, ut habeat laedentis affectum? Ergo cum non suppetit causa laedendi, non potest culpa esse propositi. Ergo si justus sum, afficior propter charitatem, propter dilectionem, propter Ecclesiae damnum, propter corporis detrimentum. Possum etiam illud dolere, quod etiam si ego laedentem non laeserim, et non sim mihi conscius quod eum in me aliquibus injuriis excitaverim, tamen causa illi fuerim lapsus ejus, quod innocentem laedendo delinquat, quod factus sim ei materia peccati.

21. Hoc ergo dolet David, et ideo dolet quia cum unum membrum patitur, et caetera membra compatiuntur. Ideo forte et illud positum est: *Justus in exordio sermonis accusator est sui* (**Prov. XVIII, 17**). Nam etsi possit justus habere in se quod accuset, et justus esse (quia nemo sine peccato praeter unum Deum) et possit etiam peccator hoc ipso justus esse, quia accusator est sui, secundum illud: *Dic iniquitates tuas, ut justificeris*; attamen forsitan etiam aliquibus non videatur absurdum, ut etiam de illo dictum sit, quod justus sit qui se accusat pro alio, etiamsi in se nihil habeat quod accuset.

22. Quam igitur in his omnibus sancto David viri justi prima persona conveniat, consideremus. Accusavit se, nullo accusante: peccatum confessus est proprium, quando percussus est corde, eo quod numeraverit plebem. Qui et dixit ad Dominum. *Peccavi, Domine, quod fecerim hoc verbum: et nunc, Domine, aufer iniquitatem servi tui, quod deliqui vehementer* (**III Reg. XXIV, 10**). Itaque quamvis Scriptura habeat, quod apposita est ira Dei, ut irasceretur in Israel, **1051** quo regis prolapsio excusari videretur: tamen cum vidisset angelum qui stragem plebis efficiebat, percutientis ictui se ipsum objecit dicens: *Ecce ego peccavi*,

et ego pastor malignum feci: et hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, et in domum patris mei (Ibid., 17). Quasi justus ergo accusator sui fuit in ipso sermonis exordio, et peccatum suum agnovit, et iniquitatem propriam confitendo, justificatus est in semetipso. Alibi quoque de Uriae morte coargutus a propheta ait: *Peccavi Domino (II Reg. XII, 13);* cui responsum est propter poenitentiam ablatum a Domino ejus esse peccatum.

23. Item alio loco cum Semei malediceret ei, et lapidaret eum septum bellatoribus, per quos vindicare se posset, patienter ferebat; ne verbo quidem referens contumeliam: quin etiam cum Abessa dux ejus caput maledicentis vellet auferre, ait Rex: *Quid mihi et tibi est, fili Sarviae? Quod maledicit mihi, Dominus dixit ei maledicere David (II Reg. XVI, 10).* Primum igitur culpam ejus excusavit, et causam ad Domini retulit voluntatem. Secundo in suum meritum retorsit; ut non illum errasse, sed se meruisse significaret. Tertio maledictionem illius sibi non solum non nocere, sed etiam prodesse memoravit sicut scriptum est: *Et dixit David ad Abessa, et ad omnes pueros ejus: Ecce filius meus qui exivit de semine meo, quaerit animam meam; quanto magis filius Jeminei (Ibid., 11)?* Granditer impetum infregit ultoris. Quomodo enim maledictum extranei pro regis injuria vindicaret, cum filii adhuc parricidium inultum maneret? Non utique extranei maledictum, et filii parricidium aequa esset lance pensandum. Et addidit: *Sine illum maledicere; quoniam dixit illi Dominus, donec videat humilitatem meam, et retribuat mihi Dominus bona pro maledicto (Ibid., 12).* Est et aliud justi propositum longe omnibus perfectius et potentius, intervenire pro persequentibus, et excusare

peccantes: quod legimus in Evangelio, dicente Domino Jesu cum crucifixus esset a perfidis: *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt* (**Luc. XXIII, 34**).

24. Liqueat igitur his magisteriis doctrinae coelestis, quod justus se accusare malit, quam alium deformare. Denique de Joseph, cui desponsata erat Maria mater Domini, scriptum est quod cum eam gravem utero vidisset, cum esset justus, noluit eam traducere (**Matth. I, 19**); et utique nullum adhuc audierat oraculum. Ita non solum ab ultionis atrocitate, sed etiam ab accusationis severitate persona justi aliena est: potiusque ducit suam remissionem accusari, quod non indicaverit, quam alienum crimen urgere. Sed dices: Quomodo dixit ipse David: *Laetabitur justus cum viderit vindictam impiorum* (**Psal. LVII, 11**)? Mihi videtur quia laetetur, quod ipse evaserit, non quia impii puniantur. Quaeramus aliud justi propositum ex sequentibus.

25. (**Vers. 54.**) Itaque dicit: *Cantabiles mihi erant justificationes tuae in loco peregrinationis meae*. Merito peregrinationibus non frangebatur, superbos declinabat, eorumque prosperis successibus non movebatur. Consolabatur se in judiciis coelestibus, **1052**angebatur in alienis peccatis; quia cantabiles habebat justificationes Dei. Quae enim bene tenemus, cantare consuevimus: et quae cantantur, melius nostris adhaerent sensibus. Non enim perfunctorie transeamus quae legimus; ut tunc tantum cum legimus ea, in memoriam eorum redire videamur: sed etiam cum abest codex manibus, tamquam animantia quae probantur et munda habentur in Lege, etiam quando non pascuntur ruminare consueverunt, ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentia: ita et nos de

nostrae memoriae thesauro, de interioribus nostris ruminandum nobis pabulum spiritale promamus. Hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis justificationes Domini sint. Psallamus spiritu, psallamus et mente; ne si obliti fuerimus, in tempore necessitatis dicatur unicuique nostrum: *Abjecisti sermones meos post te* (**Psal. XLIX, 17**).

26. Ideoque ut expelleretur et eliminaretur oblivio a domo sancta sua, cantatores sibi fecit verus Salomon, qui toto spiritu inquirendae cognitioni divinitatis intenderent; ne psallentes deessent Ecclesiae suae, quorum cantu nequam spiritus fugaretur (**II Paral. V, 12**): sicut David sancti docemur exemplo, quo psallente, malus ille spiritus expellebatur, qui Saul regis corda vexabat (**I Reg. XVI, 23**). Prophetae quoque ut prophetarent, psallendi peritum jubebant psallere, quo suavi invitata dulcedine spiritualis infunderetur gratia (**IV Reg. III, 14**). Et in Evangelio legimus in domo patris illius filium recuperantis praecrepuisse symphoniam, qua epulantes delectabantur fideles, perfidus autem impatienter audiebat (**Luc. XV, 28**). Dulcis igitur est cantilena, quae non corpus effeminat, sed mentem animumque confirmat. Ideoque canticum dicitur Domini Testamentum; quia remissionem omnium peccatorum, Dominique justitias in Scripturis Evangelii suavi mentis exultatione concinimus. Ipse quoque Dominus non dedignatus est dicere: *Cantavimus vobis, et non saltastis* (**Luc. VII, 32**). Cantavit nobis in Evangelio veniam delictorum: debuerunt Judaei mentem attollere non histrionico corporis motu, sed sancto Spiritu. Non fecerunt, ideo reprehenduntur.

27. Sed etiam et corporis saltatio in honorem Dei laudabilis habetur. Denique saltavit David ante arcam Domini, et vidit eum Michol filia Saul saltantem, et percutientem in organis harmonizatis in conspectu Domini, et ait ad eum, posteaquam se domum recepit: *Quid utique honorificatus est rex Israel; quia denudatus est hodie in oculis puellarum suarum ancillarum, sicut unus ex saltatoribus?* Et dixit David ad Michol in conspectu Domini: *Benedictus Dominus qui elegit me super patrem tuum, et super omnem domum illius constituere in principem super plebem suam Israel et Judam: saltabo in conspectu Domini, et denudabor adhuc sic, et ero nugax in conspectu tuo, et cum puellis cum quibus dixisti me nudatum, glorificabor.* Et Michol, inquit, *filiae Saul non erat filius usque in diem mortis ejus* (**II Reg. VI, 20 et seq.**). Evidens itaque exemplum quod et **1053** Propheta qui percutiebat in organis, et saltavit ante arcam Domini, justificatus est: et illa quae reprehendit eum, sterilitate damnata est.

28. Sed non satis est ut aliquis cantabiles habeat justificationes Dei, nisi terrenarum exuat se servitio sollicitudinum. Ideoque addidit: *In loco peregrinationis meae* (**Psal. XXXVIII, 13**). Convenit sibi; siquidem et alibi ait: *Advena sum ego in terra hac* (**Ephes. II, 19**). Unde et Apostolus non vult nos in domo Dei, fideique vocatione advenas esse et peregrinos: sed cives sanctorum et domesticos Dei. Qui enim domesticus Dei est, exsul est mundo: qui conversatur in coelestibus, peregrinus est terris. Peregrinabantur in hoc mundo Hebraei, naturam incendii non sentientes: cantabiles habebant justificationes Dei, cum hymnum Deo de creaturarum laudatione cantarent.

29. Deinde qui cantat, vacuus est, et diversarum cogitationum curas relegat, sequestrat avaritiam, et non solum corporis voce, sed etiam mentis vivacitate se mulcet. Non enim tamquam moestus inopiae sollicitudine, sed tamquam liber ab omnibus corporalium affectibus passionum canebat idem Propheta: *Psallam tibi, Deus, in cithara, sanctus Israel. Gaudebunt labia mea, cum cantavero tibi: et anima mea, quam redemisti* (**Psal. LXX, 22 et 23**). Cantabat haec laetus, tamquam his melioribus epulis pascereetur. Epulabatur enim animus piae devotionis alimento. Non solum itaque hymni et psalmi, sed etiam Legis praecepta cantabilia sanctis sunt. Denique cantabat Moyses qui Legem accepit, cum praetergressus pedibus mare, servati populi ductor justificationes Domini praedicaret.

30. (**Vers. 55.**) Superest adhuc propositum egregium viri justi, quia omni tempore circa Dei laudes esse debet intentus, non solum die, sed etiam nocte. Ideoque addidit: *Memor fui nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam*. Videamus si et ille memor est, qui vocat Dominum verbo, non custodit autem mandata divina. De quo dictum est satis, quia non quicumque dicit: Domine, Domine, acceptus est Christo: sed qui operibus bonis fidelem suum probare potuerit affectum (**Matth. VII, 21**). Fides ergo, probitas, innocentia memorem probant. Quod autem ait: *Memor fui nominis tui*, plena devotio est; quia nemo dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Hoc nomen invocetur diebus ac noctibus, nullum tempus precandi vacuum sinat sancta devotio praeterire.

31. Si studentes igitur doctrinis saecularibus perparum somno indulgent, quanto magis qui Deum cupiunt cognoscere, non

debent somno corporis impediri, nisi quantum naturae satis est? David per singulas noctes lectum suum lacrymis diluebat: surgebat etiam noctis medio, ut Domino confiteretur: et tu totam noctem sopori existimas deputandam? Tunc magis tibi orandus est Dominus, tunc praesidia postulanda, culpa cavenda, quando videtur haberi secretum: tunc maxime quando tenebrae in circuitu meo, et parietes me operiunt, considerandum quia Dominus omnia intuetur abscondita. Ne dixeris ergo: Circumfusus sum tenebris, quis me videt? Et quem **1054** vereor septus parietibus et inclusus? Quia *Vultus Domini super facientes mala (Psal. XXXIII, 17)*. Deinde si arbitrum non vides, te ipsum non vides? Tuae conscientiae testimonium non vereris? Nescis illam caliginem noctis non opertorium, sed incentivum esse peccati? Cum somno et cibo fervent corpora, tunc etiam vigor mentis sopore laxatur, somno resolvitur: tunc irrepit impuri libido concubitus: tunc perturbatur cor, squalor immunditiae non videtur, castitatis puritas non consideratur, pudicitiae gloria non recensetur. Nox erat quando Judas prodidit, quando Petrus negavit.

32. Illo igitur praecipue tempore justificationes Dei animo retexendae sunt, relegenda mandata hortatoria. Illa de castitate praecepta non absint: his occupata mens flagrantiam libidinis, carnis restinguat ardorem. Tene illud animo: *Lavabo per singulas noctes lectum meum (Psal. VI, 7)*. Quis enim stupris deditus, flagitiis involutus, lavat per singulas noctes lectum suum? Nescit flere qui flenda committit; et cum sit ipse lacrymabilis, non habet poenae lacrymas suae. At ille qui castigat corpus suum, et sui sollicitus gubernator est, atque ingemiscens et dolens lapsus superioris offensae quaerit quomodo abluat eam fletibus poenitentiae, hic lavat per

singulas noctes lectum suum. Non dormianus ergo totis noctibus: sed maximam partem earum lectioni et orationibus deputemus.

33. Audi Ecclesiae vocem quaerentis etiam in noctibus Christum. *In cubili, inquit, meo, in noctibus quaesivi quem dilexit anima mea (Cant. III, 1).* Accipe secundum litteram. Quaesivit in noctibus orando, deprecando, etiam lacrymis deplorando. Quaesivit in noctibus; quia posuit tenebras latibulum suum; ut quaerere eum sollicitius disceremus. Quaesivit igitur in prophetis Ecclesia ex gentibus congregata, et ideo credidit. Denique adventus Dominici testimonia de prophetis evangelistae Paulusque posuerunt. Unde scriptum est, quia *nox nocti indicat scientiam (Psal. XVIII, 3).* Quaesivit in noctibus, in persecutionibus et adversis, in tribulationibus et laboribus duris. Nox est omnibus quibus non est perfecta securitas; unde ait Dominus: *Veniet nox, quando nemo potest operari (Joan. IX, 4);* cum in hoc mundo sum, lux hujus mundi sum. Non ergo operemur in tenebris. Si enim lucent opera nostra, non operamur in tenebris, sed in lumine. Dies est quibus adest Christus: nox est quibus se denegat.

34. Non magnum ergo si tunc Domino gratias agas, quando in prosperis et secundis es: sed si tunc adhaereas Christo, quando te persecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amisisti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione memento Domini Dei tui; ne quasi non exauditus, ingratus sis, et in tua praevariceris aerumna. Pulsus es in exilium? Memento Domini Dei tui; ne patriae interdictae tibi, charitatem Deo praeferas. Alicujus divitis oppressus potentia amisisti proprias facultates, indiges sumptu? Memento Domini Dei tui, ne nox te egestatis abducat a devotionis

affectu. Hoc est enim mandatum Legis, ut in nocte magis quaeras, quando magis **1055** exaudiaris a Domino, et possis dicere: *In tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine* (**Psal. CXVII, 5**).

35. Sed nec quaerere perfunctorie abundat ad gratiam, sed ut insistas et intendas muneri. Denique ista vel Ecclesia vel anima, quae requisivit in cubili, quaesivit in noctibus, primo non invenit; quia fortasse in cubili quaesivit (**Cant. III, 2-4**): sed posteaquam surrexit, et abiit in civitatem (vide ne illam civitatem in quam Dominus celebraturus pascha, discipulos destinavit dicens (**Matth. XXVI, 18**): *Ite in civitatem ad quemdam*), posteaquam in foro, ut dixi, quaesivit, invenit quem dilexit, ubi oleum venditur, quod expectantes Sponsum emere consuerunt (**Matth. XXV, 9**), ubi jus, ubi leges. Si lex spiritalis, et forum est utique spiritale, ubi disputant periti legis aeternae. Quod forum non litibus tumultuosum est, sed Christi tribunalibus gloriosum. Ubi quaesivit, inquam? In foro: et post quaesivit in plateis, de quibus hi qui ad patrisfamilias Evangelici prandium convenirent, colligebantur, qui vocati excusandum se ab huiusmodi epulis non putarunt (**Luc. XIV, 21**). Posteaquam in foro, inquam, et plateis quaesivit, incidit in eos qui circumeunt civitatem (**Cant. III, 3**): et tunc demum potuit invenire quod quaesivit, fortasse eo quod in tribulatione et metu posita magis inveniat gratiam. Denique in posterioribus ait: *Invenerunt me qui circumeunt civitatem . . . tulerunt mihi pallium* (**Cant. V, 7**). Habuit ergo certamen: sed qua ratione supra non tulerint pallium, haereo reperire; nisi forte quia ibi interrogasse se dixit: *Numquid quem dilexit anima mea,*

vidistis (Cant. III, 3)? Quae Christum loquebatur, nec exuta est pallio, et quem quaerebat, invenit.

36. Disce quemadmodum quaeratur Christus. Ab his utique qui non perfunctorie quaerunt, sed violenter retinent, sicut ista quae ait: *Tenui eum, et non dimisi eum (Ibid., 4)*, fide invenit, meditatione constrinxit. Si bonos custodes accipimus, utique angeli sunt. Qui ergo angelos transivit, Verbum invenit; ideo non multum intervalli fuit, cum transivit ab his, et invenit Jesum. Quomodo ergo infra tulerunt pallium, nisi forte quia processu oppressae fidei Ecclesia dum nudatur, a Domino plus amatur, exspolians se veterem hominem, ut novum induat, quem non operiunt indumenta, sed mentis secreta clarificant: aut quia amictum sapientiae saecularis ad Christum ventura deposuit? Et Noe exutus est pallium posteaquam coepit esse perfectior.

37. (Vers. 56.) Simus ergo memores justificationum coelestium, ut dum eas secreta mentis voce cantamus, memores simus in nocte nominis Domini, et dicamus, ut scriptum est: *Haec facta est mihi; quoniam justificationes tuas exquisivi*; hoc est, haec memoria facta est mihi, ut memor essem et in nocte nominis tui, non ebrietate sopitus, non epulis resolutus in somnum, non curis saecularibus occupatus; ut obliviam mihi tuae venerationis irreperent: **1056** sed quotidiana meditatione membra castigans, et intentionem mentis exercens, ut assiduitate fiat nobis cursus iste solemnis; ut Dominum Jesum etiam in noctibus toto veneremur affectu, cui est gloria, laus, perpetuitas a saeculis, et nunc, et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

SERMO OCTAVUS. *Heth.*

1. Octava littera *Heth*, quae interpretatione latina dicitur *pavor*: sanctorum pavor esse consuevit. Denique pavor cecidit in Abraham (**Gen. XV, 12**), cum sacrificium offerret plenum mysterii spiritualis. Ipse quoque David ait: *Ego dixi in pavore meo: Omnis homo mendax* (**Psal. CXV, 2**). Religionis enim reverentiam significat magis, quam infirmitatem timoris; licet etiam ipse timor secundum Deum sanctus sit: *Initium enim sapientiae timor Domini* (**Psal. CX, 10**). Ergo qui timent Deum, sapientes: qui autem sapientes, beati; *Beatus enim quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum* (**Psal. XCIII, 12**). Hi quoque qui timent Deum, beati sunt, sicut exempli exstat auctoritas, quia *Beati omnes qui timent Dominum* (**Psal. CXXVII, 1**). Ita colligitur quia timentes Deum, et sapientes sunt, et beati. Sanctus igitur timor Domini; quia vere sanctorum est pavor.

2. (**Vers. 57.**) Denique praemissa hac littera, statim sequitur persona justi dicens: *Portio mea, Domine: dixi custodire legem tuam*. Codices plerique hunc versiculum, qui primus est litterae octavae, ultimo loco litterae habent septimae: sed secundum Hebraeos emendatus apud Graecos psalmorum liber hunc versum docuit nos octavae litterae copulandum. Deinde ordo ipse et numerus versuum ita convenit, ut ab eo incipiat octava littera.

3. *Portio*, inquit, *mea Dominus*. Quam rarus in terris qui possit dicere: *Portio mea Dominus*: quam alienus a vitiis,

quam segregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum saeculo, nihil mundi hujus vindicet sibi, non sit corporalium possessor cupiditatum, quem non inflammet libido, non stimulet avaritia, non lascivia effeminet, non luxuria decoloret, non sternat ambitio, non maceret invidia, non aliqua negotiorum saecularium cura sollicitet, verus minister altaris, Deo, non sibi natus.

4. Levi enim, ut habet interpretatio, significat ipse mihi assumptus, significat et ipse meus, significat et tantum assumptus, significat et assumptus mihi. Ipse idem et mihi Levi, et Deo est; quomodo idem et mihi sacerdos, et Deo est: et mihi advocatus et Domini deprecator: pro me offerens sacrificium, et idem se offerens Domino? Denique et alibi Levi interpretatione dicitur, pro me. Etenim si a me nominetur Levi, pro me est: si pro me offerat, pro me est: si pro me interveniat, pro me est. Sin autem vocetur a Domino, ipse mihi dicitur, hoc est, non alii tributarius, non decimarius, **1057** non de possessione munificus: ipse mihi, hoc est, tamquam abundans pro his omnibus, non ab hoc decimas, non fructus, non dona quaero, non munera, ipse mihi pro munere est, ipse est pro tributo: non in possessione sua munificus mihi, sed ipse mihi possessio, ipse meus fructus, ipse meus census assumptus mihi, vel assumptus a me. Non potest hoc sine divina esse gratia. Sicut enim possessio non potest mea esse, nisi emero eam; sic non potest esse Levi, nisi fuerit assumptus a Domino; cum enim assumptus fuerit, recte dicitur ipse meus. Denique cum Moysi dictum esset ut populo Judaeorum per tribus singulas divideret incolatus, et distribueret singulis tribubus portionem, tribum Leviticam excepit Deus dicens: *Filiis Levi non erit portio, neque sors in*

medio fratrum suorum; quia Dominus Deus pars eorum est (Deut. X, 9). Et alibi: Ego Dominus portio eorum (Num. XVIII, 20).

5. Negatur his terrena divisio: ut ipsi dum saecularem sibi non vindicant portionem, fiant coelestis possessio: vel hoc solum noverint possidere, hoc est, fidei et devotionis obsequium; multo ditiores quam qui possessionum suarum spatia ampla diffundunt. Quantumlibet enim fines suos extendant, et terra deficit, et mare includit insanas cupiditates, et pendunt tributa majora quam fructus sunt. At vero iste nihil sibi possidens, nulli nisi Deo militat, supra terram ejus est portio, non eum terra deficit, non mari clauditur. Cui portio Deus est, totius possessor est naturae. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habens bonum fructum, qui numquam possit perire: pro domibus satis est sibi, ut sit habitatio Domini, et templum Dei, quo nihil potest esse pretiosius. Quid enim pretiosius Deo? Aut quid deest ei viro qui potest dicere: *Non contingat mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. VI, 4)?* Non potest in hoc princeps mundi hujus sibi consortium vindicare, in quo nihil suum invenit.

6. Ideoque Dominus qui venit docere, ut fieret nobis Deus portio, ait: *Venit enim hujus mundi princeps, et in me invenit nihil (Joan. XIV, 30).* Meritoque nos imitatores sui esse volens ait: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam (Matth. X, 9).* Unde Petrus ostendens in Deo portionem sibi esse, non in saeculo, ait: *Argentum et aurum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do, in nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula (Act. III, 6):* haec est portio mea: haec est sors mea: portio mea Christus est. *In*

nomine, igitur, Christi Jesu surge et ambula, hoc est, in portione mea dives sum, in portione mea potens sum: merito tales praesumo fructus istius portionis, ut salus et vita donetur: quia hoc est istius patrimonium portionis quam elegi mihi. Dixit hoc claudus, et surrexit qui erat claudus ab utero matris suae. Quomodo ergo Petrus poterat portionis suae damna sentire, qui naturae damna reparabat?

7. Quare non habeas argentum atque aurum, Petre, dic nobis: dic etiam quid sit istud quod habere te dicis, qui omnia quae habebas, te reliquisse dixisti. Sic enim locutus es Domino: *Ecce nos omnia reliquimus, et secuti sumus te (Matth. XIX, 27)*, hoc est, non **1058** quaesivimus quae saeculi sunt, non quaesivimus partem de possessionibus: sed te elegimus portionem. Reliquisti ergo ante omnia, Petre, quae habebas; unde habes quod habere te dicis? Surgit claudus, et sono tui sermonis erigitur. Sanitatem aliis donas, qui indigebas ipse tuae salutis auxilio. Reliquisti ergo quae habebas, et cepisti quae non habebas. Christus tibi portio, Christus tibi possessio est. Illius nomen tibi munificum, illius nomen tibi est fructuosum, illius nomen tibi tributa dependit, et bona tributa, non pecuniae, sed gratiae. Portio tua non ariditate siccatur, non imbre diluitur, non frigore uritur, non tempestate quassatur. Per diem sol non uret te, neque luna per noctem. Serva portionem quam elegisti; ea est enim portio, quam terrenae partes aequare non possunt. Quid enim est quod conferri possit his, de quibus Deus dicit: *Et inhabitabo in illis (Levit. XXVI, 12)*. Quid magnificentius hospitio coelesti? Quid beatius possessione divina? *Et deambulabo*, inquit, *in his (II Cor. VI, 16)*. Alii queruntur de sui ruris angustiis: in te Deo est ampla possessio, in quo

deambulare se dicit, hoc est, laxa spatia habitationis inveniens, qui terram includit manu; sic enim scriptum est: *Quis mensus est manu aquas, et coelum palmo, et universam terram clausa manu (Esai XL, 12)?* Cui mundus angustus est, tu ei ampla es domus. *Portio, inquit, mea Dominus.* Dicit hoc martyr. Ipsi ergo vivamus, cui mori est gloriosum. Aliis verbis quam bene dixit hoc Paulus, ostendens nullam habere se in hoc saeculo portionem! Sic enim scriptum est: *Usque ad hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis vapulamus, et instabiles sumus, et laboramus operantes manibus nostris. Maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustinemus: blasphemamur, et obsecramus. Tamquam lustramenta hujus mundi facti sumus, omnium purgamenta usque adhuc (I Cor. IV, 11-13).*

8. Fortasse moveat quod purgamentum se esse dixit. Non enim est. Sed hoc saecularibus videtur, qui putant summam in divitiis esse gloriam, vel decorem. Nonne isti universos purgamenta esse putant, quicumque illis obsequuntur propter divitias, et mirantur eos propter opes, timent propter potentiam, laudant propter nobilitatem? Sed haec omnia Paulus detrimenta magis putabat esse, quam commoda. Ideoque ait: *Quae mihi lucra fuerunt, haec duxi propter Christum detrimenta esse, propter eminentem scientiam Christi Jesu Domini mei, propter quem omnium detrimentum passus sum, et aestimor stercora, ut Christum lucrifaciam (Philip. III, 7 et 8).* *Aestimor*, inquit: non et haec mea, sed aliena sententia. Frequenter enim aestimatur pauper ille irridendus et exsecrandus propter illuviem vestium, aut vulnerum cicatrices; eo quod in terra nullam

habeat portionem; et tamen portio ejus in coelo est. Anima ejus ibi sibi patrimonium collocavit, quia audivit Jesum dicentem: *Nolite thesaurum vobis condere in terra sed thesaurum, inquit, vobis condite in coelo* (**Matth. VI, 19 et 20**).

9. Sed hoc divites audire non possunt. Clausas aures habent, et sono aeris obtusas: nummus magis illis resonat, quam verba divina. Denique **1059** accessit quidam dives ad Dominum, qui portionem Dominum non habebat. Habebat enim multas possessiones: sed Dominus non inter multa numeratur, non enim dignatur habere cum saeculo consortium. Quae enim portio justitiae cum iniquitate? Dicit ergo hic dives: *Quid faciens vitam aeternam possidebo* (**Luc. XVIII, 18**)? Respondit ei Dominus: *Mandata nosti? Non homicidium facies, non adulterabis, non falsum testimonium dices* (**Ibid., 20 et 21**): ostendens vitam aeternam in his esse mandatis. At ille justificare se volens dicit. *Haec omnia feci, quid mihi restat?* Ad quem Dominus ait, volens ei Dominum fieri portionem, non pecuniam, non possessiones, sed verum Deum: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo, et veni, sequere me* (**Ibid., 22**). Verum ille cui portio aurum atque argentum erat, sine quibus esse non poterat, et cum quibus Dominus illi portio esse non poterat, contristatus est. Unde Dominus pronuntiavit impossibile esse, ut dives intret in regnum coelorum, sed quod impossibile per humanas cupiditates, hoc per divinam gratiam solam posse esse possibile.

10. Alibi quoque ait: *Quicumque reliquerit patrem aut matrem, domum, aut fratres, aut sorores centuplum*

accipiet in hoc saeculo, et vitam aeternam possidebit (Matth. XIX, 29). Forsitan autem dicas: Utique qui relinquendo domum (per domum autem totum censum intellige), qui relinquendo propinquos Deum secutus fuerit, portio Domini est, et portio Deus illi est; habet etiam vitam aeternam; et quia accepto centuplo fit in hoc saeculo dives, dives, inquires, intrat in regnum coelorum. Deinde si centuplum dat Dominus eorum, quae etiam simpla impedimentum afferre consuerunt ad perceptionem haereditatis aeternae: centum ergo possessiones reddit pro una possessione, centum pondo auri pro uno pondere.

11. Multos quidem in hoc saeculo qui sua pauperibus donaverunt uberiore thesauro locupletatos fuisse cognovimus. Et pulcherrimus locus, ut etiam ad misericordiam provocentur. Sed non debent a Domino saecularem huiusmodi exigere mercedem, nec sperare quae mundi sunt: sed magis quia iis qui omnia reliquerint, Deus portio est. Ipse est utique merces perfecta virtutum, qui non centupli enumeratione, sed perfectae plenitudinis aestimatione censetur. *Ego, inquit, Deus tuus sum (Gen. XVII, 1).* Non dixit, ero, sed jam sum, jam inhabito, jam possideo. Aufert dilationem, ubi invenit iusti confessionem. Sane alibi ait: *Hodie mecum eris in paradiso (Luc. XXIII, 43).* Futurum promittit: sed id quod futurum est, unius diei spatio non patitur protelari. Denique potuit dicere: *Mecum eris in paradiso:* sed addidit, *hodie*, ne dilatione gratia minueretur.

12. Sed non illi soli dicit Dominus Jesus: *Hodie mecum eris in paradiso:* sed et tibi dicit: *Mecum eris in paradiso*, si confitearis Dominum Jesum, si ejus patrocinium tibi poscas, si et ipse dicas: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum*

tuum (Ibid., 42). Sed tibi non dicit: Hodie mecum eris: dicit martyri: Hodie mecum eris in paradiso. Tibi non dicit, quia adhuc 1060 es in hoc febrienti corpore constitutus, in hoc concupiscenti, in hoc terrena adhuc desideranti: sed cum potueris dicere: Dirupisti vincula mea (Psal. CXV, 16), hoc est, solvisti cursum istius vitae, liberasti me ex hoc mortis corpore, tunc tibi dicit: Hodie mecum eris in paradiso.

13. Habes igitur, homo, inter multa proposita etiam hujusmodi portionem. Proposuit tibi Dominus in portione possessiones, in portione aurum, in portione argentum, in portione honores, in portione nobilitatem: proposuit etiam in portione se ipsum. Habes plurimas portiones, elige quam putas. Non te numerus perturbet, sed excitet gratia: non labor avertat, sed fructus invitet. In portione divina gemitus et labores sunt. Unde et sanctus Apostolus, cui portio Deus erat, ait: *Haeredes sumus Dei, cohaeredes autem Christi; si tamen compatimur, ut simul glorificemur (Rom. VIII, 17).* Vides quia ubi haereditas Christi est, ibi debeat esse compassio. Qui autem compatitur, non perfunctorie compatitur, sed ut tribulationes Christi in corpore suo impleat, sicut implebat et Paulus, implebat et Hieremias, qui ait sub hac ipsa littera: *Misericordia Domini est quod non defecimus; quia non sunt consummatae miserationes ejus: renovabit illas sicut lux matutina (Coloss. I, 24). Multi sunt gemitus mei, et cor meum deficit. Sors mea Dominus, dixi; ideo sustinebo eum (Thren. III, 22 et seq.).* Qui ergo sustinet Dominum, sors Domini est. Unde et David qui ait: *Sustinui Dominum, et respexit me (Psal. XXXIX, 2),* hoc loco portionem sibi Deum esse profitetur.

14. Quam rarus qui istud usurpet sibi: non nobilitate, non divitiis usurpatur. Denique rex ille dives ait: *Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus, et ex genere terreno illius qui prior factus est, et in ventre matris figuratus sum caro: decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, et delectamento somni conveniente: et ego natus hausi communem aerem, et similiter in terram decidi, et primam vocem similem omnibus emisi plorans: in involumentis nutritus sum, et curis magnis.* Et addidit: *Nemo enim ex regibus diversum habuit nativitatis initium. Unus ergo omnibus est introitus nativitatis ad vitam, et similis exitus.* (**Sap. VII, 1 et seq.**). Et quia vidit commune esse nativitatis exordium, elaboravit esse portio Dei, et invocavit, et venit in eum spiritus sapientiae (**Ibid., 7**). Sed luxuriosi aliam partem eligunt, qui dicunt: *Vino pretioso et unguentis nos impleamus, et non praetereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant* (**Sap. II, 7, 8**). Et infra: *Quoniam haec pars nostra, et haec sors* (**Ibid., 9**).

15. Quam magnum contemnere divitias: sed quam rarum hoc ipsum est! Utique et Moyses potuit regis esse successor, nutritus a regis filia. Potuit ergo esse non solum quasi Pharaon, sed etiam Pharaon, et Pharaon potuit esse sicut Moyses; uterque enim homo: sed omnis potentia hominis in affectu est. Moyses noluit rex esse, cum posset: sed opprobrium Christi thesauris Aegypti arbitratus est praeferendum: sed fugiendo potentiam, potentior factus est; factus est enim in deum regi Pharaon. Rex erat Pharaon, sed deus non erat: Moyses factus est illi deus, hoc est, regi ipsi terribilis, **1061** quem rex metueret et timeret. Sed haec erat potentia sanctitatis. In talium congregatione deorum Deus stat atque discernit. Et tu si vis deus

peccatoribus esse, terrori regibus, reverentiae aliis; ut tamquam Deo tibi videantur esse subjecti, quia operaris in Dei nomine: contemne quae saeculi sunt, et Dominicae passionis opprobrium contende omnibus praeferre divitiis. Opprobrium dico, quod illis videatur opprobrium, hoc est, Judaeis scandalum, gentibus stultitia, nobis autem virtus Dei atque sapientia. Sed hoc Pharaon opprobrium putans, hoc est, inopiam, ignobilitatem, contumelias, maluit diaboli esse, quam Dei portio: et ideo qui Deo subjectus esse nolebat, intercessionem hominis se ipse subiecit. Ergo quia portio Dei erat sanctus propheta David, recte ait: *Dixi custodire legem tuam*: spiritalem utique legem dicit, sicut et Paulus ostendit. Nam qui corporaliter Legem interpretati sunt, non custodiunt Legem, sed praevaricantur.

16. (**Vers. 58.**) Veniamus ad secundum versum, qui ita est: *Deprecabor vultum tuum, Domine, in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum*. Legimus in veteri Testamento quod deprecatus sit Moyses ut vultum Dei videret, et responsum sit ei: *Nemo videbit faciem meam, et vivet (Exod. XXXIII, 20)*. Mystice hoc primum intelligamus. Moyses Legis figuram accepit: Lex per occulta mysteria nuntiat Christum, non autem facie ad faciem demonstrat, sicut Evangelium demonstravit. In ipso enim facie ad faciem loquebatur; licet in Evangelio homo natus ex Virgine apparuerit, Verbum autem se per opera demonstraverit. Et fortasse hoc declaratum sit Moysi, quod populus Judaeorum moriturus esset, et quod facie ad faciem Christum vidisset, et non credidisset. Quod si ad Legem referas, etiam finis Legis Christus est, secundum illud Apostolicum: *Finis enim Christus est secundum Legem omni*

credenti (Rom. X, 4). Et mortua est Legis interpretatio corporalis, ubi Dominus Christus Jesus spiritalem ejus gratiam demonstravit. Vel certe quia omnes qui Christum vidimus, et baptizati in Christo sumus, mortui sumus peccato; quia viventes Legis vinculis tenebamur. Ubi autem in Christo mortui sumus, mortificati utique sumus Legi per corpus Christi; ut simus alterius qui ex mortuis resurrexit. Sed hoc mysticum est.

17. Morale autem, historiae veteris facit nos meminisse debere, quae est de sancto Moyse, qui rogavit Deum ut se demonstraret ei Deus, et ut facie ad faciem eum videret. Norat utique sanctus vates Domini quod invisibilem Deum facie ad faciem videre non posset: sed devotio sancta mensuram supergreditur, et putavit Deo etiam hoc esse possibile, ut corporeis oculis faceret id quod est incorporeum, comprehendi. Non est **1062** reprehensibilis hic error, sed etiam grata cupiditas atque inexplebilis, quod Dominum suum velut manu tenere, et obtutu oculorum videre cupiebat. Sciebat ad imaginem et similitudinem Dei factum esse hominem. Quando enim electus a Domino Deo est ad populum liberandum, impletus est spiritu sapientiae. Viderat angelum illum et faciem ejus in gloria. Denique fulgente ejus lumine, pavefactus est, et vidit rubum uri, et non exuri. Visum coepit fulgoremque mirari: accessit cupiditate et gratia provocatus, ut diligentius fulgorem illum in rubo consideraret. Itaque si tantum accepit ardorem, tantam subiit cupiditatem, cum angelum vidisset in flamma ignis de rubo, ut licet pavore apprehensus considerare non auderet, considerare tamen vellet: quanto magis vultum Domini corporaliter videre desiderabat, dicens intra se vultum illum

plenum lucis, plenum gloriae, plenum virtutis, plenum divinitatis. Non plus possum dicere vel sentire de Deo; *Cum enim consummaverit homo, tunc incipit: et cum finierit, tunc aperiabitur* (**Eccl. XVIII, 6**), ut scriptum est, quia incomprehensibilis est Dei aeterna majestas.

18. Irritus quidem erat postulationis effectus, sed affectus probabilis servi; quia ultra naturam suam devotione progressus de Domini angelis aestimabat, quantum in Domini vultum plus desideraret, quo cupiditatem suam gestiret explere. Noverat in ipso homine aliam post mortem futuram gloriam, aliam claritatem. Sicut enim stella a stella in claritate est, ita et resurrectio mortuorum: quae etsi seminatur in corruptione, surget tamen in incorruptione, surget in gloria, surget in virtute, surget corpus spiritale. Qui ergo haec scire poterat, merito praesumebat ut vultum Dei videre cuperet, quem esset obita corporis morte visurus. Talem certe etiam formam receperat, talem Dominus jam probabat, ut non distaret ab angelis coelestis minister et exsecutor oraculi. Et ideo cum sciret quia angeli pusillorum quotidie viderent faciem Patris qui in coelis est, putavit quod jam eam videre deberet, tamquam oblitus corporis, et carne deposita, sicut ille qui in corpore adhuc positus, cum raperetur in paradysum, utrum in corpore, sive extra corpus raptus esset ad tertium coelum, nescire se dixit (**II Cor. XII, 3**). Sancti enim etiam cum gerunt corpus, non sunt tamen in carne, sed in spiritu; quoniam qui in cupiditate et conversatione sunt carnali, Deo placere non possunt. Sancti autem conversatio in carne non erat, sed in coelo, sicut Paulus ostendit (**Philip. III, 20**).

19. Et quid dicamus de probabili desiderio vultus divini? Homines etiam si quem nobilem, si quem fortem, si quem

sapientem esse audiunt, **1063** tamquam supra hominem arbitantes, concupiscunt videre. Procedit imperator, cujus regiae potestati commissa pars est orbis terrarum, concurrunt omnes, et in tanta multitudine illum solum aspicere gestiunt, et de fulgore purpurae plus quiddam esse in vultu imperatoris existimant. Miraris si Dei desiderabilis vultus est, cum conformem sui hominem humanus omnis miretur affectus? Hinc datur intelligi etiam illud, quod imperatori unusquisque nullius reus criminis gestit occurrere. Nam etsi crimen habeat conscientia, tegunt illud tamen cordis occulta, dummodo publico non sit involutus reatu, nec sit aliquod ejus crimen expressum: denique ubi rei aliqui fuerint advocati, et imperatori se et ipsis iudiciis offerre prohibentur: quemadmodum turpes lenonum meretricumque personae a conspectu vel iudicis, vel imperatoris arcentur; ne turpissimorum visus offendant vultus regii claritatem. Qui autem bene sibi conscius est, nullius criminis reus, quasi innocens prodit in medium.

20. Ex his ergo sancti Moysis comprehendamus affectum. Videre Dei vultum quasi innocens velut quodam vultu conscientiae desiderabat: aperire ei faciem mentis internae, cognosci plenius gestiebat et Moyses, et ipse sanctus David, qui alibi ait: *Proba me, Domine, et tenta me* (**Psal. XXV, 2**). Non enim vellet probari si in se crimen agnosceret: nec tentari, si passionibus gravibus se sciret obnoxium. Liber igitur a peccato, Deo se cupidus offerebat. Sed fortasse quia adhuc frequentioribus Dei visitationibus mundus a vitio non foret, non fuerit in principio perfectus, utpote cui ante paululum dictum erat: *Solve calceamentum pedum tuorum* (**Exod. III, 5**); illud utique calceamentum quod de Aegypto detulerat, hoc

est, corporeae conversationis involucrum; ideo dicit ei Dominus: *Nemo hominum videbit faciem meam, et vivet.*

21. Quando autem id dictum sit, considera. Nondum ei dictum erat: *Faciam te in deum regi Pharaon* (**Exod. VII, 1**). Adhuc homo erat, et ideo illud ei dicit: processus ei debebatur, ut in deum fieret; et ideo dictum est ei: De homine dixi, desiste hominis habere peccata, et videbis faciem meam. Qui enim faciem meam videt, debet esse sine peccato. Sed quia homo sine peccato esse non potest, ideo ut in dei appellationem possit excrescere, commonetur. Et quid de dei appellatione dicam? Esto angelus, hoc est, divini minister imperii, obsequere mandatis Domini. Cum fueris angelus, videbis faciem Domini. Magnum est videre Dei vultum. Lex tibi dicit ut tertio te offeras in Hierusalem. Ipse Dominus Jesus ait: *Beati mundo corde; ipsi enim Deum videbunt* (**Matth. V, 8**). Advertis quid a te exigatur, ut videas Deum; cui vitae proposita sit praerogativa videndi **1064** Deum? Emunda igitur cor tuum, ut quasi novus creeris renovato spiritu. Omnes pollutas cogitationes de corde tuo abjice, nihil sit quo tuus inquinetur affectus: simplex mens, pura sinceritas sit. Talibus se Dominus cum involucrum corporis deposuerint, demonstrare dignatur.

22. Nunc de reliqua ipsius versus parte dicamus. *Miserere, inquit, mei secundum verbum tuum.* Misericordia quidem justitiae portio est; ut si velis donare pauperibus, haec misericordia justitia est, secundum illud: *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in aeternum* (**Psal. CXI, 9**). Deinde quia conformis tuus injustum est ut non adjuvetur a socio; cum praesertim Dominus Deus noster terram hanc possessionem omnium

hominum voluerit esse communem, et fructus omnibus ministrare: sed avaritia possessionum jura distribuit. Justum est igitur ut si aliquid tibi privatum vindicas, quod generi humano, immo omnibus animantibus in commune collatum est, saltem aliquid inde pauperibus aspergas: ut quibus juris tui consortium debes, his alimenta non deneges.

23. Est etiam misericordiae donare peccatum: et misericordiae est, et justitiae est. Denique justitiae ascribit Scriptura divina veniam peccatorum, secundum illud quod hodie lectum est: *Benedictum lignum quod fit per justitiam: maledictum autem lignum quod fit per manus hominum* (**Sap. XIV, 7 et 8**). Superius ad crucem Domini retulit, posterius ad errorem gentilium, qui ligna venerantur. Justitia autem quae est crucis, nisi quod ascendens illud patibulum Dominus Jesus Christus, peccatorum nostrorum chirographum crucifixit, et totius orbis peccatum suo cruore mundavit? In quo ergo justus Deus, nisi in eo quia scivit quod de limo terrae hominem figuravit, quae terra utique corruptelae obnoxia est, ac vitio lubricae passionis? Propterea ergo Dominus, qui secundum animam te ad imaginem et similitudinem sui fecit, hoc est, rationabilem, justum, pudicum (in eo enim ad imaginem Dei es, si sis justus, ut sis imago justitiae: si sis castus, ut immaculati in te figura praeferat) sciens ergo secundum corporis fragilitatem corruptelae patere hominem, quasi justus fragili lubricaeque naturae delicta concessit.

24. Ac ne forte dicat aliquis: Cur ergo Adam maledicto sententiaeque subjacuit? Numquid injustus Deus? Non utique. Sed quia quasi fragili atque infirmo quid caveret ante praescripsit (infirmus enim non usurpare debet, sed obedire mandatis), ideo praevaricationis magis reum tenuit, quam

prolapsioni addixit. In illum igitur justa severitatis processit sententia; quia scire voluit, quod scire non profuit. Nobis autem qui haereditario vinculo tenemur astricti, qui in hac carne sumus, quae priorum praejudicio detrita **1065** jam atque assuefacta peccatis non poterat emergere, quasi justus indulset, juste enim ignovit haeredi, qui praejudicio laborabat auctoris.

25. Est ergo justa misericordia, sed est etiam injusta misericordia (**23, quaest. 4, cap. Est injusta**). Denique in Lege scriptum est de quodam : *Non misereberis illius (Deut. XIX, 13)*. Et in libris Regnorum legis quia Saul propterea contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia divina servari (**I Reg. XV, 9**). Ut si quis latronis filiis deprecantibus motus, et lacrymis conjugis ejus inflexus, absolvendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus: nonne innocentes tradet exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certe si gladium reprimit, vincula dissolvit, cur laxat exsilio? Cur latrocinandi qua potest clementiore via non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deinde inter duos, hoc est, accusatorem, et reum pari periculo de capite decernentes, alterum si non probasset, alterum si esset ab accusatore convictus, non id quod justitiae est, judex sequatur; sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori favet qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest igitur haec dici justa misericordia.

26. In ipsa Ecclesia, ubi maxime misereri decet, teneri quam maxime debet forma justitiae; ne quis a communionis consortio abstentus, brevi lacrymula, atque ad tempus parata, vel etiam uberioribus fletibus communionem quam plurimis

debet postulare temporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nonne cum uni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium provocari? Facilitas enim veniae incentivum tribuit delinquendi. Hoc eo dictum est, ut sciamus secundum verbum Dei, secundum rationem, dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interius inveniatur vulneris cicatricem, cum debeat resecare ulceris vitium, ne latius serpat; tamen a secandi urendique proposito lacrymis inflexus aegroti, medicamentis tegat quod ferro aperiendum fuit: nonne ista inutilis misericordia est, si propter brevem incisionis vel exustionis dolorem corpus omne tabescat, vitae usus intereat? Recte igitur et sacerdos vulnus grave, ne latius serpat, a toto corpore Ecclesiae quasi bonus medicus debet abscindere, et prodere virus criminis quod latebat, non fovere; ne dum unum excludendum non putat, plures faciat dignos quos excludat ab Ecclesia.

27. Jure ergo Apostolus divino nos hortatur exemplo dicens: *Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate* (**Rom. XI, 22**): ostendens Judaeorum populum jure esse a corpore Ecclesiae separatum, ne perfidia virus contaminaret Ecclesiam: populum autem gentium bonitate Domini receptum, et obedientiae munere gloriari. Jure igitur huic divina bonitas suffragatur, quamdiu in divina bonitate permaneat. Si vero et ipse desciscat, pro criminis sui qualitate damnabitur. **1066** Qua gratia Dominus et lux et ignis esse describitur, ut in tenebris ambulanti luceat quasi lumen; ne diutius possit errare, qui quaerit luminis claritatem: ei autem qui multa fuerit operatus, quae manere non debeant, sed ardere, ignis est Dominus; ut operis nostri fenum stipulamque

consumat, atque utili nos faciat salvos detrimento, sicut aurum quod dum excoquitur, plus probatur.

28. Fortasse dicat aliquis qua ratione scripserit Propheta: *Miserere mei secundum verbum tuum?* Verbum enim Dei justitia est. Si igitur justitia fretus erat, cur misericordiam ante praemisit: aut si misericordiam requirebat, cur eam ad mensuram justitiae putavit esse poscendam? Qui enim bene agit, et bene vivit, opus non habet misericordia; quia misericordia a peccato liberat. Denique non divitibus, non fortibus et felicitate subnixis misericordia conferri consuevit a nobis: sed egentibus, vel debilibus, vel iis qui ex divitiis in paupertatem, aut captivitatem, aut necessitatem aliquam deciderunt. Ergo qui eget misericordia, peccator est: qui autem peccator non est, utique justus est, et non eget misericordia Dei.

29. Secundum quid igitur unusquisque, hoc est, secundum quem statum egeat misericordia, aut justitiam habeat, considerandum est. Aliter enim eget justitia Dei angelus, aliter homo. Aliter eget misericordia archangelus, aliter homo. Angeli enim natura non utique ita corruptelae obnoxia est, ut natura generis humani; et ideo ille eget misericordia Dei, ne possit errare, et aversa a se Dei gratia, labatur in vitium: homo autem etsi jam firmiore proposito est, tamen propter contractorum seriem peccatorum, misericordiam Dei quaerit. Itaque etsi uterque misericordia Dei indiget, aliter tamen angelo misericordia, aliter homini debetur; leve enim vitium in angelo iudicio graviore censetur. Peccatum quoque adolescentiae in homine, mitiore sententia, quam peccatum senectutis astringitur, et citius relaxatur.

30. Propheta igitur in isto versiculo dividit causas, ut et misericordiam quasi homo postulet; quia nemo sine sorde peccati: et justitiam quasi Propheta deposcat: vel certe, quoniam licet peccaverit sicut homo, et quasi peccator misericordia egeat; tamen correxit errorem, poenitentiam gessit, abstinuit a temulentia delinquendi, sobrietate virtutis. Petit ergo justitiam secundum verbum Dei, quia verbi Dei sententia est, ut conversis venia donetur; si tamen legitime est facta conversio (**Ezech. XVIII, 21, et XXXIII, 12**).

31. (**Vers. 59.**) *Cogitavi vias meas, et averti pedes meos in testimonia tua.* Dividuus sensus: aut quia vias superiores meas cogitavi plenas lapsus atque peccati, et ideo ut remissionem peccatorum possim mereri, morum conversione, studioque virtutum. *Averti pedes meos in testimonia tua*, ut non jam meis gressibus quibus ante sum lapsus, sed testimoniorum tuorum itineribus ambulare, quo tuorum semitae mandatorum me errare non **1067** sinerent, nec vestigium in devia et tortuosa deflecterem. Frequenter enim ignorantes iter, si strata viarum sequantur, perveniunt quo desiderant pervenire, et carent erroris anfractu. Sin autem usurpent scire quod nesciunt, et putent aliqua sequenda compendia, a publici tractus itinere recedentes erroris labyrinthos frequenter incurrunt; ut eos de itinere deflexisse poeniteat: et ideo post multa laborum dispendia ad iter quod reliquerant, redire contendunt.

32. Hic ergo sensus unus est, alius autem ita: *Cogitavi vias meas*, non superiores, sed futuras; ut ante meos actus cogitationibus praevenirem, ne inconsulta operatione progressus, aliquid in ipsis cogitationibus offensionis inciderem: ut si agere aliquid velim, ante cogitem utrum

agendum sit illud quod desidero, aut quo agendum modo: similiter si alloquendum, utrum alloqui debeam: deinde publice, an secreto loqui, praesentibus aliquibus, aut nullis; sicut illud est, ut si velis fratrem corripere, primo solus corripias, secundo praesentibus duobus aut tribus testibus, tertio si non audierit, coram Ecclesia. Itaque si praetermisso ordine, velis coram Ecclesia fratrem increpare, quam ante monere debueras, erratum ipse cognoscis. Omnia igitur cum cogitatione facito, ut non te poeniteat operis tui. An vero si viam ingressus, cum veneris ad compitum aliquod (ita enim appellatur plurimarum velut quidam concursus viarum) si nescias quod iter ingredi debeas; stas tamen et cogitas ipse tecum, utrum primam, an secundam, an tertiam, an quartam, vel certe quintam, si ita est, viam eligas, quam sequaris; nec putas prius adoriendum iter, quam animo definieris, et pleniore mentis intentione decideris. Stas igitur cogitans quae sit via, quae in civitatem ducat, ad quam tibi putas esse pergendum. Quanto igitur magis animo debes ac mente consistere, qui ad regnum coeleste contendis, et cogitare tecum, quia non omnis via illo ducit, non omnis via illo dirigit ad Hierusalem illam quae in coelo est (**Prov. XIV, 12**)!

33. Sunt viae quae malos exitus habent, quas diaboli tentamenta triverunt; et ideo exitus earum, exitus mortis sunt. Hae nempe sunt viae, de quibus legisti in Proverbiis: *Quia sunt viae quae videntur viro rectae esse, ultima autem earum aspiciunt in profundum inferni* (**Matth. V, 28**). Est autem via angustior illa, quae ducit ad Dei regnum. Volens igitur eam ingredi viam quae ad Deum ducit, non circumspicies, non tecum ipse tractabis, non considerabis; ne facile capiaris

affectu, si viae latitudine provocatus ingrediaris iter, quod ad inferna deducat? Cogita ergo ante, atque perpende quid facias.

34. *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiscendum eam, jam adulteravit eam in corde suo*. Hic utique cogitaverit ut videret mulierem, ut videret ad concupiscendum; sed mala haec cogitatio relinquat vias suas. Alius non cogitavit quidem, sed subito aspexit, et captus est, et vidit, et concupivit, et ideo lapsus est. Quod si fragilem suum considerasset affectum, et ante timuisset, ne cum vidisset mulierem, mente caperetur et animo; utique **1068** non prospexisset ad mulierem, ne concupisceret eam. Videns ergo mulierem non direxit pedem suum in testimonia Domini, qui si ante lapsum suum cogitare potuisset, forsitan direxisset Unusquisque ergo prius cogitet quomodo videat mulierem; ut non videat ad concupiscendum eam, aut non attendat in eam. Si autem videns repente, vel bona cogitatione fundatus, dirigat pedem suum ad testimonia Domini, ne in captivitate permaneat: utique ei profuit cogitatio. Postremo amans mulierem, diligens, et concupiscens, Christum consideret, iudicium ejus, testimonia ejus de praemiis castitatis, et relinquat vias concupiscentiae, et sequatur vias Christi: habebit laudem in eis, si contemplatus Dominum Jesum, contemnat carnis ardorem, flammamque libidinis quasi quodam fonte restinguat, allidat teneras et infirmas cupiditates ad petram Christi.

35. Cogitet ergo primum, ut eadem repetam, quemadmodum videat, quemadmodum loquatur. Bene cogitavit qui dixit: *Pone, Domine, custodiam ori meo (Psal. CXL, 3)*; ne forte dum mens inflammat ardorem, lingua sermone labatur, aut multiloquio incauto etiam quod mens non cogitavit, incurrat loquendi facilitate: cogitet quemadmodum pedem

suum dirigat, manum afferat; ne impetu indignationis impulsus, cum repellere debeat injuriam, ipse alteri jactum notabilis caedis illidat. Cogitandum est igitur quid geramus; ubi enim praecedit cogitatio, maturitas operationis adhibetur. Itaque pes iste fidei vestigium est, quem meditatione perpensa, a corporalibus motibus ad testimonia divina deflexit.

36. (Vers. 60.) Quid igitur prosit cogitare ante, quod postea facturus sis, docet versiculus qui sequitur: *Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua*. Ubi cogitatione quis praevenit quod acturus est, semper paratus ad agendum est, semper fixus et validus; ut non queat subita aliqua accidentium offensione turbari. Nulla eum flabra scopulosae nimis ambitionis excutiunt, nulla procella atque tempestas injustae invasionis exagitat, non petulantis oculus meretricis illaqueat; oculus enim meretricis, laqueus amatoris est. In aliena miser capitur possessione, qui improvise igne praeventus possessionem suae mentis amisit. Si persecutio ingruit, invenit jam paratum; ut ubi possit esse perturbatio salutis incertae, ibi sperata sacri corona certaminis provida futuri meditatione demulceat. Si a maledicis obtreptatoribus frequenter obroditur, cogitet quia non est discipulus super magistrum, neque servus supra dominum. Si supra Dei Filium opprobria exprobrantium nefanda ceciderunt, quemadmodum servus exsortem eorum sperare se poterit? Ideoque mentem suam praeparare debet; ut cum ista acciderint, turbare se non queant. Praeparet animum et meditatione componat, ut possit dicere, si tamen possit: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames?* etc. (Rom. VIII, 35). Quare autem non separetur,

adjecit: *Sed in his omnibus superamus, inquit, et vincimus propter eum qui dilexit nos (Ibid., 37).* Meritoque confirmatus ait: *Confido enim quia 1069 neque mors, neque vita, neque angeli neque potestates, neque praesentia, neque futura separare nos poterunt a charitate Dei, quae est in Christo Jesu (Ibid., 38 et 39).*

37. Multa Apostolus dixit, contra quae lucta nobis est: sed alia facilia sunt, vel certe non hujus temporis aut loci; ut discutere omnia debeamus, quae sint quae nos separare possint a charitate Dei; nisi diligentius resistamus. Illud nunc quod videtur obscurius, non praetermittimus, quia ait: *Neque altitudo, neque profundum (Ibid., 39):* quae sunt gravia tentamenta. Denique habes in Esaia scriptum ad regem Achaz: *Pete tibi signum a Domino in profundum, aut in altum.* Respondit ille: *Non petam, neque tentabo Dominum (Esaï. VII, 11 et 12).* Mysticum illi propositum est, sed non intellexit: et veritus est ne tentare Dominum videretur, si signum peteret in altum, aut in profundum. Dominus autem volens gravia tentamenta remedio supplantare divino ait: *Ecce virgo concipiet in utero (Ibid., 14).* Hoc est magnum signum, quod altitudinis, et profundi tentamenta destruxit. Dominus enim Jesus non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; neque quae sua sunt, requisivit, sed formam servi accepit, humiliavit se usque ad mortem. Itaque neque elatus est potestate, neque mortis quadam dejectione turbatus. Hoc igitur signum proponitur regi; ut petat sibi remedium, per quod nec regiae potestatis extolleretur supercilio, nec certe aerumnae alicujus exceptione perturbaretur; ut erat corde turbatus, cum bellum sibi videret ab Assyriis inferri. Divini igitur exemplo oraculi volumus ostendere quam essent haec

gravia tentamenta, quibus remedium solus potuit Christus afferre.

38. Verumtamen et prophetico sermone facile est docere sarcinam quamdam horum tentamentorum. Haec enim tentamenta duo maxima sanctus Salomon oratione propria declaravit, et rogavit ut posset excludere dicens: *Divitias autem et paupertatem ne des mihi: sed ordina mihi quae opus sunt, et quae abundant; ne repletus mendax fiam, et dicam: Quis me videt? aut pauper rapiam, et perjurem nomen Dei. (Prov. XXX, 8 et 9)*. Potes igitur tu ista tentamenta contemnere, quae formidavit Salomon, qui sapientiam postulavit et meruit? Dives erat, timuit extolli: pauper fieri formidavit; ne paupertatis necessitate abstinentiae gratiam non teneret. Quam multi qui videbantur sancti esse, ceciderunt ab altitudine cordis sui? Quam multi aliqua necessitate dejecti, non potuerunt contenti esse injuria, qui fuerant virtutum exercitio roborati? Rarus Job invenitur in terris, qui et divitias amisit et filios, et vibicibus corporis exaratus, cum vermes toto corpore fluerent, a Christi tamen charitate non potuit separari. Paremus igitur affectum nostrum; ne imparatum vis repentina perturbet. Denique sciens Dominus cito nos frangi solere, ait etiam apostolis: *Non turbetur cor vestrum, neque formidet. (Joan. XIV, 27)*. Si te cupiditas appetentiaque tentaverit, lege Evangelium, dicat tibi Jesus Christus: *Non turbetur cor tuum*. Si quis terror ingruerit, dicat tibi Christus: *Non turbetur cor tuum, neque formidet*. Si qua supplicia persecutor inflixerit, lege Evangelium, dicat tibi Jesus: *Non turbetur* **1070** *cor tuum, neque formidet*. Lege Apostolum dicentem: *Indignae enim passionibus sunt hujus temporis ad superventuram gloriam (Rom. VIII, 18)*. Si in

mari naviganti gravis fluctus insurgat, tempestas atra desaeviat, tibi dicat Jesus: *Ego sum, noli turbari* (**Marc. VI, 50**). Veniens igitur in certamen aliquod magnum et grave, dic prius: *Paratus sum, et non sum turbatus; ut custodiam mandata tua*.

39. Et quid de saecularibus dicam? Esto paratus non solum adversus ea quae vides, sed etiam adversus ea quae non vides. *Foris, inquit, pugnae, intus timores* (**II Cor. VII, 5**). In te ipso tibi bellum est: bonum est ut in tranquillitate sit animus tuus, et in quadam serenitate: sed gubernator ille melior est, qui in tempestate navim gubernat. Rege igitur te ipsum, quando turbatur animus, mens fluctuat. Laudaverim virtutem gubernatoris, qui nullas procellas senserit, et cursum navigii direxerit, nulla tempestate jactatus? Sed illum magis laudaverim, qui adversus ventos renititur, insurgit adversum fluctus, non timet vel cum elevatur undis navigium, vel cum ad profundi ima deponitur. Ita et ille laudandus est gubernator sui, qui ea quae adversa sunt vincit patientia, virtute superat, secundis non extollitur, adversis non frangitur. Bellum tibi est etiam adversus nequitas spirituales. Advertis cum quantis tibi sit praelium? Et ideo meditare, et statue animo; ut procedens ad praelia dicas: *Paratus sum, et non sum turbatus; ut custodiam mandata tua*.

40. (**Vers. 61.**) Sequitur versus quintus: *Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus*: hoc est, funibus me circumdederunt peccatores; ut mea implicarent vestigia, ne possem incursus eorum praevidendi celeritate evitare. Non ergo illi funes sunt, de quibus scriptum est: *Funes ceciderunt mihi in praeclaris* (**Psal. XV, 5**); sunt enim funes illi quibus utuntur, qui terminos metiuntur agrorum limitesque

distinguunt, et possessionum spatia disterminant. Tenduntur ergo illi funes quoad possessio uniuscujusque diffunditur. Sic factus est funiculus haereditatis suae Israel. Boni ergo illi funes. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, ut fune longo, et ut loro jugi vitulae iniquitatis. Vitula enim indomita plus se jactat et excutit, cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec astringitur vinculo; sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subjicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula lorum jugi, quae etsi non tenetur e proximo; tenetur tamen, nec se explicat et absolvit: ita trahit unusquisque peccator indomitis moribus iniquitates, qui putat se liberum; quia non est jugo subditus, subjectusque judicio: et nescit quod non sit exutus, sed magis ut illa vitula, et ipse se implicat suorum nexibus peccatorum. Hi sunt igitur funes delictorum nostrorum, quibus involvimur et ligamur, quemadmodum sunt et vincula delictorum. Et ideo Salvator qui habet in potestate peccatum dimittere, dicit iis qui sunt in vinculis: *Exite*. Utinam et mihi dicat: Exi de vinculis tuis: exi de nexibus peccatorum tuorum: solve funes erroris tui, quibus circumdatus **1071** et ligatus es. Etsi enim nequissimus sim omnium, et detestabilissimus peccatorum; illo tamen jubente, liber ero, qui sub uno momento latrocinii damnatum reum supplicio eripuit, constituitque in regno suo.

41. Sunt ergo vincula quibus constringimur, etsi videamur nobis liberi. Beatus qui haec solvit sibi vincula. Et ideo David ait: *Dirumpamus vincula eorum: et abjiciamus a nobis jugum ipsorum* (**Psal. II, 3**). Non manu utique visibilia vincula dicit esse rumpenda, sed invisibiles criminum nexus morum conversione, et fidei professione solvendos: aut manu, hoc est, opere manus tuae. Eroga pauperibus, debiles elevato,

redime captivos; et solvisti vincula tua. Eleemosyna enim a peccato liberat. Eripe eum qui ducitur ad mortem, hoc est, eripe eum intercessione, eripe gratia, tu sacerdos: aut tu imperator, eripe subscriptione indulgentiae; et solvisti peccata tua, exuisti te vinculis.

42. Vinculis enim peccatorum suorum unusquisque constringitur, sicut ipse legisti: ligat nos vinculis carnis illecebra (**Jacob. I, 15**). Vinculum nostrum avaritia est, vinculum nostrum ebrietas est, vinculum nostrum concupiscentia est, vinculum nostrum superbia est. Sunt et diaboli vincula. Denique scriptum est: *Hanc autem filiam Abrahae, quam ligavit Satanas decem et octo annis* (**Luc. XIII, 16**). Ligat nos etiam diabolus criminum nexu: ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterii, vinculo perfidia qua Christus negatur, vinculo invidiae qua frequenter etiam frater appetitur, vinculo crudelitatis qua nonnumquam socius et conformis occiditur. Haec sunt vincula quibus ligatus unusquisque inclinatur; ut animam suam levare non possit, nec obtutus ad coelum mentis erigere, nisi dicat ei Dominus: Dimissus es ab infirmitate tua; et munere eum suae benedictionis erexerit (**Ibid., 12**). Haec sunt sceleratorum vincula quae dure peccatores ligant, hoc est, diabolus et ministri ejus: vel certe Nemroth, hoc est, amaritudo: vel certe Esau, hoc est, terrenus et callidus. Isti enim venatores erant, qui feras laqueis captare consueverant, et muta animantia vinculis illigare. Inutiles venatores, qui capiant bestias, quae pompam spectaculo populari praebeant, ministerium crudelitati. Denique nullum invenimus in divinarum serie Scripturarum de venatoribus justum.

43. At vero alia vincula sunt, ut dixi, Domini Jesu, quem sequuntur, inquit (**Ose. XI, 4**), alligati vinculis, hoc est, vinculis astricti charitatis et amoris, fidei vinculis alligati. Licet sic possit intelligi: Alligati vinculis Christum sequuntur, hoc est peccatorum et criminum remissorem, fontem indulgentiarum, redemptionis auctorem. Sequamur ergo vincula Christi, fugiamus vincula venatorum; ne dum incedimus, dum ignoramus, laqueos eorum pes nostrae mentis incurrat, nec animae nostrae cervicem nexibus inseramus. Insidiantur enim quasi pessimi venatores: et quando prosperorum **1072** eventu animum relaxamus, ac secundis rebus remittimus, nec excubias cautionis habemus intentas, tunc plus jactant laqueos suos, aut in via qua ambulamus, abscondunt; ut cum fuerint eorum laqueis innexa vestigia, trahant quo securum supplantent viantem, vel collo astrictos strangulent commeantes.

44. Noli ergo alta ambulare cervice, sicut filiae Judae; altis enim cervicibus cito laqueus innodatur. Noli ad saecularia mentem animumque defigere: sed circumspice oculis animae diligenter, quia pluit Dominus laqueos super peccatores; ne cadentes illigare te possint: quos poteris evitare, si legem Domini non obliviscaris. Etenim etiam qui ligatus est, si sibi sit conscius libertatis, oblivisci libertatem suam non desinit, et causam nonnumquam dicit e vinculis, eamque sibi legum praescripto defendit, ac judicio frequenter absolvit. Ergo et tu si peccaveris, memor esto legis. Si peccaveris, memor esto Christi, qui te liberat, dicens: *Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates , et memor non ero (Esai. XLIII, 25)*. Ipsum diebus ac noctibus tene, ipsi tua confitere peccata.

45. (**Vers. 62.**) Docet te Propheta quomodo teneas Dominum Jesum. *Media nocte*, inquit, *surgebam ad confitendum tibi, super judicia justitiae tuae*. Non satis est dies ad deprecandum, surgendum est et nocte, et media nocte. Ipse Dominus pernoctavit in oratione; ut te proprio ad deprecandum invitaret exemplo: et utique peccatis tuis ille indulgentiam postulabat: postulabat a Patre, operabatur propria voluntate. Non tibi dicit Propheta, ut tantummodo media nocte surgas: sed ut surgas nocte, et maxime nocte media. Nocte enim surgendum ante praemisit dicens: *Memor fui in nocte nominis tui, Domine*, (**Supra. vers. 55**). Potest unusquisque memor esse, et non surgere: potest unusquisque et surgere, et cum surrexerit, ea quae proprio arbitrio sederint, postulare. Addidit: *Media nocte surgebam*, docens surgendum esse media nocte. Nec otiosum est quod adjunxit: *Ad confitendum tibi*, hoc est, ut illo maxime tempore deprecari Deum, et propria debeamus deflere peccata: nec solum praeteritis veniam postulare, sed etiam praesentia declinare, futuris cavere; multa enim illo in tempore tentamenta proserpunt.

46. Tunc fervet carnis illecebra: tunc tentator illudit: coquitur cibus, potusque digeritur: stomachus aeger, mens somnolenta, animus occupatus est. Itaque aut quiescenti calor soporis augetur, aut vigilantibus nondum plenior refusus est vigor, qui errorum cavere possit incursus. Tunc igitur tentator assistit, tunc retia jacet, quibus turbare possit mentem improvidam. Tunc spiritales nequitiae tenebras offundunt: tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus arbiter culpaе, nullus criminis conscius, nullus potest esse erroris testis. Tunc varias disceptationes peccatori dormitanti infundunt; ut primo de

statu **1073** mentis dejiciant reluctantem, et aliquorum qui sancti habentur, proponatur exemplum, quod illi aliquando deliquerint, sed postea veniam sint adepti, et texerint superiora delicta. Nam etsi omnem emendationem nostri inimicus exosus sit: tamen ad tempus, ut sobriae mentis virum possit elidere, praetendit futuram indulgentiam; ut praesentia peccata persuadeat: et cum impulerit aliquem ad erroris assensum, si viderit eum jam non amore virtutis a culpa sed poenae contemplatione revocari, inserit varias disceptationes, ut dicat sibi: *Quis me videt? Et tenebrae circumdant me, et parietes quem vereor* (**Eccli. XXIII, 25 et 26**)? Non videt Altissimus, non ad eum peccata nostra perveniunt, non dignatur spectare quae turpia sunt. Haec utique usu exemploque cognoscimus; nemo enim potest esse expertus tentationis,

47. Itaque ut tempus hoc habile est tentamentis: ita etiam tempus est poenae, quod ex lectione divina possumus edoceri. Non enim otiose Dominus Deus noster cum posset quocumque momento primitiva Aegyptiorum extinguere; hoc tamen tempus dolori et luctui peccatoris opportunius judicavit. Sic enim scriptum est, quia media nocte primogeniti Aegyptiorum liberi ab exterminatore sint interempti (**Exod. XII, 29**). Ideoque sanctus Moyses propheta, ut hoc praeveniret tempus, ac sine Hebraeorum fraude transiret, agnum ante immolavit, hoc est, vesperi; ut manducantes eum, et pascha Domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris insidiis; ne inermes et vacuos spiritualis alimenti nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent.

48. Haec diligenter intende, prudenter intellige, sollicite require. Non perfunctorie ista dicuntur, sed divina tibi

mysteria declarantur. Praeveni et tu insidias tentatoris, instaure prius coeleste convivium. Indictum est jejunium, cave ne negligas. Et si te fames quotidianum cogit ad prandium, aut intemperantia declinat jejunium; tamen coelesti magis te servato convivio. Non epulae paratae extorqueant, ut coelestis sis vacuus sacramenti. Differ aliquantulum, non longe finis est diei: immo plerique sunt ejusmodi dies; ut statim meridianis horis adveniendum sit in Ecclesiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc utique paratus assiste, ut accipias tibi munimentum; ut corpus edas Domini Jesu, in quo remissio peccatorum est, postulatio divinae reconciliationis, et protectionis aeternae. Suscipe ante Dominum Jesum tuae mentis hospitio: ubi corpus ejus, ibi Christus est. Cum hospitium tuum adversarius viderit occupatum coelestis fulgore praesentiae, intelligens locum tentamentis suis interclusum esse per Christum, fugiet ac recedet: et tu mediam noctem sine ulla offensione transibis. Admonet etiam sacrificium vespertinum, ut numquam Christum obliviscaris. Non potes oblivisci, **1074** cum lectum ascendis, ejus Domini, cui in occasu diei precem fuderis, qui esurientem te sui corporis epulis expleverit. Etenim quod vesperi cogitaveris, cito cum evigilaveris, recensebis. Excitabit te ipse Dominus Jesus: admonebit ut surgas, et eo tempore arma orationis assumas, quo solet incursare tentator.

49. Unde non otiose Paulus apostolus et Silas trusi in carcerem, cum in nervo pedes haberent, media tamen nocte surgebant mentis vestigio, exorabant Dominum, et laudis sacrificium deferebant (**Act. XVI, 25 et 26**). Ideoque ubi non defuit devotionis officium, adfuit etiam absolutionis remedium. Subito enim media nocte terrae motus factus est

grandis; ita ut mota essent fundamenta carceris, valvae apertae, omnium vincula soluta sint. Audis quemadmodum si ligatus fueris, quibus manibus, quibus operibus ipse te solvas, quemadmodum custodes timere non possis? Surge igitur ad precandum. Ea hora est, qua tentator nocere consuevit, et nequitia consuevit irruere. Ea hora est, qua solet adversus tentationes graves remedium venire coeleste. Excubandum tibi est, ne qua fraude vincaris: providendum ut eo tempore quo potes vincere, nequaquam vincendi tempus amittas.

50. Et quia orationem esse subeundam media nocte diximus, non minus etiam de hujusmodi hora diei dicendum videtur; contraria enim diei nox est. Quid enim luci commune cum tenebris? Et ideo adversa sibi eadem nocturna est vel diurna. Sicut enim media nocte primitiva Aegyptiorum tentator occidit, et ex eo cognoscitur quod ea maxime hora operetur adversarius; ita e contrario quod meridiano tempore virtus divinae lucis operetur. Unde et Abraham circa meridiem sobrias tendebat excubias, et boni aliquos exspectabat eventus, levans oculos suos, ac finitima perlustrans, quod eo tempore advenientem gratiam sibi quaereret (**Gen. XVIII, 1 et 2**). Illo igitur tempore cum duobus angelis sanctis divinus ei hospes advenit: illo tempore Christum suscepit hospitio: illo tempore illa quae legis et intelligis, celebrata mysteria sunt. Quando enim magis debuit fidelem virum divina illuminare praesentia, quam cum lux diei plenior refulgeret? Meritoque etiam sanctus Joseph receptis fratribus, et accersito junior germano quem maxime diligebat, meridie instaurat convivium (**Gen. XLIII, 16**). Erat enim meridies in sancti Joseph pectore, quando laetas epulas fratribus splendentis gratiae ministrabat, suavissimique cibos alloquii dividebat; ut

cum illi poenam fratris metuerent appetiti et venditi in servitutem, ille divino iudicio ipsis diceret esse provisum, ut in Aegyptum deduceretur, qui famem sustentibus alimoniam non negaret (**Gen. XLV, 5-7**).

51. Habemus ergo in nobis meridiem. Meridies est ei, cui iustitiae sol refulget, et cujus opere **1075** bono, vel cogitationibus innoxiiis, et pura mente atque sincera pascitur Christus. Disce igitur quemadmodum tibi ipse facias meridiem. *Revela*, inquit, *ad Dominum viam tuam, et spera in eum: et ipse faciet, et educet sicut lumen iustitiam tuam, et iudicium tuum sicut meridiem* (**Psalm. XXXVI, 5 et 6**). Ubi enim vera est fides, ibi veri luminis gratia est: ubi innocentiae prolixior custodia, virtutumque longa meditatione processus, ubi splendor bonae conscientiae diu permanens, ibi intelligibilis est meridies: ibi et tu Christo mentis tuae epulas exhibebis, et in divitiis ejus etiam ipse pascaris; ita ut non praematurus et velox veri luminis sequatur occasus, nec quidam studiis tuis tenebrosus cito vesper incumbat, et opera bona interjectus impediat. Quod si tentationum nox advenerit, non immerito media nocte surgendum, et orandum diu, et protrahenda psalmis tempora, donec veniat dies, et illucescat tibi Christus.

52. Vide igitur ne et per diem tibi media nox fiat, quo mundi princeps tenebrosus et squalidus plenitudinem tibi tentationis infundat. Surge igitur, et excita tuam mentem: non dormitabit qui custodit te, si te non reperiat dormientem: sed surget, si et ipse fuerit tuae animae vigiliis excitatus: et imperabit vento, et fiet tranquillitas in tuo pectore, quod diversarum procellarum turbine fluctuabat. Surgendum igitur nobis. Solet Sponsus media nocte venire: cave ne te dormientem inveniatur,

cave ne facem tuam non queas somnolentus accendere. Surgendum, inquam, et Domino confitendum est, ut gratias agas. Confitenda etiam ejus judicia aeterna; ut quidquid nobis boni accidit, ejus justitiae deputemus: ac sive divites sumus, sive salubriter valemus, id justitiae Domini deferamus; quia justus est, ut opus suum tueatur ac servet, ut quos nudos indotata quadam naturae sorte in hanc projecit corporis infirmitatem, vigore animi, et misericordiae suae dote pauperes vestire dignetur. Quod utique omni agendum tempore manifestum est, ut nec die, nec nocte, nec ullo tempore a gratiarum actione debeamus vacare.

53. (Vers. 63.) Sequitur versus septimus: *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua*. Habet et Christus participes atque consortes sui. Denique David probat dicens: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis (Psal. XLIV, 8)*. Habet participes carnis; quia carnem suscepit: habet prophetiae; quia *Prophetam*, inquit, *vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris tamquam me: ipsum audietis per omnia quaecumque loquetur vobis. Erit autem, omnis anima quae non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe (Deut. XVIII, 18 et 19)*. Ipse est verus propheta, qui sine alterius munere futura cognoscit: qui ea quae ventura erant, locutus est in prophetis. An non est propheta, qui facit alios prophetare? Ipse est qui auditur sicut Lex; quia et Lex est ipsius. Denique *Si Moysen*, inquit, *et prophetas non audiunt: nec si quis ex mortuis ad illos abierit, credent (Luc. XVI, 31)*. Ideoque populus Judaeorum quia non audivit hunc prophetam, de plebe exterminatus est; ut populus Dei esse desineret, qui ante populus Dei dicebatur. Habet consortes

baptismi; **1076** quia baptizatus pro nobis est: habet consortes justitiae; quia ipse justitia est, et nobis de suo dedit sui habere consortium: habet consortes veritatis; quia ipse veritas est, et nos tenere voluit veritatem: habet consortes resurrectionis; quia ipse est resurrectio: habet consortes immaculae vitae; quia ipse immaculatus est. Et quicumque in novitate vitae ambulaverit, quicumque tramitem justitiae tenuerit, particeps Christi est. Habet etiam tribulationis suae participes; ideoque qui particeps ejus esse cupiebat, dixit: *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quae est Ecclesia (Coloss. I, 24)*. Sepulturae quoque ejus participes sumus; quisquis enim consepultus est cum ipso per baptismum in mortem, particeps ejus est. Ideoque ipse Apostolus astruens quam nobis gratiam dederit Dominus Jesus, ait: *Participes enim Jesu Christi facti sumus (Hebr. III, 14)*.

54. Sed et ille particeps Christi est, qui lugentem moesto consolatur affectu: qui in carcere constitutum proprio non defraudat officio: qui lecto aegrotantis assidet, non ut capiendae haereditatis tendat aucupium; sed ut morbi vim sollicito mitiget ministerio, ut sedulo fessum sermone demulceat: qui nudos vestiatur, esurientes reficiat. In his enim frequenter est Christus, sicut ipse ait: *In carcere eram, et non venistis ad me: nudus eram, et non operuistis me Quod enim uni eorum non fecistis, nec mihi fecistis (Matth. XXV, 42 et seq.)*. Si oderim mendacium, particeps Christi sum; quia veritas Christus est: si fugiam iniquitatem, particeps Christi sum; quia Christus justitia est. Beatus qui hoc potest dicere. Sicut enim membrum particeps esse dicimus totius

corporis: sic conjunctum omnibus timentibus Deum, qui non dicat alteri: Non es de corpore meo, hoc est, non dicat pauperi dives, non ignobili nobilis, non aegro sanus, non fortis debili, non imperito sapiens dicat: Non estis mihi necessarii; particeps corporis Christi est, quae est Ecclesia. Sed qui sciat quod ii qui videntur in Ecclesia debiles, pauperes, imprudentes, etiam peccatores abundantiori indigeant honestate, et majore praesidio fulciendi sint: qui hoc noverit, ipse potest dicere: *Particeps ego sum omnium timentium te*. Qui compatiatur magis hujusmodi hominibus, quam fastidiat eos: compatiatur infirmis; ut sciat quia unum corpus omnes sumus, et membris membra connexa; ut alterum sine altero esse non possit: et cum alterum dolet, compatiatur alteri. Iste ergo recte potest usurpare hujus vocis auctoritatem.

55. Vide autem quam verecunde Propheta dixerit: *Particeps ego sum timentium te*. Non dixit imitantium, sed *timentium*; initium enim sapientiae est timor Domini (**Eccl. I, 16**). Inter rudes se constituit humilitate, cum veteranos devotione superaret. Sed tamen et timere virtutis est; quia scriptum est: *Time-te Dominum omnes sancti ejus* (**Psal. XXXIII, 10**).

56. Sed ne aliquibus timor iste non sanctus videatur (quia sunt qui ignava formidine pertimescunt, et hebeti trepidant metu) addidit: *Et custodientium mandata tua*. Ut ostenderet se sancti timoris esse consortem. Aut sic. Potest quidem 1077 timere corde devotus, sed opere piger; ut sit religiosus affectu, otiosus actu. Non tamen potest piger esse, qui mandata Domini custodit. Qui ergo timet, custodit. Ergo ejus est custodire, qui timeat. Sanctus itaque hoc dicit: ego autem hoc mihi usurpare non possum; quanti enim sunt qui timeant

Deum, et non illis compatio? Quaerunt opem, et ferre nolo: misericordia indigent, sumptu non adjuvo. Quisquis autem haec facit, ipse potest dicere se timentium Christum esse consortem.

57. (Vers. 46.) *Misericordiae tuae, Domine, plena est terra: justificationes tuas doce me.* Quomodo misericordiae Domini plena est terra, nisi per passionem Domini nostri Jesu Christi, quam futuram praevidens, quasi promissam Propheta concelebrat? Prophetis enim ea quae ventura sunt praevidentibus maris est, ut quasi jam decursa memorentur quae posterioris aetatis sunt. Plena est ergo terra misericordiae Domini; quia omnibus est data remissio peccatorum. Super omnes sol oriri jubetur. Et hic quidem sol quotidie super omnes oritur. Mysticus autem sol ille justitiae omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, et omnibus resurrexit: ideo autem passus est, ut tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat: ut si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore ejus se ipse fraudavit: sed quod solis est, praerogativam suam servat: quod imprudentis est, communis a se gratiam lucis excludit. Super omnes pluvia est, et hoc divinae misericordiae deputatur; quia pluit super justos et injustos. Aut certe sic interpretandum, quod misericordiae divinae plena sit terra; quia *Domini est terra, et plenitudo ejus ipse super maria fundavit eam, et super flumina praeparavit illam (Psal. XXIII, 1 et 2).* Etenim per Ecclesiam in omnes gentes diffusa est misericordia Domini, in omnes gentes diffusa est fides.

58. Fortasse dicas: Qua ratione non dictum est, misericordiae Domini plenum est coelum? Quia sunt etiam spirituales nequitiae in coelestibus: sed non illae ad commune jus indulgentiae Dei, remissionemque pertinent peccatorum, quibus ignis servatur aeternus: et illa quae coelestium vel potestatum vel ministeriorum sunt, licet auxilio Domini fulciantur; tamen non tanta ejus indigent misericordia, quanta ea quae sunt inferiora atque terrena; non enim illa carnis involucro vestiuntur, in qua est frequentis erroris illecebra. Ideoque in superioribus ait idem Propheta, quia *Coelum coeli Domino, terram autem dedit filiis hominum (Psal. CXIII, 16)*. Unde et coelum purius et defaecatius ab omni labe peccati est, longeque semotius ab illo de quo scriptum est: *Sicut volatilia coeli (Matth. VI, 26)*. Hoc enim coelum velut medius quidam inter coelum et terram acrius locus dicitur, in quo sunt etiam spirituales nequitiae in coelestibus. Nam in illo non appellativo, **1078** sed vero coelo, etiamsi diabolum legerimus in conspectu Dei angelorum non defuisse concilio; puto tamen nulla operari tentamenta nequitiae. Denique scriptum est quia angeli amaverunt filias hominum (**Gen. VI, 2**); eo quod terrenis capti detinentur illecebris princeps mundi istius ac ministri ejus, in quibus nequitia spiritalis venenis quibusdam carnis hujus imbuta, et humanis est infecta criminibus. Ideoque Dominus in Evangelio suo ait: *Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra (Matth. VI, 10)*. Non eadem est illic iniquitas vicinum possessionis finitimo rure depellere, viduam haereditatis fraudare compendiis, minores consortii jure detrudere, intra lignum denique et quodcumque argenti atque auri vel aeris metallum velut effigiem quamdam coelestem includere potestatem. Haec cum sint maximi plena sacrilegii,

in coelis vacant, in terris frequentantur. *Verbo enim Domini coeli firmati sunt* (**Psal. XXXII, 6**). non terra firmata est.

59. Et ideo justificationes Dei ab ipso Domino vult doceri; quia difficile est in terra magistrum hujusmodi reperire, qui ea doceat, quae ipse non viderit. Ad illum igitur doctorem intimo Propheta contendit affectu; qui solus magister est verus. Quomodo enim potest homo quasi verum docere quod nesciat, cum ipse sit mendax? Meritoque ait Dominus, ut nemo super terram vocet sibi quemquam magistrum; quia unus est magister omnium (**Matth. XXIII, 8**). Et quomodo posset David alium doctorem quaerere, cum ipse de Deo dixerit: *Qui docet hominem scientiam* (**Psal. XCIII, 10**)? Docet autem Deus, et mentes illuminat singulorum, et claritatem cognitionis infundit, si tu aperias ostia cordis tui, et coelestis gratiae recipias claritatem. Quando dubitas, diligenter inquiras; qui enim quaerit, invenit, et ei qui pulsat, aperitur. Multa obscuritas est in scripturis prophetis: sed si manu quadam mentis tuae Scripturarum januam pulses, et ea quae sunt occulta, diligenter examines, paulatim incipies rationem colligere dictorum; et aperietur tibi non ab alio, sed a Dei Verbo, de quo legisti in Apocalypsi (**Apoc. V, 5**), quod Agnus librum signatum aperuit, quem nullus ante aperire poterat; quia solus Dominus Jesus in Evangelio suo prophetarum aenigmata, et Legis mysteria revelavit: solus scientiae clavim detulit, et dedit aperire nobis.

60. Dicunt se Judaei habere clavim scientiae, sed non habent; nam si haberent, ipsi ingrederentur, ipsi agnoscerent penetralia Scripturarum. Nunc autem: *Vae vobis scribae et pharisaei, qui abstulistis clavim scientiae, et ipsi non introistis, et introeuntes prohibuistis* (**Luc. XI, 52**). Quomodo

enim clavim potestis habere scientiae, qui scientiae negastis auctorem? Et ideo ad ipsum conversus David ait: *Tu me*, inquit, *doce justificationes tuas*; quia tu es vera justitia. Tu doce quae sapienter dicta sunt; quia tu es sapientia. Tu aperi cor meum; quia aperuisti librum. Tu aperi illud ostium quod in coelo **1079** est; quia ipse es janua. Per te si quis introierit, regnum illud possidebit aeternum. Per te si quis intraverit, non decipietur; quia falli non potest quicumque domicilium fuerit veritatis ingressus.

SERMO NONUS. . *Theth*.

1. Nona littera *Theth*, cujus interpretatio est, *exclusio*. Quid est exclusio? Numquid sicut domo aliquis excluditur, hospitioque dejicitur: ita qui excluditur a Dei regno, bonis illius fraudatur; sicut illae exclusae sunt virgines, quae secum oleum non tulerunt; et dum venit Sponsus, extinctae sunt faces earum, atque in emendo oleo, inflammandisque facibus occupatae fecerunt moram, et ingresso jam Sponso, introire cupientes leguntur exclusae (**Matth. XXV, 2, 3 et seq.**)? Non arbitror. Nam quomodo diceret si a bonis sanctus Propheta esset dejectus, atque exclusus a Dei regno: *Jucunditatem fecisti cum servo tuo*? Nec Prophetæ meritum hujusmodi intellectum videtur admittere, nec series subditorum. Audis dicentem: *Suavis es, Domine, et in jucunditate tua doce me justificationes tuas* (**Inf. vers. 68**). Audis dicentem: *Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti* (**Ibid., 72**). Et potes dicere quod sit exclusus a regno, qui non est exclusus a

Lege? Quid ergo intelligemus? Haeret interpretatio, et obscuritatem sensus sui sermo videtur offundere.

2. Vocant merita Prophetarum, vocat ejus gratia, vocat subjectorum series, ut altioris intellectus aliquid debeamus eruere; et occurrit in tempore quod interdum excludamur in bono. Scriptum est enim: *Perfecta charitas timorem excludit foras (I Joan. IV, 18)*. Et generaliter quidem charitas excludit timorem. Ut miles qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta non metuit: ut servus amans dominum, quamvis per devia et praerupta mittatur; tamen omnia pericula domini amore contemnit; ac si quis dominum petat, se ipsum offerre non trepidat: ut qui trans mare positos filios videre desiderat, non metuit naufragia, liberorum charitate ingreditur maris fluctus, subit incerta navigii: sed metum discriminis levant desideria filiorum. Quam pulchre etiam de martyribus dicitur, qui vere militant Christo, qui persecutiones, ungulas, gladios, incendia non timentes, infestis se regibus obtulerunt. Timorem etenim quem poterant habere poenarum, excluserunt amore martyrii.

3. Hunc sensum autem esse interpretationis hujus etiam de Threnis Hieremiae possumus approbare. Nam et ibi sub hac littera scriptum est: *Bonus est Dominus sustinentibus eum, animae quae quaerit eum. Bonum est sustinere, et sperare in salutare Dei. Bonum est viro cum portaverit jugum grave a juventute sua: sedebit singulariter, et silebit; quia tulit jugum grave (Thren. III, 25-27)*. Haec utique quid aliud astruunt, nisi bonae exclusionis hanc interpretationem videri? Quis enim sustinet Dominum, nisi studio charitatis? **1080** Quis est qui sperat, nisi qui quod sperat, optat, et diligit? Quod enim speramus, per patientiam expectamus. Ergo qui sperat,

sustinet: qui sustinet impatientiae utique excludit affectum. Quis est qui portat jugum grave a juventute sua, nisi qui deliciis renuntiat, luxuriam fugit? Quis est qui singulariter sedet, nisi qui saecularibus voluptatibus abdicatis, molestiarum omnium excludit tumultus? Iste ergo nihil timere poterit, quia charitatis gratia vim timoris absorbit.

4. Est et alius qui excludatur in bono, ut ille qui Apostolica auctoritate sublatus e medio plebis est; quia malum opus fecit, traditus est in carnis interitum, ut ejus spiritus salvaretur (**I Cor. V, 5**). Ex quo intelligimus quia in bono excluditur, qui jubetur agere poenitentiam; ut humilietur, et compungatur corde. Haec enim reconciliationis solent esse suffragia.

5. Denique etiam in Hieremia scripta sub hac littera id videntur significare. Sic enim legimus de Hierusalem illa terrena: *Immunditia ejus ante pedes ejus. Non fuit memor novissimorum suorum, et cecidit invalide: non est qui consoletur eam. Vide, Domine, humilitatem ejus; quia magnificatus est inimicus* (**Thren. I, 9**). Et quia sic humiliata est Hierusalem, merito postea ei dicitur: *Defecit iniquitas tua, filia Sion* (**Thren. IV, 22**). Et omni qui poenitentiam egerit, lacrymisque propriis peccata defleverit, bene dicitur: *Defecit iniquitas tua*. Alibi quoque sub hac littera dicit Hieremias: *Boni erant vulnerati gladio, quam vulnerati fame. Abierunt compuncti a nativitate agrorum* (**Ibid., 9**). Compungimur igitur, quando nostrorum agimus poenitentiam delictorum: compungimur etiam recordatione delictorum. Unde ait propheta David: *Quae dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini* (**Psal. IV, 5**). Qui autem compungitur, utique delectationem excludit erroris: et

qui agit poenitentiam, excludit pudorem: sequestrat verecundiam flagitii confitendi; ut recuperandae spem salutis inveniatur. Meritoque et ipse David ubi cognovit errorem: *Peccavi, inquit, Domino (II Reg. XII, 13)*. Tantus rex, tantus propheta non erubuit peccatum proprium confiteri; et ideo dictum est ei: *Et Dominus abstulit peccatum tuum (Ibid.)*.

6. (Vers. 65.) Sublato igitur peccato ait: *Jucunditatem fecisti cum servo tuo. Domine, secundum verbum tuum*. Multa videntur in hoc saeculo jucunda esse, quae non sunt, multa suavia, bona plurima. Luxuries videtur esse jucunda: sed exhausto fit amara patrimonio. Dulcis libido, cum fervet: sed eadem horrida et exsecranda, cum proditur. Suaves epulae, cum sumuntur: sed fetidae, cum digeruntur. Bona multa in hoc saeculo, dum vivimus, aestimantur; quia usui nobis sunt, ut pecunia, aurum, argentum, possessiones: eadem nihil possunt prodesse defunctis: hic omnia relinquuntur. Quin etiam majori dolore quis moritur, cum his se fraudari copiis ingemiscit. Non est ergo jucunditas vera, nisi illa quae secundum verbum Dei est; ut quis bonorum meritorum atque virtutum subsidiis gaudeat se esse munitum.

1081 7. Hac David jucunditate vel bonitate Dei laetatur; quia jugum grave a juventute portavit, et sustinuit, atque exspectavit Domini in se gratiam, non praeripuit, qui saepe occidendi regis Saul tributa sibi copia, maluit tamen exspectare a Domino deferendi tempus imperii, quam occiso rege praeripere. Semper Deus bonus est: ideoque et Paulus ait: *Vide ergo bonitatem et severitatem Dei (Rom. XI, 22)*; bonitas enim in omnes est, severitas in paucos. Denique subdidit idem Apostolus: *In eos quidem qui ceciderunt,*

severitatem: in te autem bonitatem (Ibid.). Si enim non cecidissent, utique uterentur et ipsi bonitate Dei. Nam et tibi ideo bonus est, quia permanes: quod si non permanseris in bonitate, et tu excideris. Non ergo Deus propterea bonus esse desistit, quia tu lapsus es, et indiges severitate. Siquidem et severitas Dei in bonitatem recurrit; ut unusquisque castigatus pedem referat a peccatis, et ad virtutum tramitem, bonamque conversationem recurrat. Denique docet de illis qui ceciderunt Apostolus: *Quia si non permanserint in incredulitate, inserentur. Potens enim est Deus iterum inserere illos (Ibid., 23);* ut quemadmodum deserta virgulta, ita et homines velut caudicibus quibusdam virtutis inserti, bonorum fructus possint ferre meritorum. Accuses necesse est medicum crudelitatis, quia putrefactas vulnerum fibras ferro putaverit exsecandas; quia noxia et serpentina ulcera igni adusserit, ne virus in ulteriora proserperet: vel quia magister discipulum verberaverit negligentem, ut metu verberum indueret diligentiam? Castigare enim amantis est, non exsecrantis; et ideo bonitatis est, non crudelitatis. Recte ergo et Dominus ubique est bonus, et cum remittit flagitia, et cum peccata castigat: *Castigat enim Dominus quem diligit (Heb. XII, 6).*

8. Castigatus est etiam David. Denique ait: *Et fui flagellatus tota die (Psal. LXXII, 14).* Sed vir sapiens qui intellexit castigationem illam Domini sibi profuisse ait: *Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum;* hoc est, etsi illa mihi ad tempus amara visa est castigatio, mihi secundum carnem, mihi secundum moestitiam corporis; tamen secundum verbum tuum castigatio illa fructus bonitatis attulit. Illam mihi castigationem intelligo profuisse, illa castigatione me a vitiis esse revocatum, illa castigatione non

diu aliquid in me licuisse flagitiis, per illam castigationem Domini nihil in me adversario licuisse, nihil morti. Denique, *Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me* (**Psal. CXVII, 18**), ipse Propheta memoravit. Castigatur enim qui recipitur; qui autem non recipiuntur, non flagellantur. *In laboribus enim hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur* (**Psal. LXXII, 5**). Ideoque supra ait: *Quam bonus, Israel, Deus rectis corde* (**Ibid., 1**)! Ergo bonus omnibus; quia omnes recto vult esse corde. Qui autem cor declinaverit, ipse a se gratiam divinae bonitatis avertit.

9. (**Vers. 66.**) Sequitur: *Jucunditatem, et disciplinam, et scientiam doce me; quia in mandatis tuis credidi*. Juxta Apostolum χρηστόν bonum intelligimus; quia dixit: *Vide ergo bonitatem Domini* (**Rom. XI, 22**). Juxta Evangelium 1082 χρηστόν suave accipimus. Dixit enim: *Tollite jugum meum . . . quia leve est, et onus meum, quia suave est* (**Matt. XI, 29 et 30**). Dixit enim, τὸ φορτίον μου χρηστόν. Unde merito bonitatem Dei ab ipso quaerit doceri, ne forte quis perfunctorie accipiens bonum Deum esse, in erroribus perseveret, quod per misericordiam Dei sciat impunitatem suis dari posse peccatis; cum etsi indulgeat Dominus, tamen foeda est conversatio in criminibus semper haerere. Non ergo bonitas ista vulgaris est: sed quae semper disciplinae exspectet profectum.

10. Ideoque qui intelligit altam Dei esse bonitatem, doceri desiderat etiam disciplinam. Nam plerique avertuntur a studio disciplinae, dum eam severam et tristem arbitrantur: sed perspicacior sensu intelligit, quod disciplina si tristis ad tempus sit, posterioribus fiat jucunda temporibus. Sed est

disciplina vel correptio severior: est etiam moderatio. Moderatio est, de qua dicit Dominus: *Corripiam eos in auditu tribulationis eorum* (**Ose. VII, 12**). Est et severior quae est in ira et furore correptio. Unde refugiens eam correptionem, dicit David: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* (**Psal. VI, 2**). Et Hieremias: *Corripe nos, Domine, in iudicio, et non in furore* (**Jerem. X, 24**). Omnis ergo disciplina, etsi ad tempus habeat amaritudinem, habeat perturbationem; postea tamen pacificos fructus generare consuevit.

11. Sed qui petit doceri bonitatem et disciplinam, debet petere etiam scientiam doceri. Nisi enim habeat scientiam, molesta est disciplina, molesta correptio. Quid sit scientia, doceat te Salomon, qui ait de Domino Deo nostro: *Ipse enim mihi dedit eorum quae sunt cognitionem veram* (**Sap. VII, 17**). Et alibi hic idem Propheta ait: *Qui docet hominem scientiam* (**Psal. XCIII, 10**). Qui autem petit scientiam, credit mandatis Dei.

12. Aliud est autem in mandatis Dei credere, aliud mandatis credere. Qui enim mandatis Dei credit, cito efficit ut sit in mandatis Dei, et in ipsis conversetur. Per fidem igitur scientia assumitur, per scientiam disciplina. Quod enim scimus placere Deo posse, in eo nos conversatio ipsa delectat. Denique scriptum est: *Nostra autem conversatio in coelis est* (**Philip. III, 20**). Praecessit scientia, secuta est conversatio. De mandatis Dei credere diximus. In mandatis autem Dei credere, hoc est in ipsis esse, et credere quia vera mandata sunt. Nisi enim credideris mandatis Dei, eorum utique scientiam, quae per mandata Dei docemur, habere non poteris.

13. (**Vers. 67.**) Sequitur versus tertius: *Priusquam humiliarer ego deliqui: propter hoc verbum tuum ego custodivi.* Alia editio habet: *Priusquam humiliarer, ego nescivi.* Unde putant aliqui quod hominis anima hoc dicat: Priusquam humiliarer, ut in hoc lutum corporis introirem, tua quae non legeram, mandata nescivi. Sed quia Septuaginta virorum sententias magis sequitur Ecclesia, et hic sensus est planior, et nihil offensionis admittit, quod possit aliquibus scrupulum commovere; ideo accipiamus, *humiliarer*, ita dictum, eo quod **1083** peccato videatur humiliatus. Propter peccatum enim tentationes saepe nascuntur. Denique Adam et Eva post culpam utique dejecti sunt (**Gen. III, 24**). Ergo humilitatis nostrae causa peccatum est, vel humiliationis; non enim hoc fugio. Potest enim de adversis plerumque intelligi humilitas, ut est illud: *Bonum mihi quod humiliasti me; ut discam justificationes tuas.* Et: *Nisi lex tua meditatio mea esset, tunc forsitan perissem in humilitate mea* (**Infra, vers. 71 et 92**). Et: *Humiliatus sum valde* (**Psal. CXLI, 7**). Hic ergo ostendit humilitatem ortam esse de culpa. Et quia culpa praecessit, ideo humiliatum se ostendit, hoc est, attritum tentationibus et adversis, et traditum anxietatibus: quemadmodum et ille qui traditus est a Paulo in interitum carnis, humiliatus utique est; ut postea posset reconciliationem mereri (**I Cor. V, 5**).

14. Sed quamvis humilitas ista, hoc est, velut quaedam dejectio, perturbationis non virtutis sit; virtutem tamen saepe generat: et fit non poena, sed remedium delinquentis. Nam si peccatis tuis tribuas quod humiliatus es, quidquid acciderit, in te retorques, et ex reo incipies esse justus, qui te ipse condemnas. *Justus enim accusator est sui in exordio sermonis* (**Prov. XVIII, 17**). Nec potes indignum te judicare

humilitate, qui propria errata cognoscis, in quibus erubescendo non utique extolleris, sed humiliaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti, et non servasti eloquia Dei. Unde serva diligentius, ne pecces; ne iterum quia dejectus es, tristitia absorbearis: et fiat tibi dejectio tua incrementum iniquitatis, quae debet correctionis esse occasio. Etenim in tentationibus homo, sicut aurum in conflatorio comprobatur. Vides Propheta quid dicat: *Priusquam humiliarer, inquit, ego deliqui*. Jure ergo tentationibus traditus est, quoniam delinquebat. Delinquebat autem, quia Dei eloquium non tenebat. Verum inde ordinem emendationis invenit, unde culpa processerat. Coepit esse subjectus eloquio divino, et culpa desivit.

15. (**Vers. 68.**) Sequitur versus quartus: *Bonus es, Domine, et in bonitate tua doce me justitias tuas*. Etiam usus disciplinae saecularis accepit, ut unusquisque judicem suum laudet. Unde Apostolus sequens divinarum ordinem Scripturarum, cum diceret causam, ita coepit: *De omnibus quibus accusor, rex Agrippa, a Judaeis, de his aestimo me felicem, apud te incipiens rationem reddere* (**Act. XXVI, 2**). Et infra: *Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio quia credis* (**Ibid., 27**). Ergo si laudantur homines, in quibus plerumque aliena laudantur: quanto magis unusquisque Dei sibi gratiam conciliare debet, ut dicat: *Bonus es, Domine*. Nam si hoc dicat homini, ut esse admoneatur, quod forsitan non sit; ut bonitatis etiam ipse praedicatione mitescit, terroremque immitis deponit affectus: quanto magis Deo laus sua est deferenda, qui nisi bonus esset, super terram stare quis posset? Proprium autem Dei est ut bonus sit. Denique in Evangelio habes, quia *Arbor bona fructus bonos facit* (**Matth. VII, 17**). Fructus ejus angeli sunt:

fructus ejus homines sunt, hoc est, rationabiles, sancti, si Domini praecepta custodiunt: fructus ejus sunt ii qui nascuntur in terris: fructus ejus sunt virtutes hominum. **1084** Merito ergo arbor bona bonos fructus facit. Prius igitur radix laudetur; ut fructus possit probari. Sed et alibi ait idem Dominus Jesus: *Et Pater vester, qui bonus est, dabit bona data petentibus se (Ibid., 11).*

16. Sed quamvis bonus Deus sit, cujus etiam amara plus prosunt (non enim inferuntur, ut noceant, sed ut corrigant) rogatur tamen, ut in bonitate sua doceat nos justitias suas. Considera medicum utilia apponentem medicamenta vulneribus; ea tamen quae mordeant ulceris virus, aut certe ferro putrefacta resecantem; cum in eo ipso bonus sit medicus, quia utilitatem operatur aegroti, et faciat quod prodesse noverit: tamen quia aeger dolorem aut non vult, aut non potest sustinere propter infirmitatem affectus sui, rogat ut medicus eum quadam bonitate et suavitate sua curet, non asperitatem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat vulnerum fibras: aut si aliter non potest, ut cum moderatione faciat, et quadam subtilitate mitiget vim doloris. Et ideo in Evangelii bonitate melius docentur justificationes Dei, quam in Legis severitate. Opus autem justitiae justificatio est. Unde scriptum est quia Pharisei se justificare noluerunt, non baptizati baptismo Joannis (**Luc. VII, 30**). In eo enim justificationem non fecerunt; quia noluerunt agere poenitentiam delictorum, quam Propheta in bonitate vult agere; ut ei fiat peccatorum remissio sine atrocitate damnationis, cum remissionis gratia.

17. (**Vers. 69.**) Sequitur: *Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata*

tua. Quanto magis quis Deo servire desiderat, tanto magis in se excitat adversarios: et tamquam athleta fortis coronam justitiae reportare desiderans, irritat in se plurimos et lacessit, qui invident nostro profectui. Quod etiam in posterioribus evidenter ostendit. *Cum odio habentibus pacem, eram, inquit, pacificus (Psal. CXIX, 7)*. Nihil tamen tranquillitas ejus proficiebat; ut eos qui pacem oderant, sua tranquillitate componeret, et eorum studia comprimeret. *Cum loquebar illis, impugnabant me gratis (Ibid.)*, hoc est, cum causas impugnandi non haberent, tamen impugnandi studium non deponebant. Ita ergo multiplicatur sive nequitiae spiritales, sive homines, et multiplicantur iniquitas eorum super justum. Verbi gratia, si filium justus amittat, quod saeculi usu saepe contingit: si amittat patrimonium, vel diversis afficiatur incommodis rerum, vel corporis infirmitatibus, tunc dicunt superbi: Ubi est justitia ejus? Ubi misericordia? Ecce quia sic mulctatus est: ecce quia ei innocentia sua nihil prodest. Ideoque ad vitae hujus specimen extrahendum, tres illi sancto Job specie amici, obtrectatione autem inimici, probitatis atque justitiae ejus invidi, exprobrantes gravia opprobria congerebant; et qui venerant ad consolandum, insultare coeperunt.

18. Sed justus his non movetur, ideoque nec Job frangebatur. Denique in amissionibus filiorum vel patrimonii dicebat: *Dominus dedit, Dominus abstulit sit nomen Domini benedictum (Job. I, 21)*. Ergo et in adversis positi dicamus: *Bonitatem fecisti 1085 cum servo tuo (Supra, v. 65)*. Potest enim Dominus in melius mutare quae facta sunt, ut Job sancti habemus exemplum (*Job. XLII, 10 et seq.*); et quae amissa sunt reddere. Potest quis et amissis filiis, generare

meliores. Numquid Deo est difficile meliora donare? Potest etiamsi nihil donet, hoc ipso tamen justo esse prospectum, si forte futuri improbi rapti sunt, ne mutaret malitia cor eorum. Similiter et de patrimonio, quasi non videamus plurimos propter opes patrimonii, in periculum salutis esse deductos, plurimis ex divitiarum abundantia ortam esse causam peccandi. Qui enim non habet quod donet, ascribi ei culpa non potest, quod non donaverit: qui autem habet quod donet, et non dat, utique obnoxius esse incipit peccato.

19. (Vers. 70.) Sequitur: *Coagulatum est sicut lac cor eorum; ego autem legem tuam meditabar*. Subtile cor sanctorum: coagulatum est vero cor superborum. Ut enim lac natura sui purum, speciosum atque sincerum est, sed corruptione coacescit: sic mentis et cordis humani natura pura, sincera, perspicua est priusquam vitiorum admixtione coacescat. Coagulato enim lacte, fit quaedam concretio, nec suavitatem habens eandem, nec gratiam. Ita homines, qui ante sedulitate, gratia, suavitate verborum, lactis speciem praeferabant, nulla invidia corruptam; hi si coeperint invidere, coagulatur in vitium cor eorum, et fit de suavitate amicitiae amaritudo malevolentiae, et insuavis quidam horror invidiae. Ergo coagulatum est cor per superbiam, per invidiam, quae lenitatem naturae, fluentem benevolentia, malitiae concretione vitiarunt. Iniquorum ergo cor coagulatur: justus autem humiliatur, Legis praecepta meditando, qui habet humilitatis magisterium.

20. (Vers. 71.) Ideoque subdidit: *Bonum mihi quod humiliasti me; ut discam justificationes tuas*. Hoc secutus Apostolus: *Placeo mihi, ait, in infirmitatibus, in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis* (II Cor. I,

XII, 10). Cum enim complacet in infirmitatibus, et non frangitur animo, nec cedit injuriae, discere justificationes Dei et meruit, et implevit. Ergo hic, *humiliasti me*, hoc est, diversis tentationibus et incommodis exercuisti. Quod aperuit et Symmachus scribens: *Profuit mihi quod afflictus sum, ut discerem justitias tuas*. Ergo qui humiliatur, non dejiciat animum, neque frangat; sed magis humiliando proficiat; ut superbum humilitate sua mitiget, insolentes morum severitate confundat, contumeliosos patientia sua frangat, avaros nonnumquam etiam aequanimitate dispendii a jurgii intentione deducat. Sic enim legisti, quia *justificata est sapientia a filiis suis* (**Luc. VII, 35**), dum Christus se offert supplicio, dedit injuriis, non subduxit opprobriis, nec a confusione sputorum avertit faciem suam; et ideo omnes patientia sua instruxit, et livore sanavit.

21. (**Vers. 72.**) Sequitur: *Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti*. Non quicumque hoc dicit: immo rarus hoc dicit, id est, qui legem Dei auro atque argento praeferat, qui potest propter legem Dei omnia relinquere. Sed nec Christus hunc reperit, nisi de iis quos ipse docere dignatus est. **1086** Petrus hoc dixit, et probavit effectu: quia pluris legem, quam aurum habuit. Ideoque ait: *Aurum et argentum non habeo* (**Act. III, 6**). Non avarus hoc dicit, qui defosso auro incubat. Non dicit pecuniosus, qui quotidiana emolumenta sollicito rimatur affectu, qui quotidie opes aggerat, qui haereditatis tendit aucupia, qui circa aegrotantis lectulum indefessas exercet excubias.

22. Hic aliqui legem oris Dei tamquam legem Verbi Dei accipiunt, ut si dicas legem dexterarum Dei. Bene ergo et hoc convenit Petro dicenti: *Verba vitae aeternae habes, et nos*

relinquamus te (Joan. VI, 69)? hoc est, Lex oris tui super millia auri et argenti est. Et possumus tantum deserere bonum, et saeculi hujus emolumenta captare? Sed et Moyses lex oris Dei potest dici, per quem Dominus locutus est et dedit Legem.

SERMO DECIMUS. *Iod.*

1. Incipit littera apud Hebraeos decima *Iod*, quae Latina significatione *confessio* dicitur, vel certe *desolatio*. Nec discors ac dissonans videtur interpretatio. Siquidem qui desolati sunt, citius confitentur; magis enim secundis rebus animus extolli solet; cum autem urgetur adversis, tunc divinum implorat auxilium. Nam et in iis quae humana sunt, hunc usum esse cognoscimus; ut cui succedunt prospera, animus elatior sit: cui mundi hujus infesta sunt, et potentia alicujus adversa, tunc confugiat, tunc opem quaerat; ut vel rogando superioris mitiget potestatem, vel se viribus armet adjunctis; ne quasi inferior potentioribus viribus opprimatur.

2. Denique Hieremias sub hac littera sic ait: *Manus suas extendit qui tribulatur in omnia desideria ejus. Vidit enim gentes introeuntes in sanctificationem suam; quibus mandasti ne introirent in Ecclesiam ejus (Thren. I, 10).* De Hierusalem utique hoc dicit Propheta cujus deplorat aerumnam, cujus praecessit desolatio ac destitutio; ut postea sequeretur confessio. Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit. Recepturus igitur Hierusalem, ante captivitatis

flagellavit aerumnis. Nimum enim insoleverat, et inflato se corde jactaverat; ut caput tenere non posset Dominum Jesum, id est, humilitatem, gratiam, justitiam, sapientiam, hoc est, verae fidei magisterium non teneret. Et ideo Dominus castigavit eam, qui moderator omnium novit quemadmodum unumquemque castiget. Ut enim medicus graviora vulnera asperioribus medicamentis curare consuevit, leviora levioribus: ita et Deus noster graviora peccata majore severitate castigat. Sed ipsa castigatio ad salutem proficit. Dixit enim Dominus: *Percutiam, et ego sanabo* (**Deut. XXXII, 39**).

3. Denique de Hierusalem spem coepit Hieremias propheta promittere. Nam in posterioribus sub hac littera ait: *Dabit percutienti maxillam suam, et satiabitur in opprobriis. Dabit in sepultura os suum; si tamen est spes patientiae* (**Thren. III, 30 et 29**). In Evangelio Dominus Jesus docens virtutem atque insigne patientiae, **1087** ait: *Qui te percusserit in maxillam, praebe ei et alteram* (**Matth. V, 39**). Vult enim discipulos suos et injuriarum esse patientes, nec referire facile, nedum ferire. Patientia enim humilitatis indicium est. Et ideo quoniam desolata erat ac destituta Hierusalem: *Dabit, inquit, percutienti maxillam suam*; ut non se subducat injuriae, nec declinet caedis dolorem, sed percutienti maxillam offerat. Utrumque intelligi potest, sive ei qui percutere incipiat, sive ei qui jam percusserit; ut illud Evangelicum compleatur: *Qui te percusserit in maxillam, praebe ei et alteram*. Et prophetice hoc positum est, ut doceret Hierusalem, hoc est, plebis Judaicae Ecclesiam non aliter esse servandam, nisi per Evangelii disciplinam; ut cum coeperit Evangelii praecepta servare, et operibus implere

mandatum Domini Jesu, tunc jugum captivitatis de suae animae cervice deponat, cum se subdiderit jugo Christi.

4. *Et satiabitur, inquit, in opprobriis.* Non dixit: Subibit opprobrium; facile est enim unam aut alteram contumeliam sustinere; sed addidit: *Satiabitur in opprobriis*; quo facilius Dominus moveat misericordiam, opprobriorum complurium deformitate miserabilis. Quod utique ex libro Regnorum potes intelligere. Quippe cum conviciaretur Semei filius Gera sancto David, virum sanguinarium appellans, et malediceret ei, quando fugiebat filium suum Abessalon, parricidalia ad tempus bella declinans, tacebat Rex, et summum patientiae insigne praestabat. Etenim cum tentationis suae tempus intelligeret, ut ei parricidale praelium moveretur, magis humilem se volebat videri, quo Domini mitigaret offensam; quam exasperandum ejus arbitrabatur in sua tentatione iudicium, si forte suas injurias ultum iret. Unde et ad populi ducem Abessam vindicare cupientem ait: *Quid mihi et tibi est, fili Sarviae? Ideo maledicit mihi; quoniam Dominus dixit illi, ut maledicat Ecce filius meus, qui exivit de ventre meo, quaerit animam meam. Si autem modo extraneus maledicit mihi, dimitte illum, ut maledicat; quoniam Dominus dixit illi, ut videat humilitatem meam: et retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc (II Reg. XVI, 10 et seq.).* Quod et prophetico dixit spiritu, et probavit eventu. Cum enim repleta fuerit humilitas, peccatum solvitur. Denique et in Esaiae libro habes quia dixit Dominus: *Sacerdotes, loquimini ad cor Hierusalem: consolamini eam, quia repleta est humiliatio ejus, solutum est peccatum ejus; quia accepit de manu Domini duplicia peccata sua (Esaï. XL, 2).* Advertis igitur quia ubi desolatio, ibi humilitas. Desolationem enim sequitur humilitas

justo ordine, humilitatem patientia, patientiam probatio, probationem consolatio. Quod habes et in Apostolo scriptum: *Quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum (Rom. III, 3-5)*, qui utique nostrorum consolator est affectuum.

1088 5. Quod autem ait: *Dabit in sepultura os suum (Thren. III, 29)*; ostendit quamdam supra modum patientiae taciturnitatem; ut tamquam sepeliat os proprium, ne loquatur; et velut quodam aggere virtutum obstruat, ne vocem doloris emittat; tantum pondus asserens patientiae quam spes foveat; ut vocem ipsam velut busto quodam ac tumulo sepeliat, ac includat, quam nulla extorquere, nullave excitare possit injuria. Hujus quoque litterae interpretationem, ut potuimus, explicavimus; veniamus ad psalmum.

6. (**Vers. 73.**) Itaque primus versiculus est: *Manus tuae fecerunt me, et paraverunt me: da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Magno commendationis exordio usus est, ut opus Dei esse se diceret; quo facilius circa operis sui gratiam favor inclinaretur auctoris. Grandis enim praerogativa est etiam in rebus humanis; ut aliquis operibus et beneficiis faveat suis, nec meritum spectet alienum; sed in suae gratiae munus intendat; ne videatur abrogare quod ipse donavit. Itaque etsi de luto corporis nostri substantia sit, et carne induamur, et corpus ossibus intexatur et nervis; tamen quod simus pretiosissimum opus Dei, nemo dubitaverit. Nam et fabricam ipsam humani corporis si quis considerare velit, nihil poterit in terra pretiosius judicare. Est enim homo statu celsus, vultu decorus, caesarie gratus, non in alvum caeterorum more

curvatus animantium, sed ipso naturae jure sublimis, qui in coelum libero spectet obtutu; nulla captivae servitute cervicis depressus in terram, sed tamquam propriae conscius libertatis, et locuples sui testis auctoris.

7. Verumtamen in caeteris animantibus membrorum forma laudetur, in quibus praeter gratiam corporis nihil est aliud quod requiratur. Homo in eo est pulchrior quod non videtur, non in corpore quod videtur: in se habens aeternitatis gratiam, et praesentium venustatem. *Quae enim videntur, temporalia sunt; nam quae non videntur aeterna* (II Cor. IV, 18). In hoc terrestri hospitio indutus habitatione coelesti, cui simul competit et in terris videri, et Deo jungi. Magnum sane munus, si se ipse cognoscat; et quaedam forma justitiae, mundo magis quam sibi nasci. Unde et Salomon ait: *Grande homo, et pretiosum opus vir misericors: virum autem fidelem opus est invenire* (Prov. XX, 6). Et vere magnus est qui et divini operis interpret est, et imitator Dei. Homo est enim qui potuit dicere: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (I Cor. XI, 1). Terram excolit, mari tamquam possessione utitur, coeli ornamenta gratus miratur assertor. Evanuerat rerum natura, nisi qui ea uteretur, divina providentia esset adjectus.

8. Denique postquam fecit Deus coelum et terram et maria, posteaquam omnia reptilia, volatilia, animantia, postea hominem fecit, quem animantibus viventibus anteferebat: de quo non immerito coelesti sententia resultavit: *Faciamus* 1089 *hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. I, 26). *Caetera dixit, et facta sunt: mandavit, et creata sunt* (Psal. CXLVIII, 5); ut homo fiat, specialis quidam Dei accedit hortatus; ut tamquam

laborantis Dei in hujus munere creaturae significaretur operatio. Deus quidem expers laboris est: sed tamen Scripturae verba quid aliud, nisi studiosam tui operationem ejus ostendunt? Ergo si Deus majore quodam studio te creavit, cur ipse tui studium derelinquas? Si Deus in te laboravit, qui laborare non novit, cur ipse fugitans sis laboris?

9. *Manus tuae, inquit, fecerunt me, et paraverunt me (Psal. CXXXVII, 8).* Clamat ad Deum Propheta: Opus tuum, Domine, ne deseras, non derelinquas. Te auctorem convenio, te teneo conditorem, praesidia aliena non quaero. In adjumentum accingere, qui accinctus es ut creares. Dic ipse David, quid senseris, cur dixeris: *Manus tuae fecerunt me?* Sed dixisti inferius: *Domine, retribues propter me: Domine, misericordia tua in saeculum, opera manuum tuarum non omittas (Ibid.);* hoc est dicere: Bestias non fecerunt manus tuae, sed dixisti: *Producant aquae reptilia animarum viventium (Gen. I, 20),* et produxit terra secundum genus quadrupedia, et reptilia, et bestias terrae. Me autem, inquit, fecisti, me tuis manibus figurasti, hoc est, non figurasti bestias manibus tuis, non reptilia, non volatilia: *Me autem fecerunt manus tuae, et paraverunt me.*

10. Non mediocre opus est, quod paratum est: cum sapientia unumquodque disponitur et paratur. Denique Sapientia dicit: *Cum pararet coelos, cum illo eram (Prov. VIII, 27).* Quod de hominibus dicit idem Propheta: *Vox Domini praeparantis cervos (Psal. XXVIII, 9).* Quae vox Domini Dei est, nisi: *Faciamus hominem (Gen. I, 26).* Qui sunt isti cervi, nisi inimici serpentibus, qui super aspides ambulant, et venena non sentiunt? Non vile igitur, non corporale arbitror, quod paravit Deus. Nosce te ipsum, homo: tuae animae dicitur in

Canticis Canticorum: *Nisi cognoveris te formosam in mulieribus (Cant. I, 7)*. Cognosce te, anima, quia non de terra, non de luto es; quia insufflavit te Deus, et fecit te in animam viventem (**Gen. II, 6**). Opus es magnificum, Dei generatione inspiratum. *Attende tibi*, ut Lex dicit (**Deut. IV, 9**), hoc est tibi, id est, animae tuae. Saecularia te et mundana ne teneant, terrestria non morentur. Ad illum tota intentione festina, ex cuius inspiratione consistis. *Grande*, inquit, *homo et pretiosum opus vir misericors; virum autem fidelem opus est invenire (Prov. XX, 6)*. Disce, homo, ubi grandis, ubi pretiosus sis. Vilem te terra demonstrat: sed gloriosum virtus facit, fides rarum, imago pretiosum. An quidquam tam pretiosum, quam imago est Dei, quae primo tibi fidem debet infundere; ut in corde tuo refulgeat quaedam auctoris effigies: ne qui mentem tuam interrogat, non agnoscat auctorem? An quidquam tam pretiosum, quam humilitas; ut naturam corporis animaeque perspicies, alteri te subicias, alterum regere **1090** cognoscas? Prona in vitium carnis illecebra misericordiam suadet; quia quod alteri contuleris, tibi solvis: quidquid a te procedit, in te recurrit: et quidquid profueris, tibi proficit.

11. Vivacis animae vigor sensus, rationis, et intellectus capax, atque iudicii; ut digna domus tanto habitatore videatur, non amittat suae praerogativam naturae, ne hominis nomen amittat. Scriptura enim eum hominem dicit, qui est ad imaginem et similitudinem Dei: peccantem autem, non hominem, sed aut serpentem, aut equum adhinnientem feminis, aut vulpeculam, aut jumentum vocare consuevit. *Nolite fieri sicut equus aut mulus quibus non est intellectus. In camo et freno maxillas eorum constringe, qui*

ad te non appropinquant (Psal. XXXI, 9). Et: Dicite huic vulpi (Luc. XIII, 32), de Herode ait. Generatio viperarum vocatur a Joanne plebs hominum (Luc. III, 7). Magnum ergo opus Dei es, homo, magnum est quod dedit tibi Deus; vide ne quod Deus tribuit, amittas magnum illud munus, quod es ad imaginem Dei; et hoc in te puniatur magis. Deus enim non punit similitudinem suam: sed eum punit qui ad similitudinem Dei factus, hoc quod accepit, servare non potuit. Punitor ergo illud quod ad similitudinem Dei esse desistit, hoc est, peccatum tuum. Nam suam Deus non damnat imaginem, nec in illud incendium mittit aeternum: sed magis vindicat imaginem suam de eo, qui imagini illi fecit injuriam; ut per malitiam homo, quod eras, esse desineres, et fieres mulus ex homine. Vindicatur ergo imago, non condemnatur. Vindicatur quasi expulsa: non condemnatur quasi rea. Postquam enim peccasti, aliud esse coepisti: illud quod eras, esse desiisti. Quomodo igitur punitor in te, quod in te non invenitur? Nam si inveniatur in te imago Dei et similitudo, non supplicio incipis dignus esse, sed praemio. Ita imago illa qua ad imaginem et similitudinem Dei factus es, non condemnatur, sed coronatur. Condemnaris autem in eo, quod ipse mutatus es; ut fieres ex homine serpens, mulus, equus, vulpecula. His enim nominibus jam nos Scriptura condemnavit; quia exuti coelestis imaginis ornamento, etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis non tenemus.

12. In aliquibus tamen codicibus invenimus: *Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me.* Nec istud alienum; quia et Job dixit: *Manus tuae plasmaverunt me, et fecerunt me (Job. X, 8).* Unde et hic edicitur, ut meminerit Deus quia pulvis sumus; ut uberius gratiae munus infundat, nec infirmum

opus deserat. Gubernator fluctuante navigio plus laboris impendit, quam cum secundo remigium labitur fluctu, aut ventorum flatus, suo superante labore, praecurrit.

13. *Manus tuae*, inquit, *plasmaverunt me*. Manus dicit pluraliter, non manum. At vero alibi ait: *Ego manu mea solidavi coelum* (**Esai. XLV, 12**). Et: *Manus mea fecit haec* (**Esai. LXVI, 2**). 1091 In hominis constitutione videtur non abundasse, quod toti mundo, ut fieret, abundavit. Coelum una firmavit manus, ut scriptum est: et utraque Dei manus hominem figuravit, ut legimus. Coelum non ad similitudinem, homo ad similitudinem. Angeli ad ministerium, homo ad imaginem.

14. Esto ut et angeli ad imaginem. Scriptura tamen de homine locuta est quod sit ad imaginem. Habemus enim aliquid quod fortasse angeli non habeant; ubi enim abundavit peccatum, superabundavit gratia. Nobis est natus Christus ex Virgine. Legimus enim: *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis* (**Esai. IX, 6**). Nobis carnem suscepit: immo potius nos in illa carne suscepit, quod Filium hominis in Dei sede constituit. Non lego angelos in Dei sede nisi stantes, nisi ministerium deferentes (**Hebr. I, 14; Apoc. VIII, 2; Dan. VII, 10**). Non lego angelos, sed homines consepultos Christo, et in Christo resuscitados (**Rom. VI, 4 et 5**). Denique ait Apostolus: *Quia convivificavit nos in Christo, cujus gratia estis salvi facti: et simul suscitavit, simulque sedere fecit in coelestibus, in Christo Jesu* (**Ephes. II, 5 et 6**). Filius ergo hominis ad dexteram Dei, non Angelus, non Archangelus, nec Cherubim et Seraphim. Illa laudant: Filius hominis sedet. Filius hominis angelorum ore laudatur, quod angelos malos vicerit, de nequitiiis spiritalibus quae sunt in

coelestibus, triumphaverit: quod fecerit similes angelorum homines, in quibus ante erant contagia mortuorum.

15. *Verbo, inquit, Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. XXXII, 6).* Homo quoque spiritu Domini perfectionem vitae, consummationemque virtutis accepit. *Inspiravit in eum Deus spiritum vitae, et factus est homo in animam viventem (Gen. II, 7).* Vita ergo nostra coepit ex inspiratione divina: sed vita haec secessione animae, corporisque dissolvitur, inspiratio autem divina non solvitur. Et ideo intellige aliud esse quod figuratum est, aliud quod factum est, vel paratum. Meritoque dupliciter habes scriptum de homine. Primum enim scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. I, 26 et 27).* Et: *Dominabuntur, inquit, vel principatum habebunt.* Et: *Fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Secundo autem loco ita scriptum est, quia *Accepit Deus pulverem de terra, et plasmavit hominem (Gen. II, 7).* Ubi pulvis, ibi plasmatio: ubi autem non pulvis, ibi non terra, non materia; sed incorporeum, sed admirabile: ibi non materia, sed immateriale. Quod enim secundum imaginem Dei est, non est in corpore, nec in materia, sed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem et imaginem Dei, ubi justitiae, ubi sapientiae, ubi omnis forma virtutis assumitur.

16. Si intelligas imaginem, videbis ad imaginem; homo enim non est imago Dei, sed ad similitudinem factus est. Alius est imago Dei invisibilis, primogenitus universae creaturae, per quem facta sunt omnia. Ille non ad imaginem, sed imago: tu non imago, sed ad imaginem. Habes ergo **1092** in tua substantia aliquid de imagine et similitudine Dei, quod sit

divinae simile imaginis. Propterea imago ad eum qui est ad imaginem, venit: et quaerit imago eum, qui est ad similitudinem sui; ut iterum signet, ut iterum confirmet; quia amiseras quod accepisti. Insufflaverat enim tibi Deus, ut inspirationis suae dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa sustulerat. Factus eras in animam viventem: audi quid dicat, non in carnem, sed in animam viventem. Sed quia peccator signaculum tenere non potuit, et in crimine positus non habebat quae Dei sunt, sed quae hominum; propterea venit Dominus noster Jesus Christus, ut legisti in Evangelio, et a mortuis resurgens cum clausos discipulos reperisset, claustris ingressus est manentibus, et dixit: *Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Cumque hoc dixisset, insufflavit, et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum* (**Joan. XX, 21 et 22**).

17. Videsne ergo quae manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint; illum utique quem secundum Christum induimus: *Exspoliantes veterem hominem cum actibus ejus, et induimus novum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum; ubi non est . . . servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus* (**Coloss. III, 9-11**). Christum ergo induimus, sicut et alibi dictum est: *Christum induistis* (**Galat. III, 27**). Accepimus Spiritum sanctum, qui non solum nostra peccata dimittit: sed etiam nos facit sacerdotes suos aliis peccata dimittere. Ideo ait Propheta: *Tu finxisti me, et posuisti super me manum tuam* (**Psal. CXXXVIII, 5**). Finxit per lutum; posuit per gratiam spiritalem; licet plerique hunc psalmum ex persona dictum Salvatoris accipiant. Audi quia manus Domini, etiam Spiritus dicitur. Clamat Job: *Spiritus divinus, qui fecit me* (**Job. XXXIII, 4**). Istae sunt ergo manus quae hominem paraverunt,

Christus et Spiritus. Ergo Dominus Jesus et corporis auctor est nostri, qui primum fecit hominem ad imaginem, et postea de luto finxit, et voluit servare quod fecerat, salvare quod plasmaverat; ut totum hominem salvum faceret, sicut ipse dixit in Evangelio: *Mihi irascimini, quia totum hominem salvum feci in sabbato* (**Joan. VII, 23**). Quod specialiter Ecclesia docet, quia non solum anima, sed etiam caro nostra servetur: anima per cognitionem Dei, caro per resurrectionem: quorum alterum docuit divini auctoritate sermonis, alterum propriae resurrectionis exemplo.

18. Hic est ergo homo geminae substantiae. Alia est enim facti substantia, alia figurati: ista de Dei Spiritu, illa de limo. Propterea ait Job: *Resuscitabit corium meum* (**Job. XIX, 26**), quia quod de limo est, resuscitatur; terra enim in terram redit; quod autem factum est, ut principatum haberet super caeteras animantes, id praestantius esse intelligis. Luti enim etiam bestiis nobiscum commune consortium est; et ideo animae specialis praerogativa donata est. Idem tamen quia caeteris animantibus imperat; ut possit imperare, debet Deo esse subjectus. Docetur igitur servire; ut ad regnum pervenire mereatur. Qui enim servit Christo, placuit Deo. Qui servit Christo, placet utique **1093** veritati, et debet nescire mendacium. Qui servit justitiae, debet repellere iniquitatem. Qui servit immaculato, debet tenere castimoniae disciplinam. Qui servit luci, debet odisse tenebras peccatorum. Ergo quia corpus infirmum est, visitationem Domini postulemus. Unde Propheta ait: *Quid est homo, quod memor es ejus; aut filius hominis, quia visitas eum* (**Psal. VIII, 5**)?

19. Et nunc in reliqua versiculi portione ait: *Da mihi intellectum, et discam mandata tua*. Spiritalem igitur se esse cognoscens Propheta, petit gratiam Spiritus sancti. Etenim intellectum dari a Domino, et inter munera gratiarum primo constitui loco, in Apostolica lectione didicisti; quia unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem (**II Tim. II, 7**); et in propheta primo loco sapientiae et intellectus spiritualis gratia postulatur (**Esai. XI, 2**). Petitur ergo Dei donum. Deinde vide ordinem: *Da mihi, inquit, intellectum; ut discam mandata tua*. Intellectus praemittitur, ut scientia sequatur. Nam nisi quis intellexerit, doctus esse non poterit. Doctrinam igitur intellectus facit, non memoria. Nihil enim prodest multa legisse, nisi intelligas ipse quae legeris. Et in Apostolo post manifestationem Spiritus, sermonem scientiae legisti postea substitutum; ut scias intellectum memoriae praeferendum, et illum posse habere scientiam, cui ante intellectus affulserit (**I Cor. XII, 7**).

20. Simul humilitatem considera. Si Propheta intellectum dari sibi postulat, quis tam arrogans, qui profiteatur in sua potestate esse intelligentiam? Intellectum petit, ut ipse se noverit, et naturae suae possit scire rationem: at illi qui de rerum natura disputant, coeli scrutantur plagas, qui se ipsos scire non possunt, putant intelligentiam sine Dei dono posse concedi. Unde et nos humilitatem debemus assumere; ne extollamur, si forte unam aliquam de Scripturis parabolam cognoverimus: aut quia interdum secundum litteram plana legimus; si forte secundum litteram aliquid intellexerimus, doctrinae nobis assumamus scientiam. Propheta ille qui accepit Spiritum sanctum, postquam unctus est in regnum, unctus est in Prophetam, centesimum et octavum decimum

psalmum scribens, intellectum sibi dari poscit, ut mandata Dei intelligat: et scit nisi a Domino acceperit gratiam, intelligere ejus se mandata non posse. In Evangelio quoque lego, quia proponebat parabolas Dominus Jesus, et apostoli non intelligebant (**Matth. XIII, 36**). Denique explanationem propositae parabolae postulabant.

21. Ipse Dominus Jesus cum diceret, ut legisti in libro Evangelii secundum Matthaeum scriptum: *Beati pauperes spiritu* (**Matth. V, 3**); subjecit in posterioribus: *Omnis qui audierit mea verba haec, et fecerit ea, similis erit viro sapienti* (**Matth. VII, 24**). Non ergo qui audit tantummodo, similis erit: sed qui facit quae audierit. **1094** Ergo neque factum sine auditione, neque auditio sine facto potest esse sapientis: sed qui audit et facit. Audiamus igitur, ut intelligamus: faciamus ut intellexisse nos quod audivimus, comprobemus.

22. (**Vers. 74.**) Sequitur versus secundus: *Qui timent te, videbunt me, et laetabuntur; quia in verba tua supersperavi*. Fortasse aliquibus videatur hoc esse contrarium, quia justus dicit: *Qui timent te, videbunt me, et laetabuntur*; multis enim justus gravis est, cum videtur. Denique in Evangelio plerique Dominum Jesum videre non poterant: sicut Geraseni rogabant eum, ut abiret de regionibus eorum (**Luc. VIII, 37**): et alii ei transitum denegabant, quando tamen per eos transire nolebat (**Luc. IX, 52 et 53**). Unde puto quod sicut illic Judaicae forma impietatis exprimitur: ita hic Ecclesiae gratia reveletur. Prophetat enim totum orbem replendum esse timore divino; et ideo quasi timentes Deum sanctorum dicit cognitione laetari; qui enim videt justum, et gaudet, etiam ipse vult esse justus.

Pulchrum est enim ut in aliis delectetur, quod vult in se servare, si sumpserit. Est enim insitum bonis; ut castum, pudicum, prudentem sapiens affectu pio diligit, misericors liberalem; et virtutes suas in aliis amet. Plerisque enim justi aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus vero laetitia est. Quam pulchrum ergo, ut videaris et prosis? Bonum ergo vir justus.

23. Propterea denique Paulus apostolus ascendit Heirosolymam, ut justos videret: et cum Petro mansit diebus quindecim; ut ex ejus aliquid cohabitatione proficeret (**Galat. I, 18**). Propterea ipse Paulus et Barnabas, cum Hierosolymam ingrederentur, magnifice excipiebantur ab Ecclesia, ab apostolis, et majoribus natu (**Act. XV, 4**). Cum autem abire vellent, ne discederent rogabantur: et, ut postea de Paulo legimus, cum lacrymis deducebantur (**Act. XX, 38**). Nam si est tanta vis in naturalibus, ut animal visum prosit ictericis; ita ut mortui quoque cornu ejus animantis prodesse dicatur, si fuerit demonstratum iis, qui hujusmodi inciderint passionem: dubitare possumus quod justi sanet aspectus? Ergo vile animal irrationabile tantam virtutem habet, ut sanare possit hominem momento exiguo, quo videtur: homo justus, si tamen cum fide ab eo aspiciatur, qui utilitatem ab eo percipere desiderat, nihil confert? An non vel ipsi oculorum radii virtutem quamdam videntur infundere iis, qui fideliter eum videre desiderant?

24. Sed quemadmodum justus laetificat cor innocentium, cum videtur: ita improbi justorum cognitione torquentur; quia vel tacitis sanctorum moribus arguuntur. Torquet castitas incontinentiam, avaritiam liberalitas, impietatem fides. De hoc quoque parile vilis animantis sumamus exemplum. Nam sicut prodesse diximus mutum **1095** animal, cum videtur: ita

obesse percipimus lupum, si aliquem videndo praevenierit; vocem enim feruntur amittere, quos prius lupo viderit. Basiliscus quoque, hoc est, noxius serpens, si quodcumque prior viderit animal, fertur occidere: et allegatur statim necari, qui potuerit a serpente huiusmodi praevideri. Ipse quoque serpens mori dicitur, si fuerit hominis praeventus aspectu. Ergo si tanta virtus, vel in oculis serpentis, vel in oculis est hominis; ut si alter alterum prior viderit, possit occidere: non est virtus in oculis iusti, qui repletus virtutis est gratia; cum praesertim tantum operetur fides, ut et illa quae fimbriam Domini tetigit, sanaretur (**Matth. IX, 22**), et ille cui intendit Dominus Jesus, statim ex ejus oculis gratiam sanitatis hauriret (**Luc. IX, 38 et 43**)?

25. Sed qui videt justum, debet scire quid videat: non illum videt in corpore, non in vestimento, non in patrimonio, non in vultu; sed intus videt; non, inquam, illum videt, nisi ejus viderit mentem, nisi ejus sermonem intenderit, nisi sensus illius potuerit comprehendere, sapientiam de tractatu ejus assumere. Tunc igitur laetabitur, cum ista perspexerit, cum ista cognoverit. Ita ergo et nos sicubi audivimus justum, festinemus videre, sicut illa mulier quae audivit in domo pharisaei discumbere Dominum Jesum, et ingressa est, et ejus pedes perfudit unguento (**Luc. VII, 37 et 38**). Illius imitatores simus; namque Ecclesiam in illa muliere figuratam esse quis dubitet? Sicubi ergo justus sedeat, sicubi accumbat, festinemus videre eum. Pretiosum est videre virum justum; ut videas eum secundum imaginem Dei. Quod foris est, nihil prodest: quod intus est, sanat. Sane et in eo qui foris est illum qui intus est, frequenter aspicimus; ut si viderimus pauperem, illum ad cujus similitudinem factus est,

honoremus in paupere, de quo ait: *Dedistis mihi manducare quia quod uni eorum dedistis, mihi dedistis* (**Matth. XXV, 35 et 40**). Qui enim coronat imaginem imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit: et qui statuam contempserit imperatoris, imperatori utique cujus statuam consputaverit, fecisse videtur injuriam. Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant: sed invisibilis Dei imago, non in eo est quod videtur: sed in eo utique quod non videtur.

26. Vides ergo quia inter multas Christi imagines ambulamus? Caveamus ne coronam imagini detrahere videamur, quam unicuique Christus imposuit. Caveamus ne aliquid detrahamus iis quibus debemus adjungere. Sed quod pejus est, non solum non honestamus pauperes; sed etiam dehonestamus, destruimus, persequimur: et ignoramus quod has Dei imagini congeramus injurias, **1096** cum factos ad imaginem Dei putamus esse laedendos. Qui enim irridet pauperem, exacerbat eum qui fecit illum. Sed aderit ille qui dicat: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi bibere aeger eram et non visitastis me* (**Matth. XXV, 42 et 43**). Et quanto ista leviora sunt, quam si dicat: *Injurias mihi fecistis, nudastis me, verberastis me? Quem si quis interrogaverit: Quando tibi injurias fecimus, quando spoliavimus, quando etiam verberavimus? Dicit: Quamdiu uni horum minimorum fecistis, mihi fecistis* (**Ibid., 45**). Propterea caveamus diligentius, ne cui vel minimo contumeliam irrogemus; ne ipsi Domino in illis minimis contumeliosi fuisse videamur.

27. Qua ratione autem dixerit: *Qui timent te, videbunt me et laetabuntur*, ipse exposuit dicens: *Quia in verba tua*

supersperavi: hoc est dicere: Intus me viderunt, intus me tetigerunt, intus me aspexerunt; ubi spem assumpsi de tuis verbis, ubi tua verba percepi. Beati ergo qui vident justum, et laetantur; quia sperant in Dei verba. Quam multi autem sunt qui oderunt justos, qui perscrutantur Dei verba, qui justus est: et cum aliquos doctos audiunt impii, eos propter doctrinam vitare consueverunt.

28. (**Vers. 75.**) Sequitur versus tertius; *Agnovi, Domine, quoniam justa judicia tua: et in veritate tua humiliasti me*. Qui potest intelligere quae sunt divinae providentiae, utitur eo sermone quo usus est propheta sanctus David; quia omnia iudicio Dei fiunt, ut aegrum corpus aliquis habeat, ut salubre, ut dives, ut pauper sit, ut moriatur juvenis, vel senex. Si quis intendat Scripturis divinis, intelligit haec fieri iudicio Dei; nihil enim est praeter Dei scientiam. Exemplum quaerimus? Non est absconditum; siquidem Job numquam amisisset proprias facultates, nisi esset traditus adversariae potestati. Dedit enim Dominus diabolo potestatem in facultates ejus, ut tentaretur qualem, amisso patrimonio, haberet affectum (**Job. I, 12**): dedit in filios, dedit in corpus ejus (**Job. II, 6**); ut probaretur num defunctorum dolore liberorum, aut cruciatu corporis a constantia mentis animique descisceret. Dominus quidem noverat fortem; sed in illo docere atque examinare nos voluit, utrum imitatores ejus esse possemus. Denique et Abraham tentavit, quando filium senis unicum sibi petiit immolari (**Gen. XXII, 2**). Sciebat utique mentem Abrahae: sed sciens tentat Dominus, sicut legisti in Evangelio, quia cum interrogasset Dominus Jesus discipulos, quot panes haberent; et illi respondissent, quia quinque tantum haberent panes, ipse ait: Quid faciemus inter tantos homines?

hoc autem dicebat tentans eos; sciebat enim quid facturus esset (**Joan. VI, 5 et 6**). Qui **1097** ergo justus est, examine justitiae suae credit quia Dei justa judicia sunt: vel secundum Graecum, quia Dei judicia sunt ipsa justitia.

29. Sed hoc ut agnosceret, fecit praemissa precatio; quoniam intellectum sibi dari poposcit, ut mandata Dei disceret. Accepta est ergo intellectus et cognitionis gratia, agnovit justa esse Dei judicia: agnoscere autem perfecti est. Denique aliud est credere, aliud agnoscere. Fides timentis, agnitio est sapientis. Qui enim timet, rationem non quaerit: sapiens autem et agnitionem eorum investigat, quaecumque percipere desiderat. *Credidi, inquit, propter quod locutus sum* (**Psal. CXV, 1**): cognovit autem intelligens quod locutus est.

30. In quo ergo justa judicia Dei sunt? Quia per labores, et tribulationes, et afflictiones ad coeleste praemium pervenitur. Sicut enim certantibus athletis corona defertur justo judicio hominum: ita legitime certantibus Christianis divino judicio palma decernitur. *Vincenti, inquit, dabo sedere mecum in sede mea* (**Apoc. III, 21**). Vita ergo nostra examinatur igne, sicut splendor argenti; ut virtus certaminibus approbetur. *Transivimus, inquit, per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium* (**Psal. LXV, 11**). Per haec igitur vera judicia tua esse cognovi. Humiliatus enim sum, ut haec viderem; quia ii qui exaltati sunt corde, oculos ad veritatem aperire non possunt. Cum autem humiliamur, peccata nostra cognoscimus, et ipsa humilitate delicta nostra purgamus. *Humiliatus sum, inquit, et salvum me fecit* (**Psal. CXIV, 6**). In veritate ergo humiliatus est, qui humiliatus est ad salutem: nec vane pertulit passionem, qui salutem veritatis secutus est.

31. Distat igitur inter cognoscere et timere, ut eo revertamur. Denique Evangelii lectio docere nos debet. Ait enim Dominus ad eos qui credebant ei ex Judaeis: *Si manseritis in verbo meo, ... cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos* (**Joan. VIII, 31 et 32**). Si manseritis, inquit, cognoscetis. Vides quia non a principio potuit cognoscere quicumque Deum timens verbum ejus audivit. Non solum autem non idem est timor et cognitio; verum etiam non idem est fides et cognitio. Siquidem etiam Apostolus docuit diversa esse munera gratiarum. *Alii enim, inquit, per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu* (**I Cor. XII, 8 et 9**). Si ergo alii fides datur, alii cognitio; vides quia ubi fides, non statim cognitio; ubi autem cognitio, et fides est et prudentia, nec ab eo possumus diligentiam separare.

32. Habuit ergo cognitionem sanctus David, utpote propheta perfectus; quandoquidem ita perfecte cognovit, ut humiliaretur in ipsa veritate. Sive ergo in adversis positus, agnovit probationis gratiam, ea quae laboriosa et adversa sunt, sustinenda: justum autem esse Dei judicium; et ideo bene certantes numquam deseri, vel relinqui, et coronam his post labores posse deferri: sive in secundis et prosperis positus, cognovit etiam divitias regum, diversosque successus, tentationis causa solere suppetere; ut is qui his utitur, rerum prosperitate tentetur. In eo igitur propheta David laudandus, quia cum ista agnosceret, **1098** humiliabatur; ut humilitate sua, vel prosperorum excluderet tentamenta, vel adversorum subiret constanti aequanimitate tolerantiam.

33. Non ergo magnopere laudabilis esset Propheta, si laudaret judicia Dei, usus affluentia secundorum. Quid enim magnum

facimus, si quando in secundis sumus, laudamus Deum, quando in divitiis sumus, quando nullis vexamur injuriis? Illud est magnificum, si subjectus injuriis, contumeliis, judicium Dei laudes, si vexatus aegritudine, judicia Dei praedices; si te inopia non revocet, quominus laudes justitiam Dei. Ergo semper laudanda sunt judicia Dei, sicut scriptum est: *Exsultaverunt filiae Judae propter judicia tua* (**Psal. XLVII, 12**). Quae sunt filiae Judae, nisi animae religiosas, animae Ecclesiae quae Jesum Christum Dominum confitentur, quae videntes rationem judiciorum tuorum, semper exsultant? Qui enim non ex aliquo secundorum proventu, sed ex cognitione rationis induit laetitiam; non nisi in exultatione perpetua constitutus est.

34. (**Vers. 76.**) Sequitur versus quartus: *Fiat nunc misericordia tua ut exhortetur me, secundum verbum tuum servo tuo*. Aliqui habent in hoc loco: *Consoletur me*. Sed etiam in Apostolo legimus exhortationem pro consolatione dictam, et consolationem pro exhortatione (**II Cor. I, 4 et 6**). Magna est ergo misericordia Dei, quae non solum remissionem tribuit peccatorum; sed etiam certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne suscepti certaminis passiones imbelli formidine derelinquant. Non ergo misericordiam, quasi is qui victus cedat, aut ut veniae precator, implorat; sed ut Dei miseratione succinctus, majora viribus tanto munere fultus expediat. Egregiam et singularem Prophetiae spectato virtutem. Alius enim humiliatus aerumnis posceret, ut circa eum tentamenta desinerent, et sedare Dominus adversa dignaretur, ne tribulationum procella in eum saeviret; iste autem tamquam athleta fortis et patiens, qui exerceri et ungi animam suam tribulationibus nosset, non tristia dimovere, non

impugnantia declinare desiderat, non omne illud desinere, quod fatigationem et laborem afferret, exposcit; sed magis in tempore laboris sui adversus tentationum procellas dari sibi verbum consolationis exposcit; ut possit forti quae ingeruntur mente tolerare, ne aliqua moestitiae perturbatione lassetur. In eo igitur obsecrat misericordiam Dei, ne auxilio destitutus expediendi, coeptam militiam derelinquat.

35. Denique adhortationem divinae esse misericordiae, evidens testimonium docet; Moysi enim dicit Deus: *Miserebor cui misertus ero, et misericordiam praestabo, cui misericordiam praestitero. Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei est (Rom. IX, 15 et 16)*. Forte dicas: Ergo non debemus, vel velle, vel currere; atqui negligentes Deus deserere consuevit. Non ergo hoc dicit; sed quid dicat consideremus. Non volentis, neque currentis hominis perseverantia est; non est enim in hominis potestate, sed miserantis Dei est, ut possis complere quae coeperis. Denique iterum Moysi dicit: *Quia in hoc ipsum te suscitavi, ut ostendam in te virtutem meam (Ibid., 17)*. 1099 Colligitur ergo adhortationem divinae misericordiae deputandam. Unde sequitur: *Ergo cui vult miseretur, et quem vult obdurat (Ibid., 18)*. Hunc miseratus hortatur, illum non revocat exsecratus. Et vere misericordia est Dei nostrarum militia passionum, per quam nobis peccata minuuntur. Denique Lazarus pauper, quia in hac vita toleravit mala complurima, in gremio Abrahae requiem consolationis invenit; ille autem dives, qui consolationem habuit in saeculo, post curricula vitae hujus fructum quietis amisit. Quem si miseratus esset Deus, castigasset potius in hoc saeculo, ut postea non flagellaretur. Denique Job licet graviter flagellatus, et quidem flagellis

plurimis inopiae, amissionis filiorum, doloribus corporis, opprobriis amicorum; consolatione tamen fruitur aeterna.

36. Ergo quanto majores tribulationes fuerint, tanto uberior consolatio reservatur. Et tamen ne cadas atque succumbas, quanto majores tentationes videris, tanto magis roga Verbum Dei, ut adhortationem tibi afferat: sicut rogavit, et Paulus qui ait: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus omnis consolationis, qui nos exhortatur in omni angustia; ut possimus et ipsi consolari eos, qui sunt in omni tribulatione, per exhortationem qua et ipsi advocamur a Deo; quoniam sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita per Christum abundat etiam consolatio* (**II Cor. I, 3-5**). Tanta vi Apostolicae petitionis rogat, ut consolationem accipiat a Domino in omni tribulatione, quo non solum ipse induat tolerantiam; verum etiam alios consoletur, ut et ipsi possint propriae mentis angustias sustinere. Si igitur ipse in omni tribulatione idoneus fueris approbatus, tunc demum dignus eris, qui consolationem accipias in omni tribulatione. Et tamen non omnis passio digna consolatione est: sed quae passio per Christum est, haec consolationem Christi meretur.

37. Pulchre autem addidit: *Secundum verbum tuum servo tuo*. Ipse enim Dominus pro suo nomine praeliantibus auxilium pollicetur dicens: *Cum ergo tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Pater meus qui loquitur in vobis* (**Matth. X, 19 et 20**). Ergo ne impares simus certamini, divinum semper oremus auxilium, ut nobis tribuat adhortationem. Si enim habeamus eum qui nos exhortetur, non facile cedimus.

38. Plerique autem habent: *Qui consoletur nos, nec abhorret a vero. Instigantis enim aliquem blanda quaedam est exhortatio, quae certantem studio laudis accendat, et velut quadam consolatione demulceat; ne laborum asperitate revocetur.*

39. (Vers. 77.) Sequitur versus quintus: *Veniant mihi miserationes tuae, et vivam; quoniam lex tua meditatio mea est.* Cui lex Dei meditatio est, huic praesto sunt misericordiae, ut vivat in aeternum. Quomodo enim beatus quis potest esse sine miseratione divina? *Beatus autem qui in Domini lege die ac nocte meditatur (Psal. I, 1 et 2).* Sed qui meditatur in Lege, eruditur in Lege: et quem Lex **1100** erudierit, Dominus erudit, qui locutus est Legem. Ideoque scriptum est: *Beatus quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum (Psal. XCIII, 12).* Discamus ergo, et nos in Lege meditari, non avocemur saecularibus illecebris, non occupemur impedimentis: sed semper ad legem Dei simus attenti. Scriptum est enim: *Os iusti meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur iudicium (Psal. XXXVI, 30).* Hoc in veteri Testamento: audi dicentem et in novo: *Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo (Rom. X, 8).* Et maxime hanc meditationem sacerdotibus necessariam ostendit ad Titum scribens, quia debet episcopus amplecti eum, *Qui secundum doctrinam est fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt, arguere (Tit. I, 9).* Quod utique sollicitae atque intentae meditationis est, non perfunctoriae lectionis. Et ad Timotheum scribens, ait: *Attendite lectioni, exhortationi, doctrinae (I Tit. IV, 13).* Lectio enim frequens, nec intermissione aliqua destituta, doctrinae munus operatur.

40. Quod autem poscit ut vivat, frequenter ostendimus hujus corporis vitam verae vitae gratiam non habere; sed illam veram vitam fore, cujus bona unusquisque sanctorum credit se videre in terra viventium. Quod credimus nos visuros, non praesens utique, sed futurum est.

41. (**Vers. 78.**) Sequitur versus sextus: *Confundantur superbi; quoniam injuste iniquitatem gesserunt in me: ego autem exercebor in praeceptis tuis.* Superius ait idem Propheta: *Si reddidi retribuentibus mihi mala* (**Psal. VII, 5**). Numquid hic maledicit iis, qui in se iniqua gesserunt? Non utique. Videbat enim charitatem etiam inimicissimis deferendam, cum venisset Evangelii praedicator. Unde arbitror quia quasi medicus velit eos ipsos sanare qui laeserint; ut iniquitatis suae contemplatione conventi, de propriis flagitiis erubescant: in quo non solum propheticam incipiunt probare patientiam, verum etiam emendare suam insolentiam. Pudor enim plerumque corrector est nostri; et dum incipit nos pudere commissi, ne diutius pudeat, deserere quae erubescenda sunt, admonemur. Non ergo maledicit Propheta, sed quasi bonus medicus vult illos cognoscere et scire quid fecerint; ut cum se in suam conscientiam receperint, quanta suorum sit colluvies delictorum incipiant erubescere: erubescences autem possint prioribus renuntiare peccatis. Considera mihi nunc aliquos fornicantes, inequitantes viduis ac puellis, aliena rapientes; et in his non solum non erubescere, sed etiam gloriari solere, tamquam vel pulchritudinis, vel potentiae suae titulos deferentes: de quibus bene dixit Apostolus, quod *eorum gloria in confusione ipsorum* (**Philip. III, 19**); eo detestabiliores ipsis criminibus suis, quod cum tanta committant, non confundantur. Verum

eorum si quis postea veniat in Ecclesiam, credat in Dominum Jesum, audiat Evangelium, compungatur corde: tunc demum incipiet quam atrocia et gravia deliquerit, agnoscere; et in iis quae agnoverit, erubescere.

42. Quid sit autem exerceri in praeceptis Domini nostri, quia dixit: *Ego autem exercebor in praeceptis tuis*, in Lege didicisti (**Exod. XXIII, 5**)? hoc est, si bos adversarii **1101** ceciderit, vel jumentum; ut non deserendum existimes, sed potius elevandum. Quod autem ait: *Injuste iniquitatem gesserunt*; in quem hoc dicatur considera, nisi in eum qui forte juste iniquitatem gerat: id est, si laesus per Legem se incipiat vindicare juxta praecepta Moysis, juste videtur facere iniquitatem, sed non secundum Evangelii praecepta. Et ideo ait: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (**Matth. IX, 13**); quia Judaei ad vindicandum se auctoritate Legis utuntur.

43. Habes hoc et in Apostolo: *Sobrii estote, et juste* (**I Cor. XV, 34**). Non solum sobrios nos, sed etiam juste sobrios esse debere docuit evidenter. Potest autem aliquis et sobrius esse, et non juste sobrius; ut sobrius sit a vino, et non sit sobrius aequitate, atque justitia; est enim crapula iniquitatis. Potest et aliquis ebrietati et luxuriae semper indulgens, dum aliena tamen diripere conatur, eo occupatus studio sobrius esse a vino, et non sobrius a rapinis: nec iste juste sobrius. Ideo Apostolus admonet, ut sit in nobis justa sobrietas. Denique addidit: *Et nolite peccare* (**Ibid.**). Qui enim peccat, etsi sobrius sit, non potest tamen tamquam juste sobrius praedicari. *Nolite*, inquit, *seduci* (**Ibid., 33**), hoc est, ne alieni erroris ebrietas vos faciat temulentos. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*; eo quod ore et labiis infidelium

tamquam ebrietas quaedam moribus audientis infunditur. Meritoque addidit: *Sobrii estote juste, et nolite peccare*. Ignorantiam enim Dei quidam habent; ut sobrius ille sit, qui non habet ignorantiam Dei, nec titubat ebrietate perfidia: juste autem sobrius, in quo operum gratia cum fidei sobrietate resplendet.

44. (Vers. 79.) Sequitur versus septimus: *Convertantur ad me qui timent te, et qui sciunt testimonia tua*. Alius habet, maxime juxta Graecum: *Convertantur mihi*. Si *ad me* legimus: convertantur qui timent Deum, de commissis propriis erubescant; vel certe luant supplicia delictorum: convertantur autem ad Dei servulum, Propheticaque doctrinam; ut dediscant pudenda committere, et tanti emendatione doctoris exuant mores suos, delictorumque labe deteresa, virtutum induant disciplinam. Si autem ita legimus: *Convertantur mihi*, hoc est, quoniam exercebor in praeceptis tuis, mihi convertantur, mihi autem jam non peccanti, jam non erranti. Convertantur, inquit, qui timentes te propriis renuntiavere peccatis; ut consortio justorum Propheta ad uberius provehatur, et ipse de ea gratia quae in ipso est, plurimum conferat audientibus. Convertantur igitur jam non peccante me, justi ad justum. De testimoniis autem puto jam non opus esse repetere, cum ante jam dictum sit.

45. (Vers. 80.) Sequitur versus octavus: *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar*. Quanto excelsior est Propheta, vel munere prophetiae, vel regni gratia, tanto magis sequitur humilitatem, et docet quid nos debeamus imitari; eo quod Propheta tantum immaculatum cor fieri sibi deposcit. Supra postulavit: *Cor mundum crea in me, Deus* (Psal. L, 12). Non dixit, fac:

sed *crea*; ut de integro cor ejus instauret et mundet. Major **1102** quidem in hoc sermone ambitus est. Grande enim cor est a Domino creatum, quod recipiat Verbum de coelestibus virtutibus, ac potestatibus. Grande cor quod recipiat ipsum Dominum dicentem: *Inhabitabo in illis, et deambulabo in ipsis* (**II Cor. VI, 16**). Ut haec igitur recipiat, creatorem sibi cordis sui non angelum fieri, sed ipsum Dominum deprecatur, qui coelum creavit et terram.

46. Et bene ait: *Immaculatum*; quia cor hominis quadam velut indecentium cogitationum colluvione maculatur. Si cogitatio ipsa polluit, quanto etiam facta ipsa contaminant? Noli extraordinariis cogitationibus adversa naturae contaminare penetralia; ne id inquinamento gravi polluas, quod putas habere te mundum. Manus lavas quasi possis crimina eluere, cum mentem tuam immundis cogitationibus inquinatam lavare non possis. Et Pilatus manus lavit: sed cor suum lavare non potuit. Mansit scelere pollutus, quamvis manus suas aquae infusione lavisset. Audi quia et cogitatio inquinat: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod exit de ore. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem* (**Matth. XV, 17 et seq.**). Si ergo intus coinquinaris, prius munda quod intus est. Si quod intus est mundaveris, et exteriora mundasti: ut si aqua turbidum fluat, frustra putes lacum esse mundandum, si fons profluat coenulentus; receptacula enim tersisse nihil proderit, cum in fonte sit vitium. Ipse tibi ante purgandus es, ut fluat omne quod purum est. Cor tuum cogitationum tuarum est scaturigo. In illo fonte vel turbida aqua impuritatis evomitur, vel sincera pietatis unda prorumpit.

47. Didicisti cor esse mundandum, disce quemadmodum mundes. Mundat hunc fontem justificatio legitima, hoc est, confessio peccatorum. Denique publicanus ille qui peccata propria fatebatur, justificatus magis de templo, quam pharisaeus exivit; quia jejunia sua et munera pharisaeus, atque innocentiam praeferibat. Munda ergo aquam tuam, illam aquam de qua dictum est: *Aqua alta consilium in corde viri* (**Prov. XX, 5**). Bonam tibi aquam natura dedit, nisi eam coeno tuo polluas: ipsa te diluit, si pura, si simplex, si etiam naturalis sit, si nihil habeat sordidum atque terrenum. Quid mali est, si ea aqua quae mundare debeat, polluat? Sed non est aqua tua quae te polluit. Ista aqua aliena est. Denique dictum est tibi: Ab aliena aqua abstine te (**Prov. V, 15**). Aliena aqua mentitur et fallit, et contrarium naturae profluit. Ideo ait: *Filii alieni mentiti sunt mihi* (**Psal. XVII, 46**); nam si alieni non fuissent, utique non fefellissent. Nemo ergo gloriatur castum se habere cor, quemadmodum Salomon dixit (**Prov. XX, 9**): *sed qui gloriatur, in Domino gloriatur* (**II Cor. X, 17**), qui sanctis suis cor mundum creare dignatus est, et immaculatum facere justificationibus suis. Quae sint justificationes, audisti dicentem: *Dic iniquitates tuas, ut justificeris* (**Esai. XLIII, 26**). Ergo qui iniquitates suas dicit, justificatur: qui autem justificatur, non confunditur; quia pudorem peccatorum matura confessione praevenit.

1103 SERMO UNDECIMUS. *Caph.*

1. Incipit undecima littera *Caph*, quae Latina interpretatione significat, *Curvati sunt*. Sonus interpretationis ipse nos docet, quid sit curvari; qui enim inclinatur in terram, curvari videtur. Unde ait Propheta sub hac littera: *Paulo minus consummaverunt me in terra (Inf. v. 87)*. Curvatur autem qui agit poenitentiam; eo quod cervicem suam curvet, dum humiliatur ad Dominum, et interiorem magis cervicem, id est, cervicem mentis et cordis. Nam de hac cervice dictum est: *Nec si flectas ut circulum collum tuum (Esai. LVIII, 5)*; qui enim cor suum non flectit, frustra cervicem suam flexerit.

2. Docet etiam Hieremias propheta humilitatem hac interpretatione signari. Ait enim sub hac littera in Threnis: *Quia non repellet in aeternum Dominus; quia cum humiliaverit, miserebitur secundum multitudinem misericordiae suae; quia non humiliavit toto corde suo, neque repulit filios hominum (Thren. III, 31-33)*. Bonum ergo curvari, ut humiliemur Domino, et Dominus misereatur. Denique et in superioribus sub hac littera idem Hieremias propheta, ostendens gemitus, et humilitatem plebis, ait: *Omnis populus ejus ingemiscentes, quaerentes panem, dederunt desideria sua in escam ut reficiant animam. Vide, Domine, et aspice, quia facta est sine honore (Thren. I, 11)*. Ergo qui animae suae quaerit refectionem, humilitate curvetur, quo possit citius ad Domini pervenire misericordiam.

3. (**Vers. 81.**) Ideoque tamquam curvatus multo amplius anima ac mente, quam corpore exorsus est David, dicens: *Defecit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum speravi*. Non usitatus sermo nos capiat; ut tamquam corporeae fatigationis defectionem hujusmodi judicemus.

Neque enim hoc solum dixit: *Defecit anima mea*; sed: *Defecit in salutare tuum*. Itaque ut de usu capiamus exemplum, si verbi gratia, dicamus: Defecit ille in illam, videtur exprimi hoc verbo, quod totus in mulieris desiderium cupiditate transierit. Et quidquid est quod vehementer expetimus, nisi ejus maturiorem habeamus effectum, id nos videtur longa quadam intensione lassare. Amor impatiens die nocteque meretricias fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur, ipsa deficit expectatione, dum sperat: in quo utique non finis amoris, sed incrementum est. Et quidquid est desiderabile, si non contingat desideranti, deficit in illud, et quasi ipsam deponit animam qui desiderat. Si tamen spes propior assurgat, dat vires spes proxima: si autem absentia sit dilecti, eo ipso quod absentem desiderat, qui concupivit, animae suae patitur defectionem. Itaque quanto longius est istud quod desideratur, tanto magis deficit qui desiderat. Id est ergo deficere; unumquemque in id totis studiis migrare quod diligit. Illud cogitat, illi adhaeret, illud personat, quod receperit diligendum, in id quadam animae defectione transfunditur; ut si mater filii exspectet praesentiam, quemadmodum exspectabat Tobiae uxor filium peregrinantem, deficiens a desiderio, et in angustiis **1104** constituta, et tamquam resoluta viribus (**Tob. X, 3 et seq.**). Quid enim aliud nisi defectum quemdam ejus verba significant? Sed quo magis lassatur affectus, eo amplius amor crescit: et quo diutius abest qui desideratur, eo exspectantis desideria majore quadam vi amoris ignescunt. Caro deficit, sed cupiditas alitur et augetur.

4. Hinc ergo colligere possumus quid sit: *Defecit in salutare tuum anima mea*. Etenim spiritui adhaerens anima deficit ab

eo quod est anima, et fit unus spiritus: quoniam *qui adhaeret Domino, unus spiritus est (I Cor. VI, 17)*. Itaque sanctus et timens Deum, nescit aliud desiderare, nisi salutare Dei, quod est Christus Jesus. Illum concupiscit, illum desiderat, a illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fovet, illi se aperit et effundit: et hoc solum veretur, ne illum possit amittere. Itaque quanto majore desiderio exercitata fuerit anima cupiens adhaerere salutari suo, tanto magis deficit. Ergo ista defectio imminutionem quidem fragilitatis, sed assumptionem virtutis operatur. Denique ipse alibi dicens: *Sitivit in te anima mea (Psal. LXII, 2)*; subiecit infra: *Adhaesit anima mea post te: me suscepit dextera tua (Ibid., 9)*. Qui enim sitit, cupit semper adhaerere fonti, nec aliud sibi nisi aquam expetere et contingere videtur, ut ipso pascatur affectu. Suscipiens ergo dextera animam meam, et de suo virtutem impartiens, facit eam esse quod non erat, ut dicat: *Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Christus (Galat. II, 20)*. Disce autem etiam exemplo defectionem istam nimiae esse cupiditatis. *Concupiscit, inquit, et deficit anima mea in atria Domini (Psal. LXXXIII, 3)*. Ante concupiscens, inquit, et quasi totam se effundens in concupiscentiam, longo fune suspensa defectione dissolvitur. Denique quomodo deficiat anima in salutare Dei, Hieremias docet. *Et factum est, inquit, in corde meo ut ignis ardens, flammans in ossibus meis, et dissolutus sum undique, et ferre non possum. Hoc igitur inflammatus desiderio, ait David: Defecit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum speravi (Jerem. XX, 9)*.

5. Recte speravi dixit in verbum; ante enim spes praecedit, et ideo sequitur defectio. Speravit autem in verbum quod praedicatum est esse venturum, quod potest intelligi de Deo

Verbo. Aut certe in verbum speravit, qui verbo coelesti credidit, quo Domini nostri Jesu Christi annuntiatur adventus, vel quo ejus gloria declaratur. Ergo Propheta considerans quae legerat, et cernens quod cum adesset corpori, velut quibusdam ligatus vinculis hujus vitae, aberat a salutare Dei, concupiscebat, desiderabat, deficiebat, et toto dissolvebatur affectu; ut totus illius fieret quod desiderabat, sicut etiam in posterioribus ipse dicit: *Effundo in conspectu ejus orationem meam, tribulationem meam ante ipsum pronuntio, in deficiendo ex me spiritum meum* (Psal. CXLI, 3 et 4). Defecit enim ejus spiritus, immo ab eo deficit spiritus suus, qui se ipsum negat, ut adhaereat Christo. Unde semitae ejus cognoscuntur a Domino; quia non sunt carnis, sed Christi semitae.

6. Etenim requirentium Deum via Christus est. Et nos igitur illud concupiscamus aeternum, illud salutare Dei: non concupiscamus pecuniam, 1105 quam avarissimi concupiscunt, non concupiscamus alienae uxoris decorem, non ambitionis exagitemur desiderio, non saeculari intendamus gloriae, non fallacis circumscriptionis studiis occupemur, non proximum circumvenire iniquitate cupiamus, non postremo partes vulpium simus in terrenae voluptatis interiora demersi, tamquam exsules aeternorum, et de illa supernae spei praesumptione dejecti. Attollat igitur se anima nostra deficiens viribus suis; ut adhaereat salutari Dei, qui est Christus Dominus Jesus, quod interpretatione dicitur Domini salus. Ipse est enim salus, veritas, virtus atque sapientia. Qui igitur deficit sibi, ut virtuti adhaereat, amittit quod suum est, accipit quod aeternum est.

7. (**Vers. 82.**) Sequitur: *Defecerunt oculi mei in verbum tuum, dicentes: Quando consolaberis me?* Supra est πρακτικόν, hic θεωρητικόν: ibi in salutare deficit anima, eo quod concupiscit eum, cujus Passione servata est: hic in verbum Domini prophetae oculi defecerunt. Et videamus ne quemadmodum illic adhaerens Christo anima deficit in unum spiritum, et fit unus spiritus: ita et deficient oculi, ut fiat una mens. Oculi enim mentis isti sunt oculi, scilicet interioris hominis, non hi oculi qui ministerio funguntur obtutus. Est enim oculus et mens, carnis: sed ille caecus est oculus, qui non videt quae divina sunt, qui frustra mente carnis inflatus est. Est et alius oculus, sensus Christi, quo Ecclesia videt Christum; sicut ipse dicit ad Sponsam: *Corde nos cepisti uno ab oculis tuis (Cant. IV, 9)*. Merito uno oculo Christus videtur; quia non videtur oculo carnali: aut quia duos oculos habens Ecclesia, moralem et mysticum, fidei oculo plus videt Christum. Mysticus enim oculus acutior est, moralis dulcior.

8. Et fortasse isti oculi sunt, quibus Paulus videbat aeterna, ubi coepit corporalia non videre. Denique qui Christum non videbat, priusquam oculos amitteret, vidit eum posteaquam visum amisit oculorum. Vidit enim qui dixit: *Quis es, Domine (Act. IX, 5)?* Videbat utique Christum, quem etiam Dominum fatebatur. Et infra: *Domine, inquit, quid me vis facere (Ibid., 6)?* Non ergo videbat eum, cujus exspectabat imperium? Quibus igitur oculis videre Paulus plus coepit, nisi iis quos nobis ipse monstravit, dicens: *Orabo spiritu, orabo et mente (I Cor. XIV, 15)?* Denique ut scias quia vidit orando: *Factum est, inquit, revertenti mihi in Hierusalem, cum orarem in templo, pavorem habui, vidi illum dicentem mihi: Festina, et exi citius de Hierusalem; non enim recipient*

testimonium tuum de me (Act. XXII, 17 et 18). Isti ergo oculi in verbum Dei deficiunt, et dicunt: *Quando consolaberis me?* Istis oculis prophetae dicebantur *Videntes*; quia per revelationem ea quae erant abscondita, mente cernebant.

9. Quid est oculos deficere? De corporalibus dicamus, ut intelligamus de spiritalibus. Nonne quando aliquem desideramus, et speramus adfore, eo dirigimus oculos, unde speramus esse venturum? Itaque contenti diu quotidiana expectatione **1106** deficimus. Sic Anna circumspiciens in viam, sollicitis adventum filii explorabat excubiis (**Tob. X, 7**). Sic David propheta, currentem de praelio, positus in turre exploratoribus, interrogare de salute filii pater sedulus gestiebat (**II Reg. XVIII, 24**). Sic tenerae uxor aetatis de specula littorali, indefessa expectatione viri praestolatur adventum; ut quamcumque navim viderit, illic putet conjugem navigare, metuatque ne videndi gratiam dilecti alius antevertat, nec ipsa possit prima dicere: Video te, marite; sicut Anna dicebat ad filium: *Video te, fili, amodo libentius moriar* (**Tob. XI, 8**); mortis videlicet dolorem exoptati conspectus suavitate non sentiens. Ergo ut illa quae advenienti viro se optat offerre, ablegatis omnibus domesticis occupationibus, semitas viantis aut pedum vestigia legit: sic Propheta curis exutus saecularibus, interiorum oculorum in verbum Dei pervigil custos usque ad defectionem sui intendebat obtutus, corpus suum redigens servituti, et animam suam ad humilitatis patientiam araneae modo tabescentis erudiens. Desiderabat enim sicut cervus fontes aquarum, et sitiebat in Dominum Deum suum, cupiens ejus videre praesentiam, et apparere ante faciem Dei; nimioque desiderio et vehementi cupiditate deficiens, tunc se

habiliorem iis quae de Domino poposcerit, impetrandis prophetica gratia praesumebat. Et nos igitur intendamus cor nostrum, ut possimus intelligere series Scripturarum, et verbum nobis venire a Domino postulemus, atque intellectum dari. Si quis de longinquo Verbum Dei obtutu mentis aspexerit, nondum planum atque distinctum, is velut quibusdam oculis interioribus Verbi navigium appropinquare animae suae cernit. Quo autem expressius videre coeperit, eo magis quasi ad portum veritatis festinat accedere, ut sit proximus invehendae.

10. Defecerunt ergo oculi Prophetarum in verbum Dei, dicentes: *Quando consolaberis me?* Si oculi isti significati sunt, quibus cernimus et videmus, dicere debuerunt: Quando consolaberis nos; hoc est, non singulariter, sed pluraliter? Sed quia oculus mentis et oculus carnis unus oculus fiunt, et tunc homo consolatione fulcitur, cum caro et mens diversa non cupiunt, sed unum desiderant, unum requirunt; ideo intenti ad eum, qui ait: *Ego et Pater unum sumus* (**Joan. X, 30**), isti quoque oculi unum se esse confitentur; quia uno atque eodem desiderio officioque funguntur.

11. Deficiebat ergo in verbum Propheta. Nos autem otiosos nos putamus, si verbo tantummodo studere videamur: et pluris aestimamus eos qui operantur, quam eos qui studium cognoscendae divinitatis exercent. Dicunt enim plerique: Ecce homo et opera ejus. Quasi vero qui verbo studeat, non operetur; cum majus opus istud quam caetera sint. Si enim opus justitia est, si opus temperantia, si opus fortitudo: utique opus est etiam sapientia; istae enim quatuor principales virtutes habentur. Nam si operatur Christus secundum quod justitia est, utique operatur secundum quod **1107** Verbum est.

Et operabatur cum esset in principio apud Patrem. Denique *per ipsum omnia facta sunt* (**Joan. I, 3**); ut scias operatorem omnium esse, et opus nostrum esse Christum Jesum. Etenim secundum quod verbum est, verbum inquirentibus, grande opus verbum est. Unde cum Martha festinaret circa ministerium, Maria autem verbum Domini audiret: ea quae audiebat, ei quae ministrabat, meruit anteferri. Dicenti enim Marthae: *Domine, non est tibi curae, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adjuvet. Respondens, dixit Dominus: Martha, Martha Maria bonam partem elegit, quae non auferetur illi* (**Luc. X, 40-42**). Ita verbum cognoscere majus opus esse quam ministrare, divinae auctoritate sententiae definitur.

12. Sed fortasse dicat aliquis dictum esse ab Apostolo: *Quia non in sermone regnum est Dei, sed in virtute* (**I Cor. IV, 20**). Scriptum non nego, sed in quo sermone, cognosce; nempe quem inflatus effuderit, qui audientibus sermo prodesse non possit, qui sine ostensione sit spiritus atque virtutis, hunc sermonem Paulus non dignatur cognoscere; vult enim magis virtutem sermonis agnoscere. Denique nolebat talem suum esse Apostolus sermonem, qui in infirmitate veniebat, ut alios faceret fortiores: in timore et tremore; ut timentes nihil metuerent, nisi Dominum Jesum: trementes pacem ejus tranquillitatemque servarent. Audi ergo qualem Apostolus sermonem habebat. *Et sermo, inquit, meus et praedicatio mea non in persuasionem sapientiae verborum, sed in ostensione spiritus et virtutis* (**I Cor. II, 4**); quia fides non in forensi sermone sapientiae, sed Dei virtute firmatur. Ergo in sermone sanctorum virtus est, in sermone autem forensi isto ac philosophico vanitas mundi. Virtutem autem esse in sermone

sanctorum etiam iste Propheta te doceat, qui ait: *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa* (**Psal. LXVII, 12**); hoc est, ut multa possint virtute Evangelium praedicare. Probatum est ergo quod in Evangelii praedicatione sit virtus: praedicatio autem Evangelii, sermo sanctorum est: ita dubium non residet, quin in sermone sancto sit virtus.

13. (**Vers. 83.**) Sequitur versus tertius: *Quoniam factus sum tamquam uter in gelicidio, justificationes tuas non sum oblitus*. Vox ista, vox justi est, qui mortificaverit suum corpus; recte enim uter dicitur justus, qui exspoliatus, non nudus inveniatur: uter namque de exuviis fit animantis mortui. Igitur et nos peccato moriamur, ut vivamus Deo. Repleti spiritus jucunditate, et suavitate laetitiae, erimus exuviae spirituales, carentes infirmitate corporea, et integro mentis sinu infusam nobis divinorum mysteriorum gratiam reservantes. De his utribus dicitur, quia vinum novum in utres novos mittunt (**Matth. IX, 17**), qui volunt utrumque servare, et corpus, et gratiam. Non effluat igitur tuus hic uter, non rimosus sit, non terreno inveterascit situ; ne vinum novum veteres utres rumpat, quo scindantur utres, fundatur gratia. Non iterum sole iniquitatis et nimia vi caloris arescant, sed ferventium viscerum cupiditates diversae nivali quodam frigore temperentur. Frigescat aestus libidinis, **1108** et quodam continentiae gelu, jejuniorumque restinctus, matutina oratione perfletur; quando sicut ros, ita super terram nostram Dei verba descendunt, sicut imber super gramen, et sicut nix super fenum. Nescit utrem bonum ista nix laedere, nix quae divini splendore fulget eloquii. Nix haec refrigerat, non adurit: fecundat sata, non internecat. Nix haec praeceptio continentiae est, quae calorem facit corporeum

frigere, et omnem naturae interioris restinguit ardorem. Et forte ideo cum resurrectionis suae demonstraret gloriam, vestimenta ejus erant candida sicut nix: ut non solum ipse alienus aestimaretur a contagione peccati, verum etiam quicumque resuscitatur, congelatis conjugii cupiditatibus, resurgere frigidus videretur. In resurrectione enim neque nubunt, neque uxores ducunt, sed erunt sicut angeli Dei in coelo. Boni ergo utres frigidi, hoc est, in gelicidio constricti pruinis, non libidinis calore resoluti.

14. Utrum autem corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamen etiam inde intellige, quod Adam et Eva ubi imaginem deposuere coelestis, quam ante portabant, imaginem terreni hominis induentes, tunicas dicti sunt vestiti esse pelliceas, corporales enim eos de spiritalibus fecerat culpa commissa (**Gen. III, 21**). Nec illud absurdum ad intelligendum, quod ita se dicat factum David sicut utrem in gelicidio; eo quod in asperitate licet positus glacialis, mortificaverit tamen corpus suum; ne sentiret hiemis illius asperitatem, quam Salvator dicit gravem futuram esse fugientibus (**Matth. XXIV, 20**). Sicut enim glaciem non sentit uter, quia pellis est animalis mortui; ita mortuus peccato Propheta frigus peccati sentire non poterat: vel certe quod non frangatur necessitatibus, nec resistat caro menti; sed mollior ductu, animae se inflectat imperiis, et in hoc mundi gelicidio non arescat: vel quia corpus afflictionis sumus, et mortem Domini Jesu semper in nostro corpore circumferre debemus. Hic est uter qui castigat corpus suum, non ut ille incrassatus et obesus populus, qui sedit manducare et bibere, et surrexerunt ludere (**Exod. XXXII, 6**). Hic est uter qui inebriat non vino, sed spiritu: in quo non botryo amaritudinis,

non draconum furor, non furor aspidum, sed poculum inebrians quam praeclarum est! In hoc ergo gloriatur David, quia factus est sicut uter in gelicidio, operationem peccati non sentiens.

15. Et bene peccatum gelicidio comparatur. Sicut enim gelicidium ad nullum usum utile est, ad nullam operationem; sic culpa nulli prodest usui, nulli operationi: et ideo sicut gelicidium declinanda est, ne noceat et adurat. Bonum ergo mihi fieri sicut utrem in gelicidio; ut possim non oblivisci justificationes Domini, ut earum liquore perfusus refrigeret omnis fervor internae cupiditatis. Non ergo vacuum, sed plenum hunc utrem esse oportet, plenum spiritus, plenum justificationum; ut peccata mea ipse confitear, ut luxuriam carnis meae comprimam; moriendum est enim mundo, ut vivamus Deo. Si autem vivamus carni, mors utique est carnis prudentia: vivere **1109** non possumus Deo; quia inimica est Deo carnalis ista sapientia, et vita saecularis.

16. (Vers. 84.) Sequitur versus quartus: *Quot sunt dies servi tui? Quando facies mihi de persequentibus me iudicium?* Potest sic accipi: *Quot sunt dies servi tui*, quasi dicat: Quanti sunt dies humani, quantum tempus, quantum spatium? Cur invidetur tam brevi vitae; ne tranquillo cursu istius saeculi perfruamur? Cur in brevi spatio tam multi persequentium nos laquei tenduntur? Adsit jam iudicium in quo poena est perfidorum, in quo persecutoribus digna impietatis suae pretia redduntur. Vel sic: Quousque insultare poterunt, quousque inquietare, qui nos diversis modis quaerunt affligere? Non serus erit terminus; etenim quasi Propheta celeritatem transcurrendae istius vitae non annorum, sed dierum aestimatione subducit, dicens: *Quot sunt*

dies servi tui? Et bene dies dixit; ut non solum moras annuas prophetica visione transcurreret: verum etiam splendidum sibi vitae hujus curriculum virtutum lumine declararet. Meritoque securus ait: *Quando facies mihi de persequentibus me iudicium?* Mihi, inquit, iudicium de persequentibus facies, non de me persequentibus iudicium dabis; quoniam non resurgunt impii in iudicio. Sed mihi, inquit, da iudicium; ut cum remuneras innocentiam, fidem provehis, misericordiam coronas, impii persecutores meritorum praemiis propheticorum judicentur.

17. Non absurdum etiam illud, ut quia breves dies et pauci sunt istius vitae, non diutius gratiam suam Dominus circa Prophetam suum differat: sed ipsi iudicium de persequentibus faciat. Nam hic quoque iudicium est de persecutoribus; siquidem qui non credit in Christo, jam iudicatus est. Iudicium autem hoc est, quod dedit servulis suis Dominus Jesus dicens: *Habebitis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici (Luc. X, 19).* Et verum iudicium, in quo torquetur inimicus, sicut ipse confessus est dicens: *Quid . . . venisti ante tempus torquere nos (Matth. VIII, 29)?*

18. Hoc ergo deposcit virtutum stabilitate fundatus Propheta, ut subjiciatur sibi non homo, sed ille qui locum sibi in homine vindicavit. Unde et Apostolus ipsum magis in hominis peccato putavit esse damnandum, ipsum subjiciendum, de quo ait: *Canterat Deus Satanam sub pedibus vestris cito (Rom. XVI, 20).* Ex hoc ergo persecutore iudicium sibi fieri gestit; ut fidei Propheticae vestigiis adversarius conteratur, et comminuat eum sub pedibus suis Propheta sicut pulverem: et in hac corporis sui militia constitutus, quamvis dies vitae

breves sint; triumphum tamen de adversario adipiscatur, quo reformati hominis in veterem gratiam, quem ante delictorum vinculis tenebat astrictum, et ferventis libidinis lassabat aestu, libertatem ingemiscat, potestatem sentiat. Subjectus est igitur adversarius secundum Dominisententiam. Etenim Dominus Jesus veniens in hunc mundum per Virginis partum subiecit animae nostrae omnes contrarias potestates; ut fide tua, verbotuo, conversatione tua, et operibus conterantur. **1110** Si ergo non conteris adversarium, tua culpa est, qui permissa non uteris potestate. In nobis est igitur, ut aut subjiciatur adversarius, aut resultet. Si enim actus noster displiceat, incipit adversarius superbire: si autem bonis inhaereamus operibus, exerceamus studia castitatis, justitiae, continentiae, calcamus serpentem, et scorpionem. Calcamus enim illum pedibus castitatis; conterimus et scorpionem, ne possit excutere: calcamus continentiae vestigiis, verecundiae, justitiaeque gressibus. Possumus ergo et in hac brevi vita triumphum de adversariis habere perpetuum.

19. (Vers. 85.) Sequitur versus quintus: *Narraverunt mihi injusti exercitationes, sed non sicut lex tua, Domine*. Bene optat iudicium sibi fieri de persequentibus, qui non solum opera justi impedire, verumetiam fidem superflua narratione subvertere conati sunt. Etenim quasi fabulae cujusdam naenias narratas sibi dicit ἀδολεχίας, hoc est, superfluas loquacitates. Narratores enim superflui, sicut hirundines, disputationis suavitatem nativae loquacitatis continuatione corrumpunt, ut Aristotelis sententia est.

20. Superflua igitur loquitur haereticus, qui non loquitur veritatem, non loquitur secundum legem. Qui autem fundatus in lege est, novit a veris falsa discernere; spiritalis eruditione

doctrinae, haeretica ab Evangelicis dogmata separare. Ideoque ne multi decipiantur, jubetur a Domino tacere peccator: *Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas (Ps. XLIX, 17)?* Conticescat igitur perfidia, quae tramitem veritatis tenere non novit, quae Dei praecepta non servat. Cur enim per os suum assumunt peccatores Evangelium veritatis, in quorum ore veritas non est? Omnia autem praecepta Dei veritas, Christus autem veritas. Non ergo est Christus in disputationibus perfidorum, qui dicit perfido: *Os tuum abundavit nequitia, et lingua tua concinnavit dolum (Ibid., 20);* lingua enim quae vult astruere mendacium, dolum utique nectit assertis. Sed hujusmodi fur est, et cum fure concurrens. Multi enim fures sunt, qui verbum Dei non ad utilitatem suam furantur et rapiunt, sed ad fraudem; et patrimonium quoddam coelestium Scripturarum in sua furta detorquent, adulterina sibi compendia colligentes, dolo magis quam veritate quaesita. Sed hi sunt qui miscent aquam vino, tamquam caupones pessimi, adulterantes sermonem Dei, et insincerum proferentes quidquid perfido et tamquam ebrio ore deprompterint; et ideo aliena loquuntur a lege. Unde eos bene Propheta refugit atque reprehendit: sciens quid praescripto legis acceperit.

21. (Vers. 86.) Recte ergo ait sequenti versiculo: *Omnia praecepta tua veritas: injuste persecuti sunt me, adjuva me.* Quasi bonus miles bella non refugit, nec conflictus quamvis gravium praeliorum bellator pavescit assuetus; sed fidelis et providus aspirare sibi divinitus orat auxilia, et pia devotionis fidelia sibi adjumenta deposcit. Ideoque non petit ut persecutiones quiescant; sed in persecutionibus se postulat adjuvari. Sciebat enim quod omnes 1111 qui volunt pie vivere

in Christo Jesu, persecutiones patiuntur. Mavult ergo persecutiones pati; ut pie vivere in Christo possit. Et bene non unam persecutionem, sed multas persecutiones dixit, nec expressit vocabula persequentium; quia multi persecutores, non solum quos videmus, sed etiam quos non videmus. Persequuntur nequitiae spiritales, persequitur haereticus, Judaeus, gentilis. Omnes ergo sub persecutoribus, qui volunt pie vivere; quia ubi multi persecutores, nullum a persecutoribus vacat tempus pie vivere gestienti. Et fortasse cum persecutiones non patimur, tamquam condemnati habemur; quia nequaquam pie vivere velimus in Christo. Nam utique cum sit definita sententia, quod *Omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persecutiones patiuntur* (**II Tim. III, 12**), videtur is qui persecutiones non patitur, abdicatus, quod non sit piae intentionis in Christo; devotionem etenim fidei praelia persequuntur. Si desint certamina, vereor ne deesse videatur, qui certare desideret. *Omnia, inquit, praecepta tua veritas* (**Joan. XV, 20**). Quae praecepta nisi illa: *Si me persecuti sunt, et vos persequuntur?* Haec praecepta David, anterior licet Incarnationis sacramento, jam tamen audiebat in spiritu: et quasi Christi discipulus non subtrahebat se passionibus, sed certaminibus offerebat: sciebat hoc sibi ad gloriam fructuosum, hoc ad custodiam salutis tutum, ut frequentibus exercitiis justae pietas confirmaretur. Cito enim fides inexercitata languescit, et crebris otiosa tentatur incommodis. Remissas excubias callidus, insidiator irrumpit: assuetum autem bello virum externa fraus instruit, et ad gloriosae provehit palmam victoriae. Pax ergo fidei corruptelae materia est.

22. Quam pulchre nobis persecutionis processere tempora. Intentus erat sicut mendicus intimae ad Deum mentis affectus: illi adhaerebat, nec ullas cogitationes obstrepentes sibi precantis animus sentiebat: totis visceribus fundebatur oratio, et quidam miscebatur sermo cum Domino; quotidiana meditatio habebat jam contemptum periculi, et usum calcandae mortis receperat. Quod amisimus exercitium tentant otia, quos bella non fregerant. Periculosa igitur et pacis otia. In pace plures persecutiones esse coeperunt. Nullus erat tempore persecutionis adulator, qui callida mentem adulatione tentaret. Non vacabat animo corporis delectatione dissolvi, et hujusmodi quae secundis rebus excitari solent, admittere passiones. Ideo Apostoli cum caederentur, includerentur, exsultabant quod illis injuriis aeternae gloriae meritum lucrabantur, qui digni fuerant pro Christi nomine injurias sustinere (**Act. V, 41**). Non illis erat cura de patrimonio, studium de potestatibus et honoribus, non de praelatione, quae etiam justos exagitare consuevit; sed ille se praeferrī putabat, qui esset pluribus verberibus flagellatus.

23. Merito ergo David occasiones expetit triumphandi, et certandi copiam pro devotionis eruditione non metuit, qui noverat persecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. **1112** Non enim dixit: Quia persecutiones patior, adjuva me; sed: *Injuste, inquit, persecuti sunt me, adjuva me*. Potest enim quis et persecutiones pati, sed non injuste; quia est etiam justa persecutio, si oderimus obscenos, si infestissimi injustis, si iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceant, si avarum fraudis suae compendiis exuamus, si exsecremur insolentiam superbiorum. Qui autem pro fide, pro

justitia, pro castitate persecutionem patitur, bene is dicit: *Injuste persecuti sunt me, adjuva me.*

24. (Vers. 87.) Sequitur versus septimus: *Paulominus consummaverunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.* Non superfluo divinum quaesivit auxilium, qui sciebat sibi adversus fortes esse certamen, pluraque sibi praelia praeparata dimicaturum nunc adversus nequitias spiritales, quae sunt in coelestibus, nunc adversus calorem sanguinis, et innumeras corporis hujus illecebras, quarum nexu vario et diuturna colluctatione lassatus pudendo corruisset certamine; nisi fidei se radice tenuisset. Discamus cavere quem gerimus, hic nobis hostis domesticus, hic inimicus gravis est nostri ipsius usus corporis. Inflammatum vino, ardet libidine, decore mulieris occursantis accenditur, spe alitur, desperatione uritur, illecebris exurit, non evaporat effectum, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, lascivia dissolvitur, labore afficitur, sollicitudine fatigatur, passione conteritur. Miraris si inter tot adversarias passionum vices se etiam justus tenere vix possit, cum impares simus etiam singularum certamini? Quem vel sola libido non vindicet, quem non subjuget avaritia, quem formido non quatiat, quem luxuria non enervet, quem lascivia non emolliat, quem non supplantet ebrietas?

25. Quasi conscius igitur carnalis infirmitatis, et explorator persecutionis hostilis, dicit: *Paulominus consummaverunt me in terra.* In hac utique terra, in qua Adam primus corruit, et pudenda prolapsione dejectus, totius gressum futurae posteritatis inflexit (**Gen. III, 17**). In hac terra, in qua Cain munera fraterna dolens suis esse praelata, ruina est stratus invidiae. Denique vox fraterni sanguinis clamavit

a terra (**Gen. IV, 10**). In hac terra Noe sanctus quem totius orbis diluvia in tantis procellis et fluctibus pervigilem probaverunt, ubi tamen otioso curas laxavit corpore, somnum ebrietatis offendit, contumeliam paternae pietatis incurrit (**Gen. IX, 21 et 22**), docens periculosa otia securae esse virtuti. In hac terra Lot reverendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodomitanae plebis decoloravit impuritas, non flamma Sodomae ardentis involvit, veniabilis quidem ignorantiae, pudendae tamen commixtionis non evasit incestum (**Gen. XIX, 32 et seq.**). Uritur iste flammis mulierum, quem sulphurea flamma non ussit.

26. In hac terra etiam David propemodum consummatum se esse dixit. Siquidem pene motos pedes suos et gressus suos paulominus sensit effusos: quia divitias saeculares et successus corporalium prosperorum loco beatitudinis aestimavit peccatoribus abundare. Propter quod etiam flagellatus est; sed flagella justo remedia salutis sunt. **1113** *Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit* (**Heb. XII, 6**). Unde etiam David conversus ad Domini charitatem, atque in ejus eruditus praeceptis, non ignorans quod caducis caduca fortuito quodam deferantur eventu, et quia non divitiarum abundantia, sed virtutum gratia vitae probabilis merita pensantur, dilexit magis quam dereliquit mandata Dei, quibus solis potuit ingruentes nequitias spiritales, et insurgentes hujus corporis appetitus in hac tam fragilis naturae infirmitate superare. Magna igitur virtus, quae sub tantis persecutionibus constituta, et pene oppressa; tamen suum non est oblita praesidium, nec mandata Domini dereliquit.

27. (**Vers. 88.**) Ideo quia solum sibi Deum profuisse cognovit, preces ad Dominum dirigens, ait versu sequenti: *Secundum misericordiam tuam vivifica me: et custodiam testimonia oris tui* (**Sup. v. 17**). Quam vivificationem sui postulet, supra diximus; quia non id precatus est quod habebat, sed quod desiderabat, id est, ut viveret in aeternum, intelligens vitae beatitudinem in hoc fluctuanti et infido nobis corpore esse non posse, cujus imbecillitas propositum animae derelinquat. Opus est ergo misericordia Dei, ut continua et perpetua sit in hoc corpore vivificatio; ut quotidie justus Deo vivat, peccatoque moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo vivens, et custodia praeceptorum coelestium perseverans, quam utique ille custodit, qui vivificatur a Domino.

28. Denique vivificari se ante poscit a Domino, et postea custodiam testimoniorum coelestium pollicetur; non enim communis haec vita custodit coeleste mandatum, sed illa quae munere fulcitur aeterno per operationem gratiae spiritalis. Possumus etiam sic intelligere: quia jam Propheta quae erant Legis agnoverat, optat adventus Dominici misericordiam, ut accipiat praecepta, quibus Lex adimpleatur; ut non solum adulterium sciret esse vitandum, sed etiam concupiscentiam adulterii declinandam. Os enim Patris Jesus Dominus locutus est in Evangelio, eum qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, in corde suo adulterium perpetrasse (**Matth. V, 28**). Quantum Evangelio profecerunt studia castitatis, quo non solum turpioris facti, sed etiam studii degeneris ablegatur opprobrium!

29. Qui sunt autem de quibus dicit quod paulominus consummaverunt eum in terra, nisi persecutores? De quorum

uno ait Dominus Jesus: *Ite, dicite vulpi illi (Luc. XIII, 32)*, hoc est, de Herode. Et alibi cum se fraudulenter interrogari adverteret, dixit: *Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos ubi requiescant (Matth. VIII, 20)*; eo quod fraudulenter in terrestrium passionum quibusdam latibulis demorentur. Unde etiam Samson binas vulpes sibi nexuit, ad quarum caudas alligavit faces, et dimisit eas per messes Allophylorum (**Judic. XV, 4 et 5**); per hanc figuram significans quod improbi ac fraudulentum homines, et maxime haeretici, liberam linguam habeant ad latrandum, sed exitus impeditos: aut litigiosa principia, finem vero fraudis suae incendio deputatum. Ideoque et trecentas vulpes dimisit, eo quod perfidi **1114** crucis quidem se praedicatione commendare desiderant, sed mysterium ejus tenere non possunt, qui hac praedicatione composita et falsa atque simulata urere magis fructus conantur alienos; cum utique vera crux Domini non exurat aliena merita, sed fecundet. Meritoque scriptum est in Canticis canticorum: *Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas; ut vineae nostrae floreant (Cant. II, 15)*. Quo ostenditur, quod vel Dominus Jesus, vel Ecclesia, fraudulentorum dolos a vineis suis exterminandos esse praecipiant; ne pusillulis vineis noceant, quia adultis jam vitibus nocere non possunt. Haereticus enim imperfectum tentare potest, non potest supplantare perfectum.

SERMO DUODECIMUS. *Lamed.*

1. *Lamed* littera duodecima incipit, cujus interpretatio, *cor*, vel ut alia interpretatio habet, *servo*. Unde videtur admonere, vel prudenter haec intelligenda, vel sollicite servanda praecepta. Nam hoc primus statim versiculus admonet. Cor etenim sibi mundum creari in superioribus hic Propheta, ut legimus (**Psal. L, 12**), postulavit. Cor sibi prudens dari oravit a Domino filius hujus Salomon. Qui ergo habet cor mundum, qui habet cor prudens, ipse intelligit seriem subditorum versuum, atque virtutem (**III Reg. IX, 9**). Unde et alibi invenimus cor solum, id est, vel singulare, vel quod nulla illecebra hujus saeculi impediat, et carnis possit interturbare sapientia. Qui autem habet cor, servat mandata Dei: quemadmodum legisti de Maria, quae conservabat omnia Domini Salvatoris in corde suo vel dicta, vel gesta (**Luc. II, 51**).

2. Circumcidamus ergo cor nostrum: nihil corporeum, nihil vile quaeramus: vile autem omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil saeculare, nihil corporeum, nihil leve atque mutabile in eloquiis constituamus coelestibus. *Eloquia enim Domini, eloquia casta* (**Psal. XI, 7**); ut his mysteriorum coelestium immaculata et pudica sinceritas spiritali interpretatione resplendeat. Non adulterina quadam opinione misceamus terrena divinis, et illud inviolabile sacramentum propheticae visionis, aut perennis oraculi naturae nostrae aestimatione violemus. Ideo enim addidit: *Argentum igne examinatum, purgatum terrae, probatum septuplum* (**Ibid.**); ut tamquam boni nummularii spiritu examinemus prophetici sermonis argentum, secernentes Domini pecuniam, atque ab omni labe terrena salutaris fontis infusione purgantes; ut Christo digna sentire

videamur, qui ait: *Nolite thesaurizare vobis in terra, ubi aerugo et tinea exterminant sed thesaurizate vobis in coelo* (**Matth. VI, 19 et 20**).

3. Thesaurus tuus est fides, pietas, misericordia: thesaurus tuus Christus est. Noli eum aestimare de terris, hoc est, de creaturis; quia Dominus totius creaturae est. *Maledictus*, inquit, *homo qui spem habet in homine* (**Jerem. XVII, 5**): sed mihi salus per hominem venit. Vide tamen quid Scriptura vetus dixerit: *Et homo est, et quis cognoscet eum* (**Ibid., 9**)? Ille igitur homo non humana mihi, sed divina potestate **1115** omnia peccata donavit, Deus in corpore Dominus Jesus, mundum reconcilians sibi, quem redimebat a culpa.

4. Thesaurus noster pretiosus intellectus est. Si terrenus intellectus fuerit, si fragilis, haeretica eum tinea, et impietatis aerugo consumet. Levemus ergo et erigamus sensus nostros, nec impossibile judicemus, ut haec humani corporis infirmitas ad cognitionem mysteriorum coelestium provehatur; cum jam ad nos Dominus Jesus, in quo absconditi erant scientiae sapientiaeque thesauri, divina sua miseratione descenderit; ut clausa reseraret, aperiret latentia, revelaret occulta. Veni ergo, Domine Jesu, aperi nobis et istius prophetici sermonis januam; multis enim clausa est, etsi prima specie aperta videatur.

5. (**Vers. 89.**) *In aeternum*, inquit, *Domine, permanet verbum tuum in coelo*. Vides etiam in te permanere debere, quod etiam in coelo permanet ac perseverat. Serva ergo verbum Dei, et serva in corde tuo, et ita serva, ne obliviscaris. Serva legem Domini, et meditare; ne justificationes Domini de tuo corde

labantur. Docet te litterae interpretatio, ut serves diligenter. Docet te Propheta in subditis, dicens: *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan periissem in humilitate mea. In aeternum non obliviscar justificationum tuarum* (**Inf. v. 92 et 93**). Legis ergo meditatio facit, ut tempora tribulationis, tempora quibus humiliamur aliquibus adversis, sustinere et tolerare possimus; ut neque humiliato nimis, neque dejecto frangamur affectu. Denique Dominus non frangi nos humilitate usque ad desperationem vult, sed usque ad correptionem.

6. Unde et Hieremias propheta sub hac littera in Threnis ait: *Ut humiliaret sub pedibus omnes vinctos terrae, et declinaret iudicium viri contra faciem Altissimi, ad condemnandum hominem, cum iudicatur, Dominus non dixit* (**Thren. III, 34 et seq.**). Et infra: *De ore Altissimi non exhibunt mala* (**Ibid., 38**). Humilitas ergo quae a Domino est, plena iustitiae, plena est aequitatis; quia non exeunt mala de ore Domini. Denique qui humiliabatur a Domino, dicebat: *Humiliatus sum, et salvum me fecit* (**Psal. CXIV, 6**).

7. Ergo sicut prudenter considerandum est, quando humilitas a Domino sit causa probationis, quando etiam ipsa ab homine inferendae humilitatis impressio, quae tamen ipsa solet patientia et magnanimitate tolerari: ita etiam sapienter considerandum quid sit, in aeternum in coelo verbum Domini permanere: vel sicut aliqui codices habent, *in saeculum*, quia Graecus εἰς τὸν αἰῶνα posuit, quod diverse interpretati sunt translatores: alii *in aeternum*, alii *in saeculum*. *In saeculum* ergo permanet, Domine, verbum tuum in coelo. Et quomodo ipse dixisti: *Coelum et terra transibunt: verba autem mea non praeteribunt* (**Matth. XXIV, 35**)? In

saeculum permanet verbum, non ultra saeculum et saecula; saecula enim temporis sunt. Coelum ergo et terra, id est, istius mundi opera praeteribunt, et tempora permanebunt. Alius qui spiritalis est, et dijudicat **1116** verba legis: *In aeternum*, inquit, *Domine, permanet verbum tuum in coelo*. Aeternitas enim verbi manentis opinionem verbi praetereuntis excludit. Quomodo autem permanet verbum in coelo, si ipsum coelum praeterit? Et quomodo possunt stare culmina, si cedant fundamenta? Aut quomodo potest permanere habitator in habitatione sua, nisi et habitatio perseveret? Sed forte illud occurrat, quia scriptum est: *Erit coelum novum (Esai. LXV, 17)*. Verum nec sic absolubile; quia nec in hoc potest permanere quod praeterit, nec illud potest dici mansisse, quod coeperit. Tinea intellectum tuum scindet, si putes verbum sicut coelum, vel incipere, vel praeterire.

8. Unde si virtutem prophetici sensus cognoscere volumus, primum in his quae visibilia et sensibilia sunt ethicum consideremus; ut ex eo quae sunt intelligibilia manifestemus. Si verbum Dei in coelo permanet, imitemur coelum ubi permanet verbum, permanet ordo solemnis coelestium statutorum, et beneficiorum Domini crebrae vices solemnibus muneribus perseverant. Supernis nempe vel pluviis, vel calore, vel fotu aeris hujus infunditur terris atque alitur larga fecunditas. Coelo annus labitur per dies, ac menses, et tempora autumnii atque hiemis, veris quoque et purae digestus aestatis. De coelo vitae tuae imaginem cape. Etiam quando non germinas fructum, sere tamen semen ad fructum. Sunt semina quae de coelo sunt, et seruntur in terris. Est etiam superna vindemia; unde ait Propheta: *Serite vobis ad*

justitiam, vindemiate ad fructum (Ose. X, 12). Et quando non florent opera tua, fove tamen semina tua, ne lasciviendo luxurient. Quod luxuriat in flore sermonis, tenuatur et hebetatur in fructu. Fructus ipsos usque ad maturitatem decoque.

9. Imitatores etiam ipsius coelestis simus elementi: non semper sole fervet ardenti, frequenter nubibus textitur, pluviis vehementibus inhorrescit, jactis nivibus tegit terram. Non ergo sit in te quoque diuturna lascivia, succedant moesta senilium curarum tempora, et tamquam incana maturitas agrum hunc tui corporis reprimat. Utilior saepe tristitia est, quae comitem solet habere gravitatem. Numquid ulla in ipso est sole praevaricatio? Nonne quotidianos cursus suos servat? Numquid continuos novit luna defectus, et commissi munus deserit ministerii? Iisdem nempe vicibus annus redit, eodem statu reparantur tempora, iisdem obsequiis reformantur. Sol diem illuminat, tempora statuta custodiens. Fulget splendoribus luna nocturnis, et lux ejus in tenebris micat. Stellarum nitentium rutilat globus, solemnique statione et conversione ac demutatione funguntur. Lex una diversis, constitutorum semel vices cursuum custodire, nec fines transire praescriptos. Manet ipsa immutabilis demutatio, et conversio vertere ordinem suum nescit. Una omnium obedientia, discretis muneribus indiscretam praescriptae constitutionis tenere concordiam.

1117 10. In coelo ergo permanet Verbum quia satanas de coelo cecidit: non habebat in coelo locum, propterea cecidit. Quo cecidit nisi in terras? Ideo hic adulteria, homicidia, ebrietates abundare coeperunt. Inde exclusus acrior ad nos venit, et tentationes solito asperiores tamquam iratus exercet.

In coelo igitur permanet Verbum; quia inde dejectus est diabolus: in terra non permanet; quia huc totus advenit. Et vide utrum hic permanere Verbum possit in nobis, ubi tantos laqueos diabolus aspersit, qui dum esset in coelo, nec ibi Verbum poterat permanere. Denique quia et ipse Verbum non tenuit, cecidit e coelo.

11. In coelo ergo Verbum permanet, et quod secundum Verbi dispositionem regitur et gubernatur. Sed quia et ipsum coelum praeterit, ideo non dixit in saecula permanere, sed *in saeculum*: quamquam praetereat, ut fiat novum coelum, et nova terra, novum testamentum; ut facie ad faciem gloriam Domini videre possimus.

12. Verumtamen quia et in coelo fuit vitiis locus (nam utique non cecidisset inde adversarius, nisi in criminibus deprehensus, nam et stultus sicut luna mutatur, et coelum ipsum tenebris obducitur) videtur utique non de elemento dictum, sed de Virtutibus Potestatibusque coelestibus. Sunt enim sanctae Virtutes in coelo, in quibus nihil lubricum atque terrenum sit. Sunt etiam in terris coeli, qui enarrant gloriam Dei. Qui sunt isti coeli? Audi dicentem: *Sicut portavimus imaginem illius terreni, portemus et imaginem hujus coelestis (I Cor. XV, 49)*. Isti igitur sunt coeli, qui etiam in terris positi audent dicere: *Nostra autem conversatio in coelis est (Philip. III, 20)*. Isti sunt coeli, in quibus fides, gravitas, continentia, doctrina, vita coelestis est. Nam quemadmodum terra dictus est, qui lapsus ex illa praevaricatione coelestis gratiae, et in haec terrena vitia dejectus, praevaricationis suae se vinculis ligavit: ita e contrario coelum dicitur, qui vitam angelorum custodia integritatis exercet, et corpus suum continenti sobrietate moderatur, mentem quoque suam miti

tranquillitate componit, pecuniam pauperibus misericordiae liberalitate dispensat. Est ergo et in terris coelum, in quo possunt virtutes esse coelestes. *Coelum mihi thronus* (**Esai. LXVI, 1**), ego magis iusti affectum quam elementum intelligo. Illum puto coelum, ad cuius animam venit Christus, et pulsatur janua, et si aperuerit, ingreditur. Nec solus ingreditur; sed etiam cum Patre, sicut ipse ait: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (**Joan. XIV, 23**).

13. Vides igitur quod Verbum Deus et otiosum provocat, et dormientem excitat. Qui enim venit, et janua pulsatur, vult semper intrare. Sed in nobis est quod non semper ingreditur, non semper manet. Pateat advenienti janua tua, aperi animam tuam, expande gremium mentis tuae; ut videat divitias simplicitatis, thesauros pacis, suavitatem gratiae. Dilata cor tuum, occurre soli lucis aeternae, quae illuminat omnem hominem. Et illud quidem verum lumen omnibus lucet: sed si quis fenestras suas clausit, aeterno lumine se ipse fraudabit. Excluditur ergo et Christus, si tu mentis tuae janua claudas: etsi possit intrare, non vult tamen importunus irruere, non vult invitos cogere. Ortus ex virgine processit ex alvo, universa totius orbis irradians, ut luceret omnibus. **1118** Capiunt, qui desiderant fulgoris perpetui claritatem, quam nox nulla interpolat. Soli enim huic quem quotidie cernimus, nox tenebrosa succedit; sol autem iustitiae numquam occidit, quia sapientiae non succedit malitia.

14. Beatus ergo ille, cuius pulsatur janua Christus. Janua nostra fides est, quae totam domum, si fuerit robusta communit. Per istam janua Christus ingreditur. Unde et Ecclesia dicit in Canticis: *Vox fratris mei pulsatur ad janua* (**Cant. V, 2**). Audi pulsanter, audi introire

cupientem: *Aperi mihi, soror mea Sponsa, columba mea, perfecta mea, quia caput meum repletum est rore, et crines mei guttis noctis (Ibid.)*. Considera quando maxime pulsat januam tuam Deus Verbum, cum repletum est caput ejus rore nocturno. In tribulatione etenim et tentationibus positos visitare dignatur; ne quis forte succumbat victus aerumnis. Repletur ergo caput ejus rore, vel guttis, quando corpus ejus laborat. Tunc ergo vigilandum; ne cum Sponsus venerit, recedat exclusus. Si enim dormias, et cor tuum non vigilet, discedit antequam pulset: si cor tuum vigilet, pulsat, et aperiri sibi januam poscit. Habemus ergo animae nostrae januam, habemus et portas de quibus dictum est: *Tollite portas principes vestras, et elevamini portae aeternales, et introibit rex gloriae (Psal. XXIII, 7)*. Est ergo et coelum in his, in quibus portae sunt aeternales. Si has fidei tuae portas velis attollere, intrabit ad te rex gloriae, triumphum portans propriae passionis. Habet etiam justitia portas. Nam etiam de his legimus scriptum, dicente Domino Jesu per Prophetam suum: *Aperite mihi portas justitiae (Ps. CXVII, 19)*. Et infra ait propheta David: *Lauda, Hierusalem, Dominum: lauda Deum tuum, Sion; quoniam confortavit seras portarum tuarum (Ps. CXLVII, 12 et 13)*.

15. Est ergo anima quae habet januam, est quae habet portas. Ad hanc januam venit Christus et pulsat, pulsat et portas. Aperi ergo illi: vult introire, vult Sponsam invenire vigilantem. Noli bono amatori facere moras, cito recedit: et tu somno corporis tui videris exclusisse pulsantem. Excludis enim eum, cum desidiosus es, cum piger, cum somnolentus, his repagulis Christus excluditur; etsi castus, etsi sobrius sis,

cave ne negligens sis. Majorem Christo facit injuriam, qui advenientem repellit.

16. Nonnunquam etiam, si moraris, mittit manum suam per fenestram, sicut ait Sponsa: *Frater meus misit manum suam de prospectu, et venter meus conturbatus est super eum. Exsurrexi ego aperire fratri meo. Manus meae distillaverunt myrrham: digiti mei myrrha pleni* (**Cant. V, 4 et 5**). Primum ergo tamquam a prospectu mittit manum suam, quando Deus esse operibus aestimatur. Unde ait: *Si mihi non creditis, vel operibus credite* (**Joan. X, 38**). Deinde augetur amor, et intimis visceribus conceptus inolescitur. Inde intelligibili utero, in quo est receptaculum verbi, seminibus ejus infusis, plenitudinem ejus corporaliter inhabitantem haurire anima nostra desiderat. Non enim turbatur uterus feminarum, nisi quae fuerint alvo graves.

17. Surgit igitur anima, ut aperiat Dei Verbo, sed dum se expandit atque aperit; ut opera mundi hujus verbi receptione mortificet, sicut ille qui ait: *Mortificationem Domini Jesu in corpore nostro circumferimus* (**II Cor. IV, 10**). Ergo dum aperit, transivit Sponsus. **1119** Vult enim semper quaeri, frequentius inveniri, et si clausam invenerit januam, pulsatur, et si per moram fuerit exclusus, recedit. Sed cito redit, et iterum pulsatur; ut vel postea sponsam inveniat praeparatam. Potest quidem et sic accipi: *Frater meus transivit* (**Cant. V, 6**), sicut legimus, quod penetravit dilectae intima medullarum, et quemadmodum ad Mariam dictum est: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius; ut revelentur multorum cordium cogitationes* (**Luc. II, 35**). Denique addidit Sponsa animam suam exisse in verbo ejus, quod fit quando anima peregrinatur a corpore, et Deo praesens est (**Cant. V, 6**).

18. Explanavimus igitur, ut potuimus, quid esset: *In aeternum, Domine, permanet verbum tuum in coelo*. Possumus tamen et sic intelligere, quia in coelo magis permanet in aeternum, ubi Angeli et Archangeli, Cherubim et Seraphim; quoniam homines quamvis sancti sunt, tamen affectus eorum saepe mutatur. Nunc gaudemus, continuo moeremus, irascimur, ingemiscimus. In ipsa poenitentia non vult nos satis constringi Apostolus, ne tristitia absorbeamur (**II Cor. II, 7**). Ubi ergo iracundia, ubi tristitia gravis, non permanet ibi Verbum. Denique de solo Domino Jesu dictum est a Joanne quia *Vidit Spiritum sanctum descendentem de coelo sicut columbam, et manentem super eum* (**Marc. I, 10**). Nam et prophetae non semper prophetabant, sed cum infunderet his gratiam Spiritus prophetandi. Denique nec David praescivit quid annuntiaret Nathan missus a Domino, et utique inferior Nathan propheta cognovit quod David praestantior nesciebat (**II Reg. XXII, 5 et seq.**). Et alius dixit propheta: *Celavit me Dominus* (**IV Reg. IV, 27**). Unde et plerique accipiunt in coelo permanere Dei Verbum, in Potestatibus coelestibus, in quibus non sunt affectuum varietates. Aliqui autem de ipsa accipiunt Trinitate, quae sola immutabilis sit; et ideo in coelo permanet Verbum, id est, in Patre, quia Verbum dixit: *Ego in Patre, et Pater in me* (**Joan. XIV, 10**).

19. (**Vers. 90.**) *In generationem et generationem veritas tua*. Multi sunt qui dicuntur dii, sed non sunt. Ergo in gentibus mendacium est; in Ecclesia veritas. Hanc tamen veritatem habuit primo Synagoga, quae habebat eloquia Dei; est enim veritas et in veteri Testamento, quae fuit ante in populo Judaeorum. *Notus enim in Judaea Deus* (**Ps. LXXV, 1**). Deus

autem veritas est, ergo in Judaea veritas. Fuit igitur veritas in patribus, Moyse, et Jesu Nave, in Samuel, in David. Elia, Elisaeo, et in illis septem millibus virorum qui non curvaverunt genua Baal. Sed quia posterior soboles Judaeorum a patrum moribus deviavit, recessit ab illis veritas, et ad Ecclesiam venit. Recessit enim ab illis, quando dixerunt de Domino Jesu: *Tolle, tolle, crucifige eum* (**Joan. XIX, 15**); tradiderunt enim veritatem, et elegerunt iniquitatem. Omnes ergo aliae generationes veritatis exsortes, omnium haereticorum generationes non tenent veritatem: sola Ecclesia veritatem pio affectu possidet; quia generatio Judaeorum, quae ante eam possidebat, amisit. Populus ergo Judaeorum prior fidei generatio, et ideo infantior et infirmior, qui lubrico adolescentiae stare non **1120** potuit; populus autem Christianus fidei secunda generatio; ideo robustior, et venerabili maturior senectute. Illa generatio Legis, haec gratiae. Unde et alibi ait: *In generationem et generationem annuntiabunt veritatem tuam* (**Psal. LXXXVIII, 2**).

20. Sequitur versus tertius: *Fundasti terram, et permanet. Dispositione tua permanet dies*. Quomodo fundaverit Deus terram Scriptura nos docuit, dicente Propheta: *Deus sapientia fundavit terram, paravit autem coelos in intellectu* (**Prov. III, 19**). Terra ergo tamquam fundamentum est, in qua consistimus; licet ipsam in hemicyclo coeli esse, et is qui foris est sermo concelebrat, et Scriptura significare videatur, dicente Job: *Suspendens terram in nihilo* (**Job. XXVI, 7**). Includitur ergo orbe coelesti; et ideo sol noctibus non videtur, quia gyrando inferiore invenitur orbis parte coelestis. Sed non est cura sanctis axem coeli, et elementorum spatia philosophico more, numerosque describere (quid enim hoc

prodest saluti) quia sancti spiritualibus semper intendunt, et vitae aeternae profutura vel cognoscere gestiunt, vel docere.

21. Denique hunc locum pulchre nobis aperuit Ecclesiastes spiritalem esse, non materiale, dicens: *Quae abundantia homini in omni labore suo quo laborat sub sole? Generatio vadit, et generatio venit, et terra stat in saeculum (Eccle. I, 3 et 4)*; hoc est, quae abundantia spiritali homini laboranti sub sole justitiae? Et subiecit: *Generatio vadit, et generatio venit. Vadit generatio, quia divites egerunt et esurierunt (Psal. XXXIII, 11)*. Qui ante abundabant gratia, postea tamen propter perfidiam suam egere coeperunt. Qui autem pauperes erant populi nationum, jam per fidem Christi satiantur et abundant, sicut scriptum est: *Edent pauperes, et saturabuntur (Ps. XXI, 27)*. Audierunt enim dicentem: *Abundantes . . . in omni verbo (I Cor. I, 5)*, non in pecuniis utique, non in auro et argento, sed *in omni verbo, inquit, et cognitione (Ibid.)*. Et alibi ait: *In divitiis simplicitatis (II Cor. VIII, 2)*. Hae divitiae sunt salubres; nam copiae saeculares salutem afferre non possunt. Qui autem habuerit abundantiam spiritalem, hujus terra fructifera stat in saeculum, bene fundata radice virtutum, vel anima bonos utique germinans fructus, vel caro nullis cupiditatibus mobilis ad prolapsionem.

22. Hanc terram circuit sol justitiae salutaris, de quo scriptum est: *Et oritur sol, et occidit, et in locum suum trahit. Ipse oriens illuc vadit ad austrum, et gyrat ad aquilonem: gyrando gyrat Spiritus, et in gyros ejus convertitur Spiritus (Eccl. I, 5 et 6)*. Oritur sol justis, occidit autem injustis: oritur tranquillitati piaie mentis, occidit iracundiae. Unde ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. IV, 26)*. Hinc

potest colligi quia iisdem oriatur et occidat, quorum et vitia sepeliat, et illuminet gratiam. Mortuus est enim peccato, ut Deo viveret; hoc est, peccato sumus in illo mortui, ut Deo in perpetuum viveremus. Vide ipsum mysterium praenuntiatum. *Et oritur, inquit, sol, et occidit, et in locum suum trahit.* Hoc est quod ait Dominus: *Cum exaltatus fuero omnia traham ad me ipsum* (**Joan. XII, 32**). Traxit enim ad se omnium studia, ut vel peccata nostra crucifigeret, vel bonum **1121** ingenium ad justitiam provocaret. Adverte quemadmodum trahat ad se: *Pater volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum* (**Joan. XVII, 24**). Et ad latronem ait: *Hodie mecum eris in paradiso* (**Luc. XXIII, 43**). Adverte quomodo omnia trahat. Exaltatus est cruce, et totus credidit mundus.

23. *Ipse oriens, inquit, vadit ad austrum, et gyrat ad aquilonem.* Ille utique oriens, qui ait: *Oriens nomen est mihi* (**Zach. VI, 12**): qui semper oritur piis, numquam occidit. Ipse oriens populo Hebraeorum ad austrum ivit, ad molliorem populum, luxuria magis ferventis corporis lubricum, quam impietatis immanitate praedurum: aut certe ad nobiliorem plebem, quae erat genus electum, vindicans sibi patriarcharum prosapiam. Sed quia perseverabat in vitiis, nec emendabat errorem: ideo sol justitiae gyrauit ad gentes, quae ante eloquiis coelestibus defraudatae, immanes et ignobiles habebantur; aquilo enim gravis ventus, ut populus nationum. Sed qui erant graves ante perfidia, nunc super aquilas leviores facti sunt fide, atque pietate, posteaquam venit qui diceret: *Ab aquilone adduc* (**Esai. XLIII, 6**). Et in Evangelio: *Venient ab Oriente et Occidente, et ab Aquilone, et Austro, et recumbent cum Abraham in regno Dei* (**Luc. XIII, 29**). Et ecce sunt novissimi, qui erant primi: et sunt primi, qui erant

novissimi (**Matth. XX, 16**). Denique et ipse Psalmista ait: *Mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni* (**Psal. XLVII, 3**); hoc est, qui erant aquilonis latus, populus factus est Regis aeterni, qui solus est magnus Dominus.

24. Sed forte dicas: Quomodo in Canticis est: *Exsurge, aquilo; et veni, auster* (**Cant. IV, 16**). Plerique enim accipiunt quasi projiciatur aquilo, et invitetur auster. Quod si ita accipiunt: exturbatur ab Ecclesia perfidiae glacialis asperitas: *Ne fiat fuga nostra hieme, vel sabbato* (**Matth. XXIV, 20**), et invitatur australis verna temperies. Aut certe: *Exsurge, aquilo*, hoc est, *surge, qui dormis, et exsurge a mortuis* (**Ephes. V, 14**). Populus nationum, qui diu ante dormisti, evigila aliquando, et illucescet tibi Christus. Postremo omnes invitantur ad Ecclesiam, et Synagogae populus, et gentilium: sed prius Synagogae; quia priores ex Judaeis apostoli crediderunt, per ipsos postea nationum populi congregati sunt.

25. Vide ergo venientem solem nostrum ad austrum, postea gyrantem ad aquilonem. *Hierusalem, Hierusalem* (venit utique ad eam, quam etiam vocare dignatus est; sed haec Hierusalem terrena est, quae occidit prophetas, hoc est, Synagoga Judaeorum), *quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina pullos suos, et noluisti! Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta* (**Matth. XXIII, 37 et 38**). Gyrauit igitur se ad gentes: gyrando autem gyravit Spiritus Dei, et in gyro suo conversus est; ut fieret Deus omnia, et in omnibus. Ideo sanctus coelum dicitur, quia vicinior eum claritas solis semper illustrat. Habet splendorem suum domesticum; ut tenebras noctis non sentiat. Ideo Ecclesia et coelum dicitur, et mundus, quod habeat sanctos

angelis et archangelis comparandos, habeat etiam plerosque terrenos. Dicitur et orbis terrarum, qui est fundatus super maria, et super flumina praeparatus. Denique quasi orbis terrarum dicit Ecclesia: **1122** *Nolite aspicere me, quoniam fusca sum; quia non respexit me sol (Cant. I, 5)*; eo quod velut pruinis hiemalibus, geluque constrictam gentilis erroris congregationem gentium Sol justitiae diu indignam aestimaverit, quam serena vultus sui luce lustraret. Nonne tibi videbatur hiberni rigor temporis, quando notus erat in Iudaea tantummodo Deus? Nunc autem plenitudo lucis effulget aestivae, quando omnia et in omnibus Christus. Nonne terra Domini, et plenitudo ejus? Et vere orbis terrarum in Ecclesia, in qua non Iudaeus tantummodo aut Graecus, non Barbarus aut Scythia, non servus aut liber: sed omnes in Christo unum sumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet.

26. (Vers. 91.) Ideoque ait: *Dispositione tua permanet dies*. Nam nisi ita accipias, quomodo permanet dies; cum post breve momentum diei sequatur occasus, et fiat noctis successio? Sed sunt quibus semper dies est, illis utique quibus Christus adest, qui dicit: *Ambulate, dum lucem habetis (Joan. XII, 35)*. Hic est dies quem vidit Abraham, dies remissionis peccatorum (Joan. VIII, 56), de quo legis: *Hic est dies quem fecit Dominus, exsultemus et laetemur in eo (Psal. CXVII, 24)*. Sunt ergo sancti, quibus sol numquam occidit: quia Dominus lux eorum est, sicut scriptum est: *Et erit illis Dominus lumen aeternum (Esai. LX, 19)*.

27. Et expressit causam permanentis diei, atque subtexit: *Dispositione tua permanet dies; quoniam universa serviunt tibi*. Videtur itaque significare futurum illud, quando *Nox non erit amplius, et non indigebitur lucernae, vel*

solis lumine; quoniam Dominus illuminabit eos (Apoc. XXII, 5). Qui sint illi supra ait, dicens: *Et servi ejus servient ei (Ibid., 3),* hoc est, Domini facient voluntatem. Nunc enim non omnes servimus: *Cum autem tradiderit regnum Deo et Patri tunc subjecta erunt omnia ei (I Cor. XV, 24, 28),* qui sibi universa subjecit, acquirens omnium fidem per unigeniti passionem. Subjectio igitur mentium facit sedulam servitutem. Ergo cum omnes crediderint in Dominum Jesum, tunc universa Deo servient; ut sit Deus omnia, et in omnibus: nunc autem non omnes servi Dei; quia plerique servi peccati. *Qui enim peccatum facit, servus est peccati (Joan. VIII, 34).* Dominus autem non vult cum aliis consortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit ergo dicere, permanebit: sed prophetis futura pro praesentibus praesto esse videntur in spiritu.

28. (Vers. 92.) Sequitur versus quartus: *Nisi quia Lex tua meditatio mea est, tunc forsitan periissem in humilitate mea.* Lucebat Propheta ut dies, cui meditatio Lex erat; etenim oleum luminis accipiebat ex Lege. Denique ne corpore mortis lux diei posset exstingui, ambulabat in Lege, ideo ambulabat in lumine. *Alioquin, inquit, periissem in humilitate mea.* Humilitas non semper virtutis est, sed etiam afflictionis; hoc est, non semper voluntaria, sed quae etiam ex necessitate suscipitur, quando aliqua afflictione tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quae magis servare consuevit. Ergo quando in afflictionis tempore sumus, et quatimur adversis, meditatio nobis in lege sit; ne imparatos procella tentationis affligat. Athleta nisi **1123** exercitio palaestrae prius fuerit assuefactus, non audet subire certamen. Ungamus igitur oleo lectionis nostrae mentis lacertos. Sit nobis tota die ac nocte

exercitii usus in quadam coelestium Scripturarum palaestra, artusque animorum nostrorum salubris spiritalium ferculorum esca confirmet; ut cum adversarius assistere coeperit, et pulvere nos suae tentationis asperserit, stemus intrepidi, nitamur non ut in incertum, nec ut aera caedentes. Melius percutimus verberati, si percutienti maxillam alteram praebeamus, si vindictam non requiramus: sed ei qui dixit: *Mihi vindictam, et ego retribuam* (**Rom. XII, 19**), causam vindictae integram reservemus. Caedimus aerias potestates, si nos ipsos castigare noverimus. Castigabat carnem suam Paulus, ut adversarios verberaret: et servituti redigebat corpus suum, ut dominaretur inimicis (**I Cor. IX, 27**). Exerceamur igitur indefesso meditationis usu, exerceamur ante certamen; ut simus certamini semper parati: et cum frequentior adversarii ictus ingruerit nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis aegritudine, nunc moerore animi, nunc terrore mortis, et acerbitate poenarum; dicat unusquisque nostrum, qui potuerit sustinere ac perpeti: *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan periissem in humilitate mea.*

29. Quanta simul coacervata sunt; ut in illa afflictione Job sanctus periret? Sed quia patriarcharum moribus informatus, oraculorumque coelestium, et naturalis legis erat institutione formatus, ideo in tentationibus tantis perire non potuit. Denique cum amisisset tam amplas subito facultates, charissimos filios, quasi is cui meditatio quotidiana esset in lege divina, ait: *Nudus exivi de utero matris meae, nudus ibo eo. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum* (**Job. I, 21**). Perfusus etiam corporis totius ulceribus, cum tentaretur uxoris

alloquiis, qui meminisset Adam sic esse dejectum, dum propriae credidit uxori, respondit: *Sicut una ex insipientibus mulieribus locuta es (Job. II, 10)*. Quod si illam quasi sapientem voluisset audire, ipse sapiens non fuisset. Tentatus etiam diversis alloquiis amicorum (**Job. XIX, 3**), cum fidei stabilis, immobilisque patientiae praemia meruisset a Domino, nonne dicebat: *Nisi quia Lex tua meditatio mea est, tunc forsitan periissem in humilitate mea?*

30. Quam grate hoc dicit hodie, qui in martyrio plurima flagella sustinuit, equuleo et ungulis, plumbo, laminis ardentibus, gladio comprobatus? Potuit enim perire, nisi meditatus in Lege, graviora praesentibus futura supplicia credidisset.

31. Quanta sanctus Joseph pertulit, quam acerba, quam dura! Primo fratrum odia (**Gen. XXXVII, 28**), degeneris servitutis aerumnas, parentibus defraudatus, ablegatus exsilio, negotiatorum vernula, et Aegyptii ignobilis vile mancipium. Quae potuit nobilis prosapiae puero gravior esse tentatio, quam ut tanto familiae splendore dejectus, serviret apud Aegyptios? Est consolabilis servitus, servire **1124** vel justis. Aequitate domini levatur injuria servitutis. Tanto igitur genere dejectus, satis gratum habebat, si ministro regio suum obsequium probaretur. Ne hoc quidem satis fuit ad tentationis acerbitem: redit adversarius ad suas artes, notasque vires suas omni fraude commovit; ut per mulierem laqueos innoxiae necteret conscientiae. Concitavit in eum libidinis stimulis uxorem domini sui (**Gen. XXXIX, 12**), quae adulterinos a servulo concubitus flagitaret; ut si acquiesceret, crimen impleret: si recusaret, incideret offensam, nexum calumniae non evaderet. Denique trusus in carcerem (**Ibid., 20**), et

innocens inter noxios aestimatus, ab eo amplius coepit urgeri, cui fidem suam cum periculis praestitisset. Sed quia contumeliae virum frangere nequiverunt, mutata est tentatio, longe asperior specie prosperorum. Plurimos enim supplantaverunt secundae res, quos supplicia acerba non fregerant. Producitur e carcere nutu regio, interpretatur somnium, eligitur ut honore praestantior esset omnibus Aegyptiis, regi secundus, esurientibus populis alimenta divideret (**Gen. XLI, 14, 8 et seq.**). Objiciuntur ei fratres, qui eum ad servitutis injuriam non fraterno amore vendiderant: ut vel contumeliae et appetitae salutis dolore tentatus excuteret germanitatis affectum (**Gen. XLII, 6 et seq.**). Sed vir justus oblitus est contumeliam, cumulavit gratiam; eoque se magis fratrem voluit exhibere, quo fratres ipse non fuisset expertus (**Gen. XLIV, 2 et seq.**). Denique hoc munere et fratres recepit, et patrem pia fraude quaesivit. Quid igitur aliud melius diceret sanctus Joseph, quam istud ad Dominum: *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan periissem in humilitate mea?*

32. Fertur prophetae cuidam (et plerique ferunt quod Esaiae in carcere posito) cum mole imminentis urgeretur exitii, dixisse diabolum: Dic quia non a Domino locutus es quae dixisti, et omnium in te mentes affectusque mutabo; ut qui indignantur injuriam, absolutionem conferant. Sed ille gratius judicavit pro veritate supplicium, quam pro adulatione beneficium. Quod utique non fecisset, nisi meditatione Legis fuisset exercitatus.

33. Sit ergo nobis quotidiana lectio pro exercitio, ut quae legimus, meditemur imitari. In hac desudemus virtutum palaestra; ut cum iucrepauerint tentamenta, non tamquam

inexercitados, non tamquam expertes spiritualium ciborum, et attenuatos jejunio lectionis, tentationum tempus inveniat. Quod si athleticis epulis pastam animam nostram potuerit invenire: si sit Evangelicus succus in nobis: si apostolicis escis maturitas nostrae mentis toros, animae robusta solidaverit: si frequenti meditatione memoria tenax praeceptorum coelestium parata ad tempus exempla deprompterit, nulla tentationum poterit nos perturbare congressio.

34. (**Vers. 93.**) Sequitur versus quintus: *In aeternum non obliviscar justificationum tuarum; quoniam in ipsis vivificasti me.* Lex secundum Apostolum paedagogus **1125** est parvulorum, donec ad perfectae fidei maturiorem quamdam veniamus aetatem (**Galat. III, 24**). In Lege autem mandata sunt, justificationes, testimonia, justitiae, praecepta. Vivificamur ergo in Lege; unde et ait Apostolus: *Lex autem non est ex fide: sed qui facit illam, vivet in ea* (**Ibid., 12**). Sed quia idem supra ait: *Quoniam in Lege nemo justificatur* (**Ibid., 11**), intelligis utique quia justificatio Legis species est et imago, non veritas. Secundum veritatem ergo ad perfectionem nemo justificatur in Lege, secundum speciem justificatur. Ergo sanctus Propheta, qui adhuc in Legis justificationibus vivebat, videbat autem fulgorem Evangelii; quasi memor veteris disciplinae, Legi tamquam paedagogo utili gratiam reservabat. Considera aliquem excedentem ex ephebis in divitiis et honoribus constitutum, paedagogo suo honorificentiam reservantem, cujus officiis informatum se esse cognosceret: ut maturiorem regere posset aetatem.

35. Monet siquidem etiam ipsa Lex, ut his qui nobis aliquando profuerint, nequaquam esse debeamus ingrati (**Exod. XII, 28**). Nam sicut habemus in veteri

Testamento, pascha celebratum est in Aegypti finibus, cum adhuc sub rege Pharaonis positi patres nostri deplorarent miserae servitutis injuriam: et postea liberati rursus in terra repromissionis pascha celebrarunt (**Josue. V, 10**): superius ad commonitionem, posterius ad recordationem. Si quis ergo interroget Hebraeum qua ratione in Aegypto, pascha celebratum est, respondebit: Quia regi Pharaoni adhuc servitutis vinculo obnoxii tenebamur, ille agnus patrum populum liberavit, ille agnus vocavit ad libertatem, ille agnus maris profunda solidavit; ut Aegyptum transire possemus. Quoties ergo pascha celebramus, meminisse debemus veteris servitutis, et novae libertatis: quid fuerimus, et quid acceperimus. Non enim potest plene quis intelligere quid acceperit, nisi meminerit ante quid fuerit.

36. Non ergo obliviscamur quia Dominus Jesus, agnus Dei, mundi hostia, solvit nos gravium nexibus delictorum, quibus Pharaon ille teterrimus non unius Aegypti, sed saeculi istius princeps vinculo servitii gravis nos tenebat astrictos. Non obliviscamur in aeternum; ut cum venerimus in illam vere terram repromissionis, ubi est regio vivorum, meminerimus quanta hic nobis Pharaon dirus intulerit, quot perpassi in hoc saeculo simus, quibus tandem erepti malis; et agamus gratias eripienti nos Domino Jesu, qui perturbatorem omnium fecit esse captivum.

37. (**Vers. 94.**) Sequitur versus sextus: *Tuus sum ego, salva me, Domine; quoniam justificationes tuas exquisivi*. Facilis vox, et communis videtur, sed paucorum est. Satis rarus est enim qui potest dicere Deo: *Tuus sum*. Ille enim dicit, qui adhaeret Deo totis sensibus, qui aliud cogitare non noverit. Ille hac voce utitur, qui potest dicere: *Ostende nobis Patrem, et*

sufficit nobis (**Joan. XIV, 8**). Numquid hac voce utitur avidus pecuniae, honoris, potestatis? Multis non est satis Deum scire, et quidem pluribus. Tanti populi, **1126** tantae nationes, tanti divites paupertatem putant Domino servire: et qui supra omnes est, illis exiguus et angustus est: illis non est satis Dei filius, in quo sunt omnia. Denique ille dives in Evangelio, cui dictum est: *Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes, et da pauperibus* (**Matth. XIX, 21**), Deum sibi non sufficere judicavit. Denique et contristatus est (**Ibid., 22**), quasi quod plus esset relinquere juberetur: quod minus esset eligere. Ille ergo dicit: *Tuus sum*, qui potest dicere: *Ecce omnia reliquimus, et secuti sumus te* (**Ibid., 27**).

38. Apostolorum itaque vox ista est, nec omnium tamen apostolorum. Nam et Judas apostolus fuit, et in convivio Christi inter apostolos recumbebat. Dicebat et ipse: *Tuus sum*, sed voce, non corde. Venit, et *introivit in eum Satanas* (**Joan. XIII, 27**), et coepit dicere: Non est tuus, Jesu, sed meus est. Denique ea quae mea sunt, cogitat; quae mea sunt, in pectore suo volvit: tecum epulatur, et mecum pascitur: a te panem accipit, a me pecuniam: tecum bibit, et mihi tuum sanguinem vendit: tuus est apostolus, et meus est mercenarius.

39. Non potest dicere saecularis: *Tuus sum*; plures enim dominos habet. Venit libido, et dicit: Meus es; quia ea quae sunt corporis, concupiscis: in illius adolescentulae amore te mihi vendidisti; in illius concubitu meretricis pretium pro te annumeravi. Venit avaritia, et dicit: Argentum et aurum quod habes, servitutis tuae pretium est: possessio quam tenes, juris tui emptio, venditio libertatis tuae est. Venit luxuria, et dicit: Meus es; unius diei convivium, pretium tuae vitae est: ille sumptus epularum, tui capitis licitatio, tui est summa

contractus, et quod pejus est, caro emptus es, vilior cibo es tuo; pretiosior est unius diei mensa tua, quam totius temporis vita. Inter calices te redemi, inter epulas acquisivi. Venit ambitio, et dicit tibi: Plane meus es. Nescis quod ideo imperare aliis te feci, ut mihi ipse servires? Nescis quod ideo potestatem in te contuli, ut meae te subjicerem potestati? An ignoras ipsi Domino Salvatori dictum esse ab hujus mundi principe, cum ei ostendisset omnia regna mundi: *Haec omnia dabo tibi, si procidens adoraveris me* (**Matth. IV, 9**). Ante ergo ipse subjicitur, qui alios vult habere subjectos. Veniunt omnia vitia, et singula dicunt: Meus es. Quem tanti competunt, quam vile mancipium est!

40. Quomodo ergo tu qui hujusmodi es, potes Christo dicere: *Tuus sum*? Respondebit tibi ille: *Non quicumque dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum* (**Matth. VII, 21**): non quicumque dicit mihi: *Tuus sum*, meus est. Meus plane es, si vocem non redarguat conscientia, si sermonem tuum animus aut opera non refutent. Ego non nego meum esse eum, qui ipse se non neget, aut certe si pro me se ipsum sibi abneget. Nolo habere servulum pluribus dominis servientem. Nam quomodo meus est, si mihi dicat verbo: *Tuus sum*, et operibus neget, et factis se diabolo adjudicet et obstringat? Non est meus quem libido succendit; quia mea est castitas. Non est meus quem cura spoliandi minores **1127** exagitat; quia mea integritas est. Non est meus quem ira mobilis inquietat; quia mea tranquillitas est. Non est meus vini crapula temulentus in lucem, ambitione gloriae saecularis ebrius, qui in periculum non possit sobriae moderationis servare vestigium. Pax sum ego, litigare non novi. Quid mihi ad eum de quo veniat diabolus, et dicat: Meus

est; nam mihi sua colla curvavit, mea in illo plura reperio: nomen sibi tuum vindicat, et meum munus?

41. Non est ergo Christi, nisi qui est alienus a crimine: non est Christi, nisi qui potest semper se Christi servulum demonstrare. Nam si quis mutabilis est, ut ego aut moerore mutor, aut indignatione, venit ira, et dicit: Meus est: ante horam meus erat, spero quod iterum meus fiat. Venit tristitia, et dicit: Meus est: ante horam in mea possessione fuit, in meo jure: erigere animum prae moerore non poterat, nec oculos levare: et si triste aliquid acciderit, ad me illico revertetur. Quis ergo est Dei, nisi qui potest dicere: *Nihil mihi conscius sum* (**I Cor. IV, 4**)? Ideo dicebat Paulus apostolus Jesu Christi, quia nulli alii obnoxius tenebatur. Ego autem nunc Dei mei sum, nunc tristitiae, nunc iracundiae, nunc verbi otiosi; et ideo qui plures dominos habet, non potest uni dicere: Domine Jesu, *tuus sum*. Unde arbitror etiam de hujusmodi dominis dixisse Paulum: *Nam etsi sunt qui dicantur dii sive in coelo, sive in terra nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in illo: et unus Dominus Jesus, per quem omnia, et nos per ipsum* (**I Cor. VIII, 5 et 6**). Verbi igitur totus erat apostolus Paulus; ideo dicebat: *Quoniam experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus* (**II Cor. XIII, 3**). Ille ergo dicebat: Christi sum; et respondebat ei Dominus: Meus es. Qui vere dicit: *Tuus sum*, audit a Domino: Meus es. Denique de ipso Dominus ad Ananiam, cum mitteret eum ad sanandum Paulum, ait: *Vade, quoniam vas electionis est mihi* (**Act. IX, 15**). Et quia perseveravit Christi esse, quasi impleto certamine, coronam meruit invenire justitiae.

42. Recte ergo propheta David dixit: *Tuus sum*, qui semper in Domino mansit. Et qua ratione dixerit: *Tuus*

sum, addidit: *Justificationes tuas exquisivi*, hoc est, nihil aliorum quaesivi, sed id solum quod tuum est desideravi. Alii quaerunt monilia pretiosa, ego solas justificationes tuas quasi quaedam sarta justitiae: alii domum ad domum, villam ad villam jungunt, quasi soli habitare possint in terra hac, et elementum volunt occupare commune, alii possessionem aeris ipsius vindicare: mihi in tuis justificationibus omne patrimonium est. Nescio possidere nisi quod tui juris est. In tuis eloquiis spiritalis mihi cura refulsit argenti. Mihi portio Deus est. *Tuus sum ego*; quia pars mihi haereditatis non in auro, non in argento est, sed in Christo Jesu.

43. (Vers. 95.) Sequitur versus septimus: *Me exspectaverunt peccatores, ut perderent me: testimonia tua intellexi*. Potest vox ista convenire martyrio, in quo positus sanctus jam de judicio persecutoris egressus dicat: *Me exspectaverunt peccatores, ut perderent me*, **1128** hoc est, adhibuerunt omnia genera poenarum, omnes artes persuasionum: sed de proposito abducere nequiverunt. Vicit fides vitae hujus illecebram, corporisque cruciatum. Exspectaverunt peccatores, ut de me triumphum referrent: sed gratias Christo, qui mihi dedit de persecutoribus triumphare. Redite victi, qui sperabatis vos esse victores: redite dejecti, qui veneratis superbi. *Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, aculeus tuus (I Cor. XV, 53)?* Non tua jam, sed nostra coepit esse victoria; quia in te vincimus, in qua antea vincebamus. Bene ergo dicit martyr: *Me exspectaverunt peccatores, ut perderent me*. Post momentum, immo in corpore adhuc situs, videt deducentium choros, angelorum gaudia. Qui enim super unius peccatoris conversione laetantur, quanto magis in passione justorum! Videt gloriam et ait: *Me exspectaverunt justii, ut*

deducerent me. Videt Dominum Jesum, et ait: Me expectavit Christus, ut coronaret me.

44. Aliter qui vult intelligere: Multi, inquit, peccata persuadere, atque extorquere conati sunt mihi; alius adulterium, alius hominis necem, alius oppressionem viduae vel pupilli, alius aliud: et putabant me suis retibus esse capiendum. *Expectaverunt me, ut perderent* contagione peccati; sed ego non illecebris peccatorum mentem a studio divinae cognitionis averti, nec intentionem meam, Domine, a mandatorum tuorum serie declinavi: sed *intellexi testimonia tua*. Si enim non intellexissem, peccatores me utique illi perdidissent. Quae intellexi utique sensu, etiam operibus secutus sum: neque enim nudus intellectus est, sed quem etiam facta testantur. Denique *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem*. (**Ps. XL, 1**). Ille utique intelligit super pauperem, qui largitur pauperi. Nam quid prodest misereri inopis, nisi alimoniam eidem largiaris?

45. (**Vers. 96.**) Sequitur versus octavus: *Omnis consummationis vidi finem; amplificum mandatum tuum valde*. Non possumus in omnibus vim Graeci sermonis exprimere; major in Graeco plerumque vis et pompa sermonis est. Τέλος dicitur Graece, quod nos Latine et finem dicimus et consummationem; τέλος autem et consummationis ipsius finis est, sicut finis Legis est Christus ad justitiam omni credenti (**Rom. X, IV**). Habes scriptum: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi* (**Matth. XXVIII, 20**). Consummatio ergo saeculi finis saeculi est; finis autem omnium Christus. Consummationes autem multae. Est consummatio, quando resurrectio est ad salutem. Consummatum quoque opus dicitur perfectum opus.

Consummata malitia dicitur, id est, plena, cui nihil desit ad studium et artem nocendi. Est consummatio hominis, et multae consummationes, donec ad perfectum veniat.

46. Legimus ergo et consummationem saeculi, legimus et finem. De consummatione saeculi supra posuimus exemplum, quam sequitur resurrectio: *Sicut enim in Adam omnes moriuntur: ita et in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. XV, 22)*. Post resurrectionem **1129** consummatio: *Unusquisque autem in suo ordine; primitiae Christus, deinde ii qui sunt Christi, qui in adventum ejus crediderunt; deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, dum evacuaverit omnem principatum et potestatem (Ibid., 23 et 24)*. Ergo consummationem saeculi sequitur finis juxta Apostolum. Unde colligitur quod sequatur finis omnem consummationem.

47. Mundus in maligno positus est, ut dixit Joannes (**I Joan. V, 19**): ergo et saeculum in maligno est, mundus plenus peccati. Consummaverat malitiam suam mundus, sicut consummaverat Saul, cujus videns consummatam malitiam Jonathas filius in David prophetam, eidem nuntiavit ut declinaret et fugeret (**I Reg. XX, 38**). Est ergo consummatio malitiae, consummatio peccatorum. Venit Agnus Dei, qui tulit peccatum mundi, qui est Christus Jesus, finis Legis, principium et finis, et remissio peccatorum. Hunc finem consummationis vidit Propheta in spiritu, qui consummatum saeculi aboleret errorem: vidit sanguine ejus diversa omnium peccata mundari. Bene ergo dixit: *Omnis consummationis vidi finem*; hoc est, vidi consummati adulterii remissorem, vidi consummatae luxuriae atque lasciviae, consummatae crudelitatis atque saevitiae, omnis postremo flagitii per crucem suam delicta donantem.

48. Est etiam consummata virtus, consummata sapientia, consummata justitia, sed habet finem. Finis omnium virtutum Christus, qui *finis est Legis ad justitiam omni credenti* (**Rom. X, 4**). Vides quia finis est fidei? Bene ergo ait: *Omnis consummationis vidi finem*.

49. Nunc quia consummationis finem agnovimus, agnoscamus quid sit: *Latum mandatum tuum valde* (**Matth. VII, 14**). Legimus quod angusta sit porta per quam ingrediantur, qui aeternae vitae fructum adipiscuntur. Rara enim virtus et difficilis passionum tolerantia. Plures sunt qui saeculi hujus spatiosa sectentur, qui dicant: Angusta et arcta nobis est via, quae ad Dominum ducit, conterimur in illa, relinquamus eam. Quomodo ergo dicit Propheta latum mandatum Dei, et valde latum? Ideo quia angustae viae latum mandatum necessarium est. Denique hic ipse Propheta ait: *In tribulatione dilatasti mihi* (**Psal. IV, 2**). Et iterum: *In tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine* (**Psal. CXVII, 5**).

50. Haec latitudo mandatorum coelestium cor Prophetarum dilatabat et Apostoli. Denique et ipse dicebat: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est* (**II Cor. VI, 11**). Dispensando enim coelestia mandata, cor suum dilataverat: et quod ante persecutionis perfidia coarctabat, hoc Christi amplificavit gratia. Et qua ratione latum mandatum? Ne nos coarctemur angustiis mandatorum. Unde ait: *Non angustiamini in nobis* (**Ibid., 12**). Si hoc Paulus, quanto magis Christus, qui clausa reseravit? Ergo dicit: Nolo coarctetur in me populus meus. In angusto virtutum tramite debet latitudo praecepti mei viantibus esse solatio; ne quis deficere possit, aut conteri.

1130 51. Ambulemus ergo in Dei mandato; quia satis latum est. Est enim latum mandatum sapientiae, quae in exitu canitur, in plateis autem fiducialiter agit; πλατεῖα enim Graeci sermonis est, quae Latine dicitur latitudo. Dilatemus igitur cor nostrum; ut recipiamus Apostolicae vim sententiae, quae ait: *Capite nos* (**II Cor. VII, 2**). Recipiamus ergo ejus sermones in cor nostrum: induamus viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, patientiam. O homo, quam latus es, si ad amplitudinem praeceptorum coelestium sinum mentis tuae expandas! Quam latum mandatum est charitatis! *Diligite*, inquit, *inimicos vestros* (**Matth. V, 44**). Omnes utique in affectu charitatis inclusit, qui non exclusit inimicos. Quis enim videtur exceptus, cum recipiatur inimicus? Unde Apostolus, *Si fieri*, inquit, *potest . . . cum omnibus hominibus pacem habentes* (**Rom. I, 18**). Non potest hoc Judaeis dici, non gentibus, ut cum omnibus pacem habeant. Illi vix suos diligunt: Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico; in Christo enim plenitudo divinitatis est, cujus nomen usurpas. Qui vocabulum geris, interpretationem vocabuli perfectionemque cur refugis? Audi latum mandatum: *Benedicite eos qui persequuntur vos et nolite maledicere* (**Ibid., 14**). Iste ipse qui latum dicit esse mandatum, probavit supra dicens: *Illi quidem detrahebant, ego autem orabam* (**Psal. CVIII, 4**). Quid orabas, David, dicito nobis ipse. Sed dixisti; legi enim dicentem: *Maledicent illi, et tu benedices* (**Ibid., 28**).

SERMO DECIMUS TERTIUS. *Mem.*

1. *Mem* littera tertia decima significat in alio interprete *viscera*, in alio *ex ipsis*: et utrumque non discordat a textu. Nam statim primus versus internorum viscerum charitatem exprimit, quae utique ex intimis procedit medullis, et quodam nexu caloris implicatur ossibus.

2. Denique in Threnis Hieremiae textus litterae hujus hoc continet: *Ex alto suo misit ignem in ossibus meis* (**Thren. I, 12**). Bonus ergo Deus qui nobis immittit unde diligentes eum, meritum sub conspectu ejus invenire possimus. Quem mittat ignem, ipse nos doceat: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur* (**Luc. XII, 49**)? Bonus ignis quem desiderat omnium Salvator accendi: cum praesertim ipsum Deum legerimus ignem esse (**Deut. IV, 24**), qui nostra peccata consumat, intimisque pectoribus nostris suae divinae cupiditatem cognitionis infundat, atque ardeat in nobis cor nostrum, cum legimus divinarum seriem Scripturarum; si forte aliquid quo aperiantur prophetae lectionis occulta, intellectu assumimus spiritali. Hoc igne Cleophas cor suum dicebat ardere, cum ipsi et socio ejus Christus Scripturas aperiret (**Luc. XXIV, 32**). De hoc igne dixit Dominus in libro Ezechiel: *Ecce proficiscar in Jerusalem, et exsufflabo in vos ignem irae meae; ut tabescatis a plumbo, et ferro, et reliquis materialibus* (**Ezech. XXII, 19 et 20**). Profunda in verbis usitatis videmus mysteria. Totum hoc spiritale. Quibus precibus emereamur ut veniat **1131** Dei verbum, intret in Ecclesiam, fiat ignis consumens; ut exurat fenum et stipulam, et quidquid est saeculare, consumat: grave plumbum iniquitatis, quod in plerisque est, liquefiat igne divino, et ferreus quidam peccati rigor superno mollescat incendio:

melioventur vasa aurea et argentea; ut omnis sapientium sensus, omnis sermo prudentium, flagrantium passionum calore decoctus, incipiat esse pretiosior. Bonus ignis charitatis, quo corpus omne Ecclesiae in mutuam adolescit gratiam. Bonus ignis dilectionis, quo unusquisque sanctus ad reverentiam sui auctoris accenditur. Sed qui Deum diligit, non perfunctorie diligit: sed diligit legem ejus, praecepta custodit, justificat cor suum, non dictorum sonora praedicatione, sed studiosa imitatione factorum. Doceat igitur nos Deus quemadmodum a sanctis suis diligatur.

3. (**Vers. 97.**) Sic inquit Propheta subjungit: *Quomodo dilexi mandatum tuum, Domine: tota die meditatio mea est.* Diligentis circa studium cognoscendae Legis haec vox est, quae instruit perfectionem hominis, quam totus hic psalmus informat. Et quoniam maximum mandatum in Lege esse cognovit, ut diligamus Dominum Deum nostrum ex toto corde nostro, et ex tota anima nostra, sui imitatione nos quoque, quos erudire studet, vult esse perfectos, dicens: *Quomodo dilexi mandatum tuum, Domine.* Hoc ipso charitas crescit affectu, quod ipsum testem advocat, cui munus dilectionis impenditur: nec speciem, sed plenitudinem charitatis tali conventionem testatur. Hac usus est Petrus: *Tu scis, inquit, Domine, quia diligo te* (**Joan. XXI, 15**). Sed qui diligit Dominum, legem ejus diligit, sicut Maria diligens Filium, omnia verba ejus in corde suo, materno conferebat affectu (**Luc. II, 51**). *Diligens te, feci voluntatem tuam*, scriptum est (**Esai. XLVIII, 14**). Ideo commisit et Christus Petro, ut pasceret gregem suum (**Joan. XXI, 18**), et Domini faceret voluntatem; quia charitatem ejus agnovit. Qui enim diligit, ex voluntate facit quae sibi sunt imperata: qui

timet, ex necessitate. Itaque Dominus operationes servulorum suorum spontaneas probat potius, quam coactas. Ideo ex servis liberos facit; ut magis voluntatum nostrarum munera, quam necessitatum obsequia conferamus.

4. Non potest dicere Marcionista: *Quomodo dilexi Legem tuam*, qui Legem non suscipit. Non potest dicere Judaeus, qui Legem spiritalem ignorat: et litteram Legis nudam, non sensum Legis intellectumque meditatur. Solus ergo dicit Christianus, qui multum jam Legis cognitione profecerit, qui non poenam Legis pavido corde formidet: sed divina mysteria veri Hebraei, veri sabbati, verae remissionis intrepido rimetur affectu. Vere ergo diligit, qui sine tristitia, sine timore, voluntario potius studio quam coacto praecepta conservat.

5. **(Vers. 98.)** Alius versus: *Super inimicos meos intelligere me fecisti mandata tua; quia tu es*. Cito probavit diuturnae meditationis effectum, quando intellexit super inimicos suos Domini mandatum. Sed quos habet inimicos Propheta, qui aut sui **1132** populi viros legitima debet charitate complecti, aut alienigenas evangelica praedicatione invitare ad Dei gratiam? Ferae consortem naturae suae diligunt: quomodo dilectionem conformis sui Propheta respueret? Esse igitur justam aliquam causam oportet, qua ii quos significat, jure videantur inimici. Ea quae sit possumus investigare, si meminerimus quia alibi idem iste dixit: *Et super inimicos tuos tabescebam, et justo odio oderam illos* (**Psal. CXXXVIII, 21 et 22**). Istos ergo Evangelica auctoritate suos inimicos dicit esse, qui inimici sunt Dei. Nam si is qui non relinquit parentes propter Dei nomen, non est Deo dignus: quanto magis qui diligit ejus inimicos, acceptus Deo esse non poterit? Quos ergo inimicos habet? Si gentiles: quomodo, quos prophetico credituros

spiritu praevidebat? Denique ut benedicant et ipsi Dominum, in superioribus adhortatus est (**Psal. LXVI, 4**). Et quae magna laus super eos intelligere, qui metalla et saxa venerando, similem rigorem stuporis attraxerint?

6. Quos igitur habet inimicos, nisi haereticos? Ipsi enim sunt impugnatores fidei, veritatis inimici. Quos, nisi Judaeos? Ipsi enim graviores inimici, qui ex amicis facti sunt inimici. Super eos intelligit, qui Legem spiritalem esse intelligit. Quid ergo prodest Lex, si finem Legis ignores, si mysterium nescias, si sacramenta non noveris? Judaeis ex ovibus agnus occiditur pro celebritate paschali: nobis pro redemptione mundi unigenitus Dei, partus Virginis immolatur. Quid proficiunt Judaei, quod sanguine agni domos et postes suos illiniunt? Nihil utique; quoniam ligna his aut saxa prodesse non possunt. Nobis proficit omne mysterium, qui abhorrere credimus a gratia spiritali; ut habitationes nostras sanguine pecudis cruentemus, ora nostra cruore tingamus: sed corpora nostra sacramento crucis Dominicae consecramus, et confessione mortis Domini nostri Jesu Christi sanctificamus oris alloquia. *Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem* (**Rom. X, 10**). Quid prodest quod Hebraei aurem servuli pertendunt subula, et praepudia sui circumcidunt corporis? Non intelligunt penitus quid Lex divina discernat. Signa sunt ista, non veritas. Sed ille intelligit, qui cor suum spiritali circumcisione castificat; ut colluviem omnem corporeae labis emundet. Ille intelligit, qui subulam et aurem, mentis vigore transcendit, et illam animam quam pertransivit gladius ad revelanda cordis occulta, perpetuae praemio libertatis attollit: vel examinandis sermonibus sollicite serviens, quoscumque virtutis suae aure

susceperit, mysterio sanctificat spiritali. Azyma sibi Judaeus quotannis facere consuevit, et nescit se malitiae esse fermentum. Sed qui intelligit quid sit vetus expurgare fermentum, ne totam massam corrumpat; veterem hominem cum actibus suis expurgat, ut fiat nova conspersio veritatis. Judaeo ista dicta sunt, et Christianus audivit; quia dum aurem suam ille subula pertundit, audire non potuit: vulneratam aurem gerens, non Legis, sed stultitiae suae subula **1133** cruentavit aurem suam. Ille audiendo quae spiritaliter revelantur, perforavit aurem suam ferro; maluit enim in ferrum quam in Verbum credere. Ideo servit, ideo liber esse non meruit, ideo nec completi temporis ei gratia suffragatur; quia plenitudinem temporis non recepit, quo Filius Dei missus est ad salutem, et venit ad redemptionem, factus sub Lege, natus ex Virgine, victor mortis, largitor resurrectionis. Manet ergo vulnus illi, cui Christus non surrexit. O vulnus quod sarciri non possit, nisi forte relinquat subulam, et sumat sibi gladium quem pro Christi nomine non refutet, vel quo corporalia a spiritalibus, umbram a veritate distinguat: sumat Dei verbum, gladium bis acutum, et ex illo divino ore doceatur mandatum Domini, praescriptum Legis agnoscere, quod non temporalis habeat observantiam celebritatis, sed salutaria et sempiterna remedia succo gratiae spiritalis infundat.

7. Tota ergo die in Lege meditare: non perfunctoria tibi debet esse transcurso. Si agrum emere velis, si mercari domum, prudentiorem adhibes, et quid juris sit, diligenter consideras: et ne in aliquo forte fallaris, tibi ipse non credis. At nunc tu ipse emendus es tibi: de tuo pretio tractatur, considera quid sis, quod nomen habeas, quid acquiras tibi, non agrum, non

pecuniam, non gemmarum monilia: sed Christum Jesum, cui nulla possunt pretia, nulla ornamenta conferri. Adhibe tibi consiliarios Moysen, Esaïam, Hieremiam, Petrum, Paulum, Joannem, ipsum magnum consiliarium Jesum Dei Filium; ut acquiras Patrem. Cum his tractandum, cum his tota conferendum est tibi, tota meditandum die; sicut meditabatur David, et haec erat illi sola meditatio. Non saecularibus animus traducebatur illecebris, non pecuniaria coacervandi patrimonii cupiditate flagrabat: non proferendi limitis, excludendique finitimi anxius curarum aestus studio meditationis intentum reflectebat affectum; quidquid poterat temporis dies habere, hoc totum sola sibi in Lege meditatio vindicabat.

8. Sed etiam hoc parum est diligenti, qui velit ad beatitudinis gratiam pervenire. Beatus enim die ac nocte meditatur in Lege. Angustior dies est meditatione doctrinae. Non tantus dies in tempore, quantus meditator in Lege. Unde vide ne illud magis videatur significare, quod ei qui in Lege meditatur, semper dies est, et lumen sine defectu, quod nullae tenebrae noctis interpolent. Alioquin quomodo negligentiores in processu operis declararet, quem diligentiores in ipsis operis sui Propheta principiis esse voluisset? In die ergo meditator Legis, et Evangelii praedicator.

9. Et fortasse illi qui novum non recipiunt Testamentum, in nocte legerunt, et ideo nescierunt neque intellexerunt. Unde Salvator, ne etiam nos legeremus in tenebris, admonet dicens ambulandum in die, quia non offendit qui in die ambulat (**Joan. XI, 9 et 10**); **1134** videt enim gratiam lucis. Qui autem ambulat in tenebris, scopulum offensionis incurrit.

10. (**Vers. 99.**) Sequitur: *Super omnes docentes me intellexi; quia testimonia tua meditatio mea est.* Doctrinam profitentur scribae Judaeorum; quia Legem et prophetas ipsi priores habere meruerunt. Sed illi profitentur docere, sed non docent. Ei autem populo qui ex gentibus credidit, competit dicere: *Super omnes docentes me intellexi;* quia illi non intellexerunt. Respondet Judaeus: Unde habuisti intelligere? Scriptum est: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi: seniores, et dicent tibi* (**Deut. XXXII, 7**). Ego sum Pater tuus, me interroga. *Sed etsi interrogavero, non respondebitis mihi,* dixit Jesus (**Luc. XXII, 68**): et ex illo respondere non possunt, et ex illo supra illos intelligo qui non intelligebam; quia testimonia didici, quae ille non novit. Didici: *Qui sequitur me. . . . tollat crucem suam* (**Matth. XVI, 24**). Didici: *Diligite inimicos vestros* (**Matth. V, 44**). Et ideo optat anathema esse Paulus pro fratribus genere, inimicis fide (**Rom. IX, 3**).

11. Videretur inconueniens esse verecundiae prophetali hujusmodi usurpatio; eo quod praesumpserit dicere quod super omnes docentes intellexerit, cum vel Legem Moyses acceperit a Domino, et populo ejus instituta tradiderit (**Exod. XIX, 7**), Aaron, sacrificiorum omnium decurso ritu, sacerdotalem docuerit disciplinam (**Exod. XXVIII, 1, 2 et seq.**), Jesus Nave significaverit quemadmodum circumcisio possit iterari (**Josue, V, 2, 3 et seq.**), Samuel unctionis propheticae pariter ac regiae sacramenta monstraverit (**I Reg. XVI, 13**). Videretur, inquam, incongrua praesumptio, nisi praemisisset superiora, quibus non immerito super docentes intellexisse se comprobaret. Debuit hanc assumere confidentiam, qui docebatur, a Domino: et mandatum quod

docebatur, Domini erat, et ipse Dominus qui docebat (**Sup. v. 2**). Merito super omnes intellexit, quem docebat ipsa Sapientia. Unde et alibi ait: *Beatus quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum* (**Psal. XCIII, 12**).

12. Ostendit igitur quod divinum est homines docere non posse: et ideo qui docere praesumunt, nesciunt; sed agnoscit discipulus qui docetur. In quo praeter donum scientiae quod de Spiritu sancto fuerat consecutus: moralis quoque suavis locus est, quod multi docentes sunt qui quod non intelligunt, docere se dicunt: et plurimi sunt discipuli qui studio suo assequuntur et industria quod non didicerunt a magistris. Denique ante nos quidam interesse dixit inter docentes atque doctores; fortasse hoc arbitratus quia doctores sunt aliorum iudicio ad hoc munus electi: docentes autem qui propria usurpatione hoc sibi munus assumpserint. Sed cedant necesse est ei doctores quoque, quem testimoniorum meditatione coelestium doctrina Dei docentis imbuerit.

13. (**Vers. 100.**) Sequitur: *Super seniores intellexi; quia praecepta tua exquisivi*. Nec hoc quidem difficile, ut is quem Dominus docuerit, super seniores intelligat; siquidem Dei gratia ad doctrinam et maturitatem **1135** aetatis progrediatur senilis. Cum enim aetas senectutis vita immaculata sit, utique doctrina vitae immaculatae senilem praestat aetatem (**Sap. IV, 19**). Denique excusanti Hieremiae quod juvenis esset, responsum est: *Noli dicere: juvenis sum* (**Jerem. I, 7**); eo quod non aestimaretur juvenis definitione divina, qui canam haberet prudentiam, quae sanctificationis coelestis gratia reluceret.

14. Verumtamen non mihi videtur se ipsum laudare Propheta, et praeferre senioribus, cum legerit: *Non te praetereat narratio seniorum: et ipsi enim didicerunt a Patribus* (**Eccli. VIII, 11**). Nam et alibi dixit Sirach Sapientia: *Ubi sunt senes, non multum loquaris* (**Eccli. XXXII, 13**). Sed novit quibus se praeferat senioribus, inveteratis scilicet in peccato, et veterno impietatis, atque senio perfidiae delirantibus. Isti sunt seniores plebis de quibus dictum est qui Dominum Jesum Pilato praesidi tradiderunt: *Convenerunt enim sacerdotes, et scribae, et seniores*, ut ait Marcus (**Marc. XIV, 53**). Et iterum: *Fecerunt sacerdotes concilium cum senioribus; ut eum traderent* (**Marc. XV, 1**). Et adversum apostolos in Actibus eorum, quod seniores Israel convenerint, Petrus sanctus, et Lucas Evangelista testantur (**Act. IV, 1 et seq.**). Non ergo senili derogavit aetati: sed voce populi senioris indocibilem Dei vetustum illum dierum Judaeorum fore populum prophetavit, qui quod in juventute sua non acquisierat, et in senectute invenire non potuit. Namque a principio frequentibus Dominum exasperavit offensis. Cujus igitur gratiam cum esset juvenis, non potuerat emereri, hujus adventum senex non meruit agnoscere, donum tenere non potuit. Sensus autem in canitie, indicium senectutis in sensu est, et veterani consilii scientia intellectus maturitate, non vitae longaevitate praefertur.

15. Exquiramus ergo mandata Dei; ut super seniores intelligamus. Fugiamus viam lubricam peccatorum; ut possimus praecepta custodire coelestia. Hoc enim declarant sequentia. Super seniores intellexit Jacob junior frater; quia cum senior frater Esau praerogativam sibi benedictionis privilegio aetatis exposcit, reliquit epulas mitiores, dum

quaerit agrestes (**Gen. XXV, 32**). Profecto illo in venationem, junior frater vestimenta ejus accepit, et mihi tradidit populo nationum, materno usus consilio (**Gen. XXVII, 15 et seq.**). Illam ergo sapientiae stolam quam habuit antea populus Judaeorum, induit me Rebecca. Stola ejus bona Lex et prophetae. Hac stola ille populus est nudatus, nos induti sumus. Induit nos mater illa Hierusalem, quae in coelo est. Accedimus ergo ad Patrem, offerimus illi epulas mitiores, patientiae cibos, misericordiae lenitatem, intellectus suavitatem. Accipio benedictionem, praeripio fratri seniori gratiam spiritalem. Venit ille, irascitur: non invenit quod accipiat. Mater occurrit, et pio nos hortatu informat. Residet penes me stola illa bonis intexta mandatis.

16. (**Vers. 101.**) *Ab omni, inquit, via maligna prohibui pedes meos; 1136 ut custodiam verba tua.* Vere dignus qui super seniores intelligeret; quandoquidem divino est honoratus spiritu, ut seniores doceret non solum intellectus veritatem, verumetiam peccati fugam, culpaeque cautelam. Itaque cum fragilitas humana prona sit, ut ad imum affectibus, et corrente vestigio feratur in vitium, docet quemadmodum viae istius lubricum et itineris hujus anfractus viantem implicare non possit. *Prohibui, inquit, pedes meos a maligna via,* hoc est, ab istius saeculi vanitate; quia saeculum in maligno positum est. Dubium quidquid est, et ancipitis effectus, hoc malignum est; ut lux dubia, maligna dicitur: ita malignum est quidquid admiscet malitiae tenebras veritati. Revoca ergo ab istius mundi lubrico pedes animi tui, et mentis incessum. Prohibe, inquam, resiste cupiditatibus, obsiste motibus qui videntur irruere, sicut bestiae atque jumenta; ut teneros fructus, et nova ruris hujus nostri culta depascant.

17. *Prohibui, inquit, pedes meos.* Non utique corporis pedes prohibent, qui mentis piae plerumque obsequuntur arbitrio. Neque enim prohibendi sunt, cum prodeunt ad Dei templum, viduae opem ferre festinant, impium praevenire, supplantare aliquem fraudulentum. Alius igitur est pes qui jure prohibetur. Quis ille sit, ipse Propheta nos doceat: *Non veniat, inquit, mihi pes superbiae (Psal. XXXV, 12).* Est etiam pes iniquitatis, qui cito labitur, et stare non potest, sicut pes perfidorum est, de quibus scriptum est: *Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare (Ibid., 13).* Prohibe ergo pedes tuos, ne cadas; sunt enim non solum criminum, sed etiam infirmitatis pedes. Et videndum ne cadas. Et videaris tibi forsitan bene stare: sed dicit tibi Paulus: Et tu qui stas, vide ne cadas (**I Cor. X, 12**). Diligenter attende viam tuam, ut audias: *Tu autem hic sta mecum.* Stans enim cum Deo, lapsum timere non poteris. Stans cum Deo poteris dicere: *Eruit. . . . pedes meos a lapsu (Deut. V, 31):* sed ita eruit Dominus pedes tuos ab omni lapsu, si cognoverit quod tu prohibeas pedes tuos a lapsu. Ideo hoc meruit David, ut Deus a lapsu pedes ejus erueret; quoniam pedes suos ipse prohibebat, ne praecipiti atque incauto peccatorum laberentur vestigio: unde et potuit verba custodire divina. Non enim custodire quis poterit, nisi potuerit prius stare. Cum autem custodierit, ipsi incipit Dei Verbum ferre custodiam. Prohibitos pedes suos a via maligna bene dicit, qui Christum viam esse novit.

18. (**Vers. 102.**) *A judiciis tuis non declinavi; quoniam tu legem posuisti mihi.* Exposuit quid esset a via maligna prohibere pedem; a judiciis utique non declinare divinis, et firmum atque immobile perseverantis innocentiae tenere

vestigium, non deflectere gradum, nec de curriculo avertere disciplinae, sed semitis non solum veteris in Sina, sed **1137** etiam novae Legis insistere secundum Evangelii claritatem.

19. Est etiam Evangelii lex, de qua dicit in superioribus hic propheta: *Constitue, Domine, legislatorem super eos: sciant gentes quoniam homines sunt* (**Psal. IX, 21**). Adventum utique Domini intelligimus prophetari, et vocationem gentium quae ante in lutum quoddam corporis hujus videbantur infixae, voluptati corruptionis suae tamquam faeci, et libidini inhaerentes; quia Dominum nescierunt. Et ideo iratus: *Avertantur, inquit, peccatores in infernum* (**Psal. IX, 18**); ut non viderent descendentem et ascendentem animam Domini Jesu, et converterentur ad Dominum, qui converti cum viverent, noluerunt. Sed de illis dicit gentibus, quae obliviscuntur Dominum (**Ibid.**).

20. Scierunt ergo et obliti sunt: tamen prophetica benignitate orat, ut exsurgat Dominus, non praevaleat homo; ut cogitationes terrenae, et motus omnes ferventes hujus corporis conquiescant. *Judicentur gentes*; quoniam tunc cognoscitur Dominus, cum timentium convertitur affectus, gravis terrore judicii: *Et discant gentes quoniam homines sunt*, luti corruptione resolubiles, et limo durescente formati: quod ante qui Legem non acceperant, nesciebant (**Ibid., 20**). Unde Propheta quasi et ipse turbatus terrenae fragilitatis contemplatione, ait: *Ut quid, Domine, discessisti longe* (**Ibid., 22**)? Bene timet, qui hominem se esse cognoscit: sed quia plus timet nobis, qui sumus ex gentibus peccatores, precatur ne longe fiat a suis gentibus; ut qui longe eramus, incipiamus esse propiores, et sciamus quia homines sumus, ad imaginem

scilicet et similitudinem Dei facti, quibus per Virginis partum etiam Christus conformis est factus. Recte ergo et ad infirmitatem accipitur, et ad gratiam: *Sciant gentes quoniam homines sunt*: altero per commune quoddam atque carnale consortium bestiarum: altero per imaginem Dei, et carnis Dominicae sacramentum dignitas esse coepit, quae ignobilitas videbatur.

21. Merito ergo non declinavit a judiciis Dei populus nationum, qui potest dicere: *Quoniam tu legem posuisti mihi*. Non per Moysen, non per prophetas, sed ipse per te, Jesu, *legem posuisti mihi*, hoc est, Evangelium. Ideo non declinavi a via; quia te aspexi, te cognovi, tua itinera secutus veram cognovi viam.

22. (Vers. 103.) Itaque praedicationem audiens Evangelii quam propheticus spiritus praecinebat, ait: *Quam dulcia faucibus meis verba tua, super mel et favum ori meo!* Et bene *dulcia*, quibus praedicatur remissio peccatorum, vitae perennitas, resurrectio etiam defunctorum, quae perpetuae mortis et acerbae amaritudinem temperarunt. Per haec mortem coepimus non timere, qui coepimus dicere: *Ubi est, mors, victoria tua (I Cor. XV, 55)?* Et bene *faucibus dulcia*; eo quod intimis infusa visceribus gratia spiritalis sit.

23. *Super mel et favum*, inquit, *ori meo dulcia*. Et ideo quia dulcia nobis verba tua esse coeperunt, dicis ad Ecclesiam: *Favum distillant labia tua, Sponsa (Cant. IV, 11)*. Quid sit favus, doce nos, Salomon? Tu 1138 enim dixisti: *Favi mellis, sermones boni (Prov. XVI, 24)*. Et vere bonus favus, quem manducat Ecclesia, multorum prophetarum velut apum spiritali ubertate congesta mella

redolentem. Hoc est mel de quo ait: *Manducavi panem meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo* (**Cant. V, 1**). Mysticus sermo coelestium Scripturarum sicut panis est, qui confirmat cor hominis, velut fortior cibus verbi. Suasorius autem ethicus, dulcis, et mollior; eo quod ethica praedicatione mentis interna mulcentur: amara febribus, id est, poenitentia delictorum, miti corda sermone dulcescunt. Stillant mel labia praedicantis, quando collisa duris casibus vel ruinis, lapsae animae membra refoventur.

24. Est etiam vis ferventior verbi, sicut vini. Est etiam in lactis specie sermo lucidior. *Edite, inquit, proximi mei, et bibite, et inebriamini* (**Ibid.**) Bona ebrietas, quae ad meliora atque jucunda facit quemdam mentis excessum; ut immemor sollicitudinum animus noster vino jucunditatis hilaretur. Bona mensae spiritalis ebrietas. Denique: *Poculum inebrians quam praeclarum est* (**Psal. XXII, 5**)! Sed et alibi habes: *Rivos ejus inebria, multiplica generationes ejus* (**Psal. LXIV, 11**); eo quod ebrietas terrae cum infusa fuerit imbre coelesti, suscitare semina, fructus multiplicare consueverit. Itaque verbum Dei quod sicut pluvia descendit de coelo, ubi venas terrae nostrae, vel animae ac mentis inebriavit praedicatione divina, excitavit virtutum studia diversarum, fructusque fidei et castae devotionis adolevit; meritoque ei dicitur: *Visitasti terram, et inebriasti eam* (**Ibid., 10**). Susceptione etenim corporis visitavit, ut sanaret infirmos: inebriavit gratia spiritali, ut anxios jucunditate mulceret.

25. Recte ergo Sponsae dicitur: *Favum distillant labia tua, Sponsa: mel et lac sub lingua tua* (**Cant. IV, 11**). Os enim justi distillat sapientiam: de ore justi suavitatis et misericordiae mella procedunt: in ore justi nullus dolus, nulla

fallacia, nulla est amaritudo peccati. Audit Ecclesia verba justi, audit plebs Dei praecepta sapientis, delectatur alloqui suavitate, moralis disputationis jucunditate mulcet, dicens: *Quam dulcia faucibus meis verba tua, super mel et favum ori meo!* quia mel apum ad horam delectat, sed cito sapor ejus evanescit, et plerumque viscera vitiosa laeduntur; verborum autem moralium etsi pungunt mella, non laedunt. Cognosce tamen cui illa credantur; scriptum est enim: *In aurem insipientis nihil dicas; ne quando irrideat prudentes sermones tuos* (**Prov. XXIII, 9**). Evomet enim, et rejiciet sermonem tuum stultus, qui ejus non potest sentire suavitatem.

26. (**Vers. 104.**) Sequitur: *A mandatis tuis intellexi: propter hoc odio habui omnem viam iniquitatis.* Consequens huic versiculo est: *Concupiscens sapientiam, serva mandata* (**Eccli. I, 33**). Sed nemo potest servare, nisi qui intelligit. Denique redduntur quotidie omnia verba Legis a quibusdam senioribus Judaeorum, et nemo eorum potest custodire mandatum. Neque enim arborem dixerim custodire fecunditatem naturae, quae luxuriat in foliis, vanescit in fructu: nec terram illam dixerim custodire fructus suos, quae filicem invisam parit **1139** agricolis, edere frumenta non soleat: nec pastor custodire videtur pecus, qui eligere pabula profutura non noverit, lupos cavere, canibus vallare ovilia sua, nesciat potum, cum opus sit, ministrare. Nam producere tantummodo sine ulla cura mutum pecus, tantumdem est quantum Scripturas legere tantum populum Judaeorum. Ubi sint spiritalis pascua sacramenti, ubi littera occidat, ubi intelligibiles incursent lupi, ubi sit requies refectionis, ubi

spes resurrectionis, qui sint canes qui pro gregis possint latrare custodia, populus et ipso grege magis mutus ignorat.

27. Itaque si dicat: Mandata custodio; respondetur ei: *Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos post te. Si videbas furem, simul currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit nequitia, et lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum detrahebas (Psal. XLIX, 17-20)*. Non est hoc custodire mandata, sed praevaricari: statutis facere contraria, non est intelligere, sed ignorare. Quomodo possunt verba Dei dulcia esse in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitiae? Quomodo mel et lac sub lingua tua? cum dolum lingua tua componat: ut aliud pectore concipias, aliud forensi sermone praetendas, ut decipias incautum: cum tibi Petrus apostolus dicat, ut deponas omnem malitiam, et fucum simulationis abjicias, dicens: *Sicut nunc geniti infantes, rationabiles, et sine dolo, lac concupiscite (I Petr. II, 2)*. Ostendit enim nobis quid sit mel et lac habere sub lingua; ut non maledicere maledicentibus, sed benedictionem referre noverimus: nesciamus odisse nisi viam iniquitatis; ut facere quod exsecramur, reluctanti caveamus affectu. Ideo Paulus cavebat in carne sua malum; quia oderat (**Rom. VII, 15**). Ideo Joannes monet in epistola sua ne diligamus saeculum: *Quia omne quod in saeculo est, concupiscentia est carnis, et concupiscentia oculorum, et jactantia vitae (I Joan. II, 16)*.

28. Est ergo in nobis ut et bene aliquid oderimus, et bene aliquid diligamus. Sicut enim bene amare possumus servos Dei, et bene diligere possumus inimicos nostros secundum Verbum Domini (**Matth. V, 44**): ita bene odisse possumus inimicos Dei, odisse iniquitatem, odisse perfidiam, odisse

turpitudines, odisse mundi istius vanitates. Odio igitur esse debent quae saeculi sunt; ne securis affectibus et otiosis blanditer conciliatricula voluptatis irrepat illecebra. Facile capit oculos petulantis forma meretricis, nisi eos odia premant justa, et impuritatem indignatus avertat affectus. Inflat plerumque homines, et tumido resupinat fastidio nobilitatis jactantia, et rerum affluentia saecularium; nisi pudeat in te aliena magis, quam propria laudari. Christus cum dives esset, pauper factus est: in paupere, non in divite te redemit. Confitentibus Dei filium imperabat tacere; ut operibus magis quam sermonibus Deus agnosceretur; et tu nobilem te dicis, qui es factus e terra? David rex dicit: *Memento, Domine, quia pulvis sumus* (Psal. CII, 14): 1140 et tu in hoc caduco atque limoso genere gloriaris, et divitem te putas, qui cras potes esse mendicus; cum vita tua non in abundantia tua, sed in Dei sit misericordia? Cui honor, gloria, laus, perpetuitas a saeculis, et nunc, et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

SERMO QUARTUS DECIMUS. *Nun.*

1. *Nun* littera hebraea est quarta decima cujus interpretatio est, *Unicus*: vel in alia interpretatione: *Pascua eorum*. Ecce ipse Hebraeorum litterae testificantur Dominum Jesum esse unicum Patris Filium, Verbum Dei. Denique primo statim versu David de unico Filio Dei dicit: *Lucerna pedibus meis Verbum tuum, et lumen semitis meis*. Unde intelligimus ideo per litteras Haebraeorum psalmum hunc esse digestum; ut homo noster tamquam parvulus, et ab infantia per litterarum

elementa formatus, quibus aetas puerilis assuevit, usque ad maturitatem virtutis excrescat. Litterae autem singulae velut tituli sunt eorum versuum, qui sub iisdem litteris ascribuntur, seriem et continentiam declarantes, sicut hic *unicum* significat littera, et de unigenito Dei Filio, atque ejus aeterni luminis claritate psalmi hujus portio prophetat.

2. Nec sane ab ista abhorret etiam illa in alio reperta codice litterae hujus interpretatio. Quae sunt enim pascua nostra, hoc est, fidelium, nisi Christus? In cujus pascuis se locatum Propheta laetatus est, dicens: *In loco pascuae ibi me collocavit* (**Psal. XXII, 2**). Ipse enim nos pascit, et reficit. Bona pascua divina sacramenta sunt. Carpis illic novum florem, qui bonum odorem dedit resurrectionis. Carpis liliū, hoc est, splendorem aeternitatis. Carpis rosam, hoc est, Dominici corporis sanguinem. Bona etiam pascua libri sunt Scripturarum coelestium, in quibus quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur; cum ea quae scripta sunt, degustamus, vel summo ore libata frequentius ruminamus. His pascuis grex Domini saginatur.

3. Bona etiam Christi pascua, qui pascit in liliis, in splendore sanctorum: bona pascua etiam montes convallium. Nam et in his pascitur Christus, sicut capreolus, aut hinnulus cervorum. Montes sunt convallium, sicut luminaria istius mundi sedula humilitate fulgentes, qui virtutum diversarum praestant cacumine, et supra mundum meritis suis eminent. Isti sunt de quibus dicitur: *De hoc mundo non sunt, sicut et ego non sum de hoc mundo* (**Joan. XVII, 14**); quia supra mundum sunt qui Christum sequuntur. Convallis autem mundus est: ideoque disposuit in convalle fletus; eo quod in hoc mundo fletus sint lacrymaeque. Et providens Dominus disposuit in hoc mundo

Testamentum suum; ut magis hic fleamus peccata nostra, quam flenda servemus.

1141 4. Pascua nostra etiam isti versiculi sunt, de quibus hodie tractaturi sumus, in quibus David dicit: Pascebam oves patris mei, ostendens veram lucernam, docens humilitatem (**I Reg. XVII, 34**). In pascuis talibus verus David, verus humilis, et manu fortis, qui non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit; et homo natus per Virginis partum humiliavit se usque ad mortem, oves Patris sui divina praedicatione pascebat; cum secundum Scripturas suum probaret adventum (**Luc. IV, 21**), cum quinque panibus et duobus piscibus hominum millia multa saturaret. (**Joan. VI, 9 et seq.**)

5. (**Vers. 105.**) Haec ergo nostra sunt pascua, haec eorum qui possunt dicere: *Quam dulcia faucibus meis verba tua* (**Sup. v. 103**)! Haec eorum pascua, qui dicunt: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine*. Pascitur enim os nostrum verbo, cum loquimur mandata Dei Verbi. Pascitur et oculus noster interior lucernae spiritalis lumine, quae nobis in hac mundi nocte praelucet; ne sicut in tenebris ambulantes, incertis titubemus vestigiis, et viam veram invenire nequeamus. Intelligibilis igitur pedum gressus, intelligibilis et lucerna; quia Verbum Dei lucerna est. Nonne hoc in principio erat Verbum apud Deum: quomodo ergo lucerna est? Nonne hoc erat verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: quomodo ergo lucerna dicitur? Esaias clamat: *Populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam* (**Esai. IX, 2**): quomodo hic dicitur lucerna?

6. Sed videamus ne forte idem Verbum Dei aliis magna lux sit, aliis lucerna. Mihi lucerna, angelis lux est. Petro lux erat, quando astitit ei angelus in carcere, et lumen circumfulsit eum (**Act. XII, 7**). Paulo lux erat, quando euntem ad persequendum populum Christianum circumfulsit eum lux de coelo, et audivit dicentem sibi: *Saule, Saule, quid me persequeris* (**Act. IX, 4**)? Et magna quidem lux. Denique lucernae Pauli lumen evanuit, ubi divinae splendor lucis emicuit.

7. Et vere lucerna est mihi Christus, quando isto nostro ore recensetur. Lucet in limo, fulget in vase fictili thesaurus ille, quem habemus in vasis fictilibus. Mitte oleum, ne deficiat tibi; quia lumen lucernae est oleum, non oleum terrestre, sed illud oleum misericordiae coelestis et gratiae, quo ungebantur prophetae. Oleum tuum humilitas est, quo cervicis nostrae dura mollescunt: oleum tuum misericordia tua est, quo etiam collisa scopulis peccatorum foveantur corpora. Hoc oleum vulnerato illi a latronibus, descendenti ex Hierusalem Evangelicus ille Samaritanus infudit, qui videns eum, misericordia motus est, et alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum. (**Luc. X, 33 et 34**). Hoc oleum sanat aegrotos; misericordia enim a peccato liberat. Hoc oleum lucet in tenebris, si opera nostra luceant coram hominibus. Hoc oleum lucet in Ecclesiae solemnitatibus. Denique quibus oleum non defuit, nec lumen fidei defecit; sed cum lampadibus in locum nuptiarum introire meruerunt: quae autem in vasis suis oleum non **1142** tulerunt, hoc est, non habuerunt fidem, non prudentiam, non misericordiam, animae in hoc constitutae corpore, merito infidelitatis exclusae sunt (**Matth. XXV, 10-12**). Ideo et tu habeto semper lucernam

ardentem, vel lucentem facem. Si enim neque lucerna, neque lampas tua luceat, stulta virgo diceris, nec introibis in thalamum Sponsi tui superioris: sed remanebis in tenebris caecitatis, quasi qui oderis lucem; ne opera tua flagitiosa prodantur: *Omnis enim qui male agit, odit lucem.* (**Joan. III, 20**). Habeto fidem, habeto prudentiam, ut semper habeas in vasis tuis oleum misericordiae, devotionis gratiam; quia prudentes acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus suis. Ungite, o homines, lampades vestras: cum jejunatis ungite caput vestrum. Infundamus mentibus nostris oleum; ut corpus nostrum lucidum sit. Luceat tibi semper lucerna Verbum Dei: luceat et lucerna corporis tui oculus tuus. Conscientia tua lucens, bene in hoc corpore lucernae lux est; quia ipsa est oculus tuus. Sit purus oculus tuus. Si conscientia tua munda sit, munda est caro tua: si autem tenebrosa est conscientia tua, etiam corpus tuum conscientiae tuae nocte tenebrosus est. Lucernae ergo et nos sumus toto operti corpore, vix aliquid exiguum habentes unde lucere possimus.

8. Denique et Joannes lucerna erat, sicut dixit Dominus de eo: *Ille erat lucerna ardens, et illuminans* (**Joan. V, 35**). Bona lucerna, quae lumen accipiebat a Christo; ut lucere posset in hoc saeculo: merito ardens, merito illuminans; quia erat nuntius Christi, illuminans praedicatione fidei pectora singulorum. Sed et istis lucernis dedit, ut lux mundi essent, dicens ad apostolos: *Vos estis lux mundi* (**Matth. V, 14**). Ergo si gloria sanctorum nunc sicut lucerna, nunc sicut lux mundi fulgebat in hoc saeculo, quid dicimus de Verbo Dei, quod et lucerna est pedibus meis?

9. Et fortasse ubi non sunt tenebrae, non est lucerna Verbum Dei, sed supra lucernam; quia lux est. Tenebrae iis non sunt

qui vident lucem. Denique, *tunc justi fulgebunt sicut sol in regno patris sui* (**Matth. XIII, 43**). Et fortasse secundum Legem lucerna est Verbum Dei, secundum Evangelium lux magna est. Judaeis lucerna est, et lucerna sub modio. Lucet Lex, sed non videtur; quia operta eorum doctrina est et cogitatione vitiorum, et caecitate perfidiae: populo autem ex nationibus lux est. Denique, *populo qui sedebat in regione umbrae mortis, lux orta est eis* (**Esai. IX, 2**). Aperi igitur fenestras tuas; ut splendor tibi magnae lucis introeat. Paratum fac candelabrum tuum; ut lux tua non operiatur integumento corporis tui, et mensura terrenae hujus fragilitatis: sed supra mensuram corporeae infirmitatis animae tuae virtute praefulgeas. Aut si ad mensuram teneris, vide ne super efficiant ipsae mensurae, ne supereffluent: sed bonis seminibus sint contentae. Non sit otiosus sermo tuus, non ferietur et vacet verbum tuum; ne fiat lucerna sub modio. Potens est Deus qui super candelabrum constituat lucernam tuam; ut luceat omnibus qui in domo sunt, **1143** ut qui ingrediuntur lumen videant. Candelabrum principale nostrum est. Pone sermonem in principali tuo, et omnibus luceat qui ingrediuntur in Ecclesiam. Accipe et aliud candelabrum. Considera os tuum, considera et sermonem tuum. Nonne os tuum candelabrum est, et verbum tuum lucerna est, cum de ore tuo profertur? Haec lucerna semper tibi luceat, hoc est, verbum tuum luceat, et numquam exstinguatur.

10. Quaeris ut doceam quomodo non possit exstingui? Scriptum est: Lumen justi semper inexstinguibile est: *lumen autem impiorum exstinguetur*. (**Job. XVIII, 5**). Hoc lumen erat lucernae, quae lucebat in tabernaculo

Testimonii, et hodie quae lucet in Ecclesia, vir sapiens. Hic est oculus Ecclesiae, qui non dicit manibus, hoc est, operantibus, sed non acutis ad intelligendum: Non estis mihi necessarii. Ergo super candelabrum lucebat, qui dicebat: *Nostra autem conversatio in coelis est.* (**Philip. III, 20**). Nam et David tota mente jam conversabatur in coelo, et adhuc tamen dicebat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Aut fortasse quasi bonus magister mihi praeire cupiebat; ut lumen sequi discerem, et illius pedibus ambulare. Ostendit ergo mihi hanc lucernam sequi discere in istius ignorantiae, in istius operimenti corporei tenebris constituto; ut Christum sequens, nullum lapidem offensionis incurram. Errabat Petrus in tenebris ignorantiae, negabat Christum esse moriturum; quia adhuc non videbat moriturum et resurrecturum esse pro nobis. Conversus ad eum Dominus ait: *Vade retro post me* (**Matth. XVI, 23**). Ostendit illi lucernam quam deberet sequi, *post me*, dicens. Secutus verbum Dei confirmatus est: postea coepit inhaerere Christo, timens ne iterum aliquo laberetur errore. Nonne et ipse qui dicebat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, ad hanc lucernam festinavit, cum diceret in mari: *Domine . . . jube me venire ad te super aquam* (**Matth. XIV, 28**)? sed quia non sequebatur lucernam, motus est, atque titubavit, naturae vehementioris mole turbatus.

11. Sequamur ergo lucernam hanc: et sicut in nocte ambulemus ad lumen. Multae foveae, multi scopuli in istius saeculi caligine non videntur. Praefer tibi lucernam quam Propheta monstravit: vide quo debeas transferre vestigium, contuere ubi pedem ponere mentis internae: per singulos cura sit gressus: nulli credas tuum, nisi praeunte lucernae istius

luce, processum. Nam ubi putas quod luceat, gurges est; videtur lucere sed polluit; et ubi putas solidum esse vel siccum, ibi lubricum est. Sed et si lucerna tibi, iter longius sit. Sit ergo fides tibi itineris tui praevia, sit tibi iter Scriptura divina. Bonus est coelestis ductus eloquii. Ex hac lucerna accende et tu lucernam; ut luceat interior oculus tuus, qui lucerna est tui corporis. Multas habes lucernas, accende omnes, quia dictum est tibi: *Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae vestrae ardentes* (**Luc. XII, 35**). Quia multae sunt tenebrae, multae sunt lucernae necessariae; ut meritorum nostrorum in tantis tenebris lumen eluceat. Ista **1144** lucernas Lex significavit semper lucere debere in tabernaculo Testimonii, non illas quas Judaei accendunt quotidie (**Exod. XXVII, 26**). Illae sub umbra lucent, et extinguuntur quotidie; quia quod faciunt, non vident: quod legunt, nesciunt, accipientes secundum litteram quod praecipitur secundum spiritum. Tabernaculum enim Testimonii corpus hoc nostrum est, in quo Christus advenit, per amplius et perfectius tabernaculum, sicut scriptum est; (**Heb. IX, 11 et 12**); ut per sanguinem suum intraret in sancta, et conscientiam nostram ab omni opere mortuorum et labe mundaret; quo in corporibus nostris, quae suorum testimonio et qualitate factorum cogitationum nostrarum abscondita et occulta testantur, lucernarum modo luceat nostrarum lux clara virtutum. Ista sunt lucernae ardentes, quae die ac nocte in templo Dei lucent. Si templum Dei in corpore tuo servas, si membra tua membra sunt Christi, lucent virtutes tuae, quas nullus exstinguit, nisi eas tuum crimen exstinxit. Hoc lumine castae mentis et pia devotionis solemnitatis nostrae festa resplendeant.

12. Luceat ergo semper lucerna tua. Arguit Christus etiam eos qui utuntur lucerna; si non semper utantur, dicens: *Sint lumina vestri praecincti, et lucernae ardentes (Luc. XII, 35)*. Non ad horam exsultemus in lumine. Ad horam exsultat, qui audit verbum in Ecclesia et gaudet: egressus autem obliviscitur quod audivit, et negligit. Iste est qui sine lucerna in domo sua ambulat; ideoque in tenebris ambulat, qui opera tenebrarum facit, in comessionibus et ebrietatibus, in cubilibus et impudiciis, in contentionibus et aemulationibus, indutus vestimenta diaboli, non Christum. Haec fiunt quando verbi lucerna non lucet. Numquam ergo negligamus verbum Domini ex quo nobis omnium origo virtutum est, universorumque operum quidam processus. Si membra corporis nostri sine luce operari recte non queunt (nam pedes vacillant sine lumine, et manus errant), quanto magis ad verbi lumen dirigenda sunt animae nostrae vestigia, atque mentis incessus! Sunt et manus animae quae bene tangunt, ut tetigit Thomas Dominicae resurrectionis indicia (**Joan. XX, 27**), si verbi praesentis nobis lumen luceat. Haec lucerna accensa sit in omni verbo, in omni opere. Ad hanc lucernam gressus noster forensis internusque moveatur.

13. Sed jam progrediamur ad caetera, et fiat pedibus meis lucerna verbum Dei, et semitis meis lux. Pedibus lucerna satis est ad ambulandum, semitis non est satis ad illuminandum: idem Verbum tamen et pedibus lucerna est, et semitis lux est; quia idem unigenitus Dei filius et delinquentibus advocatus, et remunerator est fortibus, peccatorum remissor, praemiorum largitor.

14. (**Vers. 106.**) Itaque cui lucerna fuerit Verbum Dei, huic quocumque pergat, lucent semitae, sicut lucebant sancto

David; et ideo quasi in lumine ambulans dicit: *Juravi, et statui custodire judicia justitiae tuae. Humiliatus sum usquequaque.* Vox ambulantis in lumine est cum auctoritate dicere: *Juravi, 1145 et statui.* Qui enim statuit, non movetur, non metuit ne cadat, quia plus est statuere, quam stare. Stat igitur David mentis statione fundatus, nec timet ne in his mundi hujus tenebris possit errare; si enim metueret, non juraret: si trepidaret, utrum divina posset custodire judicia, non cum jurisjurandi statueret sacramento. Nemo bene jurat, nisi qui potest scire quod jurat. Jurare igitur, indicium scientiae, testimonium conscientiae est. Et bene jurat, qui ad lucernam verbi pedes suos dirigit, qui lucem in semitis suis cernit. Lux tibi praebeat, si jurare disponis, id est, cognitio veritatis praecedat; ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere. Ubi religio sanctior, ibi fides veritatis est plenior. Denique ideo Dominus, qui venit docere parvulos, imbuere novos, firmare perfectos, ait in Evangelio: *Non jurandum omnino (Matth. V, 34);* quia infirmis loquebatur. Denique non ad solos apostolos loquebatur, sed ad turbas; voluit enim te non jurare, ne perjures. Et addidit non jurare omnino neque per coelum, neque per terram, neque per Hierosolimam, neque per caput tuum (*Ibid., 34-36*), per haec videlicet quae subjecta non sunt tuae potestati. *Juravit Dominus, nec poenitebit eum (Psal. CIX, 4).* Juret ergo ille quem sacramenti sui poenitere non poterit. Et quid juravit Dominus? Quia Christus in aeternum sacerdos est (*Ibid.*). Numquid incertum, numquid impossibile erat quod juravit Dominus? Numquid poterat esse mutabile? Noli ergo usurpare exemplum sacramenti, qui implendi sacramenti non habes potestatem.

15. Quid igitur juravit David? *Custodire judicia justitiae Domini*. In nullo videlicet jam perfectum, jam instructum divinae justitiae movebant judicia. Quanti moventur, cum vident justum aliquem orbatum liberis, dispendiisque frequentibus ad ultimae egestatis deductum necessitatem, ut ipsa alimentorum subsidia habere non possit: fractum aegritudine gravi, et perpetua debilitate vexatum, ut obire nequeat communis officia naturae? Sed qui firmus est, non movetur, et is magis intelligit justitiam Dei praedicandam; quia corripit Dominus quem diligit. Numquid non frequentius corripitur filius, quam servulus? Injusta ergo pietas patris, magis quam domini severitas? Asperioribus exercet pater filium, quam dominus vernaculum. Sed dura patris non aestimantur impertita flagella; quia vult filium meliorem esse, quam servulum. Eruditio ergo plena justitiae est.

16. Orbatus est sanctus Job liberis suis, in quos Dominus potestatem diabolo dedit. Numquid iniquus Deus? Absit: immo justus; quia probaturus justum suum, per hujusmodi exercitia in quibus ejus est probata patientia, magis dignum qui probaretur, effecit. Quo enim clarius meritum coronati, hoc uberior justitia coronantis. Nudatus est facultatibus cum dives esset, et haec Deo subiit permittente dispendia. Non erant pecuniae jam damna, sed vitae; cum deesset alimonia, ademptis omnibus. Quis accuset justitiam Dei; cum Job si non omnem amisisset pecuniam, non tantam invenisset gratiam? Athletam suum nudum ungere voluit Deus oleo poenitentiae; ut et **1146** subeundo faceret certamini fortiolem, et emerendo praemio digniorem. Perfusus totum corpus vulnere gravi, sedebat in stercore, radens saniem saevis ulcerum vibicibus defluentem: et hoc permissu Domini diabolus intulerat justo

viro. Videretur vicisse sibi diabolus, nisi accepta, quam poposcerat, potestate esset etiam ipse superatus. Quid igitur fuit illa tentatio, quid inopia facultatum, destitutio filiorum, tolerantia vulnerum, nisi exercitium fidei, insigne patientiae, eruditio gloriosa virtutis, confessio plena victoriae; ut qui ante contradicentem habebat diabolum, postea non haberet? Nemo ergo dura putet esse quae justa sunt. Non videbantur dura ei, qui poterat dicere: *Nudus natus sum, nudus exibo: Dominus dedit, Dominus abstulit. . . sit nomen Domini benedictum (Job. I, 21)*. Benedicit enim Dominum justus cum laborat, peccator cum luxuriat. Non ergo ex infirmitate nostra vis aestimanda justitiae est.

17. Quid durum putamus esse quidquid per imbecillitatem animi ferre non possumus? Tolle persecutiones, et martyres desunt. Sed et persecutores Deus, id est, potestates saeculi est passus assurgere; ne deessent qui vincerent Christo. Quis tunc non dixit infirmus: Domine, cur dedisti plebem tuam in potestatem persequentium? Sed quis hodie neget beatiores illos esse qui passi sunt, quam illos quos nulla vexarunt supplicia persecutorum?

18. Justus ergo optat probari, tentari non timet; qui enim statuit custodire judicia Dei, non timet tentationes. Ubi statuit, nisi in corde? Illic enim radicati et fundati esse debemus, non fluitantes, neque mobiles omni vento doctrinae. Intus ergo statuamus in corde nostro, in pectore, in animo; ut nobis fiat illud propheticum: *Cogitationes justorum semitae (Prov. XII, 5)*. In his semitis bene ambulat justus; ideoque dicit: *Proba me, Domine, et tenta me (Psal. XXV, 2)*. Denique hoc quoque loco auctoritati respondens suae, qui juraverat, et statuerat

custodire iudicia justitiae Domini, probari se voluisse dicit, qui humilitatem subeundam credidit esse pro Christo.

19. (Vers. 107.) Ideoque ait: *Humiliatus sum nimis*. Non solum humiliatum, sed etiam nimis humiliatum se esse gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis, quam potestate. Potestas decipit, humilitas non destituit. Bona humilitas, quae etiam in Christo laudem virtutis invenit. Hanc in illo plus veneror, quam creationem; quia creati ad laborem sumus, redempti ad quietem. Denique ipse advocans populos ad misericordiam suam, de humilitate propria gloriatur, dicens: *Palam factus sum non quaerentibus me: apparui iis qui me non interrogabant (Esai. LXV, 1)*. Et alibi: *Scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas: faciem autem meam non averti a confusione sputorum (Esai. L, 6)*. Recte ergo David humiliare se voluit; ut tribulationum Christi in se ipso, quod deesset, impleret.

20. Potest et ipse hoc ex sua persona per os David locutus dixisse: *Humiliatus sum nimis*, qui dixit in Evangelio: *Venite ad me, omnes qui laboratis, 1147 et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Matth. XI, 28 et 29)*. Discamus ergo ab eo, qui docere nos voluit quod proficeret ad salutem, et nobis dicit: *Discite a me*. Non est mediocre quod dicit, *Discite*: et addidit: *A me discite*. Non facile potest quisquam humilitatem docere inflatus: quamvis sit humana praeditus sapientia; mens tamen inflatur, quam superbia carnis extollit. Et qui paupertate contentus est, non est contentus injuria: et qui potest ferre verberum poenas, exagitur verborum contumeliis: et qui potest administrationes contemnere, dolet sibi aliquem

honorificentia esse praelatum. Grande est in omnibus humilitatis tenere mensuras. Superbia hominem prima deiecit. Dum plus volumus, etiam quod minus est solemus amittere. Bona humilitas, quae nihil appetendo, totum quod contemnit, adipiscitur. Ipse Dominus Jesus se humiliavit; ut nos elevaret: et humiliavit se usque ad crucem, *Propter quod exaltavit*, inquit, *illum Deus ut in nomine ejus omne genu flectatur* (**Philip. II, 9 et 10**). Quanta fecit Dominus audeo dicere, et non flexi ei genu? Sed flexi ei postquam se humiliavit. Sic enim, hoc est, per humilitatem, per crucem sibi Ecclesiam congregavit.

21. David rex erat, incerta et occulta sapientiae sibi patefacta testatur: sed ideo se magis humiliabat (**Psal. L, 8**). At vero Ezechias cecidit ab altitudine cordis sui. Ille laudabilis rex, ille qui de obsidione, de aegritudine beneficiis Domini et mirabilibus liberatur, cecidit per superbiam, et gratiam meriti superioris imminuit. Quid fuisset Joseph, si humilis non fuisset? Scivit sibi obfuisse, quod praelatus erat fratribus: etiam pius amor miseriam praelationis invenerat. Praelatio armavit fratres, humilitas conciliavit extraneos: praelatio concitavit germanos, humilitas regem subditum fecit; ut vere quasi ex persona Joseph dictum putemus, quod hic ipse supra dixit: *Humiliatus sum, et salvum me fecit* (**Psal. CXIV, 6**); quamquam si consideremus quae iste toleravit, ex persona sua eum dixisse reperiemus.

22. Golia superato, occurrerant juvenculae psallentes: *Saul in millibus, David in decem millibus* (**I Reg. XVIII, 7**): commotum est fel regis, et quaerebat eum occidere: et humiliavit se David ante Jonathan filium regis, et convertit ejus affectum; ut quem successorem patrii regni potuerat

habere suspectum, eundem adversum studia paterna servaret, dicens patri: *Quid peccas in sanguinem innocentis* (**I Reg. XIX, 5**)? et id vocem extorqueret invito, quod non mereretur occidi David. Recte ergo ait: *Humiliatus sum, et salvum me fecit* (**Psal. CXIV, 7**). Et iterum cum ad eum propheta venisset, et indignationem Domini in causa Bethsabee mulieris denuntiasset, humiliavit se, et ait: *Peccavi Domino*. Et dixit Nathan ad eum: *Quoniam poenituit te, abstulit Dominus peccatum tuum; 1148 non morte morieris* (**II Reg. XII, 13**). Bona igitur humilitas. Denique humiliatus est, et salvus factus est. Et alio loco, cum propter numeratum populum Dominus esset offensus, et misisset prophetam Gad, qui regi David diceret. *Elige tibi quid velis fieri, triennio famem super terram, aut tribus mensibus fugere te a facie inimicorum tuorum persequentium te, aut fieri triduo mortem in terra* (**II Reg. XXIV, 13**), respondit David: *Angustiae sunt mihi haec tria: sed magis incidam in manum Domini, quoniam magna est misericordia illius valde, quam in manus hominum incidam* (**Ibid., 14**). Et cum dedisset Dominus mortem in Israel a mane usque ad horam prandii, septuaginta millibus hominum mortuis, respexit David ad Dominum, et cum vidisset Angelum ferientem populum dixit: *Ecce ego peccavi, et ego pastor male feci: et isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, et in domum patris mei* (**Ibid., 17**). Et propitius factus est Dominus, cum sacrificium reconciliationis Domino esset oblatum. Bona ergo humilitas, quae regem plebemque servavit. Itaque, reconciliato Domino, ait David: *Bonum mihi est, quod humiliatus sum* (**Sup., v. 71**).

23. Bona ergo humilitas, praesertim si adjungatur ei devotio voluntaria. Ideoque se vivificari secundum verbum petit; ut secundum verbum vivat, et omnia cum ratione faciat, non secundum carnis voluntatem. Unde mysticum illud etiam moraliter accipi potest: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (**Joan. I, 1-3**). Et tu imitator esto Dei. Quomodo imitator? Numquid coelum potes facere, aut terram, aut mare? Non utique; sed ut omnia per verbum facias, nihil sine verbo; omnia cum ratione nihil sine ratione; quia non es irrationabilis, o homo, sed rationabilis.

24. (**Vers. 108.**) Sequitur versus quartus: *Voluntaria oris mei comproba, Domine, et judicia tua doce me*. Qui se humiliat, vivificatur secundum promissum Domini: qui vivificatur spiritu Dei, voluntarius est minister; plurimum enim refert utrum ex voluntate quid facias, an ex necessitate, quod placeat Deo. Denique voluntarius minister habet praemium, coactus dispensat obsequium, sicut Apostolo docente cognovimus. Scripsit enim: *Vae enim mihi est si non evangelizavero! Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est* (**I Cor. IX 16 et 17**). Vide voluntarium exsecutorem coelestis arbitrii. Liber erat ex omnibus, et omnium servus est factus, voluntate utique, non necessitate; ut plurimos lucraretur (**Ibid., 19-22**). Iis quoque qui Legis vinculo tenerentur quasi sub Lege esset, se exhibuit, cum sub Lege non esset; ut eos servaret qui sub Lege vivebant. Infirmis infirmus factus est; ut infirmos assumptione infirmitatis propriae sustineret. Omnibus omnia factus est, non legitima necessitate, sed voluntatis obsequio.

Aperuit **1149** mihi hujus altitudinem consilii in epistola ad Philemonem scripta; quia quod ipse esset, alium esse vellet; ut voluntate potius quam necessitate detulisse Domino videretur. Itaque pro Onesimo interveniens, sic ait: *Tu autem illum ut mea viscera suscipe, quem ego volueram tecum detinere; ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii: sed sine consilio tuo nihil facere volui; ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium* (**Philem. XII, 13 et 14**). Quam sedulus suasor, qui cum esset vas electionis divinae, consortium consilii non dedignabatur alieni; ne alterum fructu voluntatis propriae defraudaret. Recte ergo David ait quasi propheta: *Voluntaria oris mei comproba, Domine, oris sui offerens Domino sacrificium voluntarium; eo quod ut apes illa prophetica bonos flores colligere ore consueverit, favos ore fingere, mella ore componere, et ex herbis suavis ore filios legere; quae cum sit, inquit, robore infirma, sapientiae praedicatione substantiae suae producit aetatem* (**Prov. VI, 8**). Quod sit istud voluntarium oris sacrificium, recognosce: *Immola, inquit, Deo sacrificium laudis* (**Ps. XLIX, 14**).

25. Exspectat Dominus voluntarios ministros. Denique in libro Esaiae dicit Dominus: *Quem mittam* (**Esa. VI, 8**)? Utique servulo suo poterat imperare, quem dignum qui mitteretur, invenerat: sed maluit eum spontaneae oblationis non fraudare mercede, qui ut ipse se offerret, praestolatus est. Et quamvis ejus sciret affectum, exspectavit tamen vocem; ut cumaret gratiam. Unde se offerens Esaias ait: *Ecce ego, mitte me* (**Ibid.**); et sic postea missus est ad populum. Ideo de eo dictum est: *Quia Esaias audet, et dicit* (**Rom. X, 20**).

Etenim quasi voluntarium organum uberiore spiritus sui gratia Christus implevit.

26. Nec otiose hoc positum puto; quia voluntaria oris sui placere desiderat Domino. Multi prophetae, sed in omnibus oris voluntaria placent. Excusabat Hieremias, dicens: *Quis es dominator, Domine? Ecce nescio loqui, quia juvenior sum ego; et dixit ei Dominus: Noli dicere, quia juvenior sum ego; quia ad omnes ad quoscumque misero te, abibis: et secundum omnia quaecumque mandavero tibi, loqueris (Jerem. I, 6 et 7)*. Verecunde propheta aetatem corporis praetendebat; ne exsequendis coelestibus imperatis impar esse adolescentia deprehenderetur. Sed Deus ut qui morum magis quam annorum judicaret aetatem considerandam, et in juvenili corpore maturitatem robustae sapientiae in suo servulo praevideret, ait: *Noli dicere, juvenior sum ego*, hoc est, prohibuit eum juvenilis aetatis contemplatione vires suas perpendere, cui fides canitiem sapientiae ministraret. Et iterum in posterioribus cum dixisset idem propheta: *Seduxisti me, Domine, et seductus sum . . . Et dixi: Non nominabo nomen ejus, et non loquar in nomine ejus ultra*; addidit: *Et factus est in corde meo, ut ignis ardens, flammans in ossibus meis: et dissolutus sum undique, et ferre non possum (Jerem. XX, 7 et 9)*. Advertimus igitur quod iis etiam qui aut excusandum officium suum, aut certa aliqua causa negandum putaverint, Dominus tamen noster aut ratione persuadeat, aut cupiditate **1150** propheticae revelationis inspiret; ut ad subeundum officium voluntate concurrant, non necessitate conscendant; quo merces ad eos integrae devotionis possit plenior pervenire. Prophetavit et Caiphas, *Quia expedit unum hominem mori pro populo (Joan. XI, 50)*: sed hoc

voluntarium oris ministerium non erat; quia loquebatur invitus. Denique quid diceret, nesciebat.

27. Quae ergo voluntaria oris sui Domino David placere desiderat? *Elegi abjectus esse in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum (Psal. LXXXIII, 11). Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (Psal. LXXXIV, 9). Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio saeculi (Psal. LXXVII, 2). Paravi lucernam Christo meo (Psal. CXXXI, 17).* Corpus suum quod erat ante limosum, et coeno haereditariae colluvionis obstructum, ut oleum spiritale recipere non posset, Christo paravit, ut luceat. Christo lucet, cujus opera in Christi lucent lumine. Christo lucebat Petrus, cum diceret: *In nomine Jesu Christi Nazareni surge, et ambula (Act. III, 6).* Christo lucebat ille qui dicebat: *Sanet te Dominus Jesus (Act. IX, 34).* Christo lucebat martyrum lucerna, qui pro Christo subiere martyrium. Christo lucebat David, qui poterat dicere: *Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum (Ps. LXXXIII, 3).* Christo paraverat mentem cum de eo, a quo frequenter ad mortem fuerat appetitus, diceret: *Non mihi contingat a Domino, si fecero hoc verbum, Domino meo, Christo Domini injicere manum meam (I Reg. XXIV, 7).* Cum majorem haberet causam tuendae salutis suae, ut occideret persequentem; etiam alios qui suadebant inimico non esse parcendum, quem Dominus juxta promissum suum, in manus ipsius tradidisset, ab ejus necandi cupiditate revocabat. Christo lucebat Propheta, cum de eo qui patris domum turpi maculaverat incestu, qui patris salutem parricidalibus praeliis appetebat, pius pater tamen diceret ad praelium profecturis: *Parcite filio meo Abessalon (II Reg.*

XVIII, 5). Tacebat improbitatis scelus: pietatis autem gradum, et nomen necessitudinis praefererebat; ut pugnaturi non adversarium regis, sed filium cogitantes, dolorem laesae pietatis inhiherent. Et post mortem ejus operuit faciem suam, et voce magna clamabat, dicens: *Filius meus Abessalon, filius meus* (**Ibid., 33**). Hanc vocem parricida non meruit: sed Christi prophetabat gratiam. Didicerat Propheta de Christo bonus esse pater, qui bono filio serviebat.

28. Denique ideo dicebat: *Et judicia tua doce me*; quia judicia Dei sicut abyssus multa, et inscrutabilia, ut Apostolus dicit (**Rom. XI, 33**). Ideo non poterat ea, nisi Christo docente, cognoscere; quia unus magister omnium Christus est (**Matth. XXIII, 8**). Haec autem Christi judicia sunt; ut iis qui nobis insidiati fuerint, noverimus non vicem injuriae rependendam, sed pro injuria magis deferendam gratiam. Denique maledicentibus non remaledixit, percutientes non percussit: sed magis etiam crucifixus pro persequentibus se pia intercessionis apud Patrem auxilium deferebat dicens: *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt* (**Luc. XXIII, 34**). Haec igitur quisquis fecerit legis judicia, remuneratione donatura Christo.

1151 29. (Vers. 109.) Sed quis judicia Dei doceri potest, nisi qui animam suam semper intenderit ad Dominum? Qui potest dicere: *Anima mea in manibus tuis semper, et legem tuam non sum oblitus*. Aliqui habent: *Anima mea in manibus meis semper*, hoc est, in actibus meis, hoc est, in operibus meis. Quamvis in periculis positus dicit justus ad Dominum: Propter te quotidie morior, quotidie periclitor: periclitor ab insidiatore, periclitor ab obtrectatore, periclitor ab iis quos arguo, quos revinco, periclitor pro veritate atque justitia: ego

tamen nec periculis territus, tuae legis oblitus sum; propterea, *in manibus meis anima mea*. Sed quia plerique habent: *Anima mea in manibus tuis semper*; hoc latius explanandum arbitror.

30. Scit propheta, scit ubi animae suae praesidium locet, unde opem speret: in manibus Dei constituere vult animam suam; quia cor regis in manu Dei est (**Prov. XXI, 1**). Quicumque proprium corpus subegerit, nec ejus passionibus turbari animam suam rector sui congrua vivacitate permiserit, is bene regia quadam potestate se cohibens rex dicitur; quod regere se noverit, et arbiter sui juris sit: non captivus trahatur in culpam, nec praeceps feratur in vitium. Hujus anima non perit in aeternum, nec quisquam rapit eam de manu Patris omnipotentis aut Filii. Manus enim Dei quae solidavit coelum, quos tenuerit, non amittit.

31. Quae sint igitur istae manus, consideremus. In Canticis habes: *Laeva ejus sub capite meo, et dextera ejus complectetur me* (**Cant. II, 6**). Haec loquitur Sponsa de Christo, anima de Verbo Dei. Christus autem idem est Verbum Dei, atque sapientia; beata ergo anima, quam complectitur sapientia. Magna est sapientiae manus, magna dextera totam complectitur animam, tota enim munita est, quae desponsata Dei Verbo est; plenitudo enim sapientiae, timere Deum. Quae ergo Deum timet anima, pleno se munit ipsa praesidio: mittit sapientia laevam suam sub collum ejus, dexteram autem in complexum ejus. Utrumque quidem brachium ejus ad utilia extenditur; habent tamen proprietates suas singulae manus. Sapientia in dextera, et longitudo vitae est: in sinistra autem divitiae et gloria. Bonis utique manus utraque dotata est dotibus: in eo tamen habent

varietatem sui muneris, quod et praesentia et futura tempora comprehendunt; ut laeva praesentium remuneratrix, dextera futurorum sit.

32. Possumus hoc etiam de prophetia sancti patriarchae Israel cognoscere. Nam cum dexteram suam posuisset super Ephraem, sinistram autem super Manassen: et convertere eas Joseph aetatum consideratione voluisset; ut dexteram patris super caput Manasse senioris filii collocaret: noluit et dixit: *Scio, fili; et hic erit in populum, et hic exaltabitur: sed frater junior major illo erit (Gen. XLVIII, 19)*. In quo major? In eo utique quia benedictione praelatus est, dicentibus posteris: *Faciat vobis Deus sicut Ephraem et Manassen (Ibid., 20)*: vel quia semen ejus multitudo gentium sit, quae in hoc saeculo laborem elegit, credens **1152** in Dominum Jesum; ut consolationem habeat futurorum. Manasses autem semen est populus oblivionis, qui proprium oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in hoc saeculo est, daturus in reliquum poenas graves; quia Deum suum et Dominum denegavit.

33. Hoc ideo diximus, ut probaremus ea esse potiora, quae futura sunt. Denique laeva sapientiae sub capite Sponsae est: dextera autem superior, qua totam complectitur Sponsam. Itaque illa quasi fulcrum est quietis praesentis, quo anima innixa requiescit. Habet ubi reclinet caput suum; quia laeva sapientiae sunt divitiae et gloria. Ad tempus haec demulcent, et ex parte solatio sunt. Et ideo *Filius hominis non habebat ubi caput suum reclinaret; quia cum dives esset, pauper factus est (Matth. VIII, 20)*: nec gloriam aliquam istius saeculi requirebat (**II Cor. VIII, 9**), quia venerat non ut in portione, sed ut universo humano generi subveniret dicens: *Mihi*

irascimini, quia totum hominem sanum feci in sabbato (Joan. VII, 23); hoc est, totum, non ut facultatum collatione ditaret, non ut honorum insignibus, non ut gloriae saecularis cumulet augmento; haec enim non habent beatitudinis et gratiae plenitudinem: sed totum hoc est; ut longitudinem vitae complecteretur aeternae. Neque enim communis vitae similis vita in dextera est sapientiae: sed longitudo vitae est; ut qui accipit vitam a sapientia, non exiguitatem vitae, sed perpetuitatem, et aeternitatis longitudinem adipiscatur.

34. Bonus amictus aeternitas vitae. Hoc pallium Sponsae custodes murorum voluerunt auferre, quo primus homo fuerat exutus: sed anima Deo devota quaesitum diu tenendo, et non dimittendo dilectum, pretioso charitatis divinae se vestivit involucro. Beati igitur qui tali pallio vestiuntur, et amictum huiusmodi, legis observatione meruerunt; quia non sunt legis obliti: sed quae erant legis, operati sunt. Nam qui praeter legem agit, legis oblitus est. Et ideo haec anima candida ascendit e terris; quia fulget amicta veste sapientiae: et dicunt de ea virtutes illae quae portas coeli custodiunt: *Quae est quae ascendit candida, innitens super fratrem suum (Cant, VIII, 5)*? Cum ea quae posuit caput suum super laevam sapientiae, ut aperiret manus pauperi ad subveniendum inopi: paratis aut derelictis sibi, non invasis atque direptis divitiis uteretur, quae gloriae cupida bonis eam operibus acquisivit, non inanes saecularis jactantiae dignitates ambivit. Hoc est enim caput suum, et quoddam sensuum principale supra manum constituere sapientiae. Ea, inquam, anima meritis ascendit albis ex isto vitae huius, ut habent plerique, deserto, ad illum florentem semper locum jucunditatis aeternae. Ista sunt virtutes quae et in Esaiiae libro dicunt: *Quis est iste qui advenit*

ex Edom, rubor vestimentorum ex Bosor, sic pretiosus in stola (Esai. LXIII, 1)? Istae, inquam, sunt quae mirantur ex isto confragoso scopulosoque deserto aliquam ascendere animam posse sine magnorum labe vitiorum; et ideo gratulantur repertam, quae vestimenta **1153** innocentiae naturalis non polluerit atramento insipientiae saecularis: sed magis sapientiae spiritalis, et gratiae candore mundarit.

35. (Vers. 110.) Dicit ergo ea anima jam segura, jam laeta: *Posuerunt peccatores laqueum mihi: et de mandatis tuis non erravi.* Digna vox relinquentis hoc saeculum, eo quod retia persequentium, et insidiatorum laqueos evaserit. Vox digna martyribus, quibus multa supplicia proponebantur, multa etiam offerebantur praemia; ut a martyrii studio vel terrore poenarum, et saevae mortis horrore, vel praemiorum revocarentur illecebra. Gravis laqueus proscriptionis, qui saepe frangit sanctos inopiae deformitate, quos mortis formido non fregerit: laqueus alius incendii, laqueus carceris, diuturnique supplicii: grandis laqueus, cum divitiae promittuntur, cum honores, cum amicitiae tyrannorum. Qui ergo haec evaserit, et ad martyrium pervenire potuerit, recte dicit: *Posuerunt peccatores laqueum mihi: sed a tuorum mandatorum non declinavi semitis;* cui despicienti praesentia, futura quaerenti, regnum coeleste divinitatis tuae promissione reseratum est.

36. Qui sunt isti peccatores qui posuerunt laqueos? Aperuit tibi Apostolus auctorem omnium peccatorum, et demonstravit dicens: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli (I Tim. VI, 9).* Advertis igitur laqueum diaboli esse divitias, quem tetendit etiam Salvatori: sed ille qui nihil habuit quod posset princeps istius mundi veniens

suum dicere, laqueorum ejus vincula dissolvit. Ac ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Judam apostolum strangulavit. Qui miser, cum esset illaqueatus ut proderet Dominum, ubi advertit quantum sceleris esset admissum, laqueo se ipse suspendit. Sed et ipse laqueus diaboli fuit, ut non ageret poenitentiam, sed laqueo se suffocaret. Deus enim etiam in ipsos pius est proditores; ut ad poenitentiam provocentur, atque a flagitioso proposito reflectantur, et resipiscant a diaboli laqueis; a quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Jam non aerumna est incidisse, sed crimen: qui non solum se dedere capiendos, sed etiam ad voluntatem diaboli tenentur astricti; cum possint dicere: *Dirumpamus vincula ipsorum (Psal. II, 3)*. Dedit enim tibi Scriptura divina ut non solum caveas diaboli laqueum: sed etiam per poenitentiam ejus vincula dirumpas.

37. Quid tibi, homo, cum deliciis ac voluptatibus? Non capit laqueus, nisi ante esca te coeperit. Dum praedam petis, laqueo ipse te nectis. Esca laquei avaritia est: esca diaboli luxuries est, quibus nos vult inescare, non pascere. Et ideo clamabat apostolus: *Ne attaminaveritis, ne gustaveritis, quae sunt omnia ad corruptelam ipso usu (Coloss. II, 21 et 22)*. Noli ergo attaminare luxuriam, et illa te contaminare non poterit. Noli gustare avaritiae corruptelam, et eris immunis a laqueo. Quid tibi postremo cum terris, qui cum Christo resurrexisti? *Quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est quae sursum sunt sapite, non quae super terram (Coloss, III, 1 et 2)*. Mortui sumus **1154** terris, vitam nostram cum Christo abscondimus in Deo nostro: non jam nos vivimus, sed Christus vivit in nobis. Quid iterum ad terrena remeamus? *Ecce elongavi fugiens, dicit sanctus (Psal. LIV,*

8). *Vide laqueos iniquitatis et contradictionis in civitate (Ibid., 10)*. Laquei sunt enim ubi est usura et dolus. Elongavit ille fugiens terrena dedecora; ideo ad coelestia pervenit praemia.

38. Quid, inquam, te reflectis in terram, si in Enoch raptus ad coelum es, in Elia levatus es curru, in Paulo raptus es ad paradisum, conversatus in coelis, in David exauditus; ut pennas columbae assumeres, et volares: in Christo exaltatus, volucris factus in Spiritu; quando sicut columba descendit, illas tibi alas dedit; ut tu disceres evolare de terris? Neque vero cunctandum putes quomodo tibi volandum sit, quibus alarum remigiis. Dixit quidem David: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam (Ibid., 7)*? Et quasi dubitasse visus est a quo pennas posset accipere; licet sic soleat divina gratia declarari, quae in terris non potest inveniri: idem tamen in posterioribus, quae sint istae pennae, docuit evidenter dicens: *Si dormiatis inter clericos medii, pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in specie auri (Psal. LXVII, 14)*. Etsi dormias, exsurgunt tamen pennae tuae. Sunt enim qui vigilant dormientes, ut vigilabat illa quae dixit: *Ego dormio, et cor meum vigilat (Cant. II, 5)*. Etsi nox est, vigilat spiritus, de quo scriptum est: *De nocte vigilat ad te spiritus meus (Esai. XXVI, 9)*. Tunc tibi pandentur alae ex eloquiis spiritalibus, pretiosaque auri prudentia volatus assurget. Ubi ergo laqueos poteris pertimescere, cui remigium praesto spiritale est? Si sinceritas animi, si puritas mentis affulgeat, columba es. Ideo tibi dictum est: *Estote. . . . simplices sicut columbae (Matth. X, 16)*. Si majora desunt remigia, vel minora ne spernas. Esto vel passer; ut laqueos sagaci indagine praevideas, et pene captus

illecebris peccatorum, tamen aliquando revocatus possis dicere: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, et nos liberati sumus* (**Psal. CXXIII, 7**). De quo quoniam alibi (**Lib. III, in Luc. c. XII**) putavimus esse tractandum, nunc alio transeundum videtur.

39. Satis est tibi ut avem te esse noveris, assumptum in naturam volandi, dicente Domino per Prophetam: *Liberate vos ex laqueo venatorum, et a verbo conturbationis* (**Psal. XC, 3**); non enim injuste tenduntur retia avibus. Avis es, o homo, qui sicut avis in quamdam aquilae renovatus es juventutem. Et ideo non injuste tenduntur retia avibus. Quid enim te in terram dejicis, qui jam coelum petebas? Non enim injuste renovato tenduntur retia; quia jam Christi esse coepisti, venantium esse desiisti. Attende laqueos venatorum. Ante quasi praedam suam diabolus suo jure capiebat: nunc Dominicae crucis mercem cur alienus incursat? Potes tamen etiam hos laqueos evitare, ne dicas: venantes ceperunt me sicut passerem; si laqueum cordis evadas, quem misit diabolus in cor Judae, et ita eum in facinus prodicionis armavit. Avertat **1155** a nobis Deus hos laqueos, quos super peccatores pluit. Et ideo dicit Propheta (**Psal. XXXIV, 8**): Dabis illis, Domine, laqueum cordis eorum, quem parasti eis. Nobis autem da, Domine, auxilium; ut post te sequamur, tuis alligati vinculis. Nulla enim vehementiora, nulla sunt gratiora, quam vincula charitatis. Qui tibi ligatus est, solutus est mundo.

40. (**Vers. 111.**) *Haereditavi testimonia tua in aeternum; quoniam exsultatio cordis mei sunt.* Etiam ista vox martyrum est, dicentium quod haereditatem acceperint coelestium

testimoniorum. Dicit ergo Propheta: Haeres sum mandatorum tuorum, successionem tuam fidei pietatisque jure quaesivi. Non potest dicere istud, nisi qui mandata custodit, coelo et terra testibus, acquisita. Dixit enim Dominus: *Audi, coelum, et auribus percipe, terra* (**Esai. I, 2**). Testatur elementa Dominus ad redarguendos eos, qui noluerint praecepta divina servare; ut refugia omnia excusationis obsepiat. Testatur et homines, dicens: *Estote mihi testes, et ego testis, dicit Dominus* (**Esai. XLIII, 10**). Mandata ergo Domini plena sunt testimoniis, et ipsa sunt testimonia, quorum satis idoneus testis est, qui non mentitur Deus, apud quem et conscientia tua testis est, cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, satis fidelis etiam in infido pectore; quoniam arbitrum omnium quaecumque commissa sunt, latere non possunt. Nam si in iudicio terrestri etiam is qui ad mentiendum venerit subornatus, tamen si testimonio fuerit convictus alterius, solet prodere veritatem; quanto magis in iudicio coelesti apud Dominum Jesum necesse habet quae vera sunt confiteri, quem novit scire quod factum est?

41. Et bene ait: *Haereditate quaesivi testimonia tua*; quoniam sicut ante haeredes fuimus peccatoris: ita nunc haeredes sumus Christi. Illa fuit criminum, haec est virtutis haereditas: illa nos obligavit, haec solvit: illa obaeratos fenore delictorum adjudicavit inimico, haec redemptos titulo Dominicae passionis Christo acquisivit. Mala Evae successio totum hominem devorabat: praeclara Christi haereditas totum hominem liberavit. Non ad unum quidem, non ad paucos: sed ad omnes Testamentum suum scripsit Jesus. Omnes scripti haeredes sumus non pro portione, sed pro universitate. Testamentum commune est, et jus omnium,

haereditas universorum, et soliditas singulorum. Novum Testamentum singuli adeunt, et omnes possident: nec minuitur haeredi, quidquid a cohaeredibus vindicatur. Manet emolumentum integrum, et eo magis singulis crescit, quo pluribus fuerit acquisitum. Alia conditio est haereditatis humanae. Si divisa fuerint emolumenta, minuuntur: et haeredis est damnum descriptio cohaeredis. Indivisum regnum Christi est, indivisa haereditas. Quomodo fieri poterat, ut divisa esset haereditas; cum haereditatis fructus sit indivisus, quod est regnum coelorum? Aurum, argentum, praedium ab homine pluribus derelictum distribuitur ac secatur: solida ad singulos Christi dona **1156** perveniunt: omnes habent, et nemo fraudatur.

42. Audiamus igitur commoda haereditaria. Remissio peccatorum haereditas Christi est. Certe solida per singulos, et in commune est lucrativa; quibuscumque enim collata fuerit, nulli decedit, accedit omnibus. Corpori acquiritur, quidquid unicuique relaxatur. Nam si angeli super uno peccatore poenitentiam agente laetantur; quia lucrum suum putant hominis redemptionem: quanto magis lucrum est generis, quod est lucrum naturae? Haereditas Christi est resurrectio. Hanc quisquam damnum suum dixerit, quae in uno communis gratiae nomen invenit? Christus enim surgens, omnibus resurrexit; quoniam per hominem resurrectio mortuorum. Quomodo igitur potest singulorum esse dispendium, quae est totius corporis et humani generis reformatio? Recitetur itaque Testamentum, et institutiones ejus consideremus. *Testis autem nobis et Spiritus sanctus. Cum enim dixerit: Hoc autem testamentum quod testabor ad illos, dicit Dominus. Dabo leges meas in cordibus eorum, et*

in sensibus eorum scribam eas, et peccati et injustitiae eorum non memorabor (Hebr. X, 15 et seq.). O vere testator aeternus, qui nostris cordibus leges affigit suas, et scribit in sensibus; ut nihil aliud cogitare, nisi divina praecepta possimus, nihil aliud sentire, nisi Dei oracula debeamus. Dedit gratiam, reformavit naturam, sibi que qui oblivisci nihil solet, memoriam meorum abstulit peccatorum, mihi dedit praeceptorum suorum.

43. Noli ergo tollere de corde tuo legem Dei, et affigere legem peccati. Noli scribere in sensibus tuis diaboli illecebras, et Dei delere mandata. *Ecce ego, inquit, pinxi muros tuos, dicit Dominus ad Hierusalem (Esai. XLIX, 16);* hoc est, ad animam studiosam tranquillitatis et pacis, quam fecit ad imaginem suam. Noli, inquam, auferre imaginem coelestem, et imaginem mortis imponere. Recusasti haereditatem saeculi: serva Christi testimonia; quoniam in his exsultatio atque laetitia est, quandoquidem omnis fletus delebitur, et mors non erit amplius, neque luctus, neque fletus, neque clamor. Passio Christi imago fuit regni coelestis. Nemo audivit in plateis vocem ejus; quia illo silentio passionis suae clamorem omnem in posterum impiae vocis abolebat. Nolebat fleri, qui dicebat ad filias Hierusalem: *Filiae Hierusalem, nolite me flere, sed vos ipsas flete (Luc. XXIII, 28).* Ablaturus enim omnes lacrymas suae beneficio crucis, in passione propria futurae instar beatitudinis exhibebat; ut nemo fleret, nisi qui Christi beneficia non teneret.

44. Merito ergo vir Evangelicus dicit: *Haereditate quaesivi testimonia tua in aeternum; quoniam exsultatio cordis mei sunt.* Quis non exsultet, qui coelum et terram haereditate quaesivit (quae duo elementa contestatus est etiam Deus, cum

legem daret) quia quaesivit Deum, de quo dicit Sanctus: *Portio mea Dominus*: quaesivit Dominum Jesum, quaesivit Spiritum sanctum; et post illa quaesivit angelos, et cum illis vivit, non hodie tantum **1157** et cras, sed in aeternum: nec ullis pro nomine Domini contristatur injuriis? Denique gaudebant apostoli cum verberarentur, cum in carcerem truderentur.

45. (Vers. 112.) Exsultans igitur in testimoniis Domini jure dicebat: *Inclinavi cor meum ad faciendas justitias tuas in aeternum, propter retributionem*. Qui retributionem bonorum operum sperat a Deo, et ad eum festinat, inclinat cor suum, ut faciat Christi justitias. Quae est Christi justitia? Sine nos, inquit, implere omnem justitiam, qua peccatum minuitur, culpa laxatur (**Matth. III, 15**). Et bene ait, *Inclinavi*; ut non sit tibi arduum atque difficile, cum mentem tuam quasi ad humilia et plana convertas. Aut certe, quoniam sapientia carnis legi Dei non est subdita, videtur inclinare cor suum, qui legi facit esse subjectum extollentem se corporis sensum, contuituque religionis inflectit. Atque ille dudum extollens se frustra, et inflatus mente carnis suae, cum se humiliat, inclinat.

46. Humiliavit enim et ipse se Christus; ut novum conderet Testamentum. Cum lego Evangelium, audio Filium Dei carnem sumpsisse de Maria, videor mihi cum Christo ipse descendere (**Matth. I, 16**). Lego enim eum, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit (**Philip. II, 6 et 7**). Exinanivit autem, ut formam servi acciperet: et specie inventus ut homo, humiliavit se usque ad mortem. Lego enim dicentem: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum, et humilis corde* (**Matth. XI, 28 et 29**).

Non dixit: Discite a me quia potens sum: non dixit: Discite a me quia gloriosus sum: sed discite a me quia humilis sum, quod potestis imitari. Nolite extollere vos, nolite exaltare cor vestrum. Docuit ergo me humiliari, et inclinare cor meum ad faciendas justitias; non ad iniquitatem, sed ad aequitatem inclinare, *propter retributionem*. Retributio regnum coelorum, et paradisi est incolatus.

SERMO DECIMUS QUINTUS. *Samech*.

1. Incipit *Samech* littera decima quinta, quae interpretationem habet, *Audi*. Est et alia ejus interpretatio, quae dicitur, *Firmamentum*. Quid est, *Audi*? Non otiose dicitur quod commune est omnibus, et suppetit universis ipso jure naturae. Et ideo non est otiosum quod admoneris ut audias; cum etiam inviti, et aliud agentes, sonum tamen, aut vocem audire soleamus. Sed quia non est solum audire hoc quod suppetit officio naturae: sed etiam illud quod majus est, ut audias non usu tantum corporis, quantum intellectu mentis; ideo diligentius considera istius litterae interpretationem, seriemque versuum qui sequuntur.

2. Ut noveris autem mysticum esse audire, ut audias et intelligas mysteria, de Judaeis scriptum est: *Aure audietis* (**Esai. VI, 9**); quia mysteria legis audierunt, **1158** sed non intellexerunt. Unde ait Dominus: *Audi, populus meus, et loquar* (**Psal. XLIX, 7**). Lex utique spiritalis est, audi ergo spiritaliter. Denique qui scivit audire, ait: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (**Psal. LXXXIV, 9**), id est,

cognoscam quid locutus in me fuerit Deus. Ideoque alibi ait: *Quanta audivimus, et cognovimus ea* (Psal. LXXVII, 3); ut comprehenderet non solum audisse se, sed etiam intellexisse. Nemo enim cognoscit, nisi prius intellexerit. Audi ergo, ne si te videat negligentem, veniat Petrus, arripiat gladium, abscindat auriculam tuam: quod superfluo habeas aurem corporis, qui audire et examinare non noveris. Et fortasse virtutem animae qua examinantur quaecumque audiuntur, habeant amputatam, qui ea altitudine qua scriptum est, audire non possunt.

3. Meritoque hanc litteram *firmamentum* alii interpretati sunt: quod cum superiore interpretatione concurrit; nisi enim unusquisque audierit quid sequi debeat, nemo firmatur. In officio igitur audiendi omnium firmamentum est.

4. Dicit igitur tibi in Threnis Hieremias propheta per litteram, *audi*. Et ut scias mysticum esse quod audire debeas, subiecit huiusmodi seriem huic litterae: *Abstulit omnes fortes meos Dominus de medio mei. Vocavit in me tempus; ut contereret in me electos meos. Lacum calcavit Dominus virgini filiae Judae* (Thren. I, 15). Non tunc abstulit omnes Judaeae fortes Dominus, quando in Babyloniam regionem captivus ductus est populus Judaeorum, sed quando Christus advenit, et libertatem animae suae captiva non vidit, nesciens gravibus incurvatam peccatis mentis suae erigere cervicem, et quaedam fidei colla ad lucem cognitionis attollere. Ideo lacus factus est Judaeis passio Salvatoris, quae gentibus portum salutis ostendit; quia crux Domini non credentibus praecipitium est, vita credentibus. Hac ratione praemisit, *Audi*, ut futura cognosceret.

5. Alio quoque loco litterae huic ista subiecit: *Tenuerunt super te manus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt et moverunt caput suum super filiam Hierusalem. Haec est civitas, dicentes, corona gloriae, et jucunditas universae terrae (Thren. II, 15)*. Passionem Salvatoris prophetari liquet, et defleri ab Hieremia excidium Judaeorum, quod cum ex aliis, tum ex illo intelligi potest; quia in posterioribus habet: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, comprehensus est in interitu nostro, sub cujus umbra, diximus, vivemus inter gentes (Thren. IV, 20)*. Quid hoc manifestius, quando et nomen expressum est, et comprehensio inter manus persequentium perfidorum est declarata, et umbra vivificans, et gratia gentibus conferenda descripta est?

6. Sed etiam ipsa verba significant quae in Evangelio de passione Domini legimus, quia hoc loco mors ejus annuntiata est per Prophetam. Sic enim Matthaeus scripsit: *Transeuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes: Vah qui destruebat templum Dei, et in triduo illud reaedificabat! Libera te, si filius Dei es (Matth. XXVII, 39 et 40)*. Vulgus populi **1159** cum insultat alicui, sibilare consuevit. Simul quia vocem non habebant, qui Verbum negabant, sicut irrationabilia animalia sibilabant. Et ideo transibant viam, qui in via stare debuerant. Non stabant ergo quasi constantes: sed transibant quasi mobiles. Justi autem pedes stabant in atriis Hierusalem, in quibus perfidi stare non poterant; et ideo praeteribant, sicut Marcus significavit (**Marc. XV, 29**). Praeterit umbra, non veritas. Dies ejus sicut umbra praeterit, qui obliviscitur, qui derelinquit. Sed et transire infideles legimus, sicut est illud: *Et vindemiant eam omnes transeuntes viam (Psal. LXXIX, 13)*.

Quis enim nisi perfidus despoliat vineam Christi? Sed et alibi scriptum est: *Et non dixerunt transeuntes viam: Benedictio Domini super vos (Psal. CXXVIII, 8)*. Stantibus enim dicitur: *Ecce nunc benedicite Domino (Ps. CXXXIII, 1)*. Tamen et in bono legimus transire; ut est illud Moysis: *Transiens videbo hoc visum magnum (Exod. III, 3)*. Et qui vidit impium exaltatum ultra cedros Libani, *Transivi*, inquit, *et ecce non erat (Psal. XXXVI, 36)*. Et nemo dicit servo: *Transi, recumbe (Luc. XVII, 7)*.

7. Quae ergo distinctio sit consideremus; nisi forte illa, quia ubi in bono accipitur transire, absolute lectum est: non dixit, hoc aut illud transiens, sed tantummodo transiens. Ubi in malo: *Transeuntes*, inquit, *viam (Psal. LXXIX, 13)*. Via enim bona est, quae a commeantibus frequentatur, non facile incursatur a latronibus, qui aversa viarum obsidere consuerunt: regale iter munitum est. Moyses autem non transivit viam, sed in via stetit, cui dictum est: *Tu autem hic sta mecum (Deut. V, 31)*. Stetit cum illo qui ait: *Ego sum via, et veritas, et vita (Joan. XIV, 6)*. Hanc qui viam transit, labitur. Moyses autem non lapsus est: sed pertransivit a saecularibus ad spiritalia, a temporalibus ad aeterna. Et qui vidit impium, nec remansit, sed pertransivit, evasit (**Psal. XXXVI, 36**); quia non adhaesit impio, ne fieret unum corpus, sed se ab eodem separavit. Et cui dicitur: *Transi, recumbe (Luc. XVII, 7)*, evadit utique laboriosam praesentium servitutem; ut habeat gloriosam futurorum quietem. Et Sponsae dicitur: *Ades huc a Libano, Sponsa, ades huc a Libano, transibis et pertransibis a principio fidei (Cant. IV, 8)*. Transit et pertransit, quae festinat ad Sponsum. Pertransit saeculum, et festinat ad Christum.

8. Nunc discutiamus quid sit movere caput. Quis est populi caput, nisi Christus? *Caput enim mulieris vir, caput autem viri Christus (I Cor. XI, 3)*. Sed etiam Lex caput intelligibilis mulieris. Denique mulier sub Lege tamquam sub viro fuit. Mortificato autem ritu Judaico qui erat secundum litteram Legis, innupsit ei mulier qui a mortuis resurrexit. Unde quidam mystice interpretati, mortificato ritu Judaico, tamquam fratri defuncti ritus veteris Evangelio mulierem illam intelligibilem nubere ex Lege voluerunt; quia Lex Evangelium fraterna quadam praedicatione praecessit. Ergo Synagogae caput mortuum est, hoc est, caput ejus Lex mortua est, observatio videlicet Legis: evacuata est Legis littera, spiritalis ejus intellectus astruitur. Hujus commotionis meminit David in quadragesimo tertio psalmo, dicens: *Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis (Psal. XLIII, 15)*; eo quod a Lege in Evangelium **1160** sit facta commotio, quasi transitus quidam. In vicesimo autem et primo psalmo, in quo totius prophetatur series passionis, sic habet: *Omnes qui conspiciebant me, aspernabantur me et locuti sunt labiis, et moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum; quoniam vult eum (Psal. XXI, 8 et 9)*. Moverunt ergo Legem, quae immobilis videbatur; et ideo finis Legis Christus intravit.

9. Qui moverunt capita Pharisei fuerunt, id est, a veritate divisi; unde et in veritatem non crediderunt. Sed et sic potest accipi: Moverunt caput suum Christum, qui in sua venerat: sed moverunt eum, quia sui eum non receperunt. Moverunt autem, dicentes: *Tolle, tolle, crucifige eum (Joan. XIX, 15)*. Et moverunt caput suum, qui opera sua movere nolebant; cum ligarent onera gravia, et aliis imponerent: *Ipsi autem*

digito, inquit, ea movere nolunt (**Matth. XXIII, 4**). Quod est mysticum; quia corporalis ritus observationem numquam mutare voluerunt, et introducere intellectum spiritalem. Digitum enim pro spiritu legimus, ut Lex digito Dei scripta est (**Deut. IX, 10**), et ideo Lex spiritalis est. Noluerunt ergo onera sua movere, quae sunt gravia, et leve Christi jugum atque onus ejus suave suscipere.

10. Verum quia passio Salvatoris omnes redemit, non absurdum est intelligere ita hos movisse capita sua, sicut prophetabat princeps ille Synagogae: *Expedit unum hominem mori pro populo* (**Joan. XI, 50**). Aliud dicere volebat, aliud significabat. Et isti aliter movebant caput quasi insultantes, et aliud annuntiabant; quia ipse erat qui venit, ut pigrum illud atque terrenum principale hominum commoveret, quo evacuata observatione litterae, mysterium quaereremus in verbis. Unde ait: *Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis* (**Psal. XLIII, 15**). Quod in bono utique accipitur; quia praemisit: *Et in nationes dispersisti nos* (**Ibid., 12**). Dispersi sunt enim Judaei; ut reliquiae eorum salvae fierent secundum electionem gratiae: in parabolam autem positi; ut ea quae per parabolam dicta sunt, revelata esse illorum exitu disceremus, vel eorum exemplo admoneremur cavere perfidiam. Tunc enim cognovit magis Hieremias Judaeam esse deflendam: et ideo Hierusalem captam esse tunc temporis prophetavit, quando Redemptorem proprium non recepit. Illi igitur insultatur, de qua dicent, inquit: *Haec est civitas . . . universae terrae* (**Thren. II, 15**); eo quod ubi erat ante fidei jucunditas, ibi nunc sit amaritudo perfidiae: vel certe movendo caput suum, et de corporalibus

ad spiritualia transeundo mereatur audire; cum crediderit in Christum, quod corona sit gloriae.

11. Quae est autem corona gloriae, nisi Ecclesia, quae caput suum Christum coronat? Quae jucunditas universae terrae, nisi domus populi Christiani, aula sanctorum, de quibus scriptum est: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum (Psal. XVIII, 5)*? Ergo quia corona gloriae est. Ecclesia; ideo dicitur in Canticis: *Egredimini . . . et videte regem Salomonem in corona, qua coronavit eum mater ejus in die sponsalium ejus, et in die jucunditatis cordis ejus (Cant. III, 11)*. Ad animas dicitur ut e gurgustiiis **1161** et claustris exeant corporalibus, extra corporis cogitationes exeant, egrediantur a cupiditatibus, et a curis, et a caeteris carnis istius affectibus et lubricis passionibus, supra mundum ascendant, de hoc mundo exeant, Christo occurrant, paratae adsint facibus ardentibus relucentes. Quasi angeli Christi haec loquuntur: Non potestis videre claritatem ejus, gloriam ejus, nisi egrediamini humanae fragilitatis curas, filiae Hierusalem. Quasi dicant; Quid viventem inter mortuos quaeritis? Non intra hunc mundum quaeritur Christus, qui supra mundum suos voluit esse discipulos. Quae est corona qua coronatur Christus, nisi corona gloriae? Joseph coronam habuit castitatis, Paulus justitiae, Petrus fidei. Singularum virtutum coronae sunt. Solus Christus habet coronam gloriae, qua eum Ecclesia coronavit. In hac corona omnes coronae sunt; quia gloria non portio unius coronae, sed praemium omnium coronarum est.

12. Tertia traditione moverunt caput suum, hoc est Christum, qui est caput suae plebis. *Caput ejus aurum cephias (Cant. V, 11)*. Unde et Aquila petram aurum dixit: Symmachus lapidem

aureum, quod significat stabilem, eminentemque sapientiam. Corpus Christi Ecclesia est. Hujus *caput aurum*, id est, sapientia pretiosa sanctorum est, hoc est, viri justī atque prudentes. *Crines ejus abietes nigrae, sicut corax (Ibid.)*; de quo alibi ait: *Capillamentum tuum, ut grex tonsarum (Cant. VI, 4)*. Ideo capillamentum, quia virtus omnium sensuum in capite est. *Oculi enim sapientis in capite ejus (Eccles. II, 14)*. Profunda igitur doctorum prudentia, quae potest ea quae obscura sunt revelare, et alta aperire sensuum. Et hujusmodi disputatores crines Ecclesiae sunt, sicut pulli corvorum, quibus Dominus escam dat, sicut dedit sancto Jacob a juventute ejus, et eum pavit. Hos altos ac profundos ubertate doctrinae pascit Dominus coelestibus sacramentis.

13. *Oculi quoque ejus sicut columbae (Cant. V, 12)*: oculi sunt viri, videlicet spiritalibus ornati sensibus, qui ad videnda mysteria sunt acuti, et parati ad penetranda Scripturae secreta divinae, rationabili lacte fulgentes, in quibus non sit aliqua doli maculosa confusio, sed simplicis affectus pura et immaculata sinceritas. Ideo in aquarum abundantia lotas has columbas in lacte memoravit (*Ibid.*).

14. Jam certe dentes, et genas, et sicut coccinum resticulum labia sponsae (*Cant. VI, 5*), intelligimus animae esse virtutes, doctorumque diversitates: qui vel spiritalem menti alimoniam dispensatione sedula subministrent: vel praedicatione Dominicae crucis, sicut verbi quadam linea alligent audientem: vel modesti ac verecundi, et juventutis flore gratissimi etsi a tractatu pudore revocentur, redoleat tamen in his odor Christi, et sicut in genas quasi de capite sacerdotali descendit unguentum, eluceat pulchritudo doctrinae. Et hoc caput movit Synagoga; et ideo abstulit Dominus mirabilem

consiliarium, et prudentem architectum, **1162** et sapientem auditorem: *Caput, inquit, et caudam (Esai. IX, 14)*; quoniam qui caput non tenuerunt, novissima habere non possunt. Sed jam ea quae annexa sunt, consideremus.

15. (Vers. 113.) *Iniquos odio habui: et legem tuam dilexi.* Quanto erga Dominum se protendat affectu sanctus propheta David hoc versiculo declaravit; quia cum suos inimicos nequaquam sit persecutus (ut pote qui et regis Saul, a cujus insidiis periculum salutis cavere vix poterat, nec vitam putaverit appetendam, et mortem aestimaverit vindicandam, et parricidae filii ingemuerit interitum, et multorum persequentium se flagitiis appetitus ignoverit, ut ipse ait (**Psal. VII, 5**), quia vicem injuriae laedentibus non rependerit) praevaricatores tamen divinae legis exosos horrescat: in quo utique et clementia morum ejus, mansuetudoque pietatis, et vehemens devotionis aperitur intentio, evangelici praecepti conveniens disciplinae, quam prophetico spiritu praevidebat. Etenim Dominus Jesus et nostrorum inimicorum dilectionem nobis expetendam esse praecepit (**Matth. V, 44**), et Dei hostes, etiamsi nobis aut parentum, aut filiorum, aut conjugii germanitatisque necessitudine copulentur, odio prosequendos. Sic enim scriptum est: *Si quis venerit ad me, et non oderit patrem, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc etiam et animam suam, non est me dignus (Luc. XIV, 26).*

16. Quod si quis otiosis accipiat auribus, fortasse dicat: Tu Domine Jesu, legem dedisti dicens: *Dilige Dominum Deum tuum, dilige proximum tuum (Deut. VI, 5)*; et ut impleres hanc legem, venisti: dixisti per Legem: *Honora patrem et*

matrem (**Levit. XIX, 18**); et in Evangelio jubes ut parentes oderim (**Matth. XV, 4**). Quomodo sibi conveniunt ista praecepta? Sic mitis et humilis corde venisti? Non possum salvo pietatis jure odisse patrem, cui debeo quod creatus sum, matrem longo decem mensium fastidio pii foetus onera portantem, cui in absolutione plus periculi, in dilatione plus taedii est. Quid dulcissimi merentur filii, ut a paterno excludantur amore; cum sit impium mori nolle pro liberis? Quid uxor charissima quaedam vitae cohaeres, et consortium commune naturae? Quid fratres iisdem concreti visceribus, atque formati eodem naturae hospitio in hunc usum lucis emissi? Oderim ergo pignora charitatis? Ita Evangelii lenitate rigorem praedurae Legis inflectis, ut quorum Lex condemnat injurias, eorum tu Evangelio tuo condemnes gratiam?

17. Video istiusmodi assertioni me respondere non posse: sed tu, Domine, responde; nec enim indiges ut excuseris, qui non eguisti ut diceres. Respondebit igitur: Egone condemno pietatem, qui odi iniquitatem? Ego parentes praecipio non amandos, qui inimicos suadeo diligendos? Sed non legisti: *Tempus amandi, et tempus odio habendi, et tempus belli, et tempus pacis* (**Eccl. III, 8**)? De quo hoc dicit Ecclesiastes? Nonne de eo quod ratione temporis fiat; ut aliquos pie et amare et odisse possimus: et quos dilexeris, odisse; et quos oderis, **1163** amare conveniat? Non ergo parentum infudi odia pectoribus filiorum: nec conjugum suasi fastidia mentibus maritorum. Naturam interroga quid exegerim, quae utique auctoris arbitrium genitali singularum necessitudinum testatur affectu. Amare patribus filios lex naturae est: maritis conjuges, lex divina est, quae conjugii charitatem in naturam vertit; ut fiat una caro et unus spiritus.

Diligere fratribus fratres naturae praerogativa est, quae eodem domicilio diu fotos assuefacit ad gratiam charitatis.

18. Non ergo necessitudinum intestina bella mandavi, sed illecebram suspectam habui. An non jure suspectam; cum serpens ille callidus et astutus ad construendas nequitiae suae artes, quo incorruptae ac rudis naturae dote fundatum primogeniti Adam labefactaret affectum, femineis magis illecebris quam suis commisit venenis? Itaque femina virum, quem serpens tentare non ausus est, cibo oris et vi amoris inflexum, molli quadam et conciliatricula uxoriae sedulitatis affectione traduxit. Et adhuc Eva liberos non habebat, quorum gratia, ut dulcis ad amorem, ita facilis ad lapsum, plurimos a martyrii consummatione saepe revocavit? Denique saepe cognovimus, quoniam quem formidolosa carnificum pompa non terruit, nec divisi lateris sulcus infregit, nec ardentes laminae a triumphalis fortitudinis rigore deducere potuerunt, eum inter sacra jam praemia constitutum uxor tenerae sobolis oblatione miserabilis unius lacrymae miseratione decepit. Samson captus est per uxorem, numquid tu fortior? Salomon captus est in uxore, numquid tu sapientior? Ille igitur cujus sapientia totis celebratur saeculis, factus est insipiens; quia nimium amavit uxorem.

19. Quid de fratribus dicam? Experta est in liberis et Prophetarum domus detestabiliora oscula, quam odia esse fraterna. Itaque parricidium pater quidem flevit, sed magis est indignatus incestum. Denique licet parricidam, percussorem tamen incesti revocabat.

20. *Tempus igitur amandi, tempus odio habendi*, hoc est, tempus martyrii, quando ea quae divina sunt, omni charitati

necessitudinum praeferenda sunt. *Tempus belli*, quo etiam bellum pro Christi nomine perfidis pignoribus inferamus. *Tempus pacis*; quia *in pace locus ejus* (**Psal. LXXV, 3**). Denique ipse in Evangelio evidenter exposuit qua ratione nostros debeamus odisse, dicens: *Qui diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* (**Matth. X, 37**). Non dixit indignos esse, qui parentes suos diligunt: sed eos indignos ait, qui plus parentes quam Christum diligunt. Si enim ideo deferimus parentibus amorem, quia nostrae generationis auctores sunt: quanto magis Christum amare debemus qui ipsorum est auctor parentum? Isti dederunt quod non potestatis est, sed ministerii sui: Christus donat salutem, qui parentum beneficia conservat.

21. Pulchre autem dixit: *Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi*; quia si legem amamus, odisse debemus adversarios legis, qui operibus suis praecepta **1164** legis impugnant. Graecus melius eos et proprie nuncupavit dicens, *παράνομους· παράνομος* exlex vocatur, quia extra legem est. Hos ergo odit, qui in lege Christi est, quia legis mandata non servant. Non solum enim qui legem nescit, sed etiam ille qui non agit secundum legem, exsors legis est; quia *Non auditores legis . . . sed factores legis justificabuntur* (**Rom. II, 13**). Redarguit me ipse David si aliter intelligam. Quomodo iniquos homines oderat, qui parricidam filium commendabat praeliatoribus, ne eum aliquis occideret? Qui Saul regis mortem etiam vindicavit in eum, qui a se nuntiavit occisum?

22. Ergo non iniquos homines, sed iniquos sermones oderat. Denique: *Iniquos*, dixit, *odio habui*, non addidit, viros. Deinde cum dicat Jesus in Evangelio: *Diligite inimicos*

vestros (**Matth. V, 44**), dicat Apostolus: *Benedicite eos qui persequuntur vos, et nolite maledicere* (**Rom. XII, 14**), quomodo excusaretur iste vir sub evangelica vivens disciplina, si iniquos homines odisset? Nisi intelligas quod iniquitatem odio habuit, non eos qui, etsi operarentur iniquitatem, possent tamen evangelica praedicatione converti. Aut certe nisi ita accipiamus: quia sicut ille qui non honorat patrem, iniquus est, idem tamen secundum illud exosus patrem quod scriptum est: *Qui non odit patrem, aut matrem aut fratres, aut sorores, aut animam suam, non potest meus esse discipulus* (**Luc. XIV, 26**), etiam laudabilis habetur: sic et iste iniquos odio habuit Eodem modo et eos oderat, quo patrem praevaricantem, aut animam suam: praeferens videlicet vitae hujus suavitati gratiam Christi.

23. (**Vers. 114.**) Sequitur: *Adjutor, et susceptor meus es tu: et in verbum tuum spero*. Adjutor per Legem, susceptor per Evangelium. Quos Lege adjuvit, in carne suscepit; quia scriptum est: *Hic peccata nostra portat; et ideo in verbum ejus spero* (**Esai. LIII, 4**). Graecus tamen ἐπὶ λπίσῃα habet, quod est *supersperavi*: quod de eo dicitur qui semper addit ad sperandum; et cum speraverit aliquid, iterum sperat, et spe proficit, extendens se semper ad superiora, et ea quae praeteriit obliviscens.

24. Pulchre autem ait: *In verbum tuum speravi*, hoc est, non in prophetas speravi, non in Legem: sed *in verbum tuum speravi*, hoc est, in adventum tuum; ut venias et suscipias peccatores, delicta condones, ovem lassam tuis in cruce humeris bonus pastor imponas. Si quis sperat in Christum, separare se debet a consortio perfidorum.

25. (Vers. 115.) Ideoque dicit: *Discedite a me, maligni, et scrutabor mandata Dei mei*. Cujus versiculi testimonio significatur, quia ubi malignitas est, ibi custodia mandatorum coelestium esse non possit; *In malevolam enim animam non intrat sapientia* (Sap. I, 4). Et alibi: *Quaerent me mali, et non invenient* (Prov. I, 28). Simplicem mentem, purum ac defaecatum animum diligit Christus, nec potest immaculatae virtuti ullum cum maculosis contubernium esse flagitiis. Odit, refugit, aspernatur contagia, qui dicit: *Discite a me quia mitis sum* (Matth. XI, 29). Malignos repellit, laborantes vocat. Dicit illis Jesus: *Discedite a me omnes* 1165 *qui operamini iniquitatem* (Matth. VII, 23); istis ait: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis* (Matth. XI, 28), non utique malignitate mentis, sed infirmitate carnis onerati: onerati, inquam, alieni haereditate peccati. Laborantibus subvenio: fraudulentis prodesse non debeo, ne pluribus noceant. Hos poena compescat: illos emendet gratia. Malitia enim fons peccati est: culpa infirmitatis est lapsus. Illi debeo subvenire, qui laborat: illum etiam odisse qui decipit. Malas igitur operationes repellit. Nam nisi ita accipias, videtur dicere: *Discedite a me; quia mundus sum, quia purus sum*. Hoc pharisaeus dicebat, sed reprehensus a Christo est. Non ergo Propheta dicit: *Mundus sum, sed, Cor mundum crea in me, Deus* (Psal. L, 12).

26. (Vers. 116.) Ideoque relegato consortio malignorum, quasi qui ante permixtus illis suscipi non posset a Domino, dicit: *Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam: et non confundas me ab exspectatione mea*. Si vivit qui in sinu est patriarchae Abrahae, ut ille Lazarus pauper; quanto magis vivit qui suscipitur a Christo? Quomodo enim potest non in

aeternum vivere, quem sempiterna vita suscepit, quem totum sibi Christus assumpsit, qui totus Verbi est, cujus vita abscondita est in Christo Jesu? Sed et qui in sinu Abrahae sedet, susceptus a Christo est. Intolerandae autem praesumptionis videretur dicere Deo, *Suscipe me*, nisi promissum ejus adjungeret, hoc est: Ut hoc auderemus, ipse fecisti, tuo te chirographo convenimus, qui nostrum chirographum sustulisti. Nos fecimus chirographum mortis, tu scripsisti chirographum vitae.

27. Ergo non confundas ab expectatione sua servulum tuum, quia in te spero; spes enim non confundit. Et si tribulamur, patientiam subministras, ut ferre possimus; ut quia te exspecto, non opprimar infirmitatibus, non succumbam tentationibus, non affligiar procellis, in quibus est probanda patientia, ut probatio consequatur, quae spem confirmat et roborat, quae non confundit; hoc est: Frangimur frequenter laboribus, fatigamur: si spes desit, confundimur, et tota mente turbamur. Sed esto, sint aliqui duri ad labores, firmi ad injurias perferendas: si spem auferas, non potest perpetua esse patientia. Ipsa patientia non probatur, si fides desit, cujus radix spes est. Quae enim potest probatio esse, nisi pro Christi nomine vel incommoda, vel pericula universa sustineas? Ideo spes est sola quae nostrum non confundit affectum. Ubi est spes, apostolicum illud: *Foris pugnae, intus timores* (**II Cor. VII, 5**), nocere non possunt.

28. Alia interpretatio habet: *Non erubescere facias*. Non erubescet qui sperat in Christum. Ideo qui bene sperat, dicit: *In te confido, non erubescam* (**Psal. XXIV, 2**). Et bene ait, *Confido*; robur enim spei nostrae, et quaedam sperantis auctoritas confidentia est. Spera igitur semper, et nemo te ab

expectatione confundit. Expectatio nostra vita aeterna est. Expectatio nostra, regnum Dei, Angelorum consortium, benedictiones sunt spiritales. **1166** Spera quotidie. Finem ista res non habet, nescit inducias. Spera etiam positus in adversis. Si quis dicat tibi aliqua forte necessitudinum amissione percusso: Quid tibi prodest justitia tua; tu tamen spera, non deficiat fides tua. Si quis dicat tibi: Quid tibi quotidiana profuere jejunia; quid castitas corporis, pudor mentis? Ecce sicut injustus et impius vulneratus es. Non deficiat fides tua. Nam etiamsi infirmus es, fidelis tamen sollicitus est pro te Christus. Dicit ad discipulos suos: *Date illis vos manducare* (**Matth. XIV, 16**), ne deficiant in via. Habes apostolicum cibum, manduca illum, et non deficies. Illum ante manduca, ut postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas Sacramenti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus; ut laetitiam induat de remissione peccatorum, curas saeculi hujus, metum mortis, sollicitudinesque deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

29. (**Vers. 117.**) Sequitur: *Adjuva me*, inquit, *et salvus ero: et meditabor justificationes tuas semper*. Qui sperat, praesumit juvari: ubi autem adjumentum Dei, ibi certum salutis auxilium. Supra dixit: *Adjutor et susceptor meus es tu* (**Sup. v. 112**): hic iterum juvari petit, quasi dicat: Sine cessatione me adjuva. Non mihi satis est quod poposci, iterum peto ut salvus fiam. Hic non magna, non vera est salus: tunc salvus ero, cum fuero in paradiso, cum vivere coepero inter electos tuos angelos, cum laqueos terrae hujus evasero.

30. Sed ne forte adjuti in necessitatibus, postea in prosperis positi negligamus, docet nos immemores beneficiorum

coelestium nequaquam esse debere, sed meditari justificationes Domini; ut et cum boni operis aliquid fecerimus, semper tamen ei nostra peccata fateamur; haec enim est justificatio Domini. Denique pharisaei non justificaverunt Deum, qui baptizari baptismo poenitentiae noluerunt (**Luc. VII, 30**). Ergo ille justificat, quem suorum poenitet delictorum. Quem enim poenitet, confitetur, ut est illud: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis* (**Psal. L, 6**). Ideoque Publicanus magis justificatus exivit e templo (**Luc. XVIII, 14**); quia Pharisaeus se justificabat, suas justitias praedicando: Publicanus autem justificabat Deum, iniquitates proprias confitendo. Ergo qui meditatur justificationes Domini, semper humiliatur. Non hodie humiliatur, et cras exaltatur: sed semper humilis corde et mitis affectu est. Plus est autem semper, quam die ac nocte, vel tota die; hoc enim supra tempus est. Ergo vel inter angelos annumeratus dicas oportet justificationes Dei semper, et illam quam adeptus es gloriam, non tuis meritis arroges, sed divinae miserationi semper ascribas; ne tibi dicatur: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* (**II Cor. IV, 7**)? Omnis enims creatura quaecumque bona habet, accepit a Christo, qui totius est auctor creaturae.

1167 31. (Vers. 118.) *Sprevisti, inquit, omnes qui discedunt a justificationibus tuis; quia iniqua cogitatio eorum.* Omnis superbus immundus est in conspectu Domini; quia non potest per superbiam suam mundare peccata, qui arroganti spiritu coacervat errorem. Ideoque spernitur atque despicitur, quia despectui habet divina mandata. Bene autem coelestis servatur praerogativa clementiae; quia nullum repellit, sed

quicumque noluerint peccata propria confiteri, ipsi discedunt a Domino Deo nostro. Denique ille discessit, qui peregre profectus, omne quod acceperat a patre, fidei et gratiae patrimonium dissipavit. Et quia eum discessisse poenituit, postea est regressus ad patrem, quem reliquerat cum peccatum proprium nollet confiteri. Non ergo intervallo locorum Deus relinquitur, sed pravitate morum, et deformitate gestorum. Discedit a Domino, qui se elongat ab eo, quemadmodum audita praesentia Dei, Adam latere cupiebat. Sed discedens a Domino salutem habere non poterat; quoniam scriptum est: *Ecce qui elongant se abs te, peribunt (Psal. XXVII, 72)*. Unusquisque igitur suis studiis sese aut jungit, aut separat. Denique quam plerosque nec locorum intervalla secernant, vel finitima et vicina connectant, indicio est quia sunt plerique in corpore siti, qui peregrinantur a corpore, et adsunt Deo; ut ille qui dicenti Deo: *Quem mittam?* respondit: *Ecce ego, mitte me (Esai. VI, 8)*. Audet et Paulus adesse Deo, quia nihil in se praeter carnis materiam videbat esse corporeum. Exivit et Cain a facie Dei, postquam, commisso parricidio, gerendam peccatorum suorum poenitentiam non putavit.

32. Recte autem ait: *Ad nihilum deduxisti praevaricatores*. Non peccatores dixit, sed praevaricatores. Nam quae nobis spes foret, quando omnes sub peccato sumus? Etiam illud pulchre: *Omnes ad nihilum deduxisti praevaricatores*. Sive ille dives sit, nihil illi divitiae suae prosunt: sive honoratus, nihil dignitas: sive potens, nihil potentia. Sed aliud est praevaricatorem esse discedentem a justificationibus Dei: aliud praevaricatorem esse terrae. Illud gravius, hoc levius.

33. (Vers. 119.) Ideoque subjecta ne te turbent, vide; nam subiecit his: *Praevaricatores aestimavi omnes peccatores terrae: propterea dilexi testimonia tua semper*. Recte praevaricator dicitur, qui discedit a Domino. Denique graece a discedendo apostata nominatur. Unde et ille: *Vinum et mulieres faciunt*, inquit, *apostatare* (**Eccli. XIX, 2**). Cavenda ergo incentiva et lenocinia delictorum, ne in scelus vergant. Praevaricater autem latine et transgressor vocatur; eo quod a lege Domini transeat ad errorem, et transgrediatur mandata coelestia, cui dictum est ut adhaereat Domino Deo suo (**Deut. X, 20**). Adhaereto igitur individuo semper affectu; ne te ab eo vis ulla possit evellere. Si quid rarum, si quid intermissum adversarius viderit, statim se immittit in pectus et cor tuum; ut te laqueo teneat suae fraudis, et hostilis vinculo potestatis innexus, a devotione retraharis. Sed non solus ille praevaricator est, qui posthabita Ecclesia, ad cultus transgreditur idolorum: sed **1168** etiam quicumque Legis mandata non servat. Omnis ergo peccator, praevaricator. Unde illud: *Omnis praevaricatio . . . justam accipit remunerationem* (**Hebr. II, 2**). Nomen commune, sed diversa merita delictorum; et pretia ergo diversa culparum.

34. Quid sibi vult quod ait: *Peccatores terrae*. Sunt ergo et coeli peccatores, sicut ille qui ait: *Pater, peccavi in coelum, et coram te* (**Luc. XV, 21**). Sunt qui dicant quia is qui coelestia non servat oracula, praevaricator est coeli. Sed sive hoc, sive quia minuit gratiam quam accepit e coelo, quam Spiritus sanctus infudit: sive quia avis coeli factus, non debes in terram redire de coelo. In coelum ergo peccas, si coeli incola coelum relinquo. Diversitas igitur est eorum. Alii peccatores coeli, alii peccatores terrae sunt.

35. *In matutinis, inquit, interficiebam omnes peccatores terrae (Psal. C, 8).* Quomodo unus omnes interficere poterat peccatores terrae? Sed si consideres justum, cui nox praecessit, dies appropinquavit; potes videre quomodo exoriente tibi sole justitiae, de luce vigilans interficias fomenta omnia delictorum. Utinam mihi aspiret haec gratia, ut gladio spiritali, qui est verbum Dei, ab Ecclesia Domini incentiva universa possim abolere vitiorum, et terrena auferre delicta, quibus in foveam quamdam lubrici praecipitatur erroris, ut de civitate Dei expellatur iniquitatis operator. Civitas Dei Ecclesia est: Ecclesia corpus est Christi. Peccat in coelum, qui coelestis civitatis jura contaminat, et immaculati corporis violat sanctitatem suorum colluvione vitiorum.

36. Et vide ne forte sint qui coeli et terrae peccatores sint. Nam utique Adam cum in paradiso esset, coelestis erat: post lapsum autem terrenus est factus, et de paradiso expulsus est et ejectus. Unde et Apostolus ait: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de coelo coelestis (I Cor. XV, 47).* Abjiciatur ergo a nobis imago terreni, suscipiatur imago coelestis, non fuco expressa, non ceris, non coloribus adumbrata, sed moribus, in qua Christus se agnoscat.

37. **(Vers. 120.)** *Confige clavis a timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.* Qui diligit Domini testimonia, configit clavis carnes suas, sciens quia vetus homo suus cum Christo confixus cruci luxuriam destruat carnis; ne cupiditates ejus indomito fervore lasciviant, ne radix avaritiae serpentibus se fundat radicibus. Confige ergo clavis, et destrue fomenta peccati: moriatur in carne tua omnis illecebra delictorum: libertatem vagandi cupiditas voluptatum

cruci affixa non habeat. Est quidam clavus spiritalis, qui patibulo crucis Dominicae affigat has carnes. Et fortasse sint carnes quaedam animae, sicut corpus est animae. Carnes animae sunt carnales cogitationes. Configat has carnes timor Domini et iudiciorum ejus, et servituti redigat. Quod si carnes istae rejiciunt clavos divini timoris, haud dubie dicitur: *Non permanebit spiritus meus in his hominibus; quoniam carnes sunt* (**Gen. VI, 3**). Nisi igitur affigantur cruci hae carnes, et **1169** configantur clavis a timore Dei nostri, non permanebit in his spiritus Dei.

38. Sicut sunt aculei timoris, quibus compungimur: ita sunt clavi timoris, quibus configimur. Qui compungitur, excitatur: qui configitur, mortificatur; ut peccato deficiat, Deo vivat. Ut sciamus autem clavos spiritales esse, etiam stimuli spiritales sunt, de quibus scriptum est: *Durum tibi est adversus stimulum calcitrare* (**Act. IX, 5**). Hoc stimulo Paulus stimulatus surrexit e terra, et se levavit, ut conversaretur in coelo. Confixus est clavis apostolus Thomas, ut diceret: *Nisi videro in manibus ejus fixuras clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum* (**Joan. XX, 25**). Clavi erant bonae cupiditatis: clavi erant etsi non perfectae fidei, tamen fidei incrementa quaerentis.

39. His configitur clavis, qui Christo commoritur, ut cum Christo resurgat. His configitur clavis, qui mortificationem Domini Jesu in corpore suo portat. His clavis configitur, qui meretur audire, dicente Jesu: *Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum; quia valida est ut mors charitas, durus sicut inferi zelus* (**Cant. VIII, 6**). Infige ergo pectori tuo et cordi tuo hoc signaculum crucifixi, infige et brachio tuo: ut opera tua peccato mortua sint. Nihil in his

criminis reviviscat, nihil erroris resurgat. Fortasse hanc imaginem clavi non solum timoris, sed etiam charitatis affigunt; quia valida est ut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Non te ergo offendat duritia clavorum, quia est duritia charitatis: nec validus clavorum rigor, quia valida est etiam charitas sicut mors. Charitas enim culpam et omnia peccata mortificat: charitas sicut mortis ictus interimit. Denique morimur flagitiis atque peccato, dum Domini mandata diligimus. Charitas est Deus, charitas Dei verbum est, quod est validum, et acutius omni gladio acutissimo, usque ad divisionem quidem animae, ac spiritus, artusque, et intima penetrans medullarum. Est durus ergo zelus charitatis, qui non cedat inferis; cum pro Dei zelo unusquisque nec suis parcat. His clavis charitatis configatur anima nostra et caro nostra, ut et ipsa dicat: *Quia vulnerata charitate ego sum (Cant. V, 8)*. Habet ergo clavum suum charitas: habet gladium suum, quo anima vulneratur. Felix qui hoc gladio meruerit vulnerari. Haec sunt vulnera quae osculis praeferuntur: *Utiliora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici (Prov. XXVII, 6)*.

40. His nos vulneribus offeramus, quibus quicumque mortuus fuerit, mortem gustare non poterit. Talis enim eorum mors, qui Dominum sequebantur, de quibus dictum est: *Sunt aliqui de istis astantibus qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo (Matth. XVI, 28)*. Merito Petrus non timebat hanc mortem; non timebat enim qui dicebat, quia etsi oporteret eum pro Christo mori, non eum relinqueret aut negaret (**Matth. XXVI, 35**). Tollamus ergo crucem Domini, quae configat carnes nostras, peccatum destruat. Est timor qui configit carnes: *Nisi quis tulerit crucem suam, et seculus me fuerit, non est me dignus (Matth. X, 38)*.

Ille enim dignus qui habet Christi timorem; ut crucifigat **1170** carnale peccatum. Hunc timorem sequitur charitas, quae consepulta cum Christo non divellatur a Christo, moriatur in Christo, attumuletur Christo, resurgat cum Christo.

SERMO DECIMUS SEXTUS. *Ain*.

1. Incipit littera decima sexta *Ain*, cujus interpretatio est, *Oculus*, sive *fons*. Oculus utitur videndi munere: sed saepe videmus ea quae complacent, et saepe quae displicent: nec in eo oculi est vel culpa vel probitas pro eorum qualitate quae viderit; oculi est enim officium nuntiare quod viderit. Est sane vel offensa vel gratia, si aut delectetur suavis, aut offendatur adversis. Ideo frequenter oculus suppliciorum dicitur, oculus tentationis, oculus hoedi, oculus vitulae, oculus generationis, aut fons generationis.

2. Legimus in Evangelio quia baptizabat Joannes in Ennon (**Joan. III, 23**). Ennon oculum suppliciorum interpretati sunt. Itaque nemo venit ad baptismum, nisi qui desiderat sibi propria peccata dimitti, quorum supplicia corde provido perhorrescat. Itaque licet oculus suppliciorum dicatur, praevidentis est tamen supplicia, non sustinentis: licet baptismum poenitentiae habeat aliquam de suppliciorum susceptione tolerantiam. Oculi est ut intuendi officio fungatur: tuum est cavere quod videris.

3. Denique et oculus tentationis dicitur; quia per oculum saepe tentamur. Oculus meretricis laqueus amatoris. Sed oculus nihil delinquit; ideoque Salvatoris sententia plena justitiae est, dicentis: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam adulteravit eam in corde suo* (**Matth. V, 28**). Non dixit: Qui viderit mulierem, sed *ad concupiscendum* viderit. Oculum absolvit, mentem ligavit. Nec dixit: Adulteravit eam in oculo, sed *in corde*. In oculo visus est, in corde peccatum.

4. Oculus hoedi qui ad sinistram est; quod ea quae dextra sunt, peccator videre non possit. Sanctus autem dicit: *Providebam Dominum in conspectu meo semper; quoniam a dextris est mihi, ne commovear* (**Psal. XV, 8**). Et Petro sancto apostolo, cum tota nocte nihil cepisset, ut legimus in Evangelio, a Salvatore dictum est: *Mitte in dexteram partem navigii retia* (**Joan. XXI, 6**). Itaque fretus imperatis coelestibus, misit retia, et plurimum piscium congregavit. In sinistra nox erat: in dextera divini sermonis claritudo fulgebat diurna.

5. Est et oculus vitulae: quod aequè ad peccatores refertur; quia sicut jugi loro vitulae attrahunt iniquitates, non dirumpentes neque abscindentes proprium, sed longo trahentes fune peccatum. Indomita enim vitula sero mansuescit, et trahit lora, non suscipit; quia impatiens est tenendi: et quo diutius traxerit, eo amplius impeditur.

6. Oculus quoque generationis, aut fons generationis dicitur; quia ex oculorum conspectu aut bona, aut adversa generantur. Vidisti mulieris pulchritudinem, laudasti artificis opus, venustatem **1171** naturae: generatio fidei, devotionis est partus. Contentus fuisti formae decore, non census

ambitione, sumpsisti in uxorem, genuit filios liberalioris gratiae: oculus tibi fuit generatio prosperorum. Contemplatus es sacram puellam, pressit oculos tuos augustae reverentia castitatis: praedicasti Dominum Jesum, qui senilem dedisset in adolescentula aetate gravitatem, immaculatamque vitam inter infirmas tam lubricae hujus carnis illecebras humanis infudisset affectibus: fons bonorum est. Vidisti possessiones pupillorum, non ad invadendum, sed ad tuendum: et paternis ingemuisti visceribus, si quid advertisti de minoris commodis esse neglectum: repulisti eum qui fines ejus volebat invadere: judicasti pupillo: oculus tuus fons tibi fuit et origo justitiae. Judicasti viduae (sicut enim mala drachma, non drachma: sic malum iudicium, non utique iudicium), judicasti ergo sicut justus et bonus iudex: vidisti usurpatorem improbum, qui maritali auxilio destitutam, suam praedam putaret: iniquitatem non passus es: tulisti indefensae opem, quo adjuta praesidio, inoffensa opera castitatis exercuit, nec auxilium quaerere maritalis compulsata est; dicit tibi Dominus: *Venite, disputemus* (**Esaiæ I, 18**). Quia judicasti viduam, oculus tuus fons gratiae tibi factus est. Vidisti nudum corpus inopis jacere defuncti, non praeteristi, ut ille qui exponitur in Evangelio (**Luc. X, 31 et 32**), sacerdos atque levita: sed continuo miseratus, sepulturae solatiis tradidisti: generavit tibi oculus materiam redemptionis.

7. Contra si aspiciens agrum pupilli vineis consitum, laetum segetibus, nemoribus umbrosis, aut fluviis decurrentibus, aut fontibus scaturientibus, aut riparum herbosis amoenum thoris, et avaritiae facibus accensus transtulisti patrum limites, atque in possessionem indefensam improbus irruisti: oculus tuus tibi mortis perpetuae acerba generavit. Vicinae viduae jura

temerasti: coegisti eam quae aut dolorem suum, aut pudorem secretis clausa parietibus fovere deberet, prosilire in publicum, inverecundius quam injustius litigare: oculus tuus partus iniquitatis est factus. Vidisti inopem superbo oculo, et insatiabili corde: despexisti precem pauperis: et quem misereri debueras, cum fastidio praeteristi: oculus tuus fons tibi fuit et origo peccati.

8. Ideoque oculi tui non lupi oculi sint, et insidiantis ad praedam, sed sicut Sponsae dicitur: *Oculi tui stagna in Esebon, in portis filiae multorum: nares tuae sicut turris Libani (Cant. VII, 4)*. Stagna in Esebon quid est, nisi in cogitationibus rationabilibus abundatia, quae est in portis Ecclesiae, cui merito defertur multitudo doctrinae? Filia enim multorum, plurimarum doctrinarum posteritas effecta est, cujus nares odor est sacrificiorum floribus omnibus praestans. Quid enim Christi odore sublimius, qui abolebat thuris flagrantiam? Oculus ergo iste provideat quae futura sunt: et si adversa **1172** imminere praeviderit, fletu lacrymisque emollire ac mitigare non desinat.

9. Ideo Hieremias in captivitate gentis Judaeae positus, futuram praevidens perpetuae captivitatis aerumnam, quam perfidiae pretio Judaeorum populus habebat exsolvere, dicebat in Threnis sub hac eadem littera: *In hoc ego fleo, oculi mei caligaverunt a fletu; quia elongavit a me qui me consolabatur (Thren. I, 15 et 16)*. Non igitur abductum se esse de terris suis dolebat, sed a Christo populum relinquendum, consolationemque futurae vitae cernebat amissam. Haec est vere dolenda captivitas, quae aeternae spe libertate privata videbatur. Alio quoque loco sub hac eadem littera repetivit in Threnis, dicens: *Dominus quae cogitavit,*

consummavit, verbum suum quod mandavit a diebus antiquis. Destruxit, et non pepercit, et laetificavit super te inimicum, et exaltavit cornu tribulantis te (Thren. II, 17). Nonne evidenter futurum iudicium Christi annuntiatur, sicut in psalmo quoque praesenti declarari certum est. Oculus ergo praevideat quae ventura sunt, et ea aut profusione lacrymarum, aut erroris correctione detorqueat. Denique Hieremias flebat; quia malam causam impiae plebis susceperat, quae perfidiae pertinacia proprium negabat auctorem.

10. (**Vers. 121.**) David autem prophetico spiritu iudicium praevidens Christi, in quo nemo innocens periclitabitur; nemo sceleratus eludet, bona fretus conscientia dicit: *Feci iudicium et justitiam: ne tradas me nocentibus me.* Non quasi gloriosus ac insolens se ipse laudat, cum utique peritus legis, alterius magis quam proprio ore unumquemque laudandum esse non ignoraret. Non, inquam, praedicatarum jactantia est hic ulla virtutum, sed vitae innocentis assertio jure praesumpta; ne dignus aestimaretur qui propter gravia peccata a Domino relinqueretur, et nocentium potestati traderetur. Defensio est igitur, non arrogantia, quando non excellentia aliqua honoris assumitur, sed formidabilis aerumna propulsatur. Denique Petrus hoc genere defensionis utitur dicens: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te: quid ergo erit nobis (Matth. XIX, 27)?* In quo si dicti arrogantis decolor aliquis naevus fuisset, non tantum gratiae de Domini Salvatoris sententia retulisset (**Ibid. 28**); ut non solum minime subdendus ipse iudicio, sed etiam iudicaturus de aliorum meritis ipse nuntiaretur. Neque enim in iudicio, si quis innocentiae suae tuendae gratia, quid fecisset aperiret, ad

jactantiam potius quam ad defensionem causae dictum aestimaretur. Aliud est dignum se praemio dicere, aliud indignum injuria.

11. Et tamen ille ipse philosophiae summus, ut aiunt, magister, cum accusaretur, interrogatus qua tandem poena se dignum putaret, respondisse fertur, ut in Prytaneo publico quotidie convivio susciperetur. Ille honorem usurpavit, hic praecavit aerumnam: ille gloriam arrogavit, hic humilitatem servavit. Nam quae major esse **1173** humilitas potest, quam ut conscius sibi judicii et justitiae reservatae, tradi potestati diaboli vereretur? Hominem se esse cognovit, impar sibi bellum adversum spiritalia nequitiae in coelestibus: raptum novit Enoch esse, ne malitia mutaret cor ejus: Noe inebriatum, Lot incestatum, sacerdotem primum ipsum Aaron cum Maria sorore tentatum, leprae maculis aspersam Mariam primum, post, absolutam: Moysen pene internecatum, nisi circumcisione filii et ejusmodi sanguinis fusione Sephora mulier ejus omne ab eo periculum depulisset. His igitur commonitus exemplis nequaquam se fortitudini suae credit: sed cauta humilitas divinum sibi precando adsciscit auxilium, petens ne tradatur nocentibus.

12. Scit enim auctorem esse principem mundi omnium delictorum. Ipse individuos proximorum irarum stimulis excitatos scindit affectus: ipse flammam accendit libidinis: ipse adolet avaritiae cupiditates; ut quo plus rapuerimus, amplius requiramus: ipse suggerit et ministrat fomenta luxuriae: ipse odia exasperat, et immodicae studium ambitionis inflamat. Quod vitium blandum in exordio, saevum in processu, nec fraternae germanitatis potuit contemplatione revocari. Dum dolet sibi gratiae coelestis

ambitor fratrem esse praelatum, de sacrificio processit ad parricidium. Auctorem igitur incontinentiae diabolus esse Apostolus docet: *Ne tentet vos propter incontinentiam vestram (I Cor. VII, 5)*. Incentorem quoque a varitiae ipsum esse legimus, dicente Paulo: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli (I Tim. VI, 9)*. Et alibi: *Mortificate ergo membra vestra quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae est idololatria (Coloss. III, 5)*. In his enim diaboli voluntatem facimus, et exsequimur potestatem, qui per carnis istius desideria incentivum suae fraudis operatur.

13. Quemcumque ergo in vitiorum suorum possessione repererit, tamquam obnoxium suo juri vindicat. Adulterium quis facit, luxuriam exercet, aliena diripit; portio diaboli est: pudicus autem, et continens, et misericors, Christi portio est. Christi ergo servum sibi non potest vindicare, nisi forte illapsus in vitia deprehenderit: nec tunc quidem vindicat, sed tamquam suum sibi tradi postulat. Ideo ergo dicit David: *Feci judicium et justitiam*, non ut arroget, sed excuset; ne quasi peccator deseratur a Christo. Exemplo sit nobis apostolica lectio quam ob rem unusquisque tradatur. Illum enim qui uxorem patris habuit, quia sic operatus est, tradidi satanae, dicit Apostolus (**I Cor. V, 4 et 5**): non ergo esset traditus, nisi opera fecisset diaboli. Unde non immerito recusat propheta nocentibus tradi, qui allegat non diaboli opera se fecisse, sed Christi; Christus enim dicit: *Judicate pupillo, et justifyate viduam (Esai. I, 17)*. Hoc est ergo: *Feci judicium et justitiam*, in judicio non contempsi pauperem, non oppressi

viduam, personam divitis non recepi, in omnibus operibus justitiam reservavi.

14. *Judicii finis justitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est aequitatis: utraque 1174 tamen non privata virtus, sed publica. Nam immaculatum corpus a virili permixtione servare, et palmam castimoniae limoso in corpore usque ad Angelorum conversationem custodia integritatis evehere, utilitas privata, laus publica est: Frugis esse ac modestum, et sobriae parcitatis tenere mensuram probatur a pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in praeliis eminet, in otio friget: cujus opus in tempore necessarium, in voto adversum; malunt enim homines non pugnare, quam vincere. Sola justitia est quae omnibus temporibus, aliis potius nata quam sibi, quotidiano usu, et fructu publico, suo damno alienas custodit utilitates: quae nihil habeat utilitatis, et plurimum laudis. Hanc igitur Propheta praetendit ad sui meriti commendationem, dicens: *Feci judicium et justitiam: ne tradas me nocentibus me.* Ubi justitia, ibi misericordia. Misericordia a peccato liberat. Quomodo ergo peccatoribus trador? Simile illud in Canticis: *Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos (Cant. V, 3 et 4)?* Exui tunicam peccatoris, velamenque terreni: cur quasi peccator atque terrenus adjudicor? Lavi pedes meos, ne qua delicti sors posset adhaerere vestigio: cur das in me delinquentibus potestatem?*

15. (Vers. 122.) Sequitur: *Suscipe servum tuum in bono: non calumnientur me superbi.* Quasi judicii et justitiae conscius, auctoritate prophetica progreditur; ut servum Domini se dicere non reformidet: servus enim Domini nihil debet alienis. Pretiosa haec est servitus, quae virtutum constat expensis.

Cur autem timet nocentibus tradi, aperit evidenter; quia calumniatores sunt, qui oderint veritatem: impugnent innocentiam, quia superbi sunt. Qualis enim adversum servulos Dei potest superbus esse, qui adversus Deum se exaltat, et dicit: *In coelum ascendam: super sidera coeli ponam sedem meam: sedebo in monte excelso, super montes altos qui sunt ab Aquilone: ascendam super nubes, et ero similis Altissimo (Esai. XIV, 13 et 14)*? Quid igitur mirum, si gravare homines possit, qui pervicaci spiritu nec Deo cedit? Quomodo mensuram veritatis, et fidem in hominem reservabit, qui sacrilego, impudentique mendacio omnipotenti se Domino adaequandum esse promittit? Quomodo calumniatur singulis, qui totam irritavit terram, concussit reges, posuit universum orbem desertum, et civitates destruxit: eos qui in abductione erant, non solvit?

16. Caveamus ergo ne muros animae nostrae destruat, ne propugnacula nostrae mentis diruat, ne super sidera thronum suum ponat. Ponit super sidera, quando electum decipit, quando justum circumvenit, cujus opera lucent sicut stellae in coelo. Nonne et Judas proditor inter caeteros audiebat: *Vos estis lux hujus mundi (Matth. V, 14)*? Nonne diabolus lumen ejus extinxit? Quin etiam quos non potuerit circumvenire, calumniatur, invidens regni coelestis gloriam; ut quos illecebris suis a Christo non potuit separare, eos calumniis suis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiamus ergo malos calumniatores, qui peccatum operantur in nobis, et ipsi nobis calumnias infestissima **1175** accusatione componunt, id quod ipsi fecerint arguentes. Ecce manus Domini parata est, quae te fugientem ab adversariis tueatur ac protegat. Pharaon te in patribus tenebat superbus, immitis: fugisti ab eo, suscepit te

manus Domini, et de periculis liberavit. Non dimisisset te Pharaon, nisi tu ad Dominum confugisses. Dicebat Pharaon: *Dominum nescio, et Israel non dimitto* (**Exod. V, 2**). Vides quam superbus? Merito ergo susceptus in bono est, qui malum fugit. Non patitur ergo Deus in malo nos esse: suscipit in bono; nec patitur suos calumniis subjacere.

17. (**Vers. 123.**) *Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiae tuae*. Qui sint isti oculi considera, qui in Christum deficiunt, dum ejus praestolantur adventum, animae videlicet oculi non corporis, tota fidei intentione defixi; in eo enim quem diligimus, totis oculis occupamur, nec quidquam aliud videre delectat. Non potest hoc dicere nisi qui a mundanis sollicitudinibus et saecularibus voluptatibus intentionem omnem suae mentis avertit. Nam quomodo hoc dicit, qui theatralibus ludibriis occupatur? Sed ille hoc dicit, qui supra dixit: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem* (**Serm. V, v. 37**). Qui autem sunt oculi qui deficiunt in eloquium Dei, nisi oculi interioris hominis, obtutusque animae, qui tenduntur ut videant Dei verbum, et nimia intentione et expectatione deficiunt in salutare Dei, defectum sui patientes, ut assumant quod verbi est?

18. Et quia eloquium Dei plerosque movere potest, ideo addidit: *Eloquium justitiae*; ut movere non debeat. Movere autem poterat, quia scriptum est: *Major serviet minori* (**Gen. XXV, 23**). Nam nisi ad mysterium accipias, naturae injuria est. Et, *Dedi vobis praecepta non bona* (**Ezech. XX, 25**). Ergo Deus mala dat praecepta. Et, *Ego Dominus creans mala* (**Esai. XLV, 7**). Sed et de praeceptis sic solvitur; quia infirmis non dare debuit perfecta praecepta, quae sustinere non possent. Quando audiret Judaeus: *Dimitte omnia tua . . .*

et sequere me (**Matth. XIX, 21**)? Quando audiret Judaeus: *Qui non tulerit crucem suam, et secutus me fuerit, non est me dignus* (**Matth. X, 38**)? Sed haec perfectiora praecepta Evangelio reservata sunt. Et mala non creavit Deus, sed haec quae videntur nobis austera, verbera, mors et hujusmodi alia quae propter emendationem praescripta sunt noxiorum; justis enim non est lex posita, sed injustis. Nam si noxii nihil timerent, innocentes semper timerent.

19. Qui sunt igitur isti oculi qui deficiunt in salutare Dei? Diximus oculum suppliciorum esse, qui praevidens futura supplicia peccatorum, gerendam annuntiet poenitentiam. Demonstravit hunc oculum Baptista Joannes dicens: *Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos poenitentiae* (**Luc. III, 7 et 8**). Ad baptismum enim Joannis veniebat, qui habebat oculum suppliciorum: ad Christi autem baptismum venit, qui videt gratiam. Hic enim oculus est quem Dominicae passionis umbra tuetur et protegit. Aliud ergo Ennon, aliud Ain. In Ennon baptizatur conscius gravium delictorum: qui autem purum oculum habet, gratiam suscipit spiritalem. Et imperfectae fortasse animae oculus suppliciorum est: **1176** perfectae autem oculus gratiarum est purior atque sincerior, qui significatur hac littera, ad quam justis forma dirigitur; quia imperfecta peccati tantummodo iudicium declinare desiderat, perfecta vero meritum regni coelestis acquirere. Praesumimus tamen quod utrumque oculus una anima habeat, et oculum suppliciorum, et oculum gratiae: laevum oculum suppliciorum, dexterum gratiae; quia non a primo homines possunt esse perfecti, sed per processum virtutis ascendunt. Ante igitur unaquaeque anima quasi ad

baptismum Joannis venit; ut praemittat poenitentiam delictorum: et in processu paulatim ubi peccata sua defleverit, spiritali abluta baptismate, Christi accipit sacramentum. Unde videtur et in Canticis Canticorum Ecclesia praedicari, cui dicitur: *Cor nostrum cepisti, soror mea Sponsa, cor nostrum cepisti uno ab oculis tuis (Cant. IV, 9)*; ut iste oculus gratiae sit, qui Christi sibi plenioris acquisiverit charitatem.

20. Plerique tamen hoc loco accipiunt duos oculos Ecclesiae: unum qui mystica videat, alterum qui moralia; eo quod sancta Ecclesia non solum moralium teneat disciplinam, sed etiam coelestis doceat secreta mysterii. Unde dictum est de ea: *Oculi tui sicut columbae, extra taciturnitatem tuam (Ibid., 1)*, quod et spiritaliter videat, et noverit tempus tacendi esse, et tempus loquendi; ut in tempore sermonem suum proferat, ne importunitate loquendi peccatum possit incurrere.

21. Habet ergo oculos columbae ad similitudinem Christi; quia et de ipso lectum est: *Oculi tui sicut columbae super abundantiam aquarum latae in lacte, sedentis super plenitudinem (Cant. V, 12)*. Baptizat in lacte Dominus, id est, in sinceritate. Et isti sunt qui vere baptizantur in lacte, qui sine dolo credunt, et puram fidem deferunt, ut immaculatam induant gratiam. Ideo candida Sponsa ascendit ad Christum; quia in lacte baptizata est. Ideo mirantur eam Virtutes et Potestates, dicentes: *Quae est haec quae ascendit dealbata (Cant. VIII, 7)*? Ante paululum dicebat, *Nigra sum (Cant. I, 4)*: nunc dealbata cernitur, et ascendit ad coelum, et innixa Dei Verbo, alta jam penetrat. Nec immerito illic aquarum abundantia, ubi Christus; ut mens humana repleri cupiat. Has sitit aquas cervus, quas cum biberit, sitire non possit. Has aquas sitivit Propheta, cum dixit: *Sitivit in te*

anima mea (**Psal. XLI, 3**). Sedet ergo Christus super abundantiam aquarum, et super plenitudinem. Et ideo qui baptizatur in lacte, dicit: *Et nos omnes de plenitudine ejus accepimus* (**Joan. I, 16**). Unde et oculus suppliciorum non alienus est ab Ecclesia; quia etsi baptizabat Joannes in Ennon, baptizabat juxta Salim, ubi erat aquarum abundantia, duodecim fontes, et septuaginta Palmarum arbores (**Joan. III, 25**).

22. Hos fontes habet Ecclesia, hoc est, in veteri Testamento duodecim patriarchas, et in novo duodecim apostolos. Ideoque dictum est: *In Ecclesia benedicamus Dominum Deum de fontibus Israel* (**Psal. LXVII, 27**). His fontibus ante perfunditur quicumque Christi mysteria sacrosancta consequitur; isti enim fontes ex aeterno fonte manantes, toto orbe fluxerunt. Ubi isti fontes, ibi ascensio animarum. ¹¹⁷⁷ Denique Salim interpretati sunt, *Ipsam ascendentem*. Ille enim vere ascendit, qui propria peccata deponit. Hoc igitur verbo purificatoriae sanctificationis usus exprimitur. Unde etiam bene in Canticis Christus dicit ad Ecclesiam: *Dentes tui sicut grex tonsarum, quae ascenderunt a lavacro, quae omnes gemellos creant, et infecunda non est in eis* (**Cant. IV, 2**). Quod specie tenus de capris dicitur, mystice autem de Ecclesiae grege.

23. Nec vilia tibi videantur ista animalia. Denique audi quae de his sanctus loquitur Spiritus: *Capillamentum tuum ut grex tonsarum, quae revelatae sunt a monte Galaad. Dentes tui ut grex tonsarum, quae ascenderunt de lavacro* (**Cant. VI, 4 et 7**). Vides quod in altis grex iste pascitur, audax in monte. Itaque ubi aliis praecipitia, ibi capris nullum periculum: ubi aliis periculum, ibi gregis hujus alimentum, ibi cibus dulcior,

ibi fructus electior. Spectantur a pastoribus suis dumosa de rupe pendentes: ibi luporum incursus esse non possunt, ibi fecundae arbores fructum integrum subministrant. Cernere licet uberi lacte distentas super teneram sobolem materna pietate sollicitas. Ideo elegit eas Spiritus sanctus quibus coetum venerabilis Ecclesiae compararet.

24. Et ut mystice audias: capillamentum Verbi est altitudo et eminentia quaedam justarum animarum, quoniam sensus sapientis in capite ejus. In altitudine enim cogitationis humanae certum est esse sapientiam. Et quemadmodum tondentur caprae, ut superflua deponant: ita etiam tonsarum animarum gregem, hoc est, multarum animarum virtutes habet sancta Ecclesia, in quo grege nihil possis insensibile reperire, nihil superfluum; quoniam fides sapientes fecit, spiritualis autem gratia ab omni superfluatorum labe mundavit.

25. Merito igitur revelatae sunt animae justorum, et revelatae a monte Galaad, hoc est, a transmigratione testimonii; eo quod a Synagoga ad Ecclesiam testimonium coeleste migravit. In hoc itaque monte nascitur thymiana, resina, et caeteri odores, quos negotiatores illi Ismaelitae, ut habes in primo libro Testamenti veteris, deferebant (**Gen. XXXVII, 25**). Hos odores habet Ecclesia, quos mercatores ex gentibus congregati, fide et devotione vexerunt. Itaque sicut caprae bonis relectae cibis, et solis calore vernantes, lavantur in flumine, et exsultantes mundaе resurgunt de flumine: ita animae justorum ascendunt ab spiritali lavacro.

26. Istaе sunt vere quae geminos creant, in quibus non est infecunditas aliqua virtutum, sterilitas ulla meritorum. Bene geminos creant; quia congeminant sensus suos. Unde habes in

Proverbiis scriptum: *Et tu scribe haec tibi tripliciter, in consilio, et in cognitione* (**Prov. XXII, 20**). Triplicem praemisit scriptionem, et duo subdidit, consilium et cognitionem: sed cognitio gemina est: una incorporalium, altera corporalium.

27. Diximus de fecunditate: dicamus de dentibus. Nam et navigantes plerique, et properantes **1178** itinere terreno, ubi viderint speciosum aliquem locum, delectationis gratia demorantur, pascunt oculos, animumque allevant; nec mora ulla commeandi putatur, sed gratia: ita et nobis pulcherrimos dentes justarum animarum considerare cordi est. Docuit enim Scriptura pulcherrimos dentes esse justorum, dicens secundum litteram quidem de patriarcha Juda, spiritualiter autem de Christo: *Hilares oculi ejus a vino, et dentes sicut lac* (**Gen. XLIX, 12**). In quo non utique carnis humanae officia, sed divinae gratiae munera praedicavit. Docet igitur exemplum, dentes non esse praetereundos, ubi de oculis dixerimus.

28. Qui sunt igitur justarum dentes animarum, nisi qui informem ac durum accipientes cibum, vel frigidum plerumque, vel supra modum calentem nunc comminuunt, nunc foveant, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorum? Dura comminuunt, ne asperitas litterae in veteri Testamento, et saecularis intellectus rigor, nisi fuerit spiritali dente resolutus, vitalia ipsa interclusis ciborum salutarium meatibus, et gulam quamdam animae incuriosa edacitate suffocet. Par est igitur ut divides primum, si solida tibi videtur esca quae sumitur, et distinguas eam, atque emollitam sine noxa aliqua animae in omnia ejus membra naturali divisione transfundas; ut vitalem succum omne ejus corpus epuletur.

Nihil cadaverosum, nihil mortuum ore tuo sumas, ne dicatur: *Sepulcrum patens est guttur eorum* (**Psal. XIII, 3**): sed vivum haurias verbum; ut in tuae mentis visceribus possit operari.

29. Hi dentes super lac candidiores, quia dentes justorum sunt. Denique cum omnes in Moyse baptizati in nube et in mari patres nostri fuerint, non otiose tamen scriptum est, quia *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt* (**I Cor. X, 3 et 4**); ut istis sanctorum dentibus major quidam fulgor accederet, quos post transitum maris Rubri, myrrhae fontis amaritudine per ligni gratiam temperata (**Exod. XV, 25 et 27**), cognoscimus esse mundatos, deinde duodecim fontium potu, postremo petrae spiritalem undam vomentis irriguo; petra enim erat Christus. Ideo et manna manducaverunt (**Num. XX, 11**); ut toties abluti manducarent panem, ut scriptum est, angelorum (**Psal. LXXVII, 25**). Nunc quoque in Evangelii mysteriis recognoscis, quia baptizatus licet toto corpore, postea tamen esca spiritali potuque mundaris.

30. Merito ergo David et oculos interiores purificatos, et dentes tamquam illuminatos spiritalium dentium candore sermones profert dicens: *Feci iudicium et justitiam* (**Sup. v, 121**). Ille est enim verus dentium fulgor, ubi bene sibi consciae mentis resonat canora confessio. Ille mundus oculus, quem peccatorum gravium trabes nulla depresserit: quem purgamentorum levium festuca nulla turbaverit. Iste oculus in verbum justitiae defecit. *Qui enim Christo adhaeret, unus est spiritus* (**I Cor. VI, 17**). Et Balaam petebat ut anima sua deficeret in animis justorum (**Num. XXIII, 10**), id est, ut proprii oblivisceretur erroris: **1179** quod suum erat,

deponeret: quod justitiae et aequitatis, assumeret. Sed progrediamur ad caetera.

31. (**Vers. 124.**) Sequitur: *Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, et justitias tuas doce me.* Praestruxit viam, et commendationis suae incrementa praesumpsit. Supra poposcit ne nocentibus traderetur (**Sup. vv. 121 et 122**): iterum petiit ut susciiperetur in bono; ne calumniarentur ei superbi, hoc est: Non declino iudicium, sed calumniam perfidorum; illi enim iudicare nesciunt, calumniari sciunt. Ad te confugio, qui nosti repraesentare iudicium. Et bene non vult calumniatoribus tradi; multa enim Job passus est justus, postquam traditus est nocenti. Sed difficile fuit illud et grande certamen (**Job. II, 6**), quod nisi Job nimia patientia haud facile quisquam superare potuisset; tamen ille non totus est traditus, sed meliore exceptus est portione. Qui dicit: *Non tradas me* (**Sup. v. 121**), quae maiora sunt comprehendit. Plus autem in anima, quam in carne sumus; iustis enim dicitur: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu* (**Rom. VIII, 9**). Tradi ergo animam suam recusat, qui corpore sicut aranea tabescebat (**Psal. XXXVIII, 12**).

32. Hoc igitur loco, maiore quodam familiaritatis usu potiora praesumens, ait: *Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, et justitias tuas doce me.* Misericordiam sibi deferri poscit, justitias doceri. Alibi quoque, hoc est, in posterioribus habes hunc sensum: *Et ne intres in iudicium cum servo tuo* (**Ps. CXLII, 2**). Etenim nostrorum conscii peccatorum, misericordiam magis petere Dei nostri, quam justitiam implorare debemus. Alia veniam largitur: alia examen impertit. Quae spes hominibus certandi apud eum, quem occulta non fallunt, quem latere peccata non possunt? Ideoque

sciens ejus potentiam, qui hominem non timeret, ait: *Tibi soli peccavi* (**Psal. L, 6**). Non potest hoc justus negare; quia nemo sine peccato: non potest rex, quia etsi leges in potestate habet, ut impune delinquat; Deo tamen subditus est: immo plus ipse debet, cui plus commissum est.

33. Hoc ergo dicit: *Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam*; quia etsi quid boni feci, plura debeo quasi servus. Non uno facto servus absolvitur; quia nemo servum habens arantem, aut oves pascentem, dicit illi: *Transi, recumbe*; sed dicit illi: *Para quod coenem, et praecinge te, et ministra mihi. . . . Numquid gratiam habet servus, si fecit quod imperatum est ei* (**Luc. XVII, 7 et 8**)? Ergo et cum fecerimus quod nobis imperatum est, non statim nos exaltare debemus, sed magis humiliare; quia non statim si aliquid fecimus, implevimus omnia servitutis obsequia. Quis tanta naturae munera, vitae salutisque servatae divina beneficia digno possit aequare servitio? Quis potest solvere quod accepit? Ideoque sciens omnia, misericordiam petit potius quam audientiam: *Quoniam, inquit, non* **1180** *justificabitur in conspectu tuo omnis homo vivens* (**Psal. CXLII, 2**).

34. (**Vers. 125.**) Quintus versiculus sequitur: *Servus tuus sum ego: da mihi intellectum, et scibo testimonia tua*. Intellectus spiritale munus est; et ideo quod Dei est, a Domino postulatur. Nec quasi extraneus poscit, qui servum se confitetur. Bene ait: *Servus tuus sum*. Servus enim voluntatem domini sui facit. Servus quaerit servitutis stipendia, remunerationem sperat. Servus Domini non potest idem esse servus peccati: et ideo intellectum sibi dari poscit, ut sciat cavere peccatum. Habebat

quidem intellectum, sed non ut redundare sibi crederet: uberiolem requirit.

35. Est autem et intellectus naturae, et est intellectus non bonus. Ideo et Salomon ait: *Intellectus autem bonus dat gratiam* (**Prov. XIII, 15**). Nam si omnis intellectus bonus esset, non opus fuisset additamento. Jure gratiam Domini sui quaerit, aliter enim scire non potest secreta Domini, nisi intellectus spiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremia: *Notum mihi fac, Domine, et scibo* (**Jerem. XI, 18**); quia nisi Deus notum fecerit hominibus mysterium suum, scire non possumus.

36. (**Vers. 126.**) Sequitur versiculus sextus: *Tempus faciendi, Domine: dissipaverunt legem tuam iniqui*. Bene ait tempus faciendi esse; *Est enim tempus tacendi, et tempus loquendi* (**Eccles. III, 7**). Sed loquendi tempus advenit: ac per hoc Dominici adventus tempus jam esse memorat; ut quia Legis facta est praevaricatio, veniat finis Legis, et consummatio ejus, et plenitudo Dominus Jesus, qui donet hominibus universa delicta: et abolito chirographo debitorum, absolvat omnes et liberet peccatores. *Tempus est faciendi*, ut si ingravescente aegritudine alicujus incommodi, curras ad medicum, ut citius veniat; ne postea subvenire non possit. Medicus enim tunc amplius desideratur, cum gravis incubuerit aegritudo languenti. Ergo cum videat in Spiritu sanctus Propheta praevaricationes populi, luxuriam, delicias, dolos, fraudes, avaritiam, temulentiam, quasi pro nobis interveniat, currit ad Christum, quem solum tantis sciebat subvenire posse peccatis: urget ut veniat, nec patitur fieri moras. *Tempus, inquit, faciendi, Domine*, hoc est, ut pro nobis crucem ascendas, mortem subeas. Totus in periculum

ultimum mundus urgetur: veni ut tollas peccatum mundi. Veniat vita morientibus: veniat resurrectio jam sepultis. Factum tuum subveniat; quoniam nec tua praecepta prodesse potuerunt. In Lege praeceptum est, in Evangelio ministerium.

37. Caecus omnis populus proprium non videbat auctorem. Claudus erat mundus, et titubante vestigio fidei fluctuabat. Non erat malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Omne patrimonium suum in medicos erogaverat mulier illa Evangelica (**Luc. VIII, 43**), speciem habens congregationis **1181** humanae, quae coibat ex gentibus: nec fluentem sanguinem, et inveteratae passionis lethale profluvium poterant saeculi hujus medici restringere. Principis populi posteritas interierat, et omnis occiderat ejus haereditas. Videns haec Propheta, dicit ad Christum: *Tempus faciendi, Domine*: non jubendi, inquit, sed *faciendi*; quia non legatus neque nuntius, sed Dominus salvaturus erat populum suum. Et ille quidem tempus sciebat, et non differebat: sed nos nesciebamus quo melius tempore subveniret.

38. Aut fortasse vult a nobis admoneri, vult rogari: immo si rogatus fuerit, ante tempus venit. Venit ad ficulneam: et ante horam venit, ut dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa festinabat, dicens: *Vinum non habent, fili*. Respondit Jesus: *Quid mihi et tibi est, mulier? Nondum venit hora mea* (**Joan. II, 3 et 4**). Et mater quae sciebat ejus affectum, dicit ministris: *Quodcumque dixerit vobis facite* (**Ibid., 5**). Jesus quoque qui horam suam venisse negaverat, fecit quod ante differebat; nam omnia Deus suo tempore fecit. Quidquid facit, non est extra tempus: sed totum opportunum est, quod fecerit: et mihi tempore suo advenit; omne enim tempus opportunum saluti, nihil praeproperum pro salute

periclitantium: sed volebat expectare adhuc Synagogae correctionem. Ideo ante tempus ad ficulneam venit (**Marc. XI, 13**), hoc est, cito Judaeis venit, opportune gentibus: cito venit perituris, commode credituris.

39. (**Vers. 127.**) Sequitur versus septimus: *Propter hoc dilexi mandata tua super aurum et topazion*. Lex annuntiatrice Christi est: praecepta ergo Legis spem futurorum bonorum deferunt, mandatum est enim Domini: *Attende tibi, ne derelinquas levitem per omne tempus quo vixeris super terram* (**Deut. XII, 19**). Quis est iste levites? Intelligis si consideres quis sit ille qui venit ministrare, qui sacerdos est in aeternum. Aliud mandatum ait: *Custodi mensem novorum, et facies pascha Domino Deo tuo* (**Deut. XVI, 1**). Et infra: *In loco quem elegerit Dominus Deus tuus invocari nomen suum, ibi occides pascha vespere ad occasum solis in tempore quo existi de Aegypto* (**Ibid., 6**). Ergo mandata Dei habent futurae redemptionis indicia, resurrectionis insignia; ideo super aurum et topazion memorat sibi esse dilecta. Quid enim salute gratius, resurrectione pretiosius?

40. Vel quia quae stulta sunt mundi, Christus elegit; ut quoniam per sapientiam mundus non cognovit Deum, per stultitiam praedicationis salutem afferret credentibus; ideoque ait: Super sapientiam operationis coelestis, et mundanae constitutionis, et super ornamenta solis et lunae, stellarumque pretiosa monilia, dilexi obaudientiam Dominicae passionis. Plus enim redimendo **1182** mihi contulit, quam creando; tunc enim sine sensu natus sum, nunc cum voluntate servatus. Sed non quicumque dicit: *Dilexi mandata tua super aurum et topazion*. Non dicit avarus, qui auro incubat, divitiis inhiat, ornamenta desiderat: sed ille dicit, qui potest

dicere: *Argentum et aurum non habeo* (**Act. III, 6**); quoniam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodest: praeceptum autem et mandatum coeleste me redemit.

41. Diximus continentiam sensus, nunc de topazio lapide exprimamus historiam. De quo invenimus scriptum in historia Xenocratis, qui scripsit quasi lithosnomon, nasci eum vel inveniri circa Thebaidis civitatem alabastrum vel topazion, ut aliqui putant; unde et nominatus est ab eo in quo gigneretur loco. Sunt autem qui putaverint insulam nuncupari Topazion ad quam appulsos Troglodytas: orta subito commotione maritima, eo quod navium usum non haberent, regredi nequivisse. Deinde plurimo immorantes tempore, in insula invenisse lapidem, et delectatos colore ejus repetisse domum, et Arabis negotiatoribus advenientibus vendidisse: ab illis emisse Philonem, et ad matrem Ptolomaei secundi, cui nomen erat Berenice, ab ipso esse perlatum: illam autem quamvis regalibus ornamentis abundaret; supra modum tamen colore ejus stupefactam elaborasse ut diutius species tam pretiosi lapidis non lateret: ideoque studio ejus quaesitum lapidem, in usus frequentiores venisse.

42. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis, nunc expressius de ejus qualitate dicamus. Duorum colorum est in hoc lapide κρᾶσις, hoc est, quaedam temperata permixtio. Πρασοειδής et chrysopa similis chrysopraso, secundum utrumque velut quasdam extendens colorum figuras, et plenius quidem a peritis fertur extendere. Est autem parichrus, et satis purus: et chrysochrus, et pinguis, resplendenti similis, maxime cum solis splendore percutitur. Est etiam pulcherrimus et mirabilis super omnes chrysoprasos magnitudine, et, ut dixi, visu pinguior.

Natura huiusmodi, ut si polire et levigare eum velis, asperetur magis, et usu minuitur. Est autem quodam genitali operae naturae euglyphus, hoc est, bene insignitus atque mirabilis: et ut summo studio dignus haberetur, difficile invenitur: et repertus, raro tamen in usu hominum est, quasi is quem dives regina mirata sit.

43. Sed jam sicut Troglodytae illi quasi pretio suae remansionis invento, repetierunt domum, ita et nos emolumento morae huius recepto redeamus eo unde divertimus. Nec par est nos ornamentis regiis diutius sermonis nostri quaedam **1183** admovere brachia; cum habeamus in manibus crucem Christi, quam admonet Propheta super aurum et topazion praeferendam, quae ab omni errore culpaque revocat et corrigit. Quis enim justorum non ambiat Christi in morte solatium, in resurrectione consortium? Quis non reflectat gradum, quando audiat sibi superiora omnia peccata donari? Propter hoc enim plerique a conversionis studio revecari solebant, quod delictorum suorum conscii, nullam spem veniae praesumerent: et in Ecclesia quanto sanctiora praecepta, tanto sine venia putarent esse peccata.

44. (**Vers. 128.**) Ideoque ait octavo versiculo: *Propterea ad omnia mandata tua corripabar: omnem viam injustam odio habui.* Merito corripabatur, quoniam diligebat; *charitas enim operit multitudinem peccatorum (I Pet. IV, 8).* Vide quanta operiat, quanta corrigit. *Charitas patiens est, benigna est. Charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas numquam*

excidit (II Cor., XIII, 4 et seq.). In inferioribus tria perfecta posuit, spem, fidem, charitatem: majorem autem dixit charitatem, et recte; *Charitas enim omnia sperat, omnia credit (Ibid., 13).* Cum igitur spes et fides in charitate sint, non est dubium quod major charitas sit. Et bene sibi respondit Propheta. Supra enim dixit: *Lex Domini irreprehensibilis, convertens animam (Psal. XVIII, 8).* Si Lex animam convertit; utique qui diligit, Legis dilector est. Deinde in hoc ipso centesimo decimo octavo psalmo primum posuit: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Sup. v. 1).* Si immaculatus est qui in lege Dei ambulat; utique convertitur, qui diligit Dei legem. Ergo si Lex immaculatum facit, recte charitas multitudinem operit peccatorum; quia plenitudo Legis charitas est.

45. *Omnem, inquit, viam injustam odio habui.* Si is qui praecepta justitiae diligit, facit illa quae diligit; utique is qui odit iniquitatem, non facit quod exosus est. Nec immerito ad omnia praecepta Domini corrigitur, qui omnem viam odit iniquitatis. Nam nisi omnem viam iniquitatis oderis, non potes in omnibus praeceptis Dei corrigi. Potest enim fieri ut aliquis se temperet a crudelitatis horrore; lubrico tamen deceptus amore meretricis, et semitas incontinentiae juvenilis ingressus, impressum semel non queat revocare vestigium. Multos enim vitia blandiora decipiunt, et contra avertit a se plurimos tristis et nimium severa crudelitas. Sed juvenus ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior est. Alius se restringit a luxuria: sed avaritiae cupiditate raptatur. Plerumque enim peccata hujusmodi sunt, ut si alterum declines, incurras alterum: et naturae usus adjuvat infirmitatem. Odisti

luxuriam quasi frugi, sed frugalitatis studio habendi cupiditas frequenter irrepit. Avaritiae ipsi rapina est subdita. Et quanto tolerabilius est propria profundere, quam aliena diripere! Sunt qui metuentes **1184** aliquid proprio minuere de censu, etiam inopi sumptum negent, et misericordiam detrimentum putent. Sunt qui degenerem vitantes ignobilitatem, flabro saecularis ambitionis agitentur, et sicut quassatae arundines huc atque illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum majorum suorum statum sequuntur, veluti digna conversatione contenti, ne errores quidem patrios existiment declinandos; ut fide mutandam perfidiam non arbitrentur: cum in melius mutare propositum non levitas, sed virtus: neque culpa, sed gratia sit. Alius circensibus ludis, aut theatralibus sollicitatus voluptatibus, aut caeteris vanitatibus occupatus, Ecclesiam non frequentat: alium ruris quietas delectant, eaque causa ad Ecclesiam rarus accessus est. Itaque diverso usu in eundem indevotionis errorem uterque concurrit. Sed qui omnem viam iniquitatis odit, ad universa corrigitur et emendatur. Et bene posuit, *Viam iniquitatis*; ille enim facilius iniquitatem declinat, qui vias ejus non fuerit ingressus.

SERMO DECIMUS SEPTIMUS. *Phe.*

1. *Phe* littera decima septima, quae latine significat, *Erravi*, sive, *Os aperui*. Merito ergo haec lacrymabilis series psalmi subjecta est huic litterae: *Respice in me, et miserere mihi et non dominetur mei omnis iniquitas. Faciem tuam illumina super servum tuum* (**Infra, vv. 132, 133 et 135**); ut ei qui erat in umbra mortis, populo

coelestis misericordiae lumen oriretur, adveniret Christus remissio peccatorum, captivorum redemptio, subsidium laborantium. Sed quia venire tardius desiderantibus videbatur: *Exitus, inquit, aquarum deduxerunt oculi mei* (**Infra, v. 136**).

2. In Hieremiae quoque Threnis lacrymabilior series sub hac littera est: *Expandit Sion manus suas: non est qui consoletur eam* (**Thren. I, 17**). Dignam remunerationem recepit; ut quae expandentem manus audire neglexit, et sub alas ejus succedere, ipsa postea expanderet manus, et consolantem invenire non posset. Nam etsi ante adventum Domini Hieremias captivitatem Judaeorum a Babyloniis illatam deflere videatur, tamen prophetico spiritu istam magis captivitatem praevidens, qua eos intelligibilis Babyloniis in perpetui erroris vincula subjecit, et domesticae virtutis extorres de statu paternae devotionis eliminans, longinquae affecit peregrinationis exsilio, miserabili dolore deplorat. Nulla enim patria verior quam fides, quae eos qui longe erant, prope esse fecit, et advenis atque peregrinis civitatis supernae jura connexuit, sicut scriptum est: *Ergo jam non estis advenae, atque peregrini: sed estis cives sanctorum et domestici Dei* (**Ephes. II, 19**).

3. Alibi quoque Hieremias dicit sub hac littera: *Aperuerunt in te os suum omnes inimici tui, sibilaverunt, fremuerunt dentibus, et dixerunt: Deglutivimus eam; tamen haec est dies quam sperabamus, invenimus eam, vidimus eam* (**Thren. II, 6**). Et hic sicut Judaeorum populus os aperuit in Christum, quemadmodum **1185** in vigesimo primo psalmo de ejus passione legisti, quod aperuerunt os suum maledicentes (**Psal. XXI, 14**): dignae sortem remunerationis agnoscis; ut ipsi ab

inimicis suis talia sustinerent, et fremeret in eos dentibus intelligibilis ille peccator diabolus, sicut leo rugiens, et requirens quem devoraret. Isti igitur non dixerunt: *Benedictus Dominus qui non dedit nos in capturam dentibus eorum* (**Psal. CXXIII, 6**); quia sperandum de Domino non putaverunt. Ergo excidium eorum diabolus quod praesumebat, invenit. Deglutivit eos; quoniam deerat pastor offensus, qui extraheret de ore leonis crura ovis, aut cartilaginem.

4. Sequi noluerunt, audire noluerunt: ideo decedente pastore, vestigia eorum atque aures suis faucibus occupavit; quia *faciem sanctorum non receperunt, et nobilibus misericordiam non dederunt* (**Thren. IV, 16**), ut tertio Hieremias sub hac littera dicit in Threnis. Qui erant nobiles, nisi qui non secundum obscuram hanc vitam, sed in lumine sanctitatis egerunt. Et omnibus quidem misericordia inopibus jure debetur: sed major quidam, cum ex divitibus atque nobilibus in ultimum statum atque egestatis necessitatem aliquos aerumna dejicit, miserationis pulsatur affectus.

5. Hieremias ergo flebiliter satis dolet, utpote qui perpetuae aculco mortis deploraret amissos: David vero moderate, quasi qui obreptionem doleret erroris, remedium non desperaret correctionis; ut contristaretur, non absorberetur.

6. (**Vers. 129.**) Denique confirmatus sobrietate poenitentiae, et spe veniae provocatus, sic coepit: *Mirabilia testimonia tua, propterea scrutata est ea anima mea*. Moralis oratio, ut quoniam eum puderet erroris, Deum tamen propriae miserationis testimoniis conveniret. Hoc est dicere: Ego in exordio sermonis loquens mea peccata, non audeo levare oculos meos ad te Deum vivum: sed tu, Domine, me ad

sperandam veniam tantarum indulgentiarum titulis provocasti. *Mirabilia testimonia tua*: cum in Abraham non lapsu incuriae juvenilis offensus es: dum monuisti ut Chaldaeorum errores, patriam, cognationem relinqueret, et evocatum virtutis exercitiis erudisti. Cum Hebraeorum populum a paternae studio nobilitatis aversum, et viles escas Aegypti super divina munera praeferentem, non solum solidatis Rubri maris fluctibus liberasti: verum etiam triumphis plurimis evexisti ad gloriam, et uberis terrae possessione donasti ad quietem. Te fatus securitate deseruit: te bellorum acerbitate depressus invocavit; et ut injurias tuas oblivisceretur, emeruit. Te Jesus Nave ducem sibi coelestis militiae venisse cognovit. Te populus triumphator ut Madian sibi dominaretur, offenderat: te ut Madian vinceretur, oravit. Tibi in Saul rege non obtemperavit, ut de eo alienigenae triumpharent: tibi, David praeunte, servivit, ut de alienigenis victoriam reportaret. Ego quippe pastor malignum feci, et confessione peccati veniam reportavi. Pulcherrimus itaque versiculus ad martyrum cohortationem. **1186** Denique prophetica anima sic proficit in melius, dum mirabile credit Dei testimonium: et quia credidit, diligenti indagine quaesivit. Profectum quaeris, agnosce ex his versiculis qui sequuntur.

7. (Vers. 130.) *Manifestatio sermonum tuorum illuminat me, et intellectum dat parvulis.* In Evangelio, cum mitteret discipulos suos Joannes ad Dominum Jesum, dicebat: *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus* (**Matth. XI, 3**)? Respondit Jesus caecos videre, claudos ambulare, audire surdos; hoc enim adventus sui testimonium fore, per Esaiam prophetam significaverat (**Esai. LXI, 1**). Haec ergo quae annuntiavit per prophetas, in Evangelio manifestavit: et quod

ipse locutus est per prophetas, in Evangelio ipse complevit. Ipsius ergo sermo erat propheticus sermo, sicut habes scriptum: *Audi, coelum, et percipe auribus, terra; quoniam Dominus locutus est (Esai. I, 2).*

8. Intellectus ergo datus est etiam his qui perfectam sapientiam non haberent, dum muti loquuntur, mortui resuscitantur. His enim signis intellectum est ab iis qui rudes erant, et adhuc quasi in cunabulis fidei constituti, ut erat populus nationum, ipsum venisse qui expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate, resurrectionis suae gloria, et divinorum operum potestate: *Et intellectum dat parvulis*. Quibus utique, nisi de quibus in Evangelio gratias agit Patri, in eo quod ipse operabatur Filius, quod mysteria sua Deus abscondisset a sapientibus, et parvulis revelasset (**Matth. XI, 25**): ostendens citius plebem ex gentibus, vel status inferioris viros, quam scribas et principes Judaeorum, et divites hujus saeculi credituros? Ideo, *Divites eguerunt et esurierunt (Psal. XXXIII, 11)*: pauper autem clamavit, et exauditus est.

9. (**Vers. 131.**) Sequitur tertius versiculus: *Os meum aperui, et duxi spiritum; quoniam praecepta tua concupiscebam*. Habemus in Evangelio quod Dominus Jesus aperuit os suum, cum benedictiones ediceret (**Matth. V, 2**). Sed ille os aperuit, ut daret aliis spiritum: David aperuit, ut acciperet. Denique Jesus dicit: *Accipite Spiritum sanctum (Joan. XX, 22)*; Jesus dicit: *Dilata os tuum, et adimplebo illud (Psal. LXXX, 11)*: hoc homini dicit; plenitudo enim Christus est. Qui implet omnia, implet os tuum. Scribe ergo quae dicit in latitudine cordis tui, hoc est, os tuum clamet ad Dominum. Clamat os tuum, et cum tacet: sicut et Moyses cum taceret voce, clamabat spiritu (**Exod.**

XIV, 15). Ab hominibus non audiebatur, apud Deum personabat; est enim interioris clamor affectus, qui auditur e coelo. Anna quoque cum oraret, tacita clamabat (**I Reg. I, 13**): labia non movebat, et interiori voce piaie mentis excitabat Jesum. Denique cum effectum rediit, quae cum silentio precabatur; quia clamabat in ea Spiritus Dei, qui etiam tacentibus nobis clamat: *Abba pater* (**Rom., VIII, 6**).

10. Intellige ergo quid os sit: utrum cor, an interioris hominis habitus. Habet os anima, quae habet membra. Hoc os aperit non solum Christo, sed etiam Christi discipulo, qui os suum Christo implendum praebebat; et ideo dicit: *Os nostrum patet* **1187 ad vos, o Corinthii: cor nostrum dilatatum est** (**II Cor. VI, 11**). Ideo imitatores nos sui esse debere admonet (**Philip. III, 17**), sicut ipse Christi est. Qui sanctior est, Christo aperuit os suum: qui inferior, Apostolo. Prius propheta legitur, et apostolus, et sic Evangelium, in quo verba lucida, sed validiora praecepta. Lex dicit: *Diliges proximum tuum* (**Levit. XIX, 18**); et Evangelium dicit tibi: *Diliges inimicum tuum* (**Matth. V, 44**).

11. David ergo quasi perfectus propheta os suum Christo aperuit; et ideo in parabolis aperuit os suum (**Psal. LXXVII, 2**). Aperuit os, duxit spiritum. Merito ergo ait: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua; super mel et favum ori meo* (**Sup. v. 113**)! Sponsa Christi os suum Sponso aperuit: percepit omni melle dulciora praecepta. Et ideo testata est, dicens: *Fauces ejus dulcedinis, et totus desiderium* (**Cant. V, 16**). Delectata igitur tenuit eum, et non dimisit eum. *Et introduxi, inquit, eum in domum matris meae, et in secretum ejus, quae me concepit* (**Cant. III, 4**). Fortasse domus est, in qua praefulget moralium disciplina: secretum autem illud est, in quo sunt

altiora mysteria. Merito ergo concupiscebat praecepta Domini, in quibus divinae gratiae mella redolebant. An non omni melle dulcior peccatorum remissio? Nonne omni flore gratior resurrectio mortuorum?

12. (Vers. 132.) Quartus versiculus: *Respice in me, et miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum* (Exod. XIV, 24 et 25). Pulchre addidit: *Respice in me, et miserere mei* (Gen. XIX, 21); quia respicit et iratus, ut respexit super castra Aegyptiorum, et ligatis axibus curruum, omnes eos dejecit in fluctus. Respexit super Sodomam et Gomorrhham, quarum utraque peccatorum suorum luitura supplicium, divinae pretium solvit offensae. Scriptum est etiam: *Aspicit super terram, et facit eam tremere* (Psal. CIII, 32). Et contra, *Respexit super munera Abel: super Cain autem munera non respexit* (Gen. IV, 4 et 5). Quo exasperatus Cain, parricidali crimine cruorem fratris effudit.

13. Quid sit autem respicere Deum, evidentissime illo testimonio declaratur: *Quia respexit super filios pauperum, et non despexit preces eorum* (Psal. CI, 18); oculus enim Domini non aspernatur justorum munera. Denique oculos nostros cum in aliquem movemur, avertimus; quasi indignum eum aspectu judicemus, quem oderimus affectu.

14. (Vers. 133.) Sequitur versus quintus: *Gressus meos dirige secundum verbum tuum: et non dominetur mihi omnis iniquitas*. Gressus pro profectibus animae accipiendos frequentibus Scripturarum testimoniis admonemur. Nam quis tam stolido ingenio est, qui putet David de pedum suorum corporali gressu esse sollicitum, et his divinae directionis auxilium postulare? Ille vero, ut sanctus, vitae suae cursum

dirigi gestiebat; sicut et alibi Scriptura testatur, dicens: *A Domino diriguntur gressus viri* (**Prov. XX, 24**). Denique ipsius utamur testimonio, qui ait in superioribus: *Paulo minus effusi sunt gressus mei; quia zelavi in peccatoribus pacem* (**Psal. LXXII, 2 et 3**). Animi itaque sui ostendit claudicasse vestigium, dum pacem peccatorum **1188** putat esse mirandam. Videntur quidem habere tranquillitatem, videntur quiete frui: sed non est quies, ubi animus inquietus est: non est tranquillitas mentis, ubi animus exagitur obnoxiae stimulis conscientiae. Quomodo securitas, ubi diversarum pugna est passionum, ubi conflictus gravium cogitationum? Unde Dominus definiens quid sit pacem habere, ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non sicut mundus dat, ego do vobis* (**Joan. XIV, 27**), ostendens pacem quam mundus dat, verae pacis gratiam non habere. Ideoque non in homine esse pacem volens docere, addidit: *Pacem meam relinquo vobis*. Et iterum: *Pacem meam do vobis*. Denique Propheta dicebat: *Pax, pax, et ubi est pax* (**Jerem. VI, 14**)? Manifestum est igitur eum de titubatione suae dixisse sententiae, in qua animi, non corporis titubaverat gressus.

14. Et Moyses ait: *Transiens videbo hoc visum magnum* (**Exod. III, 3**). Etenim ut Deum videret, progressionem quadam virtutis ad ulteriora processit. Pastor erat ovium, et dux factus est civium. Et ad Sponsam dicitur in Canticis: *Speciosi facti sunt gressus tui in calceamentis, filia Aminadab: moduli femorum tuorum similes torquibus opere artificis* (**Cant. VII, 1**). Non est dubium gressus hic quoque Ecclesiae, vel animae profectus significari: *Quam speciosi pedes sunt evangelizantium pacem, evangelizantium*

bona (**Esai. LII, 7**)! Utique speciosos dicit Evangelicae praedicationis et disputationis progressus, ut alibi dicitur: *Transgredere flumina* (**Esai. XLVII, 2**): hoc est, fluentia et lubrica istius mundi transcurrere stabili mentis incessu. Quod de animae gressu dici in posterioribus hic ipse David evidenter ostendit, asserens quod torrentem iniquitatum sua anima transisset (**Psal. CXXIII, 5**).

15. Sed revertamur ad Sponsae gressus. Quid sibi vult quod addidit in calceamentis speciosos esse gressus Ecclesiae? Legimus itaque dictum ad Moysen: *Solve calceamentum pedum tuorum* (**Exod. III, 5**); quo videtur admonitus, ne corporalibus vinculis teneretur astrictus. Ergo speciosam significat in Canticis animae pulchritudinem, quae carne tamquam calceamento utitur, et in ipso calceamento impedimentum non patitur: sed incessus decore praecellit. Calceat ergo se carnem anima, vel Ecclesia gratiam; ut cursum vitae hujus et transitum cum decore praetereat. Quod fit, si calceamentum suum non inquinet luto corporali, nec in vitiorum merset voragine: si castiget carnem suam; ne moretur ad cursum, et arvinae pinguis pondere degravetur. Bonum calceamentum animae pudicitia est. Bonus gressus est in vestigio castitatis. Sapientia autem amictus est animae; unde scriptum est: *Honora eam, et amplectetur te* (**Prov. IV, 8**). Utamur ergo corpore tamquam calceamento, ad inferioris opera virtutis: ad ministerium, non ad praeceptum: ad obsequium, non ad delectationem; ad obedientiam, non ad dissensionem: et in via sapientiae vestigium collocemus; ne gressus nostros vis torrentis aliqua concludat.

1189 16. Ideo ad Moysen dictum est: *Solve calceamentum (Josue V, 16)*. Dictum est et ad Jesum Nave: ad Christum autem non est dictum, sed magis scriptum est, dicente Baptista: *Post me venit vir cujus non sum dignus calceamenta portare (Matth. III, 11)*; quia illi bene admonentur, ut solvant calceamentum suum, qui sine peccato esse non poterant. Hic autem non solum calceamentum non solvit, sed etiam calceamenta aliorum absolvit; quia non solum corpus suum peccati immune servavit: sed etiam omnium dedit indulgentiam peccatorum. Ergo Ecclesia ad imitationem Christi speciosa est, et in calceamentis omni abluta delicto.

17. Et fortasse quando sapientiam inter perfectos loquitur, speciosa est in superioribus membris; quando autem etiam inferioris status, aut doctrinae homines verbum sequuntur, fidei seriem non obliviscuntur, sacerdotis praecepta custodiunt; speciosa est in calceamentis. Plerumque clerus erravit, Sacerdos mutavit sententiam, divites cum saeculi istius terreno rege senserunt; populus fidem propriam reservavit. Unde etiam de Domino Jesu bene possumus dicere, quia et in his quae corporalia sunt, speciosos gressus Verbum habeat, cum de moralibus disputatur. Et apostoli ideo fortasse nudis mittuntur pedibus (**Matth. X, 10**); ne obumbraretur eorum disputatio, sed eluceret. Itaque Ecclesia filia Aminadab, hoc est, voluntarii vel beneplaciti; quia voluntarius eam et beneplacitus congregavit, et in calceamentis speciosa est.

18. Meritoque additum est in Canticis: *Moduli femorum tuorum similes torquibus opere manuum artificis (Cant. VII, I)*; ut posteritatis Ecclesiae ornamenta canerentur. Per femur

enim insigne generationis agnoscimus, juxta illud: *Accingere gladium tuum circum femur, potentissime (Ps. XLIV, 4)*; quo significatur quod Filius Dei cum semetipsum exinanisset, Verbi accinctus divinitatem, et generationem calceatus humanam, prodiret ex Virgine, omnibus daturus salutem. Moduli autem dicuntur ornamenta pretiosa quae suspendi matronarum cervicibus solent. Tantus ergo processus Ecclesiae significatur; ut ornamentis pretiosissimis comparatus sit, et torquibus triumphantium; haec enim ornamenta sunt bellatorum. Unde et Symmachus ἐπιτραχήλια dicit, hoc est, quae sunt circa collum. Sive ergo generatio Christi ex Virgine, sive Ecclesiae propagatio, specie quidem tamquam manu artificis torquibus adornatis, verae autem virtutis insignibus spiritalibus cervices fidelium coronavit.

19. Denique tota ista descriptio membrorum Ecclesiae plena decoris et laudis est. Nam et umbilicus ejus tamquam crater tornatilis praedicatur, mixto non deficiens (**Cant. VII, 2**); eo quod in omni doctrina tornatus, plenitudine cognitionis, et potu non deficiat spiritali; et venter ejus non solum acervo tritici, id est, cibis fortioribus coelestis mysterii saginetur, verum etiam tamquam liliis quibusdam, moralium suavitate repleatur.

1190 20. Unde et ipsa tamquam bene merita regina Christi sanguine coronatur, sicut scriptum est: *Et ornatus capitis tui sicut purpura (Ib. 5)*. Sanguis Christi purpura est, qui inficit sanctorum animas, non solum colore resplendens, sed etiam potestate; quia reges facit, et meliores reges, quibus regnum donet aeternum.

21. Meritoque ad tantum Ecclesiae decorem, cui Christi sanguis irrutilat, Spiritus sanctus exclamat: *Quam puchra et suavis facta es, charitas, in deliciis tuis (Ib. 6)*! Pulchra decore virtutis, suavis jucunditate gratiae, remissione vitiorum, quam nulla vexat amaritudo peccati: et ipsa jam charitas, quae diligendo Deum, ipsius et nomen acceperit; quia *Deus charitas est (Joan. IV, 16)*.

22. Recte ergo David petit gressus suos dirigi secundum verbum Dei; ut fiant et ipsi speciosi, et non dominetur ei iniquitas; quam jure praecavit. Sciebat enim et Abraham gressus suos secundum praecepta Domini dirigentem, et appetito speciosae uxoris pudore tentatum, sed non confusum; et in unici immolatione filii postulata, patriae mentis pietate luctatum, sed coronatum; se quoque in furore Saul, incestu Ammon, Abessalon parricidio, iniquitatis improbae feralibus tentationibus appetitum, hoc solo evasisse, quod dirigens gressus suos secundum pietatem Domini, a paterno non recessit affectu; intra se gemens crimen incesti, a se relegans odia parricidae. *Filius meus Abessalon, filius meus, inquit, Abessalon, quis dabit mihi mortem pro te (II Reg. XVIII, 33)*, memor naturae pietas, offensae immemor, de quo ante quaesivit: *Puer ne vivit (Ib. 29)*?

23. Et fortasse quaerendum sit, qua ratione ante puerum dixit, postea filium nominavit; cur non in utroque, aut puerum dixit, aut filium? Si viveret, puer erat; quia parricidio petebat patrem. Non ergo pietatis nomen accipere debebat, sed infirmitatis. Ideoque vir justus quod religionis fuit, tacuit; quod infirmitatis, aspersit. Ubi vero est mortuus, apud pium patrem personae crimen defecit, naturae nomen remansit.

24. (**Vers. 134.**) Sequitur: *Libera me a calumnia hominum; ut custodiam mandata tua*. Non unum genus est nostrae afflictionis; est et tentatio, est et calumnia; sed tentatio levior, calumnia gravior: siquidem tentatio potest esse calumnia, calumnia in se et tentationem habet. Est et humana tentatio, quam ferre possumus; calumnia autem gravis est. Et ideo Dominus, quae sunt graviora suscepit, et calumniis appetitus silentium detulit triumphale (**Matth. XXVI, 63**). Calumnia autem eo gravior est, quia non solum falsa componit; verum etiam quae pie gesta sunt decolorat; ut Joseph non solum adulterii oblatione tentatus est, et invitamento herilis illecebrae (**Gen., XXXIX, 10 et seq.**): verum etiam tentatus calumniis, composito, quod ipse adulterium dominae suae inferre voluisset, comprehensusque exuerit vestem; ne fraudis indicium, atque insigne criminis teneretur; cum utique amictum ideo fugiens reliquerit, **1191** ut laqueos vim inferentis, et nexus illecebrosae artis evaderet. Ipse David senserat, quod timebat. Quibus enim Saul regis calumniis laboravit! Perterritis omnibus, Allophyli impetum lusit, et singulari certamino summam belli, et totius praelii pondus excepit, virtute sua solus commune crimen refellens, et totius retorquens in hostem plebis opprobrium; et tamen quia juvenulae dixerunt: *Saul triumphavit in millibus, David in decem millibus* (**I Reg. XVIII, 7**), gloria in invidiam versa, odio coepit urgeri. Et ut de posterioribus loquamur: Susanna bene sibi conscia erat; et apud homines sibi adesse non poterat. Duo presbyteri senes falsum testimonium deferebant, numerus sacerdotum atque senectus vocem auferebant puellae; sola conscientia erat apud Deum libera. Denique hominum damnata iudicio, nutu est absoluta divino (**Dan. XIII, 34 et seq.**).

25. Ideo ait Propheta: *Libera me a calumnia hominum; ut custodiam mandata tua*: qui enim opprimitur calumnia, non facile potest custodire mandata divina. Tristitiae necesse est plerumque aut timori cedat, et affligatur vel metu calumniae, vel dolore.

26. (**Vers. 135.**) Sequitur septimus versus: *Vultum tuum illumina super servum tuum; et doce me justitias tuas*. Illuminat Dominus sanctos suos, et lucet in corde justorum. Itaque cum sapientem videris, cognosce quia descendit super eum Dei gloria, illuminavit ejus mentem scientiae fulgore, cognitionisque divinae. Illuminavit autem etiam corporaliter faciem Moysi, et transfigurata est gloria vultus ejus, quam videntes Judaei trepidaverunt; et ideo factum est ut Moyses velamen imponeret super faciem suam; ne in eam filii Israel intenderent, et perturbarentur (**Exod. XXXIV, 29 et seq.**). Simul declarabatur mysterium, quod illud velamen quod in facie Moysi corporaliter ponebatur, in cordibus Judaeorum mystice poneretur; eo quod veram Legis claritatem videre non possent. Vultus enim Moysi fulgor est Legis; fulgor autem Legis non in littera, sed in intellectu est spiritali. Itaque quamdiu vixerat Moyses, et alloquebatur Judaeorum populum, velamen habebat in facie sua; mortuo autem Moyse, Jesus Nave jam non per velamen, sed facie revelata, et presbyteros alloquebatur et populum, et nemo trepidabat (**Josue I, 10**): cum utique et ipsi dixerit Deus, quod cum ipso ita esset futurus, ut fuit cum Moyse, et eum similiter illuminaret, gestorum utique, non vultus gloria (**Ibid., 5**): hoc significante Spiritu sancto, quod venturus esset verus Jesus, ad quem si quis converteretur, et eum vellet audire, de corde

suo velamen auferret, et revelata facie verum Salvatorem videret.

27. Ergo Deus omnipotens Pater, qui in Moysi facie excaecavit populum Judaeorum, non duritia, sed praescientia; nec malitia, sed aequitate atque justitia; ipsi enim sibi velamen posuerunt, qui Legem intelligere noluerunt: *Lex enim spiritualis est*, sicut dixit Hebraeus (**Rom. VII, 4**). Is utique secundum illud quod dat unicuique nostrum, in quo non tribuentis, sed non diligentis est culpa; iste, inquam, Dominus **1192** illuminavit cor populi nationum in facie Christi Jesu, per ejus adventum; quod evidenter Apostolico declaratur exemplo, sicut scriptum habemus: *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei in facie Christi Jesu* (**I Cor. IV, 6**).

28. Ideo ergo dicit David ad Dominum Jesum: *Vultum tuum illumina super servum tuum*. Faciem Christi videre cupiebat; ut mens ejus illuminari posset. Et secundum Incarnationem potest accipi. *Multi enim prophetae et justii videre voluerunt* (**Luc. X, 24**), ut ipse Dominus declaravit. Quod autem negatum Moysi fuerat (**Exod. XXXIII, 20**), non quaerebat: ut corporaliter Dei vultum videret incorporei; si tamen et Moyses, tam sapiens et eruditus hoc potuerit simpliciter magis, quam in mysterio postulare; humanum tamen est desideria supra nos extendere. Nec immerito faciem ejus advenientis ex Virgine quaerebat videre; ut illuminaretur in corde, sicut illuminabantur etiam illi qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardebat in nobis cum aperiret nobis Scripturas* (**Luc. XXIV, 32**)? Quod si quis ad Deum Patrem

dictum vult videri, potest accipi vultus Patris, Filius; qui enim videt Filium, videt et Patrem.

29. Illuminat tamen vultus Dei secundum quod oculi ejus super justos habentur. Quod cum spiritaliter sit probandum; tamen quia incidit illuminationis vultus Moysi historia, ne quis non putet corporaliter id fieri potuisse, cognoscat. Etenim usu solis multis etiam pallore confectis totius corporis figura mutatur, et ignis vapore calefactis species vultus rutilantis ostenditur. Oriente die, rubent terrae croceo colore perfusae, imaginem de beneficio mutuatae, gemmarum quoque monilia coruscantia transfundunt finitimis, quod ipsa radiaverint; et miraris si Moysis vultus divinae infectus sit claritate praesentiae? Miraris si refulgente Dei gratia justi vaporetur ingenium? Non dubitavit propheta, qui poposcit illuminari prius; ut justitias Domini posset addiscere.

30. (Vers. 136.) Sequitur versus octavus: *Decursus aquarum descenderunt oculi mei; quia non custodivi legem tuam.* Granditer affectum poenitentiam gerentis expressit, dicens quod aquarum decursus oculi sui descenderint: sive quia per eos tamquam meatus undantium fluentorum, ita exuberantium lacrymarum se quidam ductus effuderit, et fletus irrigui continuum quoddam et jube profluvium: sive quod ipsi descenderint oculi. Habet enim hoc vis summi doloris, ut cum lacrymis oculi quodammodo ipsi videantur descendere; eo quod tanta vis lacrymarum sit, ut putentur oculi in fletus resolvi, et in lacrymas effundi.

31. Oculi ergo ipsi tamquam in decursus descenderunt aquarum, quo verbo impetus deplorantium vehemens expressius declaratur, secundum illud quod in Canticis

scriptum est: *Fons hortorum, puteus aquae vivae, et impetus descendens a Libano* (**Cant. IV, 15**). Hos impetus Ecclesia deduxit a Libano: hoc impetu diluuntur peccata: hoc impetu puri **1193** fontis, et Spiritus sancti affluit a Libano Sponsa, et a principio fidei transivit saeculum, et pertransivit ad regnum. Aliis fons est, aliis puteus pro captu nostro gratia spiritalis: aliis hortus clausus, fons signatus: aliis hortorum fons, qui in Ecclesiae dote numeratur: aliis impetus descendens a Libano, et magnus impetus qui numquam deficit. Non enim deficiunt de petra ubera, neque nix a Libano, neque aqua quae fertur valido vento virginis Hierusalem (**Jerem. XVIII, 14**). Descendit impetus a Libano, quando collectis in unum apostolis et plurimis credentibus, factus est subito de coelo sonus, tamquam vi magna Spiritus ferretur, et repleti sunt omnes Spiritu sancto diversitates donante linguarum (**Act. II, 1-3**). Bonus impetus, qui laedere nesciat, norit implere.

32. Si quis igitur hunc impetum supervenientis e coelo gratiae vult mereri, descendat etiam ipse oculis in decursus aquarum. Qui hunc primum impetum fuderit, illum merebitur. Descendit oculis suis in hos ductus aquarum, quae lacrymis irrigavit in Evangelio Domini pedes (**Luc. VII, 38**): et ideo fidei suae pretio emit animae suae et corporis sanitatem jam non sanguinis proflua, sed gratiae spiritalis (**Luc. VIII, 44**).

33. Descendit ergo David propheta; ideo de peccato gratiam retulit. Descendit in aquarum ductus, hoc est, replevit eos, et decurrentium aquarum lacrymis suis fluentia cumulavit: aut inanes et vacuos ductus solis replevit fletibus: aut quod elocutionis moralis quidam sensus ostendit, descendit in aquarum ductus, transivit eos. Et possemus dicere: Transcendit eos, et supergressus est: sed minuitur vis eloquii,

quo vis major affluentiae descendentis, quam ascendentis exprimitur. Vide, rogo, quid de usu verba habeant, ut impetum suum sermo Propheticus non amittat; licet usus ipse scriptorum sensui servire majore decore consueverit. Diverse hoc et saepe significavit, et propemodum incrementa semper assumpsit. Dixit enim primo: *Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis stratum meum rigabo* (Psal. VI, 7). Dixit iterum: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes* (Psal. XLI, 4). Dixit etiam: *Et potum meum cum fletu miscebam* (Psal. CI, 10). Hic addidit dicens: *Decursus aquarum descenderunt oculi mei*.

34. Hoc secutus in Threnis Hieremias, affectum doloris expressit, vim oculi descendentis imitatus; sic enim habes: *Defecerunt in lacrymas oculi mei: conturbatum est cor meum* (Thren. II, 11). Tamquam descendunt oculi, qui deficiunt in lacrymas. Et alibi: *Oculus meus absorptus est* (Thren. III, 49). Sed plus est aquas lacrymis vincere, quam oculos absorberi fletibus. Et alibi idem Hieremias: *Exclamavit cor eorum ad Dominum: muri filiae Sion deducant torrentes, fluant lacrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiem, non sileat pupilla oculi tui* (Thren. II, 18). Oculi igitur qui torrentes deducunt lacrymis suis, ipsi ductus aquarum descendunt, hoc est, cumulantur; ut faciant eos suis augentes fletibus impetu exundare torrentium.

35. Sunt tamen codices qui habeant: διεξόδοις ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου, hoc est, *Ductus aquarum direxerunt oculi mei*. Sed ego in Graeco 1194 codice meo κατέβησαν legi, hoc est, *descenderunt*: in quo potest fieri, ut in utramlibet partem

duarum adiectione aut diminutione litterarum scriptor erraverit.

36. Et habuit quidem multa quae fleret, vel incestum filiae, vel interitum filiorum: sed hic non hoc flevisse se dicit, sed quia non custodivit legem Domini. A sancto viro plus culpa, quam aerumna defletur. Flevit itaque quando ei Nathan de Uriae morte indignationem Domini nuntiavit: et peccatum suum de praevaricatione legis agnovit. Denique filio in aegritudine constituto, neque cibum sumpsit, neque regium thronum aut cubile conscendit: sed stratus in terra, jejuna ora lacrymis diluebat, non tam filii mortem, quam peccati sui poenam in illo levare desiderans (**II Reg. XII, 16 et seq.**). Flevit, quando numerato populo, repente corde percussus est. Denique *Peccavi*, inquit, *graviter*, *peccavi stulte* (**II Reg. XXIV, 10**). Flevit igitur primo, quia elatus regia potestate, quaerendo numerum plebis, mensuram egressus est conditionis humanae: Deinde quia sui erroris pretio vindicabatur in plebem. Sed a Domino haec proposita poena fuerat, non a Rege est postulata. Domini tamen se committendo misericordiae, electionis causam probavit: simul quia propter eum populus laborabat, ipse se offerendo pro populo, elationis solvit injuriam, pietatis probavit affectum.

SERMO DECIMUS OCTAVUS. *Sade*.

1. Sequitur *Sade* littera decima octava, quae Latina interpretatione dicitur *consolatio*. Post more torrentium

lacrymas profluentes, et graves fletus doloris, oportebat consolationem sequi. Nam et qui in doloribus sunt, consolatione indigent: et qui gravibus aerumnis poenas commissorum luerunt criminum, sperant indulgentiam: et qui fletibus et lacrymis propria delicta laverunt, requiem promerentur.

2. Haec omnia in Scripturis divinis qui quaerit, invenit. Nam primum illud ut in dolore positos consolemur, docet illa quae in libro Hieremiae flebiliter clamat ad captivos et exsules Judaeorum: *Ite, proficiscimini, filii; ego enim derelicta sum deserta. Exui me stolam pacis: indui autem stolam precessionis meae, et clamabo ad Excelsum in diebus meis. Animo aequo estote, filii, clamate ad Dominum; et extrahet vos de manu principum inimicorum. Ego enim speravi in illo aeterno salutem vestram (Baruc. IV, 19 et seq.)*. Credentibus igitur in Dominum, est in Domini misericordia consolatio. Est etiam aliud consolationis genus iis qui graves solverint poenas, ut habes scriptum in Esaiae libro: *Consolamini, consolamini populum meum, dicit Dominus: Sacerdotes loquimini in cor Hierusalem, consolamini eam; quoniam repleta est humiliatio ejus, solutum est peccatum ejus: quoniam accepit de manu Domini duplicia peccata sua (Esai. X, 1 et 2)*. Etiam si fides deerat, poena satisfecerat. Relevantur solutione poenarum, qui absolvuntur commendatione meritorum. Tertium est, cum lacrymis crimen abluatur; ut est illud: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem; quoniam exaudivit Dominus 1195 vocem fletus mei*. Quod etiam hoc loco, et plerisque locis in libro Psalmorum facile reperitur.

3. Consolatio igitur prima ordine (**De Poenit. dist. 3, cap. Prima consolatio**), quoniam non obliviscitur Deus facere

misericordiam, neque in aeternum projicit, quos putaverit coercendos. Secunda, quod decursis suppliciis, quae propter peccata nostra toleravimus, ad veniam pertinemus. Unde nonnulli philosophi disputaverunt obesse improbis absolutionem, prodesse mortem: quod in illa sit incentivum delinquendi, in morte autem finis delicti; quod assumptum esse de nostris cui dubium, cum in Proverbiis Salomonis sit: *Qui parcit baculo, odit filium suum* (**Prov. XIII, 24**); *castigat autem Dominus quem diligit* (**Prov. III, 12**); Et infra: *Flagellum equo, et stimulus asino imperat: virga autem nationi imprudenti* (**Prov. XXVI, 3**); poena enim corrigit, et emendat errantem. Si talis est qui emendari non queat, aufertur e medio, ne graviora committat; mortuus enim jam nescit errare. Ideoque Ecclesiastes ait: *Et laudavi ego mortuos magis quam viventes: et optimus supra hos qui nondum natus est, qui non vidit hoc opus mali* (**Eccl. IV, 2 et 3**). Mortuus praefertur viventi; quia peccare desivit. Mortuo praefertur qui natus non est, quia peccare nescivit.

4. Nunc dicamus etiam de iis, qui poenas scelerum solverunt suorum. Nonne isti tulerunt culpaе pretium, et jam non integra his poena debetur? Clamat per Esaiam Dominus: *Consolamini populum meum. . . . quia recepit de manu Domini duplicia peccata* (**Esai. XL, 1 et 35**). Discite unde Plato haec sumpserit. Eruditionis gratia in Aegyptum profectus, ut Moysis gesta, Legis oracula, prophetarum dicta cognosceret, audivit consolationem populi, qui supra peccati modum videbatur fuisse punitus: et hunc locum quadam adopertum dote verborum in Dialogum transtulit, quem scripsit de Virtute. Quem locum tamen Dominus in Evangelio plenius comprehendit, et apertius declaravit, dicens per Abrahae

personam ad illum divitem saeculi hujus: *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolationem habet, tu vero cruciaris: et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut ii qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare* (**Luc. XVI, 25 et 26**). Sed jam audiamus quid justus in consolando se loquatur.

5. (**Vers. 137.**) *Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum. Mandasti iustitiam testimonia tua, et veritatem tuam nimis.* Vere justus vir, qui lacrymis profluens, involutus aerumnis, gravi supplicio delicta persolvens, non taedio vincitur, non metu frangitur, non labore lassatur, non ingratus, aut tristis est. Plerumque enim vulgus hominum sua delicta non reputans, injuste se putat tolerare quae patitur: at vero vir justus qui se ipsum statim in exordio sermonis accusat, iustitiam Domini praedicat, quod meritis suis digna patiatur. Dicendo autem justum Deum, de sua quidem injustitia ante **1196** pronuntiat: sed de iustitia Domini sperat et veniam. Justus enim non semper irascitur, sicut enim ultor culpaе, ita moderator est poenae: sicut vindex peccatorum, ita remunerator est virtutum, optimorumque meritorum. Qui vult dare praemium, debet spectare certamen; quia nemo sine certamine coronatur. Sinit ergo nos saepe tentari, volens juste praemia dare luctanti utique, non dormienti. Non decet redimitos floribus corona, sed pulverulentos: nec molles deliciis, sed duros labore exercitii ornat victoria.

6. Justus ergo in adversis suis iustitiam Dei laudat. Sed non hoc sentit amissis teneris parens liberis, non immaturo nuptae viduatus consortio, non aeger in dolore, non naufragus in periculo, non reus in iudicio, non captivus in laqueo. Clamabat

tamen Hieremias, cum futurae annuntians populis captivitatis aerumnam, in luti voraginem turpi necandus illuvie mergeretur: *Justus es, Domine* (**Jerem. XII, 1**): Clamabat iterum cum victae plebis miserandis servitiis angeretur. *Justus est Dominus; quia os ejus irritavit. . . . A foris sine filiis fecit, et ab intus mors* (**Thren. I, 18 et 20**). Clamabant Hebraei cum propter virtutem devotionis, et fidei gratiam fornacis ardentis ambirentur incendiis: *Justus es, Domine, in omnibus quae fecisti* (**Dan. III, 27**); et ideo meruerunt ut illaesi ignibus, Domini justitias praedicarent. Daniel quoque propheta secundo in lacum missus leonum, et immanium ferarum saevitia atque horrore circumdatus, recta omnia in conspectu esse Domini imperterritito clamore jactabat (**Dan. VI, 22**). Jonas inclusus utero bestiali, anhelandi spiritus vix habens commeatum: justus injustorum sorte damnatus, clamabat de ventre ceti in mari: *Cum voce laudis et confessionis supplico tibi* (**Jonae II, 10**). David cum fugeret a facie Abessalon parricidalibus armis et terris pulsus, et regno egressus; cum pro totius populi se offerret excidio, dicebat: *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum*. Grex innocens iste quid fecit? Ego pastor feci malignum, apud justum Deum, poena de culpa auctore sumatur. Ipse pater fidei Abraham, cum ad immolandum unicus a sene filius posceretur, paternae pietatis affectum divinae confessione justitiae temperabat, dicens: *Justus es, Domine*; non enim poscis alienum, sed tuum repossis: ipsum tibi restituo, quem dedisti. Hunc imitatus Job, extinctis liberis, patrimonioque nudatus amisso, amictum sui corporis scindens ait: *Nudus natus sum, nudus, inquit, et moriar. Dominus dedit, Dominus abstulit Sit nomen Domini benedictum* (**Job. I, 21 et 22**).

7. Omnes ergo justum Dominum praedicemus: et qui moribunda sepulcro sua membra componit, et qui damno feritur, aut funere filiorum, dicat: *Justus es, Domine*. Quid enim nostrum amittimus? Clamat Apostolus: *Quid habes quod non accepisti (I Cor. IV, 7)?* Quod habemus ergo, accepimus: quod igitur amittimus, reddimus, non amittimus. Justus **1197** Dominus in periculis, justus in damnis, justus in ultionibus est, non solum quia unusquisque juste culpae suae pretium luit; verumetiam quia dum unus punitur, plurimi corriguntur. Ananias in Actibus apostolorum fraudati pretii quod de agri sui venditione perceperat, crimen admisit (**Act. V, 1 et seq.**): qui potuerat nihil offerre, et crimen evadere. Verum ne quis impune circumscribendos apostolos arbitraretur, aut misericordiae suae munus fraude contaminaret perfidiae, morti addictus aeternae, universos ad fidei studium justo terrore composuit. Pharaon cum populo suo fluctibus mersus, mundanae conversationis exemplum est; ne quis Dei populum persequatur. Denique potuit eum Deus voluntati suae facere obedientem: sed ejus poena omnes voluit emendari. Ideoque dicit ad eum Dominus: *Quia ad hoc ipsum te suscitavi: ut ostendam in te virtutem meam: et annuntietur nomen meum in universa terra (Exod. IX, 16)*. Non utique Dominus suae laudis, sed nostrae correctionis incrementa quaerebat.

8. Omnes ergo sapientes dicunt: *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum*; neque enim tradimur adversariis sine iudicio ipsius, neque sine ipsius iudicio in tribulationes venimus. Haec justorum est consolatio: hoc est Domini iudicium. Denique et supra habes: *Memor fui iudiciorum tuorum, quae*

a saeculo sunt, et me consolatus sum (Sup. v. 52). Advertis ergo quia iudicia Domini consolationes sunt.

9. (**Vers. 138.**) *Mandasti iustitiam testimonia tua et veritatem tuam nimis.* Utrum nimis mandasti, an nimiam veritatem? Sed et nimia veritas plena laudis, et nimium mandare providentiae atque cautelae est. Etenim infirmos noverat; ideo saepius admonebat, ut non obliviscerentur.

10. (**Vers. 139.**) Sequitur versus tertius: *Exquisivit me zelus domus tuae; quoniam obliti sunt verborum tuorum inimici mei.* Est zelus ad vitam, et est zelus ad mortem. Ad vitam zelus est divina praecepta servare, et amore Domini ejus custodire mandata, ut fecit Phinees, de quo legimus in Numeris, dicente Domino ad Moysen: *Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis sedavit furorem meum a filiis Israel, in eo quod aemulatus est zelum meum in illis: et non consummavi filios Israel in zelo meo, sicut dixi. Ecce ego do ei testamentum pacis, et erit illi et semini ejus post eum testamentum sacerdotii aeternum, propter quod aemulatus est Deum suum, et non exoravit pro filiis Israel (Num. XXV, 11 et seq.).* Caesa jacebant viginti quatuor millia populorum: tendebat poena in omnes, nec ullus finis exitii. Arripuit siromasten Phinees, duos occidit interdicta sibi consuetudine copulatos, redemit omnes, indignationem Domini mitigavit, dedit victoriam quibus negabat salutem. Quam salutaris est igitur Dei zelus!

1198 11. Non unius temporis illud vitium fuit: et nunc Madianitis miscetur Judaeo. Madianitis est, quae nullo est uxoris legitimae copulata conjugio, nullo fidei juncta consortio. Madianitis est haereticorum perfidia, cum

populum Dei tentat. Quam multis populis meretrix ista feralis irrepsit, quae publico funere totum populum communi morte tumulavit! Veni et nunc, Phinees, arripe gladium verbi, interfice perfidiam, jugulato haeresim; ne propter eam populus universus intereat. Urget ira coelestis, percutite ipsam vulvam impietatis, generatoriumque perfidiae; ne partus formetur infelix, ne adulterina conceptio diffundat seminarium praevaricationis et sceleris; ut Dominus tecum statuatur testamentum pacis, et testamentum gratiae, testamentum promissionum coelestium. Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam servare studet Ecclesiae castitatem; et ideo Princeps sacerdotum dixit: *Zelus domus tuae devoravit me* (**Joan. II, 17**). Et Phinees sacerdos erat, et nepos sacerdotis, et filius sacerdotis. Bonus zelus, et utilis in sacerdote: praecipue ne negligens, ne remissus sit. Melius est ut unius, aut duorum damnatione plurimi liberentur, quam duorum absolute plures periclitentur.

12. *Exquisivit, inquit, me zelus domus tuae.* Vides quia zelus Dei gratia est, qui exquirat, qui superveniat, qui se iusti infundit pectori. Zelus Dei vita est. Denique Dominus ait: *Zelus domus tuae devoravit me.* Sicut enim ante in Adam devoraverat hominem mors praevalens: ita zelus devoravit, quem vivificavit in Christo. Zelum habuit Elias, et ideo raptus ad coelum est. *Zelans, inquit, zelavi Dominum* (**III Reg. XIX, 10**). Zelum habuit Mathathias Butanus, qui adversus sacrilegia Antiochi excitavit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant qui sunt hostes Dei, quamvis patrem, fratres, sorores. De omnibus dicit: *In hostes facti sunt mihi* (**Psal. CXXXVIII, 22**), sicut David ait. Quid multa?

Apostolus quoque Domini hoc declaratus est nomine, ut Judas Zelotes diceretur, sicut legimus in Evangelio (**Luc. VI, 15**).

13. Zelo fidei populus gentilium vitam sibi acquisivit aeternam, quam negligentia atque desidia Judaeorum populus amisit. Ideo scriptum est: *Zelus apprehendit populum ineruditum* (**Esai. XXVI, 11**); quoniam populus qui erat eruditus in Lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cujus tanta est gratia; ut electionis praerogativam vicerit, et eruditionis industriam. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationum; ut haereditatem Domini mereretur, qua operatus est Dominus, ut Ecclesiam sibi ex nationibus copularet. Zelus ergo charitas est. **1199** Denique *valida est sicut mors charitas: durus sicut inferi zelus* (**Cant. VIII, 6**). Durus zelus quem vitae hujus nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur; ut vivamus Deo.

14. Angeli quoque sine zelo nihil sunt, et substantiae suae amittunt praerogativam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Joannis Dominus ad Angelum Laodiciae dicit: *Scio opera tua: neque frigidus es, neque calidus. Utinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo; quia dicis: Dives sum, et ditatus, et nullius egeo: et nescis quod tu es miser, et miserabilis, et mendicus, et nudus, et caecus. Consulo tibi, ut emas a me aurum igne probatum* (**Apoc. III, 15-18**). Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor, devotionisque fervor, qui nos velut suavem cibum in Christo remollit et format. Quanta Domini gratia, ut nos in suo ore constituat, et quasdam meritorum nostrorum epuletur dapes; ac, si meremur, devoret,

si nostri cibi suavitatibus delectetur. Beatus quem sapientia devoraverit, quem virtus hauserit, quem justitia receperit: culpa in eo habere non potest portionem, quem absorbuerit remissio peccatorum; ubi enim error inveniet, quem integritas immaculata suscepit?

15. Et quid miremur si Angeli eum habent? Ipse Deus Pater ait: *Zelans zelabo Hierusalem zelo magno* (**Zach. VIII, 2**). Quia Deus magnus, ideo et zelus ejus magnus est: et pro uniuscujusque potentiae qualitate, ita zelus aut mediocris, aut magnus est. Zelo vindicatur Hierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Jesus ait: *Zelus domus tuae comedit me* (**Joan. II, 17**); increpans Judaeos quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerint et domum negotiationis.

16. Sed non solum locum Ecclesiae zelare debemus, sed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei; ne sit domus negotiationis, aut spelunca latronum. Si enim lucra, quaestus, pecuniae emolumenta aucupemur, domum negotiationis fecimus. Si invadamus alienas possessiones, fines viduae vel minorum, fecimus speluncam latronum. Veniat ergo Verbum Dei, et de hac domo projiciat fures, direptores, caupones; ut mundum sit cor tuum, pectus tuum.

17. Sed est zelus ad culpam, est et zelus ad gratiam. Nam et ipse David ait: *Zelavi in peccatoribus pacem* (**Psal. LXXII, 2**). Et in Ecclesiastico scriptum est: *Non zeles mulierem sinus tui; ne ostendat super te malitiam doctrinae nequam* (**Eccl. IX, 1**). Et mulier zelotypa in mulierem fidelem jure reprehenditur. Advertimus ergo quod mensura quaedam et

disciplina sit zeli, sicut disciplina virtutis. Et ideo beatus qui zeli noverit disciplinam, et oderit eos qui Domini gratiam relinquentes, salutem propriam deserant, errores sibi fraudis adsciscant.

18. Ideoque ait: *Quoniam obliti sunt verborum tuorum inimici mei.* Qui sunt isti inimici? Si populus Judaeorum, quomodo inimici erant sub ejus imperio constituti? David enim Judaeos omnes regno proprio gubernabat. Si gentiles: quomodo **1200** obliti verborum Dei, qui legem Domini nesciebant? Nemo enim nisi id quod acceperit, oblivisci potest. Illi ergo inimici mei, qui inimici tui, qui Dominum in propria sua venientem non erant recepturi. Hos graves hostes, hos inimicos suos Propheta testatur; non qui sibi essent, sed qui Christo rebelles. Denique alibi dicit: *Et super inimicos tuos tabescebam: et justo odio oderam illos* (**Psal. CXXXVIII, 21 et 22**); graviora putans arma perfidiae esse, quam pugnae. Nemo enim gravior hostis omnium, quam qui omnium laedit auctorem. Ideo ergo zelo magno acquisitus est populus nationum; quoniam a suo Deus populo negabatur. Nec enim poterant aut fidei devotionem, aut disciplinam tenere virtutis, qui memoriam praeceptorum coelestium non tenebant. Sic Adam de paradiso ejectus, sic populus Judaeorum de praerogativa electionis exclusus est.

19. (**Vers. 140.**) Sequitur: *Ignitum eloquium tuum nimis, et servus tuus dilexit illud.* Ignem quidem Dominus misit in terram, non ut eam sodomitano rursus, sicut scriptum est, arderet incendio: nec ut eam donatae munere fecunditatis, aut usu vel flore viriditatis exueret (**Gen. XIX, 24**). Opus enim suum Dominus probare magis atque augere, quam minuere aut damnare consuevit. Neque vero dignum erat, ut elementa

innocentia nostri luerent sceleris ultionem. Quid natura deliquerat, si adulta jam soboles erravit? Non erat partus in vitio, si devio lapsa est errore progenies: sed usus in culpa. Quem ergo Dominus ignem in novo sparsit Testamento? Qui secretos mentium divinae ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei et devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Hieremias: *Et erat ignis flammigerans in ossibus meis* (**Jerem. XX, 9**). Hoc sermonum igne coelestium vaporati Cleophas, et ille alius qui simul cum Domino ab Hierusalem usque in castellum confecerant iter, dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum aperiret nobis Scripturas* (**Luc. XXIV, 32**)?

20. Ignis ergo hic, sermo Christi est. Et bonus ignis, qui calefacere novit, nescit exurere, nisi sola peccata. Hoc igne super bonum fundamentum positum illud apostolicum aurum probatur: hoc igne illud merum operum examinatur argentum: hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur, fenum autem et stipula consumitur (**I Cor. III, 12 et 13**). Mundat ergo hic ignis animum, consumit errorem. Unde et Dominus ait: *Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis* (**Joan. XV, 3**). Hic est ignis qui ardet ante Dominum; nisi enim quis flagrantiam devotionis assumpserit, praesentiam Domini habere non poterit (**Levit. VI, 12**). Accende hunc prius ignem in mentibus tuis; ut Christi tibi lumen effulgeat. Hoc igne urebatur rubus, et non exurebatur (**Exod. III, 2**). Urit enim sermo divinus, ut corrigat conscientiam peccatoris: non exurit, ut perdat. Hic ignis hebetare, hic ignis extinguere materialium saeva flammaram consuevit incendia. Denique Hebraei hoc igne succensi,

fornacis ardentis vaporem nec timere, nec sentire potuerunt (**Dan. III, 50**). 1201 Merito ergo bonus servus diligit ignitum Domini eloquium, quo induitur charitas, quae excludit timorem.

21. Pulchre autem addidit, *nimis*; quia omnis quidem doctor inflamat audientis affectum: sed supra omnes est sermo Dei, divisiones artuum et intima penetrans medullarum. Tripliciter ergo describe tibi ignitum eloquium Dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes. Ideo ait Dominus. *Scrutatus sum Hierusalem ad lucernam* (**Sophon. I, 12**). Sed neminem in ea vel qui mundaretur, vel qui accenderetur, aut illuminaretur, invenit; ideo eam in tenebris dereliquit.

22. Nec mireris si servus diligit ignitum Domini alloquium, quod et Sponsa dilexit, quae ait: *Sicut resticula coccinea labia tua*; in cocco enim species ignis, et crucis Dominicae sanguis irrutilat. Coccinea labia Domini, quae passionem propriam loquebantur. Denique in Exodo cocco pro igne collocatum est. Non enim ex cocco mundus, sed ex quatuor constat elementis: sed in cocco figura ignis expressa est, cujus vapor nisi coelum, atque aerem, maria, terrasque penetraret, omnia tamquam effoetis viribus solverentur. Per resticulam igitur vinculum persuasionis agnoscimus: per cocco, vel cupiditatis ardorem qui scintillet in animis audientium, vel indicium passionis. Unde et alibi ait Sponsa: *Labia ejus lilia distillantia myrrham plenam* (**Cant. V, 13**). Per myrrham enim passionis unguentum, et resurrectionis gratia declaratur, quae redivivum vitae odorem suscitatis mortuorum visceribus infundit. Merito igitur alloquii ejus accipiens suavitatem,

exclamans Sponsa testatur: *Fauces ejus dulcedines, et totus desiderium (Ibid., 16).*

23. (Vers. 141.) Sequitur versus quintus: *Juvenis sum ego et despectus: justificationes tuas non sum oblitus.* Multis sanctorum qui a prima adolescentia exercitati sunt duris laboribus, potest hic versiculus convenire. Nam et Joseph cum a fratribus junior in Aegyptum venderetur, junior erat, et despectus, qui ad servitutis injuriam vendebatur: et postea cum productus e carcere, praepositus Aegypto, populis frumenta divideret, fratribus vicem injuriae non referret, sed refuso pretio alimenta donaret, senilem patris a fame atque jejunio vindicaret aetatem, curruque summisso, obvius, et famulantibus caeteris amplae potestatis insignibus, adoraret, jure dicebat: *Junior ego sum, et despectus: justificationes tuas non sum oblitus.*

24. Ipse David quoque junior fratribus, cum patris oves pasceret tamquam vili ablegatus obsequio, non oblatus est sacerdoti, quasi indignus qui ungeretur in regnum: sed a sacerdote quaesitus, et accersitus a pascuis, praerogativam regiae unctionis accepit. Postea quoque progressus ad bellum, cum Goliath totum populum Judaeorum corporis sui mole despiciens, singulari certamine provocaret, timentibus caeteris, poposcit a rege, ut congregiendi sibi permetteret facultatem. Necdum quidem tanto certamini habilis aestimatus est, **1202** rege dicente: *Non potes ire ad Allophyllum, et pugnare cum eo; quoniam tu puer es, et ille vir bellator est a juventute sua (I Reg. XVII, 33).* Neque esset admissus, nisi fecisset fidem, quod in sua adolescentia leonem suis manibus strangulatum, extractis raptae ovis cruribus peremisset. Ipse etiam despectus ab Allophylo, quod adversus

armatum praeliatorem cum virga et lapidibus processisset, retulit non viribus se fretum esse, non armis: sed in nomine Domini confidentem ad praelium esse progressum; ut lacescitae plebis auferret opprobrium. Hic ergo juvenis, atque despectus stravit Allophylum, potitusque victoria, in decem millibus juvenicularum psallentium testimonio triumphavit.

25. Gerebat enim typum ejus qui quasi despectus venturus esset in terras, et sine legato, sine adjutore, sine nuntio totum populum mundi hujus crucis suae praelio liberaret: cui applauderent animae sanctorum, per baptismatis sacramentum renovatae, quod verum illum Goliam revelatum nobis, ac proditum verbi sui gladio trucidasset. Jacet igitur verus Goliath humilitate Filii Dei stratus: amisit caput quod in multas artes vertebat et fraudes. Psallunt securae jam animae, quae ante peccatorum suorum tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc est, corporibus suis peccato mortuis resultantes: *Saul triumphavit in millibus: David in decem millibus (I Reg. XVIII, 7)*. Rex ille durus indignatur, et irascitur diabolus; eo quod canerent juvenculae quia duritiae filius paucos decepit; Christus totum mundum redemit. Dicit ergo Christus natus ex Virgine: *Juvenis ego sum, et despectus: justificationes tuas non sum oblitus*.

26. Dicit etiam populus nationum, ille in prima electione despectus, rudis adhuc in fide, et studio primae vae devotionis adolescens, vel certe renovatus aquilae juventute per baptismatis sacramenta: *Juvenis ego sum, et despectus: justificationes tuas non sum oblitus*. Ille ego despectus ante, jam praeferor, jam anteponor electis. Ille ante despectus populus peccatorum, habeo coelestium sacramentorum veneranda consortia. Jam mensae coelestis honore suscipior:

epulis meis non pluvia undatur, non terrae partus laborat, non arborum fructus. Potui meo non flumina quaerenda, non fontes: Christus mihi cibus, Christus mihi potus: caro Dei cibus mihi, et Dei sanguis potus est mihi. Non jam ad satietatem mei annuos exspecto proventus, Christus mihi quotidie ministratur. Non verebor, ne qua mihi eum coeli intemperies, aut sterilitas ruris imminuat, si pii cultus diligentia perseveret. Non jam coturnicum pluvias mihi opto descendere, quas ante mirabar: non manna quod ante cibus omnibus praefereram; quia qui manna manducaverunt patres, esurierunt. Meus cibus est, quem si quis manducaverit, non esuriet. Meus cibus est, qui non corpus impinguat, sed confirmat cor hominis.

27. Fuerat mihi ante mirandus panis de coelo; scriptum est enim: *Panem de coelo dedit eis manducare (Joan. VI, 31)*: sed non erat verus ille panis, sed futuri umbra. **1203** Panem de coelo illum verum mihi servavit Pater. Mihi ille panis Dei descendit de coelo, qui vitam dat huic mundo. Non Judaeis descendit, non Synagogae descendit: sed Ecclesiae descendit: sed populo Dei juniori descendit. Nam quomodo Judaeis descendit panis qui vitam dedit; cum omnes qui illum panem manducaverunt, hoc est, manna, quem putaverunt Judaei verum panem, in deserto mortui sunt? Quomodo Synagogae descendit; cum Synagoga omnis interierit, et aeterno jejunio fidei macerata defecerit? Denique si accepissent panem verum, non dixissent: *Domine, da nobis semper panem hunc (Ibid., 34)*.

28. Quid petis, Judaeae; ut tribuat tibi panem, quem dat omnibus, dat quotidie, dat semper? In te ipso est, ut accipias hunc panem: accede ad hunc panem, et accipies eum. De hoc

pane dictum est: *Omnes qui elongant se abs te, peribunt (Psal. LXXII, 27)*. Si te elongaveris ab eo, peribis: si appropinquaveris ad eum, vives. Hic est panis vitae: qui ergo vitam manducat, mori non potest. Quomodo enim morietur, cui cibus vita est? Quomodo deficiet, qui habuerit vitalem substantiam? Accedite ad eum, et satiamini, quia panis est: accedite ad eum, et potate; quia fons est: accedite ad eum, et illuminamini; quia lux est: accedite ad eum, et liberamini; quia *ubi spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. III, 17)*: accedite ad eum, et absolvimini; quia remissio peccatorum est. Quis sit iste quaeritis? Audite ipsum dicentem: *Ego sum panis vitae: qui venit ad me, non esuriet: et qui credit in me, non sitiet umquam (Joan. VI, 35)*. Audistis eum, et vidistis eum, et non credidistis ei; ideo mortui estis: vel nunc credite, ut possitis vivere.

29. Sed miramini Moysen, quia patres vestros per mare siccis duxit vestigiis. Moyses non imperavit, sed impetravit: non iussit mari, sed servivit jubenti fluctibus. Moysen laudatis, quia regem Pharaon cum exercitu suo mersit: Moyses orabat, et alius imperabat. Moyses precabatur, Christus operabatur. Moyses fugiebat, Christus insequabatur. Moyses columnam sequebatur, ut nocturnas tenebras declinaret: Christus illuminabat. Moysen agnoscitis, quia aquae amaritudinem temperavit. Moysen agnoscitis, quia aquam produxit de petra: Christum non agnoscitis, qui veri illius Aegyptii regis stravit exercitum, et abyssi mersit profundo: qui nos liberat quotidie de mundi hujus fluctibus; ne nos saeculi hujus procella demergat. Quid profuit patribus transire per mare Rubrum, quibus ad terram repromissionis non licuit pervenire? Quicumque enim exierunt de Aegypto, perierunt in deserto.

Mortuus est Aaron, mortua est Maria, mortuus est et ipse Moyses: solum Jesum Nave nominis sacri similitudo servavit. Plaudat Judaeus; quia sitiendi illi undam saxa vomuerunt: mihi de corpore Dei fons fluxit aeternus: meas amaritudines bibit Christus; ut mihi suae donaret gratiae suavitatem.

30. Dicit ergo populus Christianus: *Juvenis 1204 ego sum, et despectus: justificationes tuas non sum oblitus*. Bene hoc dicit, qui justificavit Deum baptismatis sacramentis. Qui enim baptizatur, justificat Deum; quia peccata propria confitetur, et a Domino suorum praestolatur indulgentiam peccatorum. Justificavit David, qui ait: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis (Psal. L, 6)*. Non justificaverunt pharisaei, qui baptizari Joannis baptismo noluerunt, ut in Evangelio legisti (**Luc. VII, 30**). Nec solum justificare satis est, sed etiam non oblivisci justificationum Dei, id est, ut intemerata gratiae spiritalis dona custodiat, et sacrae remissionis munera illibata atque inoffensa conservet.

31. Haec generalia: sed etiam specialis singulis Christianis suppetit praerogativa dicendi: *Juvenis ego sum; et despectus*; si humilis corde sit, si mitis atque mansuetus. Dicat ergo: *Juvenis ego sum, et despectus*. Praemittat aetatis generalem jactantiam, quo plus commendet humilitatis suae gratiam. Non mirabilis humilitas in senectute, quae effeta viribus, fracta debilitatibus, tristis doloribus, anhela suspiriis, cocta curarum aestibus, et ipso vivendi moesta fastidio, alacritatem est oblita jactantiae. Rara sane in juvenibus est humilitas, ideoque miranda. Dum aetas viget, dum vires solidae, dum sanguis exaestuat, dum sollicitudo nescitur, dum ignoratur debilitas, dum laetitia frequentatur: tunc fervet jactantia: tunc se juventutis superbus extollit affectus: tunc

humilitas quasi vilescit, abjecta contemnitur: tunc subjectio degeneris conscientiae aestimatur infirmitas. Grandis igitur morum assuefacienda maturitas, quae vincat naturam.

32. Denique si consideremus, in paradiso defecit humilitas; et ideo venit e coelo. In paradiso orta est inobedientia; et ideo obedientia cum Salvatore descendit. Inflabatur caro, unde subjectio mansuetudinis inveniri non poterat in terris. Intumuerat omnis praevaricatoris haereditas. Veniens Dominus Jesus primum se exinanivit (**Philip. II, 6-8**), non rapinam arbitratus esse se aequalem Deo, formam servi sibi accipiens, et specie inventus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem. Non te moveat, quia scriptum est, *ut homo*; non enim similitudinem suscepit hominis, sed veritatem. Nam et ipse Apostolus ait alibi: *Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* (**I Tim. II, 5**). Et ut de Evangelio afferamus exemplum: *Vidimus*, inquit Joannes, *gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis* (**Joan. I, 14**). Numquid quia dixit, *quasi unigeniti*; similitudinem magis unigeniti, quam veritatem voluit aestimari?

33. Non ergo supervacuo Christus advenit. Jam potest dicere homo: *Juvenis ego sum, et despectus*; qui erat ante in populo priore senex superbus. Dicit: *Juvenis sum et despectus*, quomodo dicit Ecclesia: *Nigra sum, et decora* (**Cant. I, 4**). Praemisit nigram, ut augeret decorem. Sic et hic praemisit juvenem, ut augeret humilitatem. Non dixit: **1205** *Nigra sum decora*; ne quod nigrum est, decorum aestimaretur. Nec dixit: *Juvenis sum despectus*; ne juvenus despicibilis putaretur; sed ait, *Juvenis*, et quod mireris, humilis, non superbus, dejecto propior quam tumentis. Sic et

ibi: Nigra sum superiore peccato, sed decora confessione peccati, et correctionis studio, atque amore virtutis. Quamvis ergo et syllaba, ut grammatici appellant, conjunctiva sit; habet tamen distinctionem qua confusio disjungitur ac separatur: ut si dicas Ambrosium Bassum intus esse, unus putatur: sin autem asseras Ambrosium et Bassum intus esse, duo utique intelliguntur.

34. Dicat ergo: *Juvenis sum, et despectus*; quia Christus in paupere atque despecto mundum redemit, quia Christus humilitate diabolum vicit. Dicat; *Despectus sum*; quia cor humiliatum Deus non spernit; quia despectus ille Lazarus in Abrahae nunc requiescit sinu, et dives ille jactantior affligitur in inferno. Despectus erat Moyses, nec sibi idoneus videbatur, cum ad liberandum Hebraeorum populum mitteretur. Despectus erat Hieremias, qui dicebat: *Dominator Domine, ecce nescio loqui; quia juvenis sum ego (Jerem. I, 6)*. Sed facilius iste despectus eligitur. Denique dicitur ei: *Noli dicere quia juvenis sum ego; quia ad omnes ad quoscumque misero te, abibis: et per omnia, quaecumque mandavero tibi, loqueris. Ne timeas a facie eorum; quia ego tecum sum, dicit Dominus, ut liberem te (Ibid., 7 et 8)*. Despectus erat ille Publicanus, qui oculos ad coelum non audebat levare: et ideo facilius quam ille Pharisaeus exaudiebatur: *Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur (Luc. XVIII, 14)*.

35. (Vers. 142.) Sequitur: *Justitia tua, justitia in aeternum: et lex tua veritas*. Possunt quidem singuli facere opera justitiae, sed non in aeternum manentia. Dives ille cui abundaverunt divitiae in hoc saeculo, fortasse fecerit aliqua opera justitiae, quorum remunerationem in praesenti vita acceperit; quod

non magna fuerint opera illa, nec remuneratione digna perpetua. Quid quod, etiam si facimus opera aliqua justitiae; facimus tamen non continua, sed rara. Plerique non rapiunt aliena, sed nesciunt de proprio largiri. Alii invadentes indebitas facultates, quo speciem justitiae sibi acquirant, solent conferre pauperibus. Non est ista in aeternum justitia. Multi justī plerumque graviter deliquerunt, non habentes aeternae fructum justitiae. Soli Deo suppetit in perpetuum per omnia possidere justitiam, qui pascit justos et injustos; non enim beneficis solis referenda justitia est: sed illa vera justitia est, quae ipsis quoque defertur inimicis. Meritoque ait Justitia Dei: *Diligite inimicos vestros* (**Matth. V, 44**).

36. Ergo sicut in aeternum est justitia solius Dei, ita lex Dei veritas. Sed quomodo istud accipimus? Utrum quia lex Dei veritas, hoc est, vera: et quod statuit Deus, omne verum, sicut infra ait: *Omnia praecepta tua veritas*? An quia veritas **1206** lex Dei est; quia non mentitur Deus? Apud eum igitur veritas lex est, fallacia praevaricatio est. Sed et sic potest intelligi, lex Dei veritas est: apud Judaeos ergo non est lex Dei, quia non recipiunt veritatem. *Lex Dei spiritalis est* (**Rom. VII, 14**), sicut Apostolus dixit: non habent ergo veram legem, qui eam non acceperint spiritaliter. Quod autem non verum, mendax est: quod mentitur, occidit. Littera ergo quae occidit mentitur: spiritus qui vivificat, verus est.

37. Accipiamus et sic: Lex Dei non typus, non umbra, non exemplar coelestium; sed ipsa coelestia. Unde et scriptum est, quia *finis Legis est Christus* (**Rom. X, 4**). Non defectus utique, sed plenitudo Legis in Christo est; quia venit Legem non solvere, sed implere. Sicut enim Testamentum est vetus, sed omnis veritas in novo est Testamento: ita et lex per

Moysen data figura legis est. Vere ergo illa Lex veritatis exemplar est, in exemplari enim Agni sanguis effunditur, in veritate Christus immolatur. Meritoque Apostolus cum praemisisset vitulorum immolationem secundum Legem, adjecit: *Necessarium itaque est exemplaria coelestium his mundari: nam ipsa coelestia melioribus hostiis; non enim in manufacta sancta intravit Christus exemplaria verorum, sed in ipsum coelum: et nunc apparet vultui Dei pro nobis. (Hebr. IX, 23 et 24).* Ut cognoscamus autem quia legem novam dedit Dominus Jesus, habes dicentem Spiritum sanctum: *Hoc autem testamentum quod testabor ad eos, dicit Dominus. Dabo leges meas in cordibus eorum, et in sensibus eorum scribam eas, et peccati et injustitiae eorum non ero memor (Hebr. X, 16 et 17).* Ubi ergo remissio, jam non oblatio pro peccatis. Quo evidenter ostenditur omnem veritatem in Evangelio contineri; quia lex Dei in sensibus hominum, et in cordibus eorum scribitur, non in tabulis lapideis (qui ergo praecepta Dei non habent in cordibus suis, non habent legem), sive quia inveteratur in Judaeis, renovatur in nobis.

38. Umbra est, non veritas; ut cum fiat oblatio pro peccatis secundum Legem, non fiat remissio peccatorum. *Impossibile est enim sanguine taurorum et hircorum peccata mundari (Hebr. X, 4).* Mendax ergo erat illa remissio, donec remissionis veritas adveniret. Quid deinde manifestius, quam Joannis evangelistae sententia, qui ait: *Quia Lex per Moysen data est: gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. I, 17)?* Πρὸς ἀντιδιαστολήν legis retulit veritatem. Nam cum sit, *autem*, disjunctio, intelligendum est

disjunctionem ideo interpositam; quia si veritas fuisset in Lege, non fuisset facta per Christum.

39. Possumus et sic intelligere: Veritas Christus est; ergo veritas lex est. Et si mandatum Domini lex est, multo magis vivum et operatorium Verbum Dei lex est.

40. (**Vers. 143.**) Sequitur versus septimus: *Tribulatio et necessitas invenerunt me: mandata tua meditatio mea est.* Quaerunt tribulationes et necessitates justum, **1207** et interdum inveniunt, interdum non inveniunt eum. Invenitur, cui corona debetur: non invenitur, qui idoneus certamini non probatur. Tribulatio igitur velut quaedam gratia est. Denique *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* (**Psal. L, 19**). An non est gratia, quae operatur patientiam? Qui ergo noverat tribulationis profectum esse, quaesitus a tribulatione inventus est, nec refugit.

41. Dicit Sapientia: *Quaerent me mali, et non invenient* (**Prov. I, 28**); non quia Dominus nolebat inveniri ab hominibus, qui se omnibus etiam non quaerentibus offerebat: sed quia his operibus quaerebatur, ut indigni essent qui quaererent, invenire. Caeterum Simeon qui eum expectabat, invenit (**Luc. II, 25 et seq.**). Invenit Andreas. Denique ait ad Simonem: *Invenimus Messiam, quod interpretatur Christus* (**Joan. I, 41**). Philippus quoque dicit ad Nathanael: *Quem scripsit Moyses in Lege, et prophetae, invenimus Jesum filium Joseph, qui est a Nazareth* (**Joan. I, 45**). Et ut ostenderet quemadmodum Christus inveniretur, ait: *Veni, et vide* (**Ibid., 46**). Qui ergo Christum quaerit, veniat non corporis gressu, sed mentis vestigio: videat eum non exterioribus oculis, sed internis. Aeternus enim corporalibus

non videtur aspectibus; quoniam *quae videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna* (**II Cor. IV, 18**). Christus igitur non temporalis, sed ex Patre ante tempora, quasi Deus, verus Dei filius, et quasi virtus sempiterna supra tempora, quem nullus temporum finis includat: quasi vita supra tempora, quem numquam dies mortis inveniatur; *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo* (**Rom. VI, 10**).

42. Audis quid dixerit hodie Apostolus? *Peccato inquit, mortuus est semel*. Semel tibi peccatori mortuus est Christus: noli iterum peccare post baptismum. Omnibus in commune semel mortuus est, et singulis semel moritur, non frequenter. Peccatum es, o homo; ideo peccatum fecit Christum suum omnipotens Pater. Hominem fecit, qui peccata nostra portaret. Mihi ergo peccato mortuus Dominus Jesus; *Ut nos in illo essemus justitia Dei* (**II Cor. V, 21**). Mihi est mortuus, ut mihi resurgeret. Semel est mortuus, semel resurrexit. Et tu cum illo mortuus, cum illo sepultus, cum illo in baptismo resuscitatus, cave ne cum mortuus fueris semel, moriaris iterum. Jam non peccato morieris, sed veniae: ne cum resurrexeris, moriaris secundo; *Christus enim resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors in eum jam non dominabitur* (**Rom. VI, 9**). Ergo mors dominata est ei? In eo utique quod dixit, *jam non dominabitur*, ostendit esse dominatam, Noli tantum amittere beneficium, o homo. Propter te Christus dominationi mortis se subdidit; ut te jugo dominationis exueret. Ille suscepit mortis servitutem; ut tibi tribueret vitae aeternae libertatem.

43. Qui quaerit ergo Christum, quaerit et tribulationem ejus, nec refugit passionem. Denique David qui dignus erat, ut a

tribulatione quaereretur, tribulationem et ipse quaesivit. Nam nisi quaesisset, non invenisset. Quod invenerit autem, ipse testatur, dicens: *Tribulationem et dolorem inveni, 1208 et nomen Domini invocavi (Psal. CXIV, 3 et 4)*. Et alibi: *In tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine (Psal. CXVII, 5)*. Bona ergo tribulatio, quae dignos facit nos, qui in latitudine exaudiamur a Domino. Gratia est autem exaudiri a Domino Deo nostro.

44. Qui quaerit igitur tribulationem, non refugit: qui non refugit, invenitur. Non enim refugit, qui mandata Dei sensu operibusque meditatur. Nam utique illum athletam certamina inveniunt, qui in usu exercitii fuerit constitutus: qui vero exercitium dereliquerit, sine dubio non poterit reperiri; qui indignus est, ut quaeratur. David ergo quasi bonus athleta dicit: *Tribulatio et necessitas invenerunt me*; quia paratum semper habuerunt, non refugientem necessitatum et tribulationum praelia, sed petentem.

45. (Vers. 144.) Sequitur: *Justa testimonia tua in aeternum; intellectum da mihi eorum, et vivifica me*. Quis tantus, qui possit intelligere Domini testimonia? Et ideo intellectus a Domino postulandus est, cujus tanta est vis; ut initium ejus sit plenitudo virtutis. Denique scriptum est: *Pietas autem in Deo initium intellectus (Prov. I, 7)*, quae virtutum omnium fundamentum est juxta humanarum rerum et coelestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, Dominum conciliat, necessitudines fovet, Dei cultura, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, justorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffugium, indulgentia peccatorum.

46. Qui habet intellectum, ipse vere est pius; intelligit enim humanae lubricum fragilitatis, et cito ignoscit erranti. Intelligit commune nobis datum naturae ususque consortium; et ideo pauperibus tamquam debitum solvit, non inficiatur tamquam indebitum. Intelligit vices esse calamitatum; et ideo tamquam naufragiis mundi istius portu quodam suae humanitatis occurrit. Haec perfecta virtus in hominibus, haec plena in Deo laus est.

47. Merito intellectum sibi etiam Salomon, magisterium secutus paternum, a Domino postulavit, dicens: *Ego sum puer humilis, et ignoro introitum meum, et exitum meum, et servus tuus in medio populi tui, quem elegisti, populum multum sicut arenam maris, quae dinumerari non potest prae multitudine: et dabis servo tuo cor prudens, audire et judicare cum justitia populum tuum, et intelligere inter bonum et malum (III Reg. III, 7-9)*. Unde complacuit Domino; quia non sibi longaevitatem vitae, et regalium divitiarum copias, sed sapientiam ad intelligenda Domini judicia et justitias depoposcit: et ideo tantum populum regno pacifico gubernavit; quia non usurpavit, ut Adam, boni et mali scire distantiam: sed intelligendae ejus gratiam oravit a Christo. Quod enim scire divinum est, hoc a Domino Deo tuo, ut possis cognoscere, promerendum est. Si petisset et Adam, sicut petivit David, nequaquam illos inextricabiles erroris laqueos incidisset, quibus omnis ejus haereditas strangulatur. Ideoque mortuus est, et quod gravius est, **1209** morte peccati; quia ante usurpavit scire, quam intellectum quo vivificaretur, acciperet.

48. Vivificat ergo intellectus, ut Spiritus; quia ipse intellectus gratia spiritalis est: ideoque intellectum munere suo Spiritus sanctus operatur. *Intellectus autem bonus est omnibus, qui*

eum faciunt (Psal. CX, 10); quo docemur quia non solum sensu complecti, sed etiam factis, id quod intelligimus, exsequi debeamus.

SERMO DECIMUS NONUS. *Koph.*

1. Incipit littera decima nona *Koph*, cujus interpretatio est, *Conclusio*; et sicut alibi invenimus, *Aspice*. Distat littera, congruit sensus. Nam qui concluditur, circumspicere se debet, et causam periculi non dissimulare; maxime cum lethale discrimen sit. Concluditur unusquisque tumescentibus visceribus, internisve faucibus, cum intercluso spiritus commeatu, spirandi ac respirandi commercia coactantur. Concluditur femina, cum fit peridrome matricis, qua pectoris ipsius premitur principale; unde graves oriuntur angustiae, et nisi in locum suum illa recipiendorum seminum aula revocetur, vitam consuevit excludere. Ita etiam qui animo angitur, et quibusdam adversis imminentibus perurgetur, concludi dicitur non minoribus angustiis mentis, quam corporis. Majores enim animae aestus, fervoresque sunt animorum, quam corporum.

2. Conclusus igitur viscerum tumore, medicum quaerit; ut possit propulsare periculum, et constricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna. Et tu ergo conclusus animi fervore, aspice te ipsum interiori oculo. Morbi vis urget, fervet noxia conscientia, moles peccatorum premit, intercipiunt sensum mentis angustiae: cognosce te ipsum, et orationis quaere medicinam: posce ut veniat medicus ille qui

descendit de coelo, qui maxime aegrotos requirit, sicut ipse ait: *Non opus est sanis medicus, sed iis qui male habent* (**Matth. IX, 12**). Habes vulnera? Ne differas: non est apud eum ulla comperendinatio sanitatis. Habes ulcera? Ne timeas: verbo, non ferro curare consuevit. Aspice igitur illis oculis, quibus David auxilium quaesivit et meruit. *Levavi, inquit, oculos meos ad montes: quaesivi unde mihi veniret auxilium* (**Psal. CXX, 1 et 2**). Non inveni nisi a Domino; qui enim mundum condidit, tuctur accolae mundi. Aspice ergo, et semper aspice; quia iusti oculi semper ad Dominum.

3. Hoc monet te etiam Hieremias in Threnis sub hac ipsa littera, dicens ad Hierusalem: *Surge et exergiscere in nocte, in principio vigiliae tuae effunde sicut aquam cor tuum ante faciem Domini: extolle ad Dominum manus tuas pro animabus parvulorum tuorum, qui deficiunt fame in plateis omnium itinerum* (**Thren. II, 19**). Nonne et aperte conclusionis ostendit angustias, et monet ut intentione cordis, in quo est oculi melioris obtutus, remedium tibi salutare provideas? Denique etiam infra, iterum sub hac littera ait: *Appropinquavit enim 1210 tempus nostrum, repleti sunt dies nostri, advenit finis noster. Leves facti sunt qui persecuti sunt nos, super aquilas coeli. In montibus accensi sunt: in deserto insidiatus est nobis* (**Thren. IV, 18 et 19**).

4. Demonstravit summam conclusionem, nec ullum remedium nisi in adventu Domini nostri Jesu Christi, qui solus desperatis possit afferre medicinam. Et quasi ostendens eum, dicit: *Spiritus ante faciem nostram, Christus Dominus comprehensus est in interitu nostro In umbra ejus vivemus inter gentes* (**Ibid., 20**). Et infra: *Bibes, inquit, et*

inebriaberis (Ibid., 21). Adhuc: Visitabit iniquitates tuas, revelabit super peccata (Ibid., 22). Quam breviter adventum et passionem ejus expressit, remissionemque omnium peccatorum: quam aperte congregationem futuram gentium declaravit! Hinc illud Apostolicum: Quia caecitas ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret (Rom. XI, 25 et 26).

5. Veni, Domine Jesu: sed jam non in umbra, sed in sole justitiae. Si umbra profuit, si passionis tuae umbra protexit, si corporis umbra salvavit; quantum conferre poterit claritas aperta virtutis? Per umbram lepra curata est (**Matth. VIII, 3**); per umbram quoque illius feminae quae fimbriam vestis Dominicae attigit, sanguis stetit (**Luc. VIII, 44**): per umbram te vidimus, quando non habebas speciem neque decorem. Umbra tua caro fuit, quae nostrarum aestus refrigeravit cupiditatum, quae restrinxit ignes libidinum, quae avaritiae, diversarumque passionum incendia temperavit. Et quid dicam de umbra Domini, quando et apostolorum umbra sanabat (**Act. V, 15**)? Veniente etenim Petro unusquisque offerebat aegros suos, quos transeuntis apostoli umbra reddidit sanitati.

6. Audi quia caro Domini umbra erat: *Ecce Dominus sedet super nubem levem, et veniet in Aegyptum (Esai. XIX, 1)*. Et David dicit: *Sub umbra alarum tuarum protege me (Psal. XVI, 8)*. Factus est igitur exinanitus umbra nobis, quos sol iniquitatis exusserat. Vidimus ergo in umbra eum, cum adhuc fides prima procederet. Sed nunc jam totum illuminat mundum: et tamen adhuc eum per sui corporis, quae est Ecclesia, umbram videmus, nondum facie ad faciem; neque enim oculi corporis divinitatis possunt recipere fulgorem.

Haec quoque umbra totum quotidie protegit orbem terrarum. Profuit igitur conclusio; *Concluserunt enim Deus omnia in incredulitate; ut omnium misereatur* (**Rom. XI, 32**). Sed jam consideremus quid in conclusione dicendum est, et unde incipiendum.

7. (**Vers. 145.**) *Exclamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine: justitias tuas exquiram*. Cum impressiones patimur corporales, exclamare consuevimus; ut alios ad praesidium nobis vocare possimus. Premebatur sanctus Propheta, appropinquantibus sibi persecutoribus. Saul primo infestus armato eum insequabatur exercitu: postea parricida filius imminebat: non contentus fugientis exsilio, vitam patris quaerebat eripere. Sed ab illis minus pati poterat quos in praesenti videbat, quam ab illis quos non videbat; est enim colluctatio sanctis non solum adversus carnem et sanguinem, **1211** sed etiam adversus principatus et potestates istius mundi, rectoresque tenebrarum, qui latronum modo in istius saeculi nocte humanis insidiantur affectibus. Horum igitur sanctus David cum graves adversum se videret fieri incursus, exclamavit in toto corde suo. Etenim adversus diabolum non vocis magnitudine, sed magnanimitate cordis utendum est.

8. Est tamen et vox cordis; quia est et vox sanguinis, quae ad Deum pervenit. Denique Deus dicit: *Vox sanguinis fratris tui de terra clamat ad me* (**Gen. IV, 10**). Clamat ergo cor nostrum non sono corporis, sed cogitationum sublimitate, concentuque virtutum. Grandis fidei clamor. Denique in spiritu adoptionis clamamus, Abba pater, et ipse Spiritus Dei clamat in nobis. Magna vox justitiae, magna est castitatis, per quam et mortui loquuntur; nec solum loquuntur, sed etiam sicut Abel clamant.

At vero iniusti anima nec viventis clamat; quia Deo mortua est. Nihil in illa sublime, nihil magnificum est: quale eorum, quorum sonus in omnem terram exivit, et verba in fines orbis terrarum. Gracili voce Moyses loquebatur, et plus omnibus audiebatur. Quotidie auditur in Ecclesia: ab illis solis, hoc est, Judaeis non auditur, qui aure audiunt, sed non exaudiunt. Prophetæ dicitur alteri: *Exalta viribus vocem tuam* (**Esai. LVIII, 1**).

9. Anna tamen non clamabat in corde suo (**I Reg. I, 13**), sicut Moyses, sed loquebatur: fortasse quia filios postulabat, hoc est, bona quidem, sed privata, non publica, non clamabat. Sed quia a Domino postulabat, quia Domino eum, si quem susciperet, offerebat; loquebatur Deo: clamabat autem Moyses; quia non pro se, sed pro omni populo precabatur. Unde dictum est ei a Domino: *Quid clamas* (**Exod. XIV, 15**)? Clamabat affectu pio, et sensu profundo, et personabat in coelo, miraculis petens digna coelestibus: ut mundi elementa mutaret.

10. Denique ut ipsius loci seriem recenseamus: instabat Pharaon, et innumeris Aegyptiorum stipatus curribus, urgebat Hebraeos: hinc circumfusus hostis, inde interfusum mare plebem Dei clauserat. Nulla in armis fiducia, spes nulla in viribus. Strepebat tantummodo querela miserabilis, quod commodius sibi foret dura in Aegypto servitutis onera subire, quam acerba in deserto morte consumi: querela nihil praesidii offerens, plurimum offensae afferens. Stabat ergo Moyses moestus, sollicitus, anxius populi et periculis et querelis, exspectans fidem coelestium promissorum: et tacitus secum ipse volvebat qua tandem Dominus ope, injuriae immemor, memor gratiae, subveniret. Dicit ad eum Dominus: *Quid*

clamas ad me? Sonum ejus non audio, vocem ejus agnosco: silentium ejus lego, clamorem ejus in operibus deprehendo. Clamabat populus, et non audiebatur: tacebat Moyses, et audiebatur. Non **1212** populo dictum est: *Quid clamas ad me?* Non enim ad Deum clamabat populus, qui injusta, et viris indigna clamabat. Sed Moysi dictum est: *Quid clamas ad me?* hoc est: Tu solus ad me clamas, qui de me speras: tu solus ad me clamas, qui virtutem meam excitas: tu solus ad me clamas, qui per universam terram annuntiari meum nomen exspectas.

11. Clamabat ergo Moyses in corde suo, et omnis sapiens in corde suo clamat. Denique sapientia cum altissima praedicatione convocat ad crateram, dicens: *Relinquitte insipientiam . . . et quaerite sapientiam (Prov. IX, 6)*. Magnae sublimitatis, magnae vocis haec praedicatio est, quae stultis sapientiam pollicetur. Et Jesus Dominus exclamabat: *Si quis sitit veniat ad me, et bibat (Joan. VII, 37)*. Et vere magna clamabat, qui vocabat homines ad regnum coelorum, ad illum venerabilem potum quo vitae aeternae fluctus infunditur. Et tu cum oras, magna ora, id est, ora quae aeterna sunt, non quae caduca. Ora quae divina sunt atque coelestia; ut sis sicut Angeli in coelo. Noli orare pro pecunia, quia aerugo est: noli pro auro, quia metallum est: noli pro possessione, quia terra est; ista oratio ad Dominum non pervenit. Non audit Deus, nisi quod dignum suis ducit esse beneficiis: sed audit piam vocem, plenam devotionis et gratiae.

12. Non solum ergo clamandum in corde, sed etiam in toto corde clamandum est. Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cum toto ore clamatur: ita spiritaliter toto est clamandum corde, si volumus magna referre, et a Domino

quae poscimus, impetrare. Hanc Dominus vocem exigebat a populo, quam populus nesciebat. Ideoque dixit Dominus: *Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me* (**Esai. XXIX, 13**). Qui ergo appropinquaverit corde, ipse auditur a Domino. Cor ergo prius clamet, ut sermo possit audiri.

13. Sed non satis est clamare ad Dominum, sed etiam justitias ejus exquirere. Exquirat autem justitias, qui id quod in omnibus creaturis, et maxime in animantibus rationalibus, vel etiam irrationabilibus justum est, providentiae adscribit divinae. Unde turturi studium pudicitiae, quae compare amisso, concubitu indulgere non novit: quod homines servare non possunt? Unde plerisque animantibus tam sobria partus cura servandi; ut ubi conceptionis munus agnoverint, ibi coitum non putent esse repetendum; ne receptorum seminum fiat adulterina permixtio? Phoenix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo resurgit rogo: sibi avis superstes, ipsa et sui haeres corporis, et cineris sui foetus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti librat examine: et adhuc teneros foetus pio ungue suspendit, solisque offert radiis; ut si forte oculos suos vi fulgoris inflexerint, tamquam degeneres laxato in praeceps ungue dimittat: sin **1213** vero naturae vigorem constanti adversum radios solis obtutu potuerint vindicare, dignae indolem sobolis onere grato reportet.

14. Volatilia coeli omnia non serunt, neque metunt, et Deus pascit illa: quia justitias Domini custodiunt, nihil sibi proprium vindicando: sed ligno fructifero, quod Domini judicio communem ad escam datum est, famem relevare contenta. Ex his igitur nos cognoscimus, quam divinae

subsidia providentiae hominibus non deessent, si Dei justitiam servare vellemus. Qui alit aves, non aleret homines, quos ad imaginem et similitudinem sui fecit? Nonne pluris sumus illis? Naturae praerogativa pluris sumus, sed inferiores devotionis gratia, et praevaricationis injustitia.

15. (Vers. 146.) Sequitur versus secundus: *Clamavi ad te, salva me: et custodiam mandata tua.* Repetit quod ad Dominum clamaverit, et custodem se promittit coelestium statutorum, quae coelo terraque testibus Dominus Deus sanxit; ut praevaricatores elementorum testimoniis arguantur. Quomodo coelum aspiciant praevaricationis suae conscius? Quomodo fructus de terra expectent, quae novit ingratos? Vide igitur quam non parva promittat Propheta. In clamando fidelis et promptus affectus exprimitur: in custodiendo testimonia, continentiae virtus, obsequii sedulitas declaratur.

16. (Vers. 147.) Sequitur versus tertius: *Anticipavi in maturitate, et exclamavi: in verba tua speravi.* Graecus ἐν ἀωρίᾳ dixit, quod est, ante horam, ante tempus. Qui ergo Dominum deprecatur, non velut praescripta praecipua tempora praestoletur, nesciens in obsecrationibus Domini tempus esse aliquod, sed semper in ipsis sit. Sive manducamus, sive bibimus, Christum annuntiemus, Christum rogemus, Christum cogitemus, Christum loquamur: in corde nostro semper, semper in ore sit Christus.

17. Sed forte dicas: Quomodo scriptum est: *Tempus omnibus, et tempus omni rei sub coelo est (Eccl. III, 1)*? Sed Dominus Jesus supra coelum est, nullo circumscriptus est tempore. Claudat os suum ariana perfidia. *Tempus*, inquit, *omni rei sub*

coelo: quanto magis sub Deo tempus, non supra Deum? Generatio ex Patre non habet tempus; neque enim opus ante auctorem, sed auctor supra operis exordium. Fortasse objiciant quia dixit: *Tempus meum nondum advenit* (**Joan. VII, 6**). Et iterum dixit: *Pater, venit hora* (**Joan. XVII, 1**). Sed haec hora est passionis. Est etiam tempus virginalis conceptionis: *Ecce virgo in utero accipiet* (**Esai. VII, 14**): quia virgo sub tempore, et ideo praescripta aetate concepit.

18. Qui rogat itaque, semper roget: et si non semper precatur, paratum semper habeat precantis affectum. Pernoctabat in oratione Dominus Jesus (**Luc. VI, 12**), non indigens precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, ut tu disceres, quomodo pro te rogares. Redde igitur ei quod pro te detulit. Audi supra dicentem Prophetam: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (**Serm. 8, v. 63**). Et tu surge vel media nocte, **1214** si non potes tota semper nocte vigilare; ut dum oras nocte, veri solis pectori tuo splendor irradiet; quia omnis anima quae Christum cogitat, in lumine semper est: dies lucet, tibi semper Christus aspirat. Sed quia sequens versiculus de tempore precandi evidenter expressit, in isto versiculo actuum magis operumque arbitror, quam orationis tempus intelligendum.

19. Praecurrat aetatis maturitatem quisquis in adolescentia positus senilem gravitatem induit, et juveniles annos veterana quadam continentia regit, fervoremque virentis corporis incana morum maturitate componit. Nam quid potest habere laudis, si effetum corpus voluptatibus, et jam senectutis gelu frigidum, ad sera devotionis officia, deposito jam segnior vigore, convertat? Non est corona, nisi ubi fuerit difficilioris lucta certaminis: ad quam rari attingere possunt, non omnes

qui ingressi fuerint stadium, pervenire. Ille laudabilis, cui est in seipso ante certamen, qui carnem suam reluctantem sibi mentis coercet imperio, parca frugalitate castigat, et servituti redigit; ne effrenata libertate luxuriet, atque indomita fervens cupiditate, habenas animi regentis abrumpat. In hora est ergo senex, si munia sobriae maturitatis exerceat: ante horam praecurrens juvenis, si senili pondere incentiva comprimat voluptatum, ac ferventis illecebras cupiditatis extinguat: *Bonus est enim Dominus sustentibus*, Hieremias dicit (**Thren. III, 25**). Et, *Bonum est viro, qui grave portavit jugum a juventute: sedebit singulariter, et silebit; quia tulit jugum verbi* (**Ibid. 27**). Qui enim a juventute jugum portaverit, et habenis maturi moderaminis teneriora volens colla subdiderit, sedebit singulariter, remotus a strepitu interpellantium passionum, et quietus silebit: cui necesse jam non sit jurgari cum corpore, decertare cum variis cupiditatibus; quia tulit jugum verbi anima quae quaerit Deum, quae captivas sibi fecit omnes delicias juventutis. Unde fortasse et illud Dominicum: *Non clamabit, neque contendet, neque audiet quisquam in plateis vocem ejus* (**Matth. XII, 19; ex Esai. XLII, 2**), non solum ad defensionis silentium, absolutionisque contemptum, et tolerantiam passionis, sed etiam ad compressiones omnium accipere possumus corporalium voluptatum. Unde et alibi scriptum est: *Quia peccatum non fecit* (**I Pet. II, 22**). Recte igitur tacebat in mortis periculo constitutus, qui mortis aculeum non timebat.

20. *In verba*, inquit, *tua speravi*. Graecus ἐπὶ λπίσα dixit, quod est ad sperandum semper crescere, et spem spei adungere. Justus semper sperat, et in adversis positus, et

frequentibus afflictus aerumnis desperare non novit: sed quo graviora toleraverit, magis sperat, et sperandi sumit profectum, secundum illud oraculum: *Consolamini, consolamini populum meum, dicit Dominus: Sacerdotes loquimini justitiam in cor Hierusalem, consolamini eam; quia repleta est dejectio, et solutum est peccatum ejus; quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua* (**Esai. LX, 1 et 2**). Quam cito dixit plenitudinem dejectionis solutionem esse peccati, et repetivit causam consolationis eo majus esse reconciliationis **1215** insigne, quo numerosior fuerit poena, quam culpa.

21. Job tot gravatus incommodorum acerbitatibus, pio spem cumulabat affectu, discretam a piis causam asserens impiorum, quorum lumen exstinguetur (**Job. XVIII, 5**). *Lux* autem, secundum Salomonem *semper est justis* (**Prov. XIII, 9**). Unde colligitur quia justus semper in verba Dei sperat, et spem adjicit spei. Quod evidentius expressit Esaias, dicens: *Tribulationem super tribulationem exspecta, spem super spem* (**Esai. XXVIII, 10**). Ad perlactatos et abductos ab uberibus loquebatur, hoc est, ad eos qui prima infantiae alimenta transissent, cibo jam habiles fortiori. Exemplo sit, quod ablactatus Isaac patriarcha tantus evaserit; ut adhuc inter rudimenta primaevae positus aetatis, nequaquam tamen gladium ferituri parentis horruerit (**Gen. XXII, 10**). Plures filios habuit Abraham, nullum ablactavit alium, sed in hoc folo secisse legitur epulum magnum (**Gen. XXI, 8**). Et bene magnum epulum Scriptura dixit, quia typus erat ejus, quem semper epulantur corda sanctorum.

(22. Vers. 148.) Sequitur versus quartus: *Praevenerunt oculi mei mane meditari verba tua*. Supra (vers. 147) ait: *Praeveni ἐν ὥρῃ*, hoc est, ante horas, ante tempus; hic ait, *mane*: aliud significans tempus orandi atque psallendi Domino; ut sit illud prius, secundum quod ait: *Media nocte surgebam* (Serm. 8, v. 63); hoc autem juxta illud: *Praeveni orientem solem*; grave est enim, si te otiosum in stratis radius solis orientis inverecundo pudore conveniat, et lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spatium sine ullius devotionis munere, ac sacrificii spiritalis oblatione, feriata nocte transmissum. An nescis, o homo, quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? Quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo ad solis ortus, ut te oriens inveniat jam paratum; ne lumina tua madido adhuc sopore mergentia primus diei fulgor exagitet.

23. *In cubili meo, in noctibus quaesivi quem dilexit anima mea* (Cant. III, 1), dicit Ecclesia. Ideo meruit eum invenire, ideo ejus gratiam promereri; quia etiam in cubili quaesivit, quaesivit in noctibus. Propterea copiam ejus adepta in posterioribus loquitur ad Sponsum: *Veni, frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas* (Cant. VII, 11). Advertis quemadmodum Sponsa Verbum invitet Dei; ut veniat in terras, et tollat peccata mundi? Ager hic erat ante desertus, sentibus nostrorum squalidus delictorum, horridus spinis. Castellum erat, in quo relegatus Adam perpetuo suae posteritatis haeredes stringebat exsilio. Illo ergo ducit Ecclesia Christum, ut Adam liberet. Deinde exsilibus absolutis, coepit mundi istius ager idoneos habere cultores: et qui erat ante jejunos, factus est vitis aeternae plantatione fecundus. Nec tamen sic

spiritalibus laeta palmitibus evagatur: sed ad has vineas vocat Christum, ubi psallentes sint, et orantes, ubi noctibus ac diebus fructus innoxius perseveret.

1216 24. *Ibi, inquit, dabo ubera mea tibi, dederunt mandragorae odorem (Ibid. 13).* Plerique discernunt quemdam inter mandragoras sexum; ut et mares putent esse et feminas, sed feminas gravis odoris. Significat ergo gentes quae ante feteabant, cum essent infirmiores evirata quadam imbecillitate perfidiae, boni odoris fructum ferre coepisse, postquam in adventum ventum Domini crediderunt. Legimus etiam quod mandragoras acceperit sancta Rachel a sorore sua Lia; ut concederet ei illa nocte dormire cum sancto Jacob (**Gen. XXX, 14 et seq.**). Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri suae Liae, quae lippientibus oculis, Synagogae figuram accepit; quia Christi gratiam videre non potuit, hebetato debilis mentis obtutu. Quo declaratur quod fructus quos ante Synagoga a primogenito Dei filio susceperat, Ecclesiae concessit: sed quia illius noctis potita concubitu genuit Lia suae posteritatis haeredem, implevit mysterium, quoniam, credentibus apostolis, reliquiae Judaeorum per electionem gratiae salvae factae sunt.

25. Unde ait Ecclesia: *Nova et vetera, frater meus, servavi tibi (Cant. VII, 13). Quis dabit te fratrem lactentem ubera matris meae? Inveniens te foris, osculabor te, et quidem non spernent me. Assumam te, et inducam in domum matris meae, et in secretum ejus quae concepit me: ibi docebis me (Cant. VIII, 1 et 2).* Habens igitur informationem novarum et veterum Scripturarum, nec despicabilem se esse sentiens, non solum orationibus in secreto cordis Verbum tenet, verum

etiam psallentibus chori vocibus velut quibusdam eum osculis gratiae osculatur.

26. Itaque malorum granatorum, hoc est, diversorum et innumerabilium fructuum, et praecipue fidei odoribus, gratiae, sapientiae, et gloriae, vitaeque aeternae subnixa divitiis, quae sunt circa sinistram et dexteram Sponsi, per animas sanctas laudantium congregationum plausibus excitat Christum, dicens: *Adjuravi vos, filiae Hierusalem, ne suscitatis et resuscitetis dilectionem, usquequo voluerit (Ibid. 4).*

27. Unde eam mirantur filiae Hierusalem, sanctae animae patriarcharum, et prophetarum, veterumque justorum, vel coelestes potentiae, dicentes: *Quae est haec quae ascendit dealbata, innitens super fratrem suum (Ibid., 5)?* hoc est, talibus solemnitatibus fulget Ecclesia: et quae ante per diem fusca erat, jam splendet in noctibus et relucet.

28. Ipse quoque Dominus tanto munere psallentium delectatus ait: *Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum; quia valida est ut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Alae ejus, alae ignis et flammae: aqua multa excludere non poterit charitatem, et flumina non inundabunt eam (Ibid., 6 et 7).* Quia vidit tantam devotionem Ecclesiae, idoneos putat esse jam populos qui in corde nostro et in brachio signaculum ejus portare possimus. Ipsum enim Pater signavit Deus: et qui testimonium ejus accepit, signavit; quia Deus verax est: et ideo operantes cibum permanentem in vitam **1217** aeternam, signati sunt ad imaginem et similitudinem Christi, qui est imago invisibilis Dei. Sicut ergo Deus verax est, et tu signa in tuo sensu et opere veritatem; ut

os tuum non loquatur mendacium, manus tua non operetur opera hominum, quae sunt fallacis istius mundi, sed illa quae Dei sunt; ut pauperibus largiatur, debiles subleuet, mortuos honoret tumuli sepultura. His operibus charitas quaeritur, ut nemo possit a Christo vel periculo mortis avelli. Unde ille ait: *Quis nos separabit a Christo? Tribulatio, an angustia . . . an persecutio* (**Rom. VIII, 35**)? Et infra: *Confido enim quia neque mors, neque vita, neque angeli* (**Ibid., 38**).

29. Ea specie etiam zelus durus est charitatis, et alae ejus, alae ignis. Habet alas sicut columba; sunt enim pennae columbae deargentatae, quibus evolat qui diligit, dicens: *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (**Psal. LIV, 8**): sed alae charitatis, alae ignis, quibus dilectionis inflamat ardorem. Hoc vapore ferventes fecit Dominus angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem, sed non exurentem. Legimus et alam templi, supra quam diabolus tentans fecit ascendere Salvatorem, quae erat in templi culmine (**Matth. IV, 5**). Sunt ergo fastigia pinnae, sunt culmina charitatis, quae vaporem gratiae pectoribus humanis adolere consueverunt; ut multa aqua extinguere atque excludere non queat charitatem, et flumina eam saecularium tempestatum nulla concludant.

30. Cum ergo tanta Ecclesiae gratia, tanta nos praemia devotionis invitent, praeveniamus orientem solem, occurramus ad ejus ortus, antequam dicat: *Ecce adsum* (**Esai. LVIII, 9**). Vult se praeveniri Sol justitiae, et ut praeveniatur, exspectat. Audi quemadmodum exspectet, et cupiat praeveniri: *Dicit angelo Pergami Ecclesiae Age poenitentiam: caeterum veniam tibi cito* (**Apoc. II, 12 et 16**). *Dicit angelo Laodiceae Aemulare ergo, et poenitentiam age: Ecce sto ad januam, et pulso; et si quis*

audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad eum (Apoc. III, 14, 19 et 20). Poterat intrare: denique nec resurgentem eum cum corpore ulla clausarum valvarum repagula retinere potuerunt, subito se apostolicis penetralibus improvisus infudit (**Joan. XX, 19**): sed studia devotionis tuae desiderat experiri; apostolos jam probatos habebat. Aut forte, in persecutione praevenit: ubi tranquillitas est, praeveniri cupit. Praeveni certe hunc quem vides solem. *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis; ut illucescat tibi Christus (Ephes. XV, 14).* Si hunc solem praevenieris antequam iste surgat, aspicias Christum illuminantem. Ipse prius in tui cordis illucescit arcano: ipse tibi dicenti: *De nocte vigilat ad te spiritus meus (Esai. XXVI, 9),* matutinum lumen temporibus faciet splendere nocturnis, si mediteris verba Dei. Dum enim meditaris, lux est: et videns lucem non temporis, sed gratiae, dices quia *Lux praecepta tua (Ibid.).* Cum autem te meditantem verba divina dies **1218** invenerit, et tam gratum opus orandi, atque psallendi delectaverit tuam mentem, iterum dices ad Dominum Jesum: *Exitus matutinos, et vespere delectabis (Psal. LXIV, 9).*

31. An vero Moyse magistro usus populus Judaeorum, quotidie in senioribus suis, qui ad hoc munus electi sunt, noctibus ac diebus sine ulla cessatione recenset Scripturas divinas: et si quid aliud seniore interrogaveris, nescit nisi Scripturae divinae seriem resultare (**Exod. XVIII, 14 et seq.**). Vacat illic sermo de saeculo, sola illic Scriptura contexitur, singulorum sibi per vices ora succedunt; ne quando sacer ille sonus mandatorum coelestium ferietur: et tu Christiane, dormis, cui magister est Christus; et non vereris ne de te dicatur: Populus iste nec labiis me honorat? Judaeus vel labiis,

tu vero nec labiis. Si illius qui vel labiis honorat, cor longe est a Deo: quomodo potest cor tuum prope esse, qui etiam labiis non honoras? Quamdiu te somnus, quamdiu te saecularia tenent, quamdiu sollicitudines istius vitae, quamdiu terrena?

32. Divide saltem Deo et saeculo tempora tua: vel quando non potes agere in publico quae sunt istius mundi, et tenebrae prohibent noctis, Deo vacato, indulge orationibus; et ne obdormiscas, psallito: somnum tuum bona fraude fraudato. Mane festina, et ad Ecclesiam defer primitias pii voti: et postea, si vocat saecularis necessitas, non excluderis dicere: *Praevenerunt oculi mei mane, meditari verba tua*: securus procedes ad tuos actus. Quam jucundum inchoare ab hymnis et canticis, a beatitudinibus quas in Evangelio legis (**Matth. V**)? Quam prosperum ut te sermo Christi benedicat, et dum recantas Domini benedictiones, studium alicujus virtutis assumas; ut etiam in te benedictionis divinae meritum recognoscas.

33. (**Vers. 149.**) Sequitur versus quintus: *Vocem meam exaudi secundum misericordiam tuam, Domine: et secundum judicium tuum vivifica me*. Semper homo, etiamsi sanctus, et justus sit, debet orare; ut exaudiat eum Dominus secundum misericordiam suam, non secundum merita virtutis alicujus; quia rara virtus, multa peccata: et secundum judicium suum, ut infirmis opem ferat. Et maxime hoc debemus orare cum aliquibus urgemur adversis. Unde non otiose a sancto David praemissa est divinae misericordiae postulatio.

34. (**Vers. 150.**) Sequitur enim: *Appropinquaverunt persequentes me inique: a lege autem tua elongaverunt*. Graecus sic posuit: *Appropinquaverunt*

persequentes me iniquitate, hoc est, qui cum iniquitate me persequabantur. Quanto magis mihi appropinquaverunt, tanto amplius se a lege tua separaverunt; quoniam qui fratrem suum persequitur, a lege secernitur. Lex enim dicit: *Diliges Dominum Deum tuum . . . diliges proximum tuum* (**Deut. VI, 5**). Non ergo oderim fratrem, ne dicatur mihi: *Si fratrem tuum 1219 non diligis, quem vides: quomodo potes Deum diligere, quem non vides* (**I Joan. IV, 20**)? Nescis fratrem tuum mercem esse sanguinis Christi? Mercem ergo non diligis Christi, si fratrem non diligis.

35. Ergo persecutor mihi appropinquat, ut noceat: sed is se a lege determinat; quae enim portio justitiae cum iniquitate? Qui autem a lege Dei se separat, separat se ab aeterna vita; lex enim vita est. Denique ostendens Propheta legem Dei, ait: Ecce ista est vita, quoniam qui facit quae legis sunt, vivet in eis (**Levit. XVIII, 5**): quod legi convenit utique spiritali. Et fortasse qui mihi appropinquat; ut noceat mihi, dum separatur a lege, separatur a Christo; quia Christus est vita. Ego autem si adhaeream Christo, nec mihi appropinquat; quia etiamsi corporis mei habeat potestatem, animae tamen meae nocere non poterit. Denique persecutores martyrum, quam longe ab eorum meritis separati sunt!

36. (**Vers. 151.**) Sed forte dicas: Quomodo sancti adhaerent Deo? Et ideo sequitur: *Prope es tu, Domine, et omnia praecepta tua veritas*. Prope est Dominus omnibus, qui ubique adest: nec fugere eum possumus, si offendimus: nec fallere, si delinquimus: nec amittimus, si colamus. Spectat omnia Deus, omnia videt, assistit singulis, dicens: *Deus appropinquans ego sum* (**Jerem. XXIII, 23**)? Et quomodo potest deesse alicubi Deus, cum de Spiritu Dei

legeris: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum (Sap. I, 7)?* Quia ubi Domini Spiritus, ibi Dominus Deus. *Coelum et terram ego compleo, dicit Dominus (Jerem. XXIII, 24).* Ubi igitur deficit qui implet omnia? Aut quomodo de plenitudine ejus nos omnes accepimus, nisi omnibus appropinquet?

37. Denique David sciens illum ubique esse, et implere coelum, et terram, et maria, ait: *Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in coelum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas ante lucem, et habitem in novissimo maris; etenim ibi manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua (Psal. CXXXVIII, 7-10).* Quam cito significavit ubique Deum esse, et ubi est Deus, ibi spiritum ejus esse praesentem, et ubicumque est Dei spiritus, ibi Deum esse. Quo loco individuae copula Trinitatis expressa est. Siquidem haec per os Prophetae locutus est Dei Filius, in persona hominis locutus, qui per incarnationem descendit in terras, per resurrectionem ascendit in coelum, per corporis mortem penetravit infernum, ut solveret alligatos. Aut si ad Prophetam referas, advertis expressum quod ubique manus et dextera Dei Christus assistat, ubi Pater Deus, et sanctus Dei Spiritus.

38. An cum de sole dubitare nequeamus, quod procedente die toto orbe radios diffundat suos, et omnibus lumen infundat, quem etiam illi qui videre non possunt. sentiunt tamen aeris ipsius fotu esse praesentem? Ubi enim deest calor illius? Quo radii ejus non perveniunt, cum discussis noctis aut nubium tenebris, illuminat terras? In coelo fulget, in mari rutilat, fervet in terris. De sole ergo non dubitas, quod ubique resplendeat: de Deo dubitas, quod ubique fulgeat splendor gloriae ejus, et imago substantiae? Quid non penetret **1220** Verbum Dei,

splendor aeternus, qui etiam occulta mentis illuminat, quae non potest iste sol penetrare; Verbum enim Dei gladius spiritalis est, usque ad divisiones animae, atque artuum, medullarumque perveniens. De quo dicit Simeon justus ad Mariam: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius; ut revelentur multorum cordium cogitationes (Luc. II, 35).*

39. Penetrat ergo animam, et quasi candor aeternae lucis illustrat. Sed quamvis diffuse per omnes, et in omnes, et supra omnes potestates sit; quia omnibus ortus ex Virgine est, et bonis et malis (sicut et solem suum oriri jubet super bonos et malos) illum tamen fovet qui appropinquat sibi. Sicut enim a se fulgorem solis excludit, qui fenestras domus suae clauserit, locumque tenebrosum in quo diversetur, elegerit; ita qui se averterit a sole justitiae, non potest splendorem ejus adspicere: in tenebris ambulat, et in omnium luce ipse sibi causa est caecitatis. Tuas igitur illi aperi fenestras; ut tota domus tua veri fulgore solis illuceat: aperi oculos tuos, ut videas orientem tibi solem justitiae. Sed cave ne eos ulla stipulae festuca perturbet. Si quid sordis in oculo fuerit mentis tuae, non poteris intueri: si quid aegritudinis, plus gravabit; confusam oculorum aciem lux ferit, majoremque dolorem excitat. Sit ergo simplex oculus tuus; ne incipiat totum corpus tuum esse tenebrosum, et vacillet in lumine, sicut sunt caecorum vestigia.

40. Numquid si quis ostia domus suae claudat, solis est culpa quod non illuminet domum ejus? Ergo si quis peccatorum suorum repagulis obserandam mentem propriam judicaverit, et Verbi a se splendorem stultus avertat, ac sibi inferat insipientiae caecitatem; causari poterit quod sol justitiae noluerit intrare, aut infirmitatem luminis coelestis arguere?

Pulsat januam tuam Dei Verbum. *Si quis mihi aperuerit, inquit, intrabo (Apoc. III, 20).* Si quis ergo non aperuerit, numquid non ingredientis, et non magis non aperientis est culpa? Nihil quidem Deo est obseratum, nihil clausum aeterno lumini: sed portas malitiae dedignatur aperire, conclavia non vult penetrare nequitiae.

41. An vero cum animae nostrae vigor putrem corporis refugiat portionem, quod ejus gratiam corrupti artus sentire non possint; Deus corruptae animae membra quaedam dignatur habitare? Animae tamen vigor per corpus omne diffunditur, sive manus, sive pes, sive digitus particeps sensus est: Dei potest alicubi deesse sapientia, alicubi ejus deesse majestas? Sane fugientes non retinet, non cogit invitos: sed neque fastidit appropinquantem: et illius quidem virtus, illius Verbum Deus omnibus prope est: *In ipso enim constant omnia, et ipse est caput corporis Ecclesiae (Coloss. I, 17 et 18), in quo omnis inhabitat plenitudo (Coloss. II, 9).* Sed plerosque ab eo peccata secernunt, de quibus dictum est: *Ecce qui elongant se a te, peribunt (Psal. LXXII, 27).* Unde sanctus Propheta ait: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est (Ibid., 28).* Et Apostolus ostendens non esse longe Deum ab unoquoque nostrum: *In ipso, inquit, vivimus, et movemur, et sumus (Act. XVII, 27 et 28).* Vitalem etenim omnibus gratiam subministrans, **1221** omnibus praesto est munere bonitatis suae: sed prior est illis qui contrito sunt corde.

42. Quod vetus quoque per aenigmata historia docet. Moyses in montis Sinai supercilio erat, et solus erat: populus in valle, in imo montis: presbyteri in parte montis supra merita plebis, sed plurimo intervallo a Moysi meritis separati (**Exod. XIX, 20 et seq.**). Non omnes in vertice, neque in imo omnes, sed

populus: Moyses solus in vertice Sina montis, qui Latina interpretatione dicitur, *tentatio*. Et tu si supra tentationes ascenderis, et contrito corde detuleris precem, Deo proximus eris: si mundo corde fueris, et tu Deum videbis; *Beati enim mundo corde; quia ipsi Deum videbunt (Matth V, 8)*.

43. Qui ergo Deo proximus est, dicit: *Prope es, Domine, et omnia praecepta tua veritas*. Judaeus hoc non potest dicere, qui non recipit Dominum Jesum; separavit enim se, nec in veritatem, sed in umbram credit. Quomodo dicit: *Praecepta tua veritas*; cum gratia et veritas per Jesum Christum facta sit, cum eum non agnoscat, qui veritate et plenitudine circumcisionis suae totum mundum redemit?

44. (Vers. 152) Octavus versus est: *Initio cognovi de testimoniis tuis; quia in aeternum fundasti ea*. De testimoniis, inquit, tuis ab initio cognitionem et fidem assumpsi, quod in aeternum fundata sunt; testimonium enim fidele est, et praestat parvulis sapientiam. Si cognovissent Adam et Eva quod quasi parvulis data essent cautiora praecepta; ne usurparent sibi scientiam boni et mali, quam recto discrimine definire non possent, paradisi incolatum in perpetuum vindicare potuissent. Si considerent homines quia sanguis hominis ad Deum clamat, manus proprias a nece hominis abstinebunt. Si custodiant praecepta quae dedit Dominus coram coelo et terra testibus, dicens: *Audi, coelum, et auribus percipe, terra (Esai. I, 2)*: scientes quia quidquid flagitii commiserint, adversus legem Domini fecisse, angelorum, et Potestatum, sanctorum quoque hominum testimoniis arguantur, supra haec testimonia fundamentum sibi constituent, quia aeterna sunt atque perpetua. Et nos ergo

opus nostrum aedificemus supra fundamentum testimoniorum coelestium; ut non ardeat sicut lignum aut stipula - sed sicut aurum probetur; ut aeterno maneat nixum fundamine.

SERMO VIGESIMUS. Resch.

1. Incipit littera vigesima *Res*, quae Latina interpretatione *caput* dicitur, vel *primatus*. Caput est, ut formam generis humani consideremus, quod fovet membra omnia, et dirigit atque implet sensibus. *Sensus enim sapientis in capite ejus (Eccl. II, 14)*. Inde ductus venarum, meatusque spiritus, sanguinis vires in totius partes corporis derivantur. Lustrat omnia, ornat omnia. Sublato capite, corpus sine nomine est, non agnoscitur, nec ulla superest usura vivendi. Propterea qui in aliquo **1222** damnantur crimine, eo quod ornamentum est totius corporis, capite abdicantur: et quia turpi vel scelesto reatu belluinae feditatis illuviem, vel bestialis immanitatis horrorem commississe detecti sunt, tamquam ii qui proposito humanae moderationis exciderint, formam quoque humanae conditionis jubentur exuere. Reciso enim capite, reliqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur, et sapientiae arce fraudatur: quia sapientiae non potuit tenere rationem. Sepelitur igitur sine decore suo corpus; in capite etenim vigor vitae, in capite est gratia venustatis.

2. Fertur coluber, cum urgetur periculo, caput semper abscondere, et in orbem se colligens, objecta reliqui parte corporis, hoc solum tueri; quod illisa feratur membra caetera, salvo capitis vigore, reparare. Hoc et tu moraliter caput serva,

hoc servato et mystice. Mysticum caput Christus est; quia *Omnia in ipso constant, et ipse est caput corporis Ecclesiae (Coloss. I, 17 et 18)*. Hoc caput qui amiserit, vivendi usum habere non poterit. Hoc solo distamus a bestiis, ad imaginem Dei et similitudinem virtutum vigore formati. Fides nos ab irrationabilium pecudum comparatione secernit. Hoc caput, humani servate, serpentes; etiamsi omnia membra caedantur, totum uratur corpus incendiis, mergatur profundo, evisceretur a bestiis, hoc tamen capite custodito, vita integra, salus tuta est; nemo enim potest perire, cui non sublatus est Christus.

3. Est et caput summa studii atque operis nostri, summa negotii, summa spei, summa virtutum. Omnis autem summa est studii nostri; ut simus humiles, veritatem sequamur, *quam non videt extollens se, frustra inflatus mente carnis suae, et non tenens caput (Coloss. II, 18 et 19)*. Quod sit hoc caput evidenter expressit dicens: *Ex quo omne corpus per compaginationes et colligationes subministratum et copulatum crescit in incrementum Dei (Ibid., 19)*. Et in Esaiae libro dicit Dominus per Prophetam: *Auferam a Judaea caput et caudam, initium et finem (Esai. IX, 14)*. Hoc caput Judaea quod tenebat amisit, quae Jesum Dominum non recepit. Ubi fides est, et initium, et finem habemus. Ubi perfidia, nec initium, nec finis est. Ecclesia principium habet, quae Christum habet; Christus enim Ecclesiae principium est, primogenitus ex mortuis. Habet et finem; quia ipse est primus et novissimus. Ipse est finis Legis ad justitiam omni credenti. Synagoga nec initium nec finem habet; quia nec in principio invenit quod sequatur, nec in fine quod speret. Inflatus ergo caput non tenet, hoc est, illam Christi humilitatem qua

descendit usque ad crucem, descendit usque ad inferos. Ideo Judaeus non credidit; quia contempsit dicentem: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* (**Matth. XI, 29**). Haec humilitas virtutum omnium caput est, quae totum velut quoddam nostrorum actuum fovet corpus.

4. Quamvis infirmus aliquis sit, pauper, ignobilis, tamen si non se extollat et praeferat, ipsa se humilitate commendat. Sit aliquis praedives et **1223** nobilis, idem si nobilitatem generis et divitias suas jactet, insolentia sui vilis est. Sit aliquis facundus et fortis, qui tumore facundiae ac virtutis elatus plurimum sibi arroget: nonne ei propter verecundiam, et insipiens plerumque et invalidus antefertur? Denique Pharisaeus in Evangelio cum abstemius et parcus esset alieni, liberalis sui, non refugus jejunii, ut ipse dicebat; tamen propter jactantiam, etiam illa quae habere poterat, amisit (**Luc. XVIII, 10 et seq.**). Nihil ei tot genera virtutum uno vitio decolorata prodesse potuerunt. Publicanus qui nihil enumerare poterat quod posset probari; propter humilitatem tamen justificatus magis, quam ille Pharisaeus, descendit e templo, secundum quod scriptum est in Propheta: *Quia humiles spiritu salvabit* (**Psal. XXXIII, 19**).

5. Hoc autem esse caput quod haec littera exprimat, evidenter etiam in Hieremiae Threnis docemur. Nam praelata hac littera ait Propheta: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus . . . , sub umbra ejus in gentibus vivemus* (**Thren. IV, 20**). Hoc ergo caput vere est, quod omnium caput est.

6. Diximus de capite, dicamus et de primatu, quod licet sermone distet ac littera; sensu tamen in eandem concurrat intelligentiam. Primatus enim legimus in veteri

Testamento (**Gen. XXV, 33**), quos in primogenitis Esau fratri suo cessit; et ideo vocatum est nomen ejus Edom, hoc est, terrenus et callidus. Isti sunt autem fratres, de quibus rogatus est Dominus ab Isaac patre eorum; ut daret ei suae posteritatis haeredes de Rebecca uxore sua, quae per viginti annos nullum dederat generationis insigne. Exaudivit eum, et concepit Rebecca, et rogavit Dominum, cum jactare se parvuli viderentur in utero ejus, et responsum accepit: *Duae gentes in utero tuo sunt, et duo populi ab utero tuo separabuntur, et populus populum superabit, et major serviet minori* (**Ibid., 23**). Nonne apertum est mysterium, duos significari populos, hoc est, populum Judaeorum seniore, et Christianum populum juniorem, qui propter cocturam lentis primatus fratris accepit senioris? Quo indicio evidenter exprimitur quod populus senior ille terrenus propter intemperantiam gulae, primatus quos habuit, amisit: populus autem Ecclesiae per sobrietatem et continentiam, primatus quos ordine non habebat aetatis, et concessione fraterna, et pio furto paternae benedictionis eripuit. Quid est igitur quod populus rapuit Christianus, nisi Dominum Jesum? A diebus enim Joannis Baptistae regnum coelorum cogitur, et cogentes diripiunt illud, sicut ipse Dominus declaravit (**Matth. XI, 12**). Bona fraus, quae vitam furatur aeternam. Sed quoniam satis dictum de litterae hujus interpretationibus arbitramur, consideremus ea quae huic litterae Propheta subjecit.

7. (**Vers. 153.**) Primus itaque versus est: *Vide humilitatem meam, et erue me; quoniam legem tuam non sum oblitus*. Fortasse dicat aliquis: Gloriatur de se Propheta. Et si gloriatur, gloriatur in infirmitatibus suis, in quibus et Apostolus gloriatur, dicens: *Gloriabor in infirmitatibus*

meis (II Cor. XII, 5). Alius in divitiis, **1224** alius in titulis nobilitatis ac prosapiae suae, alius in administrationibus et honoribus gloriatur: justus in humilitate gloriatur; bona enim gloria, Christo esse subjectum. Ut scias autem quia jactare non se cupiat, sed Domini in se gratiam provocare, alibi idem Propheta ait: *Vide humilitatem meam et laborem meum.* Ergo quasi is qui humiliaverit cor suum, quasi is qui plurimum laboraverit, ibi sibi dimitti peccata desiderat, hic crui se precatur.

8. Constitue aliquem sacerdotem pro ministri salute sollicitum, quem probatum advertat Deo: aliquem patrem pro filio in aegritudine constituto gravi: aliquam feminam vel pro filio, vel pro viro moestam, orationibus incubantem, fundentem uberes lacrymas noctibus ac diebus, humiliantem se ac sternentem solo, multiplicantem jejunia, et quod his gravius est, mentis atque animi dolore confectam, morbi ac periculi dilatione torpentem dicere ad Dominum; *Vide humilitatem meam, et erue me.*

9. Considera etiam quia spiritali quodam oleo coelestium praeceptorum ungit nos atque exercet quotidie Scriptura divina, et Dominus noster plurimos ad subeunda certamina gestiens provocare, diversa posuit praemia coronarum. Considera, inquam, Christi athletam innumeris contentionibus fatigatum, ac prope jam lassatis viribus resistentem, periculi mole turbatum; cum videat sibi non solum adversus carnem et sanguinem, sed etiam adversus spiritales nequitias, quae sunt in coelestibus, esse luctamen, dicere: *Vide humilitatem meam, et erue me; quoniam legem tuam non sum oblitus;* non enim potuit oblivisci, qui secundum ejus praecepta certavit.

10. Contuere etiam aliquem in martyrio constitutum, frequentibus afflictum supplicis, reclusum in tenebras, gravi fractum pondere catenarum, nervis crura distentum, evisceratum equuleo, exaratum unguis, adustum candentibus laminis, perseverantis fidei virum, sed jam taediantis animi quod diutius differatur sacrae mortis corona, dicentem: *Vide humilitatem meam, et erue me; quoniam legem tuam non sum oblitus*. Non solum enim in studiis atque propositis, sed etiam in tentationibus humilitatem dici posse, testimoniis Scripturarum docemur. Siquidem lectum est: *Homines acceptabiles in fornace humilitatis* (**Eccli. II, 5**); ταπεινώσεως enim Graecus dixit, quod est, *humilitatis*. Hoc ideo posui quia plurimi habent Latini, *in fornace afflictionis*. Latinus discernit, Graecus non separat; ταπείνωσις et humilitas virtutis dicitur, et humilitas afflictionis. Nihil impedit si Latinus separat; non enim Graecus ex Latino transtulit, sed Latinus ex Graeco.

11. Denique et Haebraei quamdiu in Aegypto erant, in fornace erant ferrea, hoc est, in fornace tentationis, in fornace afflictionis, cum duris affligerentur imperiis. Unde et scriptum est: *Quia eduxit eos Deus de fornace ferrea, ex Aegypto*. (**Jerem. XI, 4**). Fornax erat ferrea; quia nullius adhuc in Aegypto opera virtutum plena lucebant, nullius aurum illic **1225** fuerat comprobatum, nullius plumbum iniquitatis exustum. Dura fornax, fornax mortis perpetuae: quam fornacem nullus poterat evadere quae omnes consumeret, in qua solus dolor esset et luctus. At vero fornax in qua Ananias, Azarias, Misael hymnum Domino canebant (**Dan. III, 51**); fornax aurea illa, non ferrea: per quam toto orbe sapientia fide devotionis illuxit. Erat quidem

etiam haec fornax in Babylonia, ubi aurum non erat spiritale, nisi forte captivum; *Captivam enim Dominus duxit captivitatem* (**Ephes. IV, 8**). Hoc erat aurum in Dei sanctis, qui captivi erant apud Babylonios corpore: spiritu autem liberi apud Deum, soluti vinculis captivitatis humanae, jugo gratiae spiritalis innexi. Et fortasse eadem fornax ferrea fragilibus est, aurea perseverantibus.

12. Omnes oportet per ignem probari, quicumque ad paradisum redire desiderant; non enim otiose scriptum est, quod ejectis Adam et Eva de paradisi sede, posuit Deus in exitu paradisi gladium igneum versatilem (**Gen. III, 24**). Omnes oportet transire per flammam, sive ille Joannes Evangelista sit, quem ita dilexit Dominus, ut de eo diceret ad Petrum: *Sic eum volo manere quid ad te? Tu me sequere* (**Joan. XXI, 22**). De morte ejus aliqui dubitaverunt, de transitu per ignem dubitare non possumus; quia in paradiso est, nec separatur a Christo. Sive ille sit Petrus, qui claves accepit regni coelorum, qui supra mare ambulavit, oportet ut dicat: *Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium* (**Psal. LXV, 12**). Sed Joanni cito versabitur igneus gladius; quia non invenitur in eo iniquitas quem dilexit aequitas. Si quid in eo vitii humani fuit, charitas divina decoxit; *Alae enim ejus sicut alae ignis* (**Cant. VIII, 6**).

13. Qui habuerit hic charitatis ignem, illic ignem gladii timere non poterit. Ipsi Petro qui toties mortem suam pro Christo obtulit, dicet: *Transi, recumbe* (**Luc. XVII, 7**). Sed ille dicet: Igne nos examinavit, sicut igne examinatur argentum; etenim in quo aqua multa excludere non potuit charitatem, quomodo eum ignis excludet? Sed ille examinabitur ut argentum, ego examinabor ut plumbum: donec plumbum tabescat, ardebo. Si

nihil argenti in me inventum fuerit, heu me! in ultima inferni detrudar, aut ut stipula totus exurar. Si quid inventum in me fuerit auri vel argenti, non per meos actus, sed per misericordiam et gratiam Christi, per ministerium sacerdotii, dicam fortasse ego: *Etenim qui sperant in te, non confundentur* (Psal. XXIV, 3).

14. Illo igitur igneo gladio iniquitas exuretur, quae sedet super talentum plumbeum. Ideo unus ignem illum sentire non potuit, qui est justitia Dei Christus, quia peccatum non fecit; nihil enim ignis in eo quod exurere posset, invenit. Denique soli elevatae sunt portae aeternales, ut introiret rex gloriae, non reus causae. Et hic quidem mortem caro illius gustavit; neque enim aliter posset resurgere. Quod legi, praesumo: quod non legi, veneratus scientibus derelinquo: unum confitens, quia quidquid caro illa subiit, ideo subiit, ut viam caeteris vel triumphandi per martyrii passionem, vel transeundi in paradysum suis vestigiis informaret. Nemo ergo sibi arroget, nemo de meritis, nemo de potestate se jactet: sed omnes **1226** speremus per Dominum Jesum misericordiam invenire; quoniam omnes ante tribunal ejus stabimus. De illo veniam, de illo indulgentiam postulabo; quae enim spes alia peccatoribus?

15. Et qui se hic aurum putat, habet plumbum: et qui putat se granum tritici, habet stipulam quae possit exuri. Sed hic sibi multi aurum videntur. Non illis invideo: sed tamen aurum examinabitur, uretur ut possit probari. Sic enim scriptum est: *Sicut aurum in conflatorio probabo illos* (Zach. XIII, 9). Ergo advertant, quia examinabuntur omnes. Multi ergo qui se aurum putant, et ipsi humilitatem sequantur; ut vitia sua decoquant. Sed hic inanis jactantia est; ideo multis qui se

massas putant auri, dicit sapientior auri massa: Omnes nos fornax probabit. Ergo quia examinandi sumus, sic nos agamus; ut iudicio probari mereamur divino. Teneamus hic positi humilitatem; ut cum unusquisque nostrum venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes quos transitori sumus, dicat: *Vide humilitatem meam, et erue me*; nam si superbus fuerit, si arrogans, si contumax, non poterit hoc dicere. Nemo autem dicet: Vide superbiam meam: sed *vide humilitatem meam*; ut ejus gratia erui ab illo igne mereatur.

16. Est ergo humilitas laboris et fatigationis: est et humilitas virtutis atque propositi, quam in secundis et prosperis, et in otio positus tenet justus. Nullo licet fractus labore, nullius certaminis dubius eventu, humilem omnibus affectum exhibet, nec sua extollere studet: sed magis minuere operis sui pretium, et meriti sui gratiam. Audi justum humiliantem se: *Ego sum*, inquit, *minimus apostolorum* (**I Cor. XV, 9**). Ille vas electionis divinae, ille gentium doctor minimum esse se dicit, indignum ejus officii nomine, quod suis operibus praefererat; nihilque sibi arrogat, sed totum gratiae Dei deputat. Hoc utique decet justum.

17. Hac humilitate Abraham pater fidei nuncupatus est, qui cum divino participaretur alloquio, terram se esse dicebat, et limum (**Gen. XVIII, 27**). Ipse quoque Dominus ait: *Ego autem sum vermis, et non homo: opprobrium hominum, et abjectio plebis* (**Psal. XXI, 7**), cum de sui corporis passione loqueretur: qui non quae sua sunt quaesivit, sed quae aliorum. Cujus nos imitatores vult fieri Apostolus, atque hortatur dicens: *Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi*

*accipiens (Philip. II, 5-7). Nec nos igitur nobilitatem generis, nec divitias requiramus, si volumus Christum sequi. Exinanivit se, cum esset in Dei forma; cum dives esset, pauper factus est. Noli et tu contemnere plebeium, quia nobilis es; noli despicere servum, quia potens es; noli pauperem fastidire, quia dives es. Numquid nobilior, numquid potentior, numquid ditior Christo es? Ille pro te suscepit illa, quae tu despicias. Ille pro te humiliavit se usque ad mortem, et mortem crucis; ut tuae lapsum aboleret superbiae; ut quod per unius Adae inobedientiam perdideramus, per unius Domini Jesu obedientiam reciperemus: *Propter quod Deus, inquit, illum exaltavit, et dedit illi nomen quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur quoniam Dominus Jesus in gloria est Dei Patris (Philip. II, 9-11).**

1227 18. Considera, o homo, quid legas. Non laboravit Apostolus potentiam Christi probare: sed obedientiam praedicare; sed demonstrare quanta sit humilitatis gratia, quantus ejus profectus. Si simplicibus accipias auribus, et Christum exaltavit. Sed Christus non quae sua, sed quae tua erant, illa humilitate quaerebat. Accipe ergo argutis auribus: moraliter, tibi profuit; mystice, tuam redemit salutem. Quomodo vis intellige: salus est tua. Si putas quod Christo profuit humilitas sua; cui ergo non proderit? Si illum exaltavit; quem non augebit? Factus est minister omnium Dominus, et auctor omnium vapulavit, pedes lavit, crucifixus est, mortuus est. Sed in his omnibus detrimentum nullum video divinitatis ejus, profectum operationis agnosco. Qui nihil habebat, quod ad potestatem suam adderet, habuit quod ad cultum suae majestatis adjungeret. Audeo dicere: operationis suae munus amiserat, nisi id humilitas recepisset. Itaque nos quidem

redemit, sed etiam sibi acquisivit. Nihil ergo humilitas affert dispendii. Ille qui se exinanivit, plenus est. Ille qui non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, formam servi accipiens, in gloria est Dei Patris. Suscepi quem nesciebam, agnovi quem non cognoscebam, confiteor quem negabam. Ipsi genu corporis flecto, ipsi genu mentis inflecto, ipsum adoro, quem ante fugiebam.

19. Gratias tibi agimus, Domine Jesu, quod creasti nos, sed creatos feris, bestiis, mutis animantibus praefecisti. Majora sunt visitationis tuae munera. Visitatos majestatis tuae consortiis honorasti, dicens: *Narrabo nomen tuum fratribus meis* (**Psal. XXI, 23**); suscepto enim corpore frater es factus, nec Dominus esse desisti. Major redemptionis gratia: periclitantes morte propria redemisti, sicut scriptum est: *Expediit unum hominem mori pro populo* (**Joan. XVIII, 14**). Suscitasti mortuos, dicens: *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud* (**Joan. II, 19**); in illo enim templo Dominici corporis omnibus jus resurrectionis adcrevit. Resurgentes adaequasti angelis, sicut dixisti: *Quoniam quae non nubunt, et ii qui non ducunt uxores, erunt sicut angeli in coelo* (**Matth. XXII, 30**). Postremo ad dexteram Dei in illo Filii hominis solio collocasti, sicut ipse dignatus es dicere: *Ex hoc autem erit Filius hominis sedens ad dexteram virtutis Dei* (**Luc. XXII, 69**).

20. Unde Apostolus admirans divinae dona pietatis, simul ostendens unam Patris et Filii esse liberalitatem, ait: *Deus autem qui dives est in misericordia, propter multam charitatem qua dilexit nos* (**Ephes. II, 4**). Audis in quo debeas, homo, dives esse, quas habere virtutes, amare in Deo, in te probare: inire beneficia misericordiae charitatisque

coelestis. Et addidit: *Et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, cujus gratia estis salvati: et simul suscitavit, simul fecit sedere in coelestibus, in Christo Jesu (Ibid., 5 et 6)*. In Christo utique honoratur et caro. Ille igitur qui ad dexteram Dei sedet, propter nos **1228** humiliatus est. Ideoque dicit nobis: *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde (Matth. XI, 29)*. Non dixit: Discite a me, quia potens sum, sed quia humilis corde; ut tu illum imiteris, ut tu ei dicas: Domine, audivi vocem tuam, implevi praeceptum tuum. Dixisti ut a te disceremus humilitatem: didicimus non solum sermone tuo, sed etiam actu tuo, feci quod imperasti: *Vide humilitatem meam*.

21. Athleta bonus membra sua monstrat; ut conversationis suae approbet disciplinam. Monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina graviora, iterum certare compellitur; ut iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende cordis tui humilitatem; ut titulos virtutis ostendas. Ostende et corporis tui certamina; ut dicas: *Certamen bonum certavi, cursum consummavi (II Tim. IV, 7)*: et videns spiritalis iudex certaminis, coronam justitiae decernat; quoniam legem agonis implesti.

22. (Vers. 154.) Sequitur versus secundus: *Judica judicium meum, et libera me: propter verbum tuum vivifica me*. Festinant innoxii ad iudicium, et propriae innocentiae arbitris desiderant citius comprobari. Habet hoc usus etiam in saeculo, quod est commune cum sanctis. Verum is qui apud Deum justus est, habet aliam causam iudicii non timendi; quia apud misericordem iudicem sibi causa est, apud redemptorem suum vult cito et sperat absolvi. Absolutio enim matura sanctorum est. Unde et Dominus ait per Ezechielem

ad angelos qui ministri sunt ultionum: *A sanctis meis incipite* (**Ezech. IX, 6**). Non vult Dominus commune sanctis cum diaboli sociis consortium esse iudicii; diabolus enim et ministri ejus cum hominibus non flagellabuntur. Separata est poena, ubi distat et culpa. Ideoque alio loco Scriptura ait: *Tempus est incipere iudicium a domo Dei* (**I Petr. IV, 17**). Quos miseratur enim, cito castigat; ut non diutius afficiantur futuri expectatione iudicii, non prolixius misera reatus sorte macerentur; ut unusquisque reddat etiam duplicia peccata sua, quo tandem possit absolvi. Poena enim reorum quaedam absolutio delictorum est.

23. Videmus in hoc saeculo insertos nexibus catenarum reos in specie pompae miserabilis duci: et nonnumquam hoc patiuntur insontes; ut tolerabilius sit mori, quam talia subire supplicia. Optant utique audiri bene sibi conscii: optant etiam hi qui gravibus flagitiis urgentur, poenam mortis celeritate transigere: ut aliquanta compendia poenarum lucrentur. Spes est etiam de iudicis misericordia. Ipso exsilio claustra carceris duriora sunt, nec reditus in perpetuum omnibus intercluditur relegatis. Si haec operatur humanum examen, quanto magis Christi est omnibus expetendum! Differtur diaboli iudicium; ut sit semper in poenis reus, semper improbitatis suae innexus catenis, conscientiae suae in perpetuum sustineat ipse iudicium. Ideo dives ille in Evangelio (**Luc. XII, 20**), **1229** licet peccator poenalibus urgetur aerumnis, ut citius possit evadere: diabolus autem nequaquam pervenisse ad iudicium demonstratur, nequaquam adhuc poenis esse subjectus; nisi quas ipse tantorum conscius scelerum solvit timore perpetuo, ne aliquando securus sit.

24. Immo ut verius dicam, sanctus ad iudicium venit, impius non venit: *Quoniam non resurgunt impii in iudicio (Psal. I, 5)*. Hic petit ut absolvatur, alius ut coercitus dimittatur. Qui autem non iudicatur, non credidit, sed impietatis suae iudicio ipse punitur. Apud imperatores istos non puniuntur sceleris rei barbari, quod in sua gente commiserint; quia non sunt sibi subditi, sed graviore nomine hostes habentur, qui sine interrogatione privati sceleris puniuntur. Ita et Christus suos castigat quos diligit, alienos tamquam generali damnatione impietatis adstrictos poenae donat aeternae; *Novissima enim destruetur mors (I Cor. XV, 26)*: et tamen verecunde docet Propheta exemplo sui; ut etiam qui diffidit operibus suis, propter verbum tamen Dei clementiorem speret sententiam.

25. Alius propter divitias vivere cupit, alius propter filios: hic propter verbum Dei vivificari petit, sicut Simeon Domini exspectavit adventum; vidit enim Dominum in templo, et ait: *Nunc dimittis servum tuum in pace; quia viderunt oculi mei salutare tuum (Luc. II, 29 et 30)*: asserens vivendi sibi cupiditatem aliam non fuisse, nisi ut Christum videret. Denique vidit, et vinculis solvi corporis postulavit.

26. Possumus etiam intelligere: *Judica iudicium meum*, quasi gravior a nobis causa sit de iudicio nostro, quam de errore dicenda. Erranti enim facilius datur venia, quam improbe in alium iudicanti: Necesse est enim eam formam in te redire iudicii, quam in alium ipse decernendam putaveris.

27. (Vers. 155.) Sequitur versus tertius: *Longe est a peccatoribus salus; quoniam iustitias tuas non exquisierunt*. Quorum serum est iudicium, eorum salus longe

est: sed ipsi sunt sui auctores periculi, qui Domino non appropinquarent. Ideo facti sunt longe, quia voluntate sua a salutis se gratia separaverunt. Non refugit eos salus, sed ipsi salutem, qui se elongaverunt. Venit ad Judaeos, sed ipsi salutem non receperunt. Quomodo non receperunt? Audi, Jesus salus est, Jesus filius hominis nuncupatus est: *Venit enim Filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat* (**Luc. XIX, 10**): sed Judaei dimitti sibi latronem postulaverunt, Jesum repudiaverunt (**Joan. XVIII, 10**).

28. Quis autem est qui se longe facit a Domino, nisi qui non exquirat justitias ejus? Qui vero justitias Dei exquirat, prope est, adhaeret Deo. Et ideo justitias Dei quaerentibus dicit Apostolus: *Vos qui eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi* (**Ephes. II, 13**). Sanguis Christi justitia est. Denique ipse ait ad Joannem: *Sine nos implere omnem justitiam* (**Matth. III, 15**).

29. (**Vers. 156.**) Sequitur versus quartus: *Miserationes tuae multae nimis, Domine: secundum judicium tuum vivifica me*. Etsi longe est a peccatoribus salus; tamen nemo desperet, quia multae sunt misericordiae Domini. Qui enim suo peccato pereunt, misericordia Domini liberantur. *Miserebor*, inquit, *cuimiserus 1230 misertus ero* (**Exod. XXXIII, 19**). Palam apparuit non quaerentibus, vocavit refugientes, congregavit ignaros, pro omnibus se obtulit passioni. Num ergo multum misericors? Misericordia enim hominis in proximum suum: misericordia Domini in omnem carnem; ut omnis caro ad Dominum ascenderet, illa Domini miseratione donata.

30. Sed cum dixerit multas esse Domini miserationes, quomodo secundum judicia ejus vivificari petit; maxime cum alibi ipse dicat: *Et non intres in judicium cum servo tuo* (**Psal. CXLII, 2**)? Sed aliud est illud judicium beneficiorum Christi, cui respondere non possumus (quis enim potest debitum referre naturae, debitum salutis et gratiae); aliud judicium, quo fragilitatis nostrae aestimatione censemur. In hoc ipso tamen judicium cum misericordia copulatum est; ut veritas judicii miseratione Domini temperetur.

31. Aut fortasse, quia dixerat: *Judica judicium meum* (**Sup. v. 154**); ideo subtexuit miserationes Domini nimium multas esse: grave est enim de altero judicare. Unde etiam scriptum est: *Nolite judicare, ut non judicemini* (**Luc. VI, 37**). Cum enim unusquisque sit suorum conscius peccatorum, quomodo potest de alterius judicare peccato? Judicet (**3, quaest. 7, cap. Judicet**) de alterius errore, qui non habet quod in se ipse condemnet: judicet ille, qui non agat eadem quae in alio putaverit punienda; ne cum de alio judicat, in se ferat ipse sententiam: judicet ille qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate ducatur. Audisti hodie quid judex verus et justus locutus sit: *Non possum, inquit, ego a me facere quidquam* (**Joan. V, 30**).

32. Nonnulli haeretici solebant hinc facere quaestiones, quasi infirmus esset Filius, qui a se nihil faceret; quasi secundum divinitatem quoque subditus, et paterno subjectus imperio: nec advertunt quod hoc quoque magis potestatis divinae unitas comprobetur, ubi putant inter Patrem et Filium esse distantiam potestatis. Nihil a se facit Filius, quia per unitatem operationis nec Filius sine Patre facit, nec sine Filio Pater. Denique Pater dicit ad Filium: *Faciamus hominem ad imaginem et*

similitudinem nostram (Gen. I, 26), communem asserens operationem esse, ubi commune consilium est. Quid sine Sapientia facit, qui omnia in Sapientia fecit, ut lectum est: *Omnia in Sapientia fecisti (Psal. CIII, 24)*? Denique Sapientia dixit, *Cum faceret coelos, cum illo eram ego eram cui applaudebat (Prov. VIII, 27 et 30)*. Et Evangelista ait: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. I, 3)*; ut doceret non solum operatorem omnium Filium, sed etiam paternae operationis consortem esse.

33. Ego tamen arbitror, quod hic locus ad iudicii formam videatur esse referendus; Evangelium etenim non solum fidei doctrina, sed etiam morum est magisterium, et speculum justae conversationis. Invenio in Evangelio, quod Dominus Jesus multorum affectus, et officia suscepit; ut doceret quomodo nos in his conversari oporteret officiis. Suscepit personam pastoris, et ait: *Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis (Joan. X, 11)*. Ideoque pro rationabili grege se ipsum passioni corporis non negavit; ut ovem lassam crucis suae **1231** humeris superponens, pii oneris functione recrearet.

34. Suscepit advocati personam: *Ipsam enim advocatum habemus apud Patrem (I Joan. II, 1)*. Pernoctabat in oratione pro nobis (**Luc. VI, 12**): ut nos suo informaret exemplo quemadmodum veniam nostris debeamus exorare peccatis. Non enim ideo pernoctaret, quasi qui aliter Patrem nobis reconciliare non posset: sed ut qualis advocatus esse debeat, demonstraret: qualis Sacerdos, ut non solum diebus, sed etiam noctibus pro grege Christi debeat precator assistere. An impetrandi egebat auxilio, qui facere ipse poterat quod rogabat, quemadmodum ipse dicebat: *Ego ad Patrem vado: et*

quodcumque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam (**Joan. XIV, 12 et 13**)? Denique alibi ait, cum Lazarum resuscitaret: *Sciebam quod semper me audis* (**Joan. XI, 42**). Hic quasi infirmus pernoctabat, qui sciebat quod semper auditur, et clamavit: *Lazare, veni foras* (**Ibid., 44**). Locuta est resurrectio, mors recessit.

35. Suscepit etiam affectum rei, et stetit ante judicem tamquam reus: nec dedignatus est Dominus omnium praesidis vilitatem. Interrogatus tacebat (**Joan. XIX, 9**), ostendens non in clamore vocis, nec in forensis assertione patrocinii, sed in conscientiae integritate esse innocentiae defensionem: nec salutem corporis ambiendam, sed animi puritatem. Denique qui Susannam absolvit tacentem, se obtulit morti. In illa causa ostendit ut nemo desperaret: in hac, ut redimendae universitatis sacrificium non negaret. Caesus postremo, non conviciatus est, non reperiussit: Et Dominus coeli atque terrarum studium deposuit ultionis, vocem humilitatis emisit, dicens: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si bene, quid me caedis* (**Joan. XVIII, 23**)? Quasi infirmus, caedis deplorat injuriam: et cum se posset ulcisci, queri maluit quam vindicare.

36. Ergo et hic personam judicis, propositumque suscepit, dicens: *Non possum a me facere quidquam* (**Joan. V, 30**). Bonus enim judex (**3, quaest. 7, cap. Judicet, § Bonus**) nihil ex arbitrio suo facit, et domesticae proposito voluntatis, sed juxta leges et jura pronuntiat, scitis juris obtemperat, non indulget propriae voluntati: nihil paratum et meditatum domo defert: sed sicut audit, ita judicat; et sicut se habet negotii natura, decernit. Obsequitur legibus, non adversatur: examinat causae merita, non mutat.

37. Discite, iudices saeculi, quem in iudicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem. Dominus omnium dicit: *Non possum ego a me facere quidquam*. Alibi lego: *Negare semetipsum non potest (II Tim. II, 13)*. Non potest utique, non per infirmitatem, sed per integritatem: non per impossibilitatem faciendi, sed per observantiam iudicandi. Quid non potest qui omnia potest, nisi quod posse nolit? Non vult posse quod damnet, non vult posse adversus fidem, non vult posse adversus veritatem. Audi postremo ipsum dicentem cur non possit a se facere quidquam: *Sicut audio, inquit, et iudico (Joan. V, 30)*, hoc est, non ex mea potestate decerno quod libitum, sed ex **1232** iudicandi religione, quod justum est: et ideo iudicium meum verum est: quia non voluntati meae indulgeo, sed aequitati. Audite quid iudex dicat coelestis: *Non possum a me facere quidquam, sed sicut audio, et iudico*.

38. Et Pilatus dicebat ad Dominum Jesum: *Potestatem habeo dimittendi te. et potestatem habeo crucifigendi te (Joan. XIX, 10)*. Usurpas, o homo, potestatem quam non habes; cum Deus neget se habere, qui habet super omnia potestatem! Audi quid iustitia dicat: *Non possum a me facere quidquam*. Audite quid iudex aequitatis asserat: *Sicut audio, et iudico*. Audite quid iudex iniquitatis loquatur: *Potestatem habeo dimittendi te, et potestatem habeo crucifigendi te*. Tua, Pilate, voce constringeris, tua damnaris sententia. Pro potestate igitur, non pro aequitate crucifigendum Dominum tradidisti: per potestatem absolvisti latronem, auctorem vero vitae interfecisti. Sed nec istam a te habuisti, quam habere te asseris, potestatem. Denique dicit tibi Dominus Jesus: *Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi data tibi esset*

desuper (Ibid., 11). Mala potestas licere quod non liceat. Potestas ista tenebrarum est, verum non videre, sed spernere.

39. Audite quid verus iudex loquatur: *Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me (Joan. V, 30).* Quasi homo loquitur: quasi iudex docet: quoniam qui iudicat, non voluntati suae obtemperare debet, sed tenere quod legum est (**3, quaest. 7, cap. Judicet. § Qui**). Constitue iudicem de hoc saeculo: numquid potest adversum imperialis formam venire rescripti? Numquid potest normam augustae definitionis excedere? Quanto magis divini formam debemus servare iudicii! Christus dicit: *Non quaero voluntatem meam*, hoc est, hominis, quae vel odio dirigitur, vel studio intenditur, vel gratia inflectitur, vel aliorum mendacio depravatur; *Omnis enim homo mendax (Psal. CXV, 2).* *Sed voluntatem*, inquit, *ejus qui me misit*; hoc est, divinae cognitionis formam veni docere; ut in iudicando magis cordi sit veritatis custodia, quam obedientia voluntatis (**3, quaest. 7, cap. Judicet, § In iudicando**). Non ergo hic quoque infirmitas potentiae, sed forma est expressa iustitiae.

40. Justum igitur est iudicium Filii Dei; quia est secundum voluntatem Dei, non secundum hominis affectum; Deus enim misericordiarum plenus est: et misericordia ejus cum iudicio, et iudicium cum misericordia; neque sine iudicio miseretur, neque sine misericordia iudicat. Denique scriptum est: *Misericordia ejus in stateris (Esaï. XXVIII, 17).* *Filii autem hominum mendaces in stateris, ut decipiant (Psal. LXI, 10).* Examinat ergo et trutinat Deus merita singulorum, et quemadmodum pro mensura dat gratiam; ne supra mensuram sit: ita pro mensura dat misericordiam. Unde ait: *Mensuram bonam, confertam,*

commotam, supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem mensura qua mensi fueritis, reddetur vobis (Luc. VI, 38). Similiter in statera singulorum facta pensantur; ut si bona opera malis praeponderent, remuneratio praemii deferatur: si peccata **1233** virtutibus, tristior reum poena constringat: quod expressum habes ad Timotheum, dicente apostolo Paulo: *Quorumdam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium, quosdam autem et subsequuntur (I Tim. V, 24).* Similiter et facta bona manifesta sunt, et quae aliter se habent, abscondi non possunt.

41. Omnia ergo a Domino Deo nostro mensura quadam, et pondere fiunt. *Quis posuit. . . . inquit, rupes in statera (Esai. XL, 13)?* Et supra: *Quis mensus est manu aquas, et coelum palmo (Ibid., 12)?* Qui nostra examinat, sua utique examinata largitur, et salvo omnia decernit examine. Ponderat misericordiam, ponderat ultionem; in utroque certum pondus, habilisque mensura est. Unde et David ait: *Et potum dabis illis in lacrymis, in mensura (Ps. LXXIX, 6);* ne sine moderatione mensurae poenae cumulo gravarentur, et sustinere non possent. Et alibi idem ait propheta: *Calix in manu Domini vini meri plenus est mixto. Et inclinavit ex hoc in hoc; verumtamen faex ejus non est exinanita (Ps. LXXIV, 9).* Et Hieremias ait: *Calix aureus Babylon in manu Domini a quo inebriatae sunt gentes (Jerem. LI, 7):* hoc est, poena a nationibus persoluta est; ne diutius insultarent, quod Dei populum acerbissima populatione vexarent. Sensus igitur versus Davidici hic est: Parata et plena est poena quae debetur impiis, quam Dominus declinat in perfidos; sed tamen miseratione sua non usque ad faecem dignatur effundere; ne plenitudinem supplicii ferre non possint. Inclinat ergo

calicem, non evacuat. Quod inclinat, censurae est; quod non evacuat, misericordiae.

42. Ergo iudicium quoque misericordia temperat Dominus Deus noster. Quis enim nostrum sine divina potest miseratione subsistere? Quid possumus dignum praemiis facere coelestibus? Quis nostrum ita assurgit in hoc corpore; ut animum suum elevet, quo jugiter adhaereat Christo? Quo tandem hominum meritum defertur; ut haec corruptibilis caro induat incorruptionem, et mortale hoc induat immortalitatem? Quibus laboribus, quibus injuriis possumus nostra eluere peccata? *Indignae sunt passionες hujus temporis ad superventuram gloriam (Rom. VIII, 18).* Non ergo secundum merita nostra, sed secundum misericordiam Dei, coelestium decretorum in homines forma procedit.

43. (Vers. 157.) Sequitur versus quintus: *Multi persequentes me, et tribulantes me: a testimoniis tuis non declinavi.* Non est magnum, si tunc a Dei testimoniis non declines; cum te nullus affligit, nullus persequitur. Quis enim inoffense sibi prosperorum eventuum secundante successu, fieret ingratus? Quis divitiis affluens, jugi salute robustus, non ad Dei gratiam referat quod sibi illa concessa sint? Denique cum sanctum Job praedicaret Dominus, ait adversarius: *Numquid gratis colit Job Dominum? Nonne tu vallasti eum? 1234 Mitte manum tuam in omnia quae habet, si non in faciem te benedicit (Job. I, 9 - 11).* Tunc igitur plus probatus est, quando amissis opibus et filiis, a Domini cultu et gratia non recessit. Sed non unus persecutor est; multos ministros habet; sed non te terreant: *Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei (Act. XIV, 21).* Si multae

persecutiones, multae probationes; ubi multae coronae, multa certamina; tibi ergo proficit, quod multi persecutores sunt; ut inter multas persecutiones facilius invenias quemadmodum coroneris.

44. Utamur exemplo Sebastiani martyris, cujus hodie natalis est. Hic Mediolanensis oriundus est. Fortasse aut jam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in haec partium, aut mitior erat. Advertit hic aut nullum esse, aut tepere certamen. Romam profectus est, ubi propter fidei studium persecutionis acerba fervebant; ibi passus est, hoc est, ibi coronatus. Itaque illic, quo hospes advenit, domicilium immortalitatis perpetuae collocavit. Si unus persecutor fuisset, coronatus hic martyr utique non fuisset.

45. Sed quod pejus, non hi solum persecutores sunt qui videntur, sed etiam qui non videntur; et multo plures persecutores! Sicut enim unus persecutor rex multis persecutionis praecepta mittebat, et per singulas vel civitates, vel provincias erant diversi persecutores; ita etiam diabolus multos ministros suos dirigit, qui non foris tantummodo, sed etiam intus faciant persecutiones in animis singulorum. De his dictum est persecutionibus: *Omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur (II Thim. III, 12)*. Omnes dixit, nullum excepit. Quis enim exceptus potest esse cum ipse Dominus persecutionum tentamenta toleraverit? Persequitur avaritia, persecuitur ambitio, persecuitur luxuria, persecuitur superbia, persecuitur fornicatio. Unde et Apostolus ait: *Fugite fornicationem (I Cor. VI, 18)*. Nam qua causa fugeres, nisi illa te persequeretur? Est enim malus spiritus fornicationis, est malus spiritus avaritiae, malus spiritus superbiae.

46. Isti sunt persecutores graves, qui sine gladii terrore mentem hominis frequenter elidunt, qui illecebris magis quam terroribus animos expugnant fidelium. Hi tibi hostes cavendi, hi graviores tyranni, per quos Adam captus est. Multi in persecutione publica coronati, occulta hac persecutione ceciderunt. *Foris, inquit, pugnae, intus timores* (**II Cor. VII, 5**). Advertis quam grave certamen sit, quod est intra hominem; ut secum ipse confligat, cum suis cupiditatibus praelietur. Ipse Apostolus fluctuat, haeret, astringitur, captivari se asserit in lege peccati et mortis corpore debellari, nec potuisse evadere, nisi esset Domini Jesu gratia liberatus (**Rom. VII, 23-25**).

47. Verum ut multae persecutiones, ita multa martyria. Quotidie testis es Christi. Tentatus **1235** es spiritu fornicationis; sed veritus Christi futurum judicium, temerandam mentis et corporis castimoniam non putasti: martyr es Christi. Tentatus es spiritu avaritiae, ut possessionem minoris invaderes, indefensae viduae jura temerares; et tamen contemplatione coelestium praeceptorum opem magis ferendam, quam inferendam injuriam judicasti: testis es Christi. Denique tales vult testes Christus assistere, secundum quod scriptum est: *Judicate pupillo, et justifyate viduam: et venite, disputemus, dicit Dominus* (**Esai. I, 17 et 18**). Tentatus es spiritu superbiae; sed videns inopem atque egenum, pia mente compassus es, humilitatem magis quam arrogantiam dilexisti: testis es Christi; et quod est amplius, non sermonis tantummodo, sed etiam operis testimonium perhibuisti. Quis enim locupletior testis est, quam qui confitetur Dominum Jesum in carne venisse, cum Evangelii praecepta custodit? Nam qui audit et non facit, negat Christum; etsi verbo fateatur, operibus negat. Quam multis

dicentibus: *Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus, et daemonia ejecimus, et virtutes multas fecimus (Matth. VII, 22)?* in illo die respondebit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem (Ibid., 23)!* Ille ergo testis est, qui astipulantibus factis, Domini Jesu praecepta testatur.

48. Quanti ergo quotidie in occulto martyres Christi sunt, et Jesum Dominum confitentur! Novit hoc martyrium Apostolus et testimonium Christi fidele, qui dixit: *Haec est enim gloriatio nostra, testimonium conscientiae nostrae (II Cor. I, 12).* Quanti foris confessi sunt, et intus negaverunt! Namque uxoris ducendae gratia, quae gentili viro a christianis parentibus negabatur, simulata ad tempus fide, plerique produntur quod foris confessi sunt, intus negasse. An fornicationis causa tantummodo putamus Dominum Deum nostrum in populum Judaeorum tam severe esse commotum, ut viginti tria millia de populo necarentur (Num. XXV, 9), propterea quod Madianitae gentis feminis concubitu miscerentur: ac non eo quod per illos concubitus alienigenarum desciscere a fide, negare Dominum cogerentur?

49. *Nolite, inquit, omni spiritui credere (Joan. IV, 11);* sed a fructibus eorum cognoscite, quibus credere debeatis. Venit quis in Ecclesiam, dum honorem affectat sub imperatoribus Christianis, simulato metu orationem se fingit deferre: inclinatur et solo sternitur, qui genu mentis non flexerit; videt illum homo, Christianum putat; videt homo orantem suppliciter, et credit; sed Deus audit negantem. Discedit probatus ab homine, sed condemnatus a iudice. Quanto tolerabilius fuerat homini negasse, et Deo esse

confessum! Licet hoc quoque reprehensibile; perfecta enim confessio et animi quaerit devotionem, et vocis professionem: *Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem* (**Rom. X, 10**).

50. Ergo in persecutionibus interioribus esto fidelis et fortis; ut et istis forensibus persecutionibus approberis. Et in intimis persecutionibus **1236** sunt reges, et praesides, terribiles iudices potestate. Dabis exemplum in Domini tentatione quam pertulit; demonstrata sunt ei omnia regna, et dictum est ei: *Tibi dabo haec omnia, si procidens adoraveris me* (**Matth. IV, 9**). Lectum et alibi: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore* (**Rom. VI, 12**). Vides ante quos reges statuaris, o homo, ante quos praesides peccatorum, si culpa regnat? Quot peccata, quot vitia, tot reges. Et ante hos adducimur, et ante hos stamus. Habent etiam isti reges tribunal in mentibus plurimorum; sed si quis Christum fateatur, statim regem illum facit esse captivum, dejicit de solio suae mentis. Quomodo enim poterit diaboli tribunal manere in eo cui Christi tribunal assurgit?

51. *Multi ergo persequentes, et tribulantes me*. Et fortasse Christus hoc dicit, et dicit in vocibus singulorum; ipsum etenim adversarius persequitur in nobis. Si declinas persequentem, Christum abjicis, qui se tentari patitur, ut vincat. Ubi illum viderit diabolus, ibi parat insidias, ibi tentationum machinas admovet, ibi dolos nectit; ut illum, si possit, excludat. Ubi autem diabolus praeliatur, ibi Christus assistit. Ubi diabolus obsidet, ibi Christus includitur, ibi murorum spiritalium septa defendit. Ergo qui persecutorem refugit, rejicit etiam defensorem. Sed cum audis: *Multi persequentes, et tribulantes me*, noli timere, qui potes

dicere: *Si Deus pro nobis, quis contra nos* (**Rom. VIII, 31**)? Verum hoc dicit ille, qui a testimoniis Domini nullo vitiorum declinat anfractu.

52. (**Vers. 158.**) Sequitur versus sextus: *Vidi non servantes pactum, et tabescebam; quoniam verba tua non custodierunt*. Beatus vir qui in charitate Dei tabescit; quia videt non servantes pactum. Alius propter vitiosos amores tabescit, qui distillat dum est dilatus amore dilectae: et dum protelatur flagrantis cupiditatis effectus, animus deficit, vires corporis quadam deformitate palloris, fessorumque artuum tabe minuuntur. Alius qui pecuniam concupiscit, donec potiatur ea, avaro miser tabescit affectu. Alius immodice capessendi honoris impatiens, si desideria longa suspiret, non mediocri mentis tabe conficitur. Non talis qui dicit: *Quam distabuit caro mea in terra deserta, in invia, et sine aqua* (**Ps. LXII, 2 et 3**)! hic enim castigabat carnem suam, et tabescere faciebat, dum indefesso desiderio divinae cogitationis intentus, et lucem diei sollicita expectatione praeveniens, antelucanum solvere Domino canticis et hymnis gestiebat obsequium.

53. Tabescit ergo vir pacificus, quando alios videt pacta rescindere, consensuum abolere concordiam, jurgia de pace reparare, in tumultus redire de gratia. Quod utique non facit, qui Domini praecepta custodit: non facit qui audit dicentem: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* (**Joan. XIV, 27**). Ergo qui pactum servat, is Christi obedit imperiis; qui autem non servat, ille Christi praecepta contemnit; et quod pejus est, comperta fastidit, et negligit.

1237 54. (Vers. 159.) Sequitur versus septimus: *Vide quia praecepta tua dilexi, Domine: in misericordia tua vivifica me.* Hic quoque invitat Dominum, ut plenum charitatis suae spectet affectum. Nemo dicit, *Vide*, nisi qui iudicat se, si videatur, esse placitum. Et pulchre dicit, *Vide*, et secundum Legem dicit; quia Lex praecepit, ut unusquisque ter in anno se offerat in conspectu Domini (**Exod. XXIII, 17**). Quotidie se sanctus offert, quotidie apparet, et non vacuus apparet: non est enim vacuus, qui de plenitudine ejus accepit. Non erat vacuus David, qui ait: *Repletum est gaudio os nostrum* (**Psal. CXXV, 2**); quia gaudium fructus est Spiritus sancti. Et sicut de plenitudine Verbi nos omnes accepimus, quemadmodum dixit Joannes (**Joan. I, 16**): ita etiam Spiritus sanctus de plenitudine sua replevit orbem terrarum. Non erat vacuus Zacharias, qui repletus est Spiritu sancto, et prophetabat adventum Domini Jesu (**Luc. I, 67**). Non erat Paulus vacuus, qui evangelizabat in abundantia: et repletus erat, accipiens odorem bonae suavitatis ab Ephesiis, placentem Deo hostiam (**Ephes. V, 2**). Non erant Corinthii vacui, in quibus abundabat Dei gratia, juxta ejusdem Apostoli testimonium (**I Cor. I, 7**).

55. Offerebat se ergo David quotidie Deo, et non vacuus offerebat, qui poterat dicere: *Os meum aperui, et duxi spiritum* (**Sup., v. 131**). Ideo ergo dicebat: *Vide quia praecepta tua dilexi.* Audi in quo te offerre debeas Christo. Non in his quae videntur, sed in occultis, et in abscondito; ut pater tuus qui videt in abscondito, reddat tibi, et fidelem remuneret affectum. *Praecepta*, inquit, *tua dilexi.* Non dixit, servavi: non dixit, custodivi; nam imprudentes non custodierunt praecepta Domini. Aliqui enim codices habent ἀσυνετοῦντας, hoc est, insipientes, non intelligentes.

Ergo qui non intelligunt, non sapiunt; hi non custodiunt. Qui autem perfectus est intellectu, perfectus sapientia, diligit: quod est amplius quam custodire; custodire enim necessitatis plerumque est, et timoris: diligere charitatis. Custodit qui evangelizat: sed qui volens evangelizat, mercedem accipit; quanto magis qui diligit, mercede donatur! Possumus enim non amare quod volumus: non possumus nolle quod amamus. Sed quamvis mercedem perfectae charitatis expectet, et miserationis divinae suffragium poscit, ut in ea vivificetur a Domino. Non ergo arrogans debitae mercedis exactor, sed verecundus misericordiae divinae est deprecator.

56. (Vers. 160.) Sequitur versus octavus: *Principium verborum tuorum veritas: in aeternum omnia judicia justitiae tuae*. Cum principium verborum Dei veritas sit, veritas utique fidei fundamentum est. Primum etenim oportet ut credamus vera esse Dei summi, quae in divinis scripturis legimus, oracula. Secundum est, ut virtutem eorum pleniore cognitione discamus. Sicut enim *Initium sapientiae timor Domini* (Psal. CX, 9): plenitudo autem sapientiae dilectio; lex enim sapientia, plenitudo autem legis dilectio: ita plenitudo verborum Dei sapientia, cognitioque justitiae. Nam sicut a timore Domini processus quidam est ad gratiam **1238** charitatis: ita a veritate ad iudicium justitiae divinae quidam videtur fieri processus.

57. Venisti ad Ecclesiam: audisti unum Deum dici, unde Lex incipit, sicut habes scriptum: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est* (Deut. VI, 4): crede unum Deum esse, non plures deos. Cum autem coeperis legere Dominum Jesum Dei Filium in carne venisse propter totius mundi redemptionem, distingue sapienter unum Deum Patrem esse,

ex quo omnia, et nos in illum: et unum Dominum Jesum, per quem omnia, et nos per ipsum. Cognosce quia ideo venit, ut virtutis semitis noster informetur affectus, ut morum mansuetudinem conversationis ejus disceremus exemplo, ut aboleretur culpa per gratiam: et tunc a veritatis confessione ad cognitionem justitiae processisti. Fides principium christiani est: plenitudo autem christiani justitia est. Fides in confessione populorum, justitia in martyrum passione.

58. Scientes igitur in aeternum mansura judicia omnia justitiae Dei, caveamus ne opera nostra displiceant, et aeternum incipiamus subire judicium: nec si aliquid boni fecimus, resupino solvamus affectu. *Omnes oportet nos ante tribunal Christi assistere; ut recipiat unusquisque quod gessit, sive bonum, sive malum (II Cor. V, 10).* Vides quia et Paulus assistet, ut ipse commemorat. Cave ligna, cave stipulam; ne ad judicium Dei tecum deferas, quae ignis exurat. Cave ne cum in uno aut duobus habeas quod probetur, in pluribus operibus deferas quod offendat. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; potest tamen et ipse per ignem salvari (I Cor. III, 15).* Unde colligitur quia idem homo et salvatur ex parte, et condemnatur ex parte. Cognoscentes itaque multa esse judicia, opera nostra examinemus omnia. In viro justo grave est detrimentum, grave operis alicujus incendium: in impio poena miserabilis. Sint magis omnia judicia plena gratiae, plena florentium coronarum; ne forte dum trutinantur facta nostra, culpa praeponderet.

SERMO VIGESIMUS PRIMUS. *Schin.*

1. Incipit littera vigesima prima *Scin*, quae latine dicitur, *Super vulnus*. Super vulnus quid est, nisi medicamentum, quo vulneris acerbitas mitigatur? Super vulnus oleum infunditur; ut omnis vulneris emolliatur asperitas. Super vulnus malagma, super vulnus alligatura, quibus omne vulnus fovetur. Ubi ergo spes refundendae est sanitatis, ibi adhibentur medicamenta vulneribus. Ubi autem omne caput in dolore, et omne cor in moestitia, non est vulnus, neque cicatrix, non plaga cum fervore (**Esai. I, 5 et 6**): hoc est, ubi non portio, sed universitas periclitatur, et quaedam corruptio totius corporis tabe consumitur: ibi non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Multo igitur commodius, ut sit vulnus quod foveas atque constringas, quam sine vulnere mors serpat interior.

2. Sed est non solum corporis vulnus, sed etiam mentis, quod oleo quodam mollioris alloquii, et **1239** pacifici sermonis suavitate mitescit. Sunt fomenta verborum, sunt medicamenta coelestium praeceptorum, quibus omne nequitiae virus aboletur. Sunt legis vincula quae non adurant, sed magis liberent alligatos: est malagma spiritale, quo collisa animae quaedam membra solidentur.

3. Consideremus igitur quid sit vulnus, quid supra vulnus. *Principes persecuti sunt me gratis*, vulnus est. *Exsulto ego in verbis tuis, sicut qui invenit spolia multa*, super vulnus est; quia verbis Dominicis vulneris dura curantur.

4. In Threnis quoque Hieremiae habes sub hac littera scriptum: *Audisti opprobrium eorum, Domine, omnia consilia eorum adversum me, labia insurgentium mihi, et meditationes eorum adversum me tota die, sessionem eorum, et*

resurrectionem eorum (Thren. III, 61-63), vulnus est. Sed subiecit: Aspice in oculos eorum: redde illis retributionem, Domine, secundum opera manuum ipsorum (Ibid., 64), super vulnus est; quia vindicta plerumque solet dolorem vulneris mitigare. Et intra idem Hieremias ait: Gaude et laetare, filia Idumaeae, quae habitas in Geth: et quidem ad te pertransibit calix: bibes, et inebriaberis adhuc (Thren. IV, 21), super vulnus est; calix enim Domini remissio peccatorum est, quo sanguis effunditur, qui totius mundi peccata redemit. Hic calix inebriavit gentes; ne proprii meminissent doloris, sed veterem obliviscerentur errorem. Bona igitur ebrietas spiritalis, quae turbare nescit corporis incessum, levare mentis novit vestigium. Bona ebrietas poculi salutaris, quae moestitiam peccatricis abolet conscientiae, jucunditatem vitae infundit aeternae. Ideo Scriptura dicit: Et poculum tuum inebrians quam praeclarum est (Psal. XXII, 5)!

5. Medicamentum igitur super vulnus est; quia Dominus Jesus ipse medicus, qui vulnera nostra curavit, infundens vinum et oleum, et alligans vulnera Adae illius, qui descendens ab Hierusalem, a latronibus vulneratus est. Caveat ergo unusquisque ne descendat ab Hierusalem; peccatis enim suis unusquisque descendit, et meritis ascendit. Aut quia fragiles sumus; qui descendit, currat ad illum Samaritanum, custodem operis sui, custodem Legis et gratiae; ut vulnere suo possit invenire medicinam: qui alligaturam verborum coelestium super vulnus imponat, dicens: *Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum (Matth. III, 2)*. Bona alligatura, quae tracta animae tuae ossa connectat, et soliditate reparata, in pristinas vires reformet, ac discissos artus sine ulla sibi cicatricis offensione restituat.

6. (Vers. 161.) De litterae interpretatione satis pro capto nostro dictum putamus: adoriamur sancti Prophetae versus considerare, quos Spiritu sancto revelante subiecit: *Principes persecuti sunt me gratis, et a verbis tuis trepidavit cor meum*. Si veterem repetamus historiam, et Saul, et Abessalon, et multi alienigenae principes sanctum David persecuti sunt: sed nemo potuit de eo triumphare. Sunt et **1240** principes mundi, rectoresque tenebrarum, qui te in tuo pectore conantur opprimere, et persecutionum saeva intus operantur, promittentes regna terrarum, honores atque divitias, si fragili mente succumbas, et obediendum eorum imperiis arbitreris. Isti principes interdum gratis persequuntur, interdum non gratis. Gratis eum persequuntur, apud quem nihil suum inveniunt, et eum subjugare contendunt: non gratis persequuntur eum, qui se eorum dederit potestati; et in possessionem saeculi totus intraverit; in suos enim sibi jure dominatum vindicant, atque ab iis mercedem iniquitatis efflagitant.

7. Bene hoc martyr dicit, quod injuste persecutionum tormenta sustineat, qui nihil rapuerit, nullum violentus oppresserit, nullius sanguinem fuderit, nullius thorum putaverit esse violandum: qui nihil legibus debeat, et graviora latronum sustinere cogatur supplicia: qui loquatur justa, et non audiatur: qui loquatur plena salutis, et impugnetur, ut possit dicere: *Cum loquebar illis, impugnabant me gratis* (**Psal. CXIX, 7**). Gratis igitur persecutionem patitur, qui impugnatur sine crimine: impugnatur ut noxius, cum sit in tali confessione laudabilis: impugnatur quasi veneficus, quia in nomine Domini gloriatur; cum pietas virtutum omnium fundamentum

sit. Vere frustra impugnatur, qui apud impios et infidos impietatis arcessitur, cum fidei sit magister.

8. Verum is qui gratis impugnatur, fortis debet esse et constans. Quomodo ergo subtexuit: *Et a verbis tuis trepidavit cor meum?* Trepidare infirmitatis est, timoris atque formidinis, sed est etiam infirmitas ad salutem: est etiam timor sanctorum. *Timete Dominum sancti ejus (Psal. XXXIII, 10); et: Beatus vir qui timet Dominum (Psal. CXI, 1).* Qua ratione *Beatus?* Quia *in mandatis ejus cupiet nimis.* Pone ergo martyrem inter pericula constitutum; cum inde immanitas bestiarum ad incutiendum terrorem infremat: aliunde stridor candentium laminarum, et flamma fornacis ardentis exaestuaret: ex parte alia personent tractus gravium catenarum; hinc carnifex cruentus assistat: pone, inquam, circumspectantem omnia plena supplicii, deinde cogitantem mandata divina, illum ignem perpetuum, illud sine fine incendium perfidorum, illam poenae recrudescentis aerumnam; trepidare corde, ne dum praesentibus cedit, perpetuis se dedat exitiis; perturbari animo, dum futuri iudicii rhomphaeam illam terribilem quadam conspectus sui acie contuetur. Nonne hanc trepidationem fiducia viri constantis aequabis? In eundem concurrat effectum confidentia cupientis aeterna, et divina trepidantis. Sit tamen fortior ille qui sperat: sit fortior qui praesumit.

9. Utinam ergo talis esse merear; ut si forte persecutor ingruerit, non considerem suppliciorum meorum acerbitates; non metiar tormenta, non poenas; non cogitem ullius atrocitatem doloris; **1241** sed haec omnia levia ducam: trepidem autem; ne Christus me neget, ne Christus excludat, ne me repellat de concilio sacerdotum, si indignum eo collegio

judicaverit; videat magis licet permotum corporalium terrore poenarum, plus tamen trepidantem futura judicia. Et si dixerit mihi: *Modicae fidei, quare dubitasti* (**Matth. XIV, 31**)? porriget tamen dexteram, et insurgentis hujus saeculi fluctus mole turbatum fida mentis statione firmabit.

10. (**Vers. 162.**) Sequitur versus secundus: *Exsulto ego in verbis tuis, sicut qui invenit spolia multa*. Bona igitur trepidatio a verbis Dei, si exsultationem generat; qui enim trepidat a verbis Dei, postea exsultat in verbis Dei. Ergo qui habet in aula sua, corde videlicet suo, verba Dei, excludit sermones principum a corde suo; excludit timor timorem. Si enim ingressus quis balneas, solis deponit aestus, et calor excludit calorem; quanto magis divini judicii terror hunc terrorem excludit humanum; fervorem gratiae saecularis, gratiae fervor aeternae!

11. Exsultat ergo qui habet verbum Dei; habet enim spolia multa, quae Judaeis abstulit; habet prostrati hostis exuvias (**I Reg. XVII, 51**). Sicut David abstulit Goliae gladium, et ipsius gladio caput ejus exsecuit; sic verus David humilis atque mansuetus Dominus Jesus, intelligibilis Goliae caput armis ipsius amputavit. Arma enim diaboli gentes erant; fide autem gentium vulneratus caput quod habebat, amisit. Detracta sunt spolia prostrato, vasa ejus direpta; quia alligatus est fortis. Vas diaboli caro erat hominis peccatoris; sed posteaquam in Christum credidimus, caro nostra coepit esse vas electionis; ut habes de apostolo Paulo, qui ad gentes missus est, dictum a Domino Jesu ad Ananiam: *Vade, quoniam vas electionis mihi est* (**Act. IX, 15**). Merito ergo vocatum nomen est Christi: *Velociter spolia detrahe, divide cito; quia priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem*

Damasci, et spolia Samariae contra regem Assyriorum (Esai. VIII, 3 et 4). Ergo rex Assyriorum, eorum scilicet quos vanos sua perfidia fecerat, amisit spolia quae tenebat. Et ut iterum cognoscas, quia spolia Christus a diabolo, quae in Adam ille invaserat, vindicavit; et Sabain viri excelsi ad Dominum Jesum alligati vinculis transierunt, atque ipsum adorare coeperunt, quia captivam duxit captivitatem. Ideo caput ejus abstulit; ut ipse caput esset corporis interempti. Merito nunc gentes toto orbe caput regale circumferunt; quia membra sunt Christi.

12. Cognovisti de nationibus: cognosce etiam de Judaeis, quibus Dominus Jesus abstulit spolia; hoc est, regnum coelorum abstulit, et dedit genti facienti fructum ejus. Abstulit virtutem panis, et virtutem aquae, prophetam, et admirabilem consiliarium, et prudentem architectum, et sapientem auditorem (**Esai. I et seq.**). Illis abstulit, nobis dedit. Merito *exsulto . . . sicut qui invenit spolia multa*. Sine labore meo inveni spolia quae non habebam. Inveni Heptateuchum, inveni Regnorum libros, inveni prophetarum scripta, inveni Esdram, inveni **1242** Psalmos, inveni Proverbia, inveni Ecclesiasten, inveni Cantica canticorum, inveni admirabilem consiliarium Christum, inveni Paulum prudentem architectum: inveni sapientem auditorem populum Christianum, qui novit ea quae leguntur, audire; ille enim audit qui ea quae audit, intelligit. Lex spiritalis est. Non illam audit Judaeus, qui audit corporaliter; sed ille audit, qui audit in spiritu. Habent illi libros, sed sensum librorum non habent. Habent prophetas, sed non habent quem illi prophetaverunt. Quomodo enim habent, quem non receperunt? Ideo cum Moyse et Elia mihi apparuit; quia ab illis recessit. Multa habet

spolia, qui habet Dei Verbum. Habet resurrectionem, habet justitiam, virtutem atque sapientiam, habet omnia; quia in ipso constant omnia. Hebraei spoliaverunt Aegyptios, et vasa eorum abstulerunt (**Exod. XII, 36**): Judaeorum spolia habet populus Christianus, et totum habemus quod illi habere se nesciebant. Illi aurum et argentum materiale abstulerunt, nos aurum mentis accepimus, nos acquisivimus coelestis sermonis argentum.

13. (**Vers. 163.**) Sequitur versus tertius: *Injustitiam odio habui, et abominatus sum: legem autem tuam dilexi*. Merito odit injustitiam, qui habet arma justitiae. Hebraeus cum haberet haec arma, hoc est, Legem et prophetas, murem abominabatur mortuum; quia Lex dicit: *Omnis qui tetigerit mortuum immundus erit* (**Num. XIX, 11**); et humanitatis suprema negabat officia defunctis; sed legi non est mortuus, nisi qui injustus est. Haec est immunditia justi, quae iniquitas. Quid enim immundius, quam mentem, qua nihil homini pretiosius est datum, turpibus commaculare criminibus, et atrocibus efferare commentis? Quid illis prodest quod mortuum hominem visere reformidant? Utinam vita eorum non pollueret appropinquantem, quorum mors contaminare neminem potest! Mors nemini nocet, utinam vita non noceat! Contagium enim colluvionis consortium iniquitatis est. Quomodo ergo contaminare potest, qui iniquus esse jam non potest; cum etiamsi fuit, tamen esse desivit? Fuge ergo iniquitatem, ne te comprehendat. Fuge injustitiam, quae viventes adhuc mortuos facit.

14. Sed nemo fugit iniquitatem, nisi qui diligit aequitatem; et ideo ait: *Legem tuam autem dilexi*. In lege aequitas est, si spiritalem accipias legem, si consurgas cum Christo, et ibi

altare sacrosanctum illud coeleste consideres, non altare terrenum, quod hostili depopulatione destructum est. Si illam Hierusalem spectes, quae in coelo est, non istam quae a populo Judaeorum frequentabatur in terris, quae propter incolarum perfidiam a Romano exercitu triumphata, injecto flagravat incendio. Si intuearis in illum principem sacerdotum, de quo scriptum est: *Habentes itaque magnum sacerdotem egressum de coelis, Jesum Filium Dei, teneamus confessionem fidelem* (Heb. IV, 14): qui quotidie advocatus pro nobis est apud Patrem; ut pro quibus in diebus carnis suae misericordiae est compassus **1243** affectu, pro his operetur remissionem quotidie peccatorum. Quae enim spes alia generi humano, nisi omnium viventium delicta donentur? Ille ergo princeps solus est sacerdotum, cui adstant pii sacerdotes, in coelestium sacrarium illud altissimum merito proprii cruoris ingressi. Illa ergo lex diligenda, in qua verus Hebraeus liber ab omni servitute vitiorum est, in qua magnum sabbatum et inoffensa requies defunctorum, in qua mortui populi semen resuscitatur non commixtione, sed redemptione fraterna. Secundum hanc ergo legem odio habet sanctus injustitiam, non injustum qui potest saepe converti: nec mortuorum reliquias, sed mortuam iniquitatem exsecratur, et refugit.

15. (Vers. 164.) Sequitur versus quartus: *Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiae tuae*. Et numero quidem studium sanctae devotionis exprimitur: sed puto magis quod purus, et quietus, ac vacuus ab omni onere delictorum declaretur affectus; ut sine ullo iracundiae imprecationis, aut flagitiosae cupiditatis incendio deferatur oratio; nihil quod alii noceat postulemus; nihil quod nos saecularibus petitionibus decoloret. Laudemus in hymnis et

canticis, vera semper et justa ea quae de divinis canimus laudibus, confitentes. Non sit anceps et dubia sententia: non discolor mentis intentio, non materialibus negotiis occupata a propositi spiritualis exsecutione deflectat. Justificetur semper justitia Dei tranquillo animo, non otio feriato.

16. (**Vers. 165.**) Sequitur versus quintus: *Pax multa diligentibus nomen tuum: et non est illis scandalum.* Supra (**Vers. 162**) diximus quia charitas excludit timorem; nunc dicimus quia excludit omnem perturbationem. Etenim qui Deum diligit, profunda est in eo confirmatae mentis tranquillitas. *Aqua, inquit, multa excludere non poterit charitatem, et flumina non inundabunt eam (Cant. VIII, 7).* Multa aqua diversarum est passionum, et flumina saecularium cupiditatum corporalibus motibus incitata, quae tamen murum charitatis subvertere non possunt. Ideoque charitate fundatus dicit: *Torrentem pertransivit anima nostra Psal. CXXIII, 5).* Numquid aqua maris excludere Moysis potuit charitatem? Et ut secundum litteram tibi psalmorum series suffragetur, nempe diligens Deum, tutum sibi credidit iter esse per maria. Qui autem non dilexerunt Deum, hi demersi fluctibus dignum sacrilegiis suis exitum pertulerunt. Elias atque Elisaeus Jordanem transmiserunt pede (**IV Reg., II, 8**); et haec fuit nimiae merces et gratia charitatis. Hi igitur ut transirent aquas fluvii Jordanis, passionum fluentastrarum mentis prius vestigio transierunt. De hac aqua dicit Dominus: *Si transeas per aquam, tecum sum; et flumina non inundabunt te (Esai. XLIII, 2).* Adest suis justis semper cum aliquibus teruntur adversis; si tamen transeant mente constanti, non dubitanti; non fidei turbentur incerto.

17. Transi ergo et tu fidelis animi directione, si divinam vis tibi adesse praesentiam: si non solum pax, sed etiam multa pax sit in animo tuo, nulla **1244** te praelia diversae cupiditatis impugnent, non iracundia stimulet, non libido: et si est pugna, tamen foris, non intus sit. Praeliare adversus persequentes, licet et ipsis silentio saepe cedendum, sit, quia tibi vincunt. Illorum potentia, tua victoria est. Tunc denique triumphantur, cum se vicisse crediderint. Non ergo te impugnet avaritia, non cupiditas exagitet, non tristitia dejiciat, non inflammet libido, non resupinet superbia, non curvet ambitio, non formido consternat. Pax multa abundet tibi, quae exsuperat omnem mentem, secundum Apostoli sententiam (**Phil. IV, 7**): quo nihil pulchrius dici potuit. Summus enim sapientiae finis est; ut simus mente tranquilla; non commentitiis poetarum fabulis lubricus turbetur affectus. Summus finis est justitiae; ut iniquitas mentem justum movere non possit. Virtutis totius hic finis, et corporeae ipsius fortitudinis; ut confecto bello, pacem reformet. Paci ergo et ipsa plerumque militat fortitudo bellandi: nemo ergo pacificum turbet affectum.

18. Multa generantur ad perturbationem hominis: et uxor plerumque decepta serpentis insidiis animum viri exagitare conatur; et pater fidem filii frequenter irridet; et vir conjugis suae mentem tentat opprobriis. Sed in his omnibus superat justus, et dicit: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia . . . an persecutio* (**Rom. VIII, 35**)? Quoties ipsa benefacta crimini dantur? Quoties virtus opprobrio ducitur? Quoties ipsa ingrata est gratia? Vendidit justus facultates suas, dispensavit pauperibus, nihil sibi reliquit; contemnitur plerumque in ipsa Ecclesia; quia dives esse desivit, sicut scriptum est: *Si dederit vir omnes facultates*

suas in charitate, contemptu contemptus erit (Cant. VIII, 7). Non ergo moveatur; non enim mercedem hujus saeculi, nec gratiam, sed vitae quaesivit aeternae. Non indignetur, quia homines pecuniis magis quam operibus bonis deferunt. Nam si ei propter bonum opus in hoc saeculo deferatur, et hujus studii fructum hic adipiscatur, dicitur de eo: Percepit mercedem suam (**Matth. VI, 2**). Habet quidem opus bonum, et hic gratiam; sed brevis portio emerendae salutis est. Serva futuris mercedem tuam; et istius saeculi opprobria incrementa mercedis tuae judica. Cogita semper Apostolicum illud, quod *Indignae sint passionες hujus temporis ad superventuram gloriam* (**Rom. VIII, 18**). Nullis ergo justus frangatur injuriis, nullis moveatur periculis, nullis tentetur procellis; sive mors ingruat, sive vita, sive angeli coelorum. Neque dejiciatur adversis, neque extollatur secundis. Nusquam sit ejus infirmus affectus. Et mors tentat, et vita tentat; cave scandalum.

19. Qui pacem habet, quae omnem mentem superat, magnus est; non est de pusillis istis. Ideo scandalum pati non debet; quia pusillorum est exagitari scandalo. Unde et Dominus ait: *Quicumque scandalizaverit unum de pusillis istis minimis* (**Matth. XVIII, 6**). Non solum pusillos, sed etiam minimos dixit, quos perturbant scandala; et ideo gravi obnoxius poenae est, ut legisti, quicumque turbaverit **1245** infirmae mentis infantiam. Sicut enim graviori dignus supplicio est, qui persuaserit crimen infantulo, et incautam praecipitarit aetatem; ita qui invalidum, et insipientem, et improvidum circumscripserit persuasionem erroris, aut exagitatione cordis affectum. Vis scire quam infirmus sit qui scandalizatur? *Non*

manducabo, inquit, carnem . . . ne fratrem meum scandalizem (I Cor. VIII, 13). Quanta infirmitas, et quaedam infantia animi; ut eum etiam esca fratris exagitet! Unde non potest homini esse praecipitium, quando etiam hinc est periculum?

20. Et quod pejus est, infirmitas huiusmodi serpit in multos. Vides inopem justum, tentaris: vides divitem iniquum, tentaris: vides sine liberis sanctum, tentaris: vides liberis, honoribus, laudibus saecularibus abundantem injustum, tentaris. Quantae foveae, quanti laquei, et quod est gravius, qui plurimos strangulent! In sodomitana urbe vix unus Lot qui non tentaretur inventus est, cujus tamen uxor non potuit tentationis laqueos evadere. Hebraeorum populus maria transivit: sed non potuit tentamenta transire. Tentati sunt omnes praeter Jesum, et Caleb, qui ideo de senioribus terram repromissionis introire meruerunt; quia fuerunt tentationis expertes. Nec Aaron introivit, nec Maria; quia et ipsi tentati sunt. Nec Moyses introivit; quia dux erat populi qui tentabatur: typus Legis quae excludere tentamenta non poterat, non poterat in terram resurrectionis inducere; quia ista Evangelio gratia debebatur. Lex pacem non potuit dare; ideo Moyses quoad vixit, semper praeliatus est: semper Legis populus in ancipiti bellorum est: Jesus autem Nave plebis animos profunda pace composuit; quoniam qui sub Lege est, agitur incertis: qui sub Evangelio, audit dicentem: *Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis (Joan. XIV, 27).* Ideoque diligentibus non est scandalum.

21. Accipe aliter: crux Domini Judaeis scandalum, Graecis stultitia est. Scandalum est perfido; quia dicit Judaeus: Ergo hic Deus est, qui homo visus est, hic Deus est qui jejunavit,

hic Deus est qui vapulavit, hic Deus est qui crucifixus est, hic Deus est qui de cruce descendere et se liberare non potuit? Denique hoc dicebant tempore Dominicae passionis: *Descendat de cruce, et credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum, si vult* (**Matth. XXVII, 42 et 43**). Non te ista tentent, non te ista perturbent, non in animum tuum huiusmodi se ingerant cogitationes. Ubi pax, et multa pax: ibi crux Christi non opprobrio, sed saluti est. Non fuit opprobrio Petro crux Christi, quae tantum ei gloriae dedit; ut inversis Christum honoraret vestigiis: metuens ne si ea specie crucifixus esset, qua Dominus, affectasse Domini gloriam videretur. Crux ergo opprobrium perfido: fidei autem gratia, fidei redemptio, fidei resurrectio est; quia pro nobis passus est Dominus; quia illo nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione revocavit. Qui haec credit, quomodo potest turbari, cui spes regni coelestis assurgit?

22. (**Vers. 166.**) Sequitur versus sextus: *Exspectabam salutare tuum, Domine: et praecepta tua feci*. Qui exspectat, sperat. Charitatem ergo spes praecedit, sequitur salus, spes igitur praecurrit effectum; ideo qui exspectavit salutem a Domino, praecepta Domini fecit. **1246** Unde et Dominus appellat amicos in Evangelio (**Joan. XV, 14 et 15**), non servos, qui sua praecepta fecerunt. Qui diligit enim, facit: et qui fecerit, merito dilectionis remuneratione donatur.

23. (**Vers. 167.**) Sequitur versus septimus: *Custodivit anima mea testimonia tua: et dilexit ea nimis*. Plus est diligere, quam custodire: et supra diximus (**vers. 159, num. 55**) quia custodire, interdum necessitatis est, vel timoris: diligere charitatis. Ideo cum hic dixisset: *Custodivi*, adjecit *Dilexi*; ut

custodia amantis fuerit, non timentis. Qui nimium diligit, nimium custodit.

24. (**Vers. 168.**) Sequitur versus octavus: *Servavi praecepta tua et testimonia tua; quoniam omnes viae meae ante te, Domine.* Beatus qui potest dicere: *Omnes viae meae ante te*: qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, omnes actus suos: abscondebat Adam viam suam, abscondebat Eva post culpam, abscondebat Cain necem fratris. In affectu habemus abscondere, non in effectum. Plena abscondentis perfidia, etsi apud Deum nulla sit latebra. Ideo Ecclesia in Canticis sua ei secreta monstrabat, dicens: *Assumam te, et inducam te in domum matris meae, et in secretum ejus quae concepit me* (**Cant. VIII, 2**). Nam etsi Deus omnia videat cordis occulta; bonum tamen est ut unusquisque animam suam ei aperiat et expandat, et tamquam lumini vel calori ejus occurrat. Nec immerito gloriatur Ecclesia, dicens: *Ego eram in oculis ejus tamquam inveniens pacem* (**Ibid., 10**); quoniam vias suas prodere non timebat. Justi ergo est ista vox: *Oculi enim Domini super justos* (**Psal. XXXIII, 16**). Itaque Domino Jesu Christo, qui est via et veritas, bene hoc dicitur ab iis qui illam veram viam fide, moribus, actuque desiderant convenire: *Omnes viae meae coram te, Domine.* Nulla enim potest via esse bona, nisi quam tu illuminandam tui visitatione luminis judicaveris: cui est honor, gloria, laus, perpetuitas a saeculis, et nunc, et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

SERMO VIGESIMUS SECUNDUS. *Tau.*

1. Incipit littera *Tau*, quae latina interpretatione significat, *Erravit*: alia interpretatio habet, *Consummavit*. Quid est erravit? Vigesima secunda littera est, quae apud Hebraeos est ultima. Psalmo autem isto, hoc est, centesimo octavo decimo profectum hominis diximus (**Sup., in prolog. hujus psal.**) significari, qui doctrinae moralis magisteriis eruditus, deponeret omnem inexercitatae mentis infantiam, assumeret autem veterani consilii scientiam et prudentiae senilis aetatem. Ubi autem error est, culpa signatur. Hic ergo est profectus finis, ut etiam culpae sit. Sed vide quid interpretetur. *Erravit*, inquit; non errat, sed *erravit*. Errasse, praeteriti est temporis: errare, praesentis. Qui erravit, desivit errare, et veterem condemnat errorem. De eo enim dicitur, erravit, qui in errore jam non sit; nam is qui adhuc in errore permaneat, non errasse dicitur, sed errare, errare enim permanentis in vitio est: errasse, corrigentis est lapsum.

2. Denique emendator morum ait: *Eramus enim aliquando insipientes, increduli, errantes in desideriis, et voluptatibus* (**Tit. III, 3**). Non dixisset utique: *Eramus aliquando insipientes*, nisi qui adeptus esset postea sapientiae disciplinam. Neque dixisset: **1247** *Eramus errantes*, nisi qui superiorem deposuisset errorem. Denique ut abolitum lapsum doceret, nec ullum offensionis resedissee vestigium, ait: *Cum autem benignitas, et humanitas apparuit salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiae, quae fecimus nos: sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti* (**Ibid., 4 et 5**). Veteri igitur errore deposito, et Spiritu sancto, atque omni

morum emendatione renovatus dicit: *Eramus enim aliquando errantes*. Vides ergo quia errori renuntiasset non vitii, sed profectus est.

3. Postremo ipse te doceat Dominus Jesus, si humanis consiliis vel sententiis non putas esse credendum. Namque in Evangelio suo ipse asseruit quod pastor reliquit nonaginta et novem oves, et unam requirit quae erravit (**Lucae XV, 4**). Centesima ovis est quam dicit errasse: perfectio et plenitudo numeri ipsa te instruat et informet. Non immerito caeteris antefertur; quia plus est a vitio se revocasse, quam prope vitia ipsa nescisse. Imbutos enim vitiis animos exuere frenis cupiditatum atque emendasse, non solum perfectae virtutis, sed etiam coelestis est gratiae. Emendare etenim futura attentionis humanae est: praeterita damnare divinae est potestatis. Denique inventam pastor ovem humeris imposuit suis (**Ibid., 5**). Agnoscis utique mysterium, quomodo ovis lassa reficiatur; quia non potest aliter humana conditio lassa recreari, nisi sacramento Dominicae passionis et sanguinis Jesu Christi, *cujus principatus super humeros ejus* (**Esai. IX, 6**); in illa enim cruce infirmitates nostras portavit, ut ibi omnium peccata vacuaret. Merito gaudent angeli; quia is qui erravit, jam non errat, jam suum est oblitus errorem.

4. Non error igitur, sed consummatio est ut altera docet interpretatio. Consummatio autem, perfectio disciplinae est. Unde et Hieremias in suis Threnis sub hac littera ait: *Defecit iniquitas tua, filia Sion: non adjiciet te expellere adhuc. Visitavit iniquitates tuas, filia Edom: revelavit super peccata tua* (**Thren. IV, 21**). Advertis quoniam iniquitas non potuit sine Dei visitatione deficere, nec plena esse correctio, nisi per gratiam Domini Salvatoris? Quomodo autem deficiat

iniquitas, audi dicentem Ecclesiam: *Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos* (**Cant. V, 3**). Veteris igitur hominis vestimentum vitiis erroris intextum, in lavacri regeneratione depositum nescit quomodo possit induere; studio enim correctionis inoleverat oblivio peccatorum. Tanta vis consummatae emendationis est, ut in quamdam pueritiae redeat spiritalis aetatem, quae vias erroris ignoret, crimen etiamsi velit, non possit admittere; quia desueverit usum nosse peccandi. Et jam de hujus litterae interpretatione satis dictum arbitror: nunc cognoscamus ex subditis, quae sit viri consummati sententia.

5. (**Vers. 169.**) Itaque sic ait: *Appropinquet oratio mea in conspectu tuo, Domine: secundum verbum tuum mihi tribue intellectum*. Volare facit orationem bona vita, et dat alas precibus spiritales, quibus sanctorum ad Deum evehatur oratio. Sed et spiritus quo **1248** oramus, sublevat precem just; maxime si corde contrito compatiens eam commendet affectus. Consummati autem viri ista est confidentia. Denique ipse David in superioribus istius psalmi lucernam suis pedibus requirebat (**Sup. v. 105**); ne in hoc itinere terreno ambulans posset errare. Nunc autem quasi jam in fine et processu positus, consummato viandi munere, totus assurgit. Et orationem suam dirigit in coelestia: mittit eam in conspectum Domini Salvatoris, dans illi flabra justitiae, sapientiae flamina, remigia devotionis et fidei, innocentiae puritatisque subsidia; peccato enim gravescit oratio, et longe fit a Deo. Tanto autem plus gravatur, quanto improbabilior est vita deprecantis. Innocentium autem ascendit oratio, et gemitus compatiens affectus, si Aegyptium lutum oderint, et operari terrena declinent. Denique sic legisti (**Exod. II, 23**), quod

Hebraeorum qui dura Aegyptiorum imperia ferre non poterant; et ut gravia, ita et lutulenta opera indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus et vox ascenderit ad Dominum Deum nostrum. Ascendit enim oratio; quia etsi operabantur, tamen operabantur inviti. Descendebat itaque ad illos Dei misericordia; quia illorum ad Deum ascendebat devotio.

6. Ascendebat itaque non corporaliter; neque enim propheta tantus precationem suam petebat Deo corporaliter appropinquare: nam qui ita putat, utique is Deum certo in aliquo loco ac sede concludit, ut diffusio rem locum in quo Deus sit arbitretur; cum utique invisibilis, ineffabilis, incomprehensibilis impleat omnia, et divinitatis in eo habitet plenitudo. Legi Moysen appropinquasse Deo (**Exod. XXIV, 18**), cum Legem acciperet: sed solita David verecundia non semetipsum, sed orationem suam Deo appropinquare postulat; ut videatur ordo quidam esse distinctus, quod ii qui perfectiores sunt, ipsi appropinquent Deo, sequentis autem ordinis iusti viri satis habeant si eorum appropinquet oratio.

7. Ex usu autem nostri sermonis consideremus quid sit appropinquare. Constitue magistrum, atque discipulum: si discipulus studiosius magistri vel hausit ingenium, vel praecepto intendit, ita ut ad similitudinem operis ejus atque doctrinae proxime videatur accedere; nonne dicere solemus quod appropinquavit magistro? Ergo et tu si imitatore te praebeas Christi sicut ille qui ait: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (**I Cor. IV, 16**): si dolum nescias, mendacium oderis, veritatem sequaris, justitiam non refugias, diligas castimoniam, appropinquasti Christo, et per Christum Deo.

Ipse enim est via, qua pervenitur ad Patrem, qui apud Patrem semper est.

8. Didicimus quid sit appropinquare orationem, hoc est, elevetur actibus nostris. Si elevas actus tuos, elevasti orationem tuam. Qui novit elevare manus suas, dirigit orationem suam in conspectu Dei, sicut infra legisti: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Psal. CXL, 2)*. Haec utique oratio ad vitam, alia oratio in peccatum: *Et oratio 1249 ejus fiat in peccatum (Psal. CVIII, 7)*. Et tu si saecularia petas, si flagitiosa postules, oratio tua non ad Deum dirigitur, sed in peccatum. Ideoque intellige quae petas.

9. *Secundum*, inquit, *verbum tuum mihi tribue intellectum*. Adverte quid postulet. Non intellectum generaliter dixit, sed intellectum secundum verbum Dei; est enim intellectus ad mortem, sicut est prudentia ad interitum: *Filii hujus saeculi prudentiores sunt quam filii lucis in hac generatione (Luc. XVI, 8)*. Sed prudentia ista quae saeculi est, ad vitam non suffragatur aeternam. Circa honores, circa lucella est, quaestibus coacervandis intenta, non meritis comparandis. Postremo circa elementa mundi est phalerata magis quam vera sapientia; ut est philosophia omnis quae aliena quaerit, cum sua nesciat: scrutatur coeli plagas, mundi spatia rimatur, quae sibi prodesse nihil possunt: Deum ignorat, quem solum deberet inquirere.

10. Ideo verus sapiens dicit: *Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens; sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum (I Cor., III, 18 et 19)*. Elaborandum est igitur ut in hoc saeculo stulti simus, nihil

nobis cum philosophia; ne quis fidem nostram per elementa mundi hujus traducat a vero; ne quis assertionem nostram per philosophiam depraedetur. Sic enim Arianos in perfidiam ruisse cognovimus, dum Christi generationem putant usu hujus saeculi colligendam. Reliquerunt Apostolum, sequuntur Aristotelem. Reliquerunt sapientiam quae apud Deum est: elegerunt disputationis tendiculas, et aucupia verborum secundum dialecticae disciplinam, cum clamet Apostolus: *Ne quis vos depraedetur per philosophiam, et inanem seductionem, secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, et non secundum Christum (Coloss., II, 8).*

11. Utinam possim imitari illam stultitiam, qua sim sapiens: illum virum habentem amplas possessiones, sed negligentem fructuum, intentum Deo illum virum, qui honores etiam delatos sibi respuat, doctrinam philosophiae non requirat; etiamsi ante cognovit, tamen scire dissimulet, non requirendo de discat: non quaerat quae sua sunt, sed aliis sua conferat, sibi acquirat aeterna. Hic potest dicere: *Secundum verbum tuum mihi tribue intellectum*, id est, non secundum philosophos, non secundum causidicos, non secundum mercatores hujus saeculi, non secundum architectos domorum, sed secundum verbum tuum, quod est verae sapientiae bonorumque operum fundamentum; ut super illud constituat propheta aurum cordis sui, argentum sermonis sui, lapides pretiosos operationum suarum; ut opus suum labi et perire non possit.

12. (Vers 170.) Sequitur versus secundus: *Intret postulatio mea coram te: secundum verbum tuum libera me.* Vide ordinem. Primum dixit: *Appropinquet oratio mea:* postea

intellectum poposcit, *secundum verbum*: tertio ait, *Intret postulatio mea coram te*. Nonne quodam Dominus nos invitat usu, et suscipere **1250** dignatur affectu? Nonne cum aliquem de primariis viris desideras convenire, primum ad ejus domum appropinquas: postea quaeris informari atque instrui; ut cognoscas mentem patrisfamilias: deinde ut ejus domum ingrediaris, imploras; ne quis te abjiciat et excludat? Pulsa ergo et tu regiam illam coelestem: pulsa non manu corporis, sed quadam orationis tuae dextera. Non sola manus corporis pulsat: pulsat et vox; scriptum est enim: *Vox fratris mei pulsat ad januam* (**Cant. V, 2**). Pulsamus et digito. Denique et Thomas digito meruit januam resurrectionis aperire. Et tibi dicit Jesus: *Infer digitum tuum huc et mitte manus tuas in latus meum: et noli esse incredulus, sed fidelis* (**Joan. XX, 27**). Pulsa ergo digito, si non potes tota manu. Pulsa januam. Christus est janua, qui ait: *Per me si quis introierit, salvabitur* (**Joan. X, 9**).

13. Cum hanc igitur januam pulsaveris, vide quomodo ingrediaris; ne forte et jam ingressus, extra conspectum regis sis. Multi ingrediuntur palatia, et non statim regem istum terrenum vident: sed frequenter observant; ut aliquando videre mereantur. Nec praesumunt videndi copiam: sed jussi repraesentantur, et precem fundunt; ut cum benevolentia suscipiantur. Primus sui sermonis ingressus est, ne quid titubet, ne quid offendat. Quanto magis rogandus est Deus, ut ostium misericordiae suae nostra ingrediatur oratio! Denique et Paulus rogat ut aperiatur sibi ostium verbi ad loquendum mysterium Christi (**Coloss. IV, 3**).

14. Sed quia Graecus habet, Εἰσελθέτω ἁξίωμα μου, hoc est: *Intret dignitas mea*; licet potuerit et scriptor errare, et

fecerit ἀξίως, hoc est, *deprecatio*: tamen hoc quoque explanemus, ut possumus. Nempe cum hominem regem rogas, dicis ut contemplationem habeat honoris tui, tangat eum tuae contemplatio dignitatis; ut aut misereatur, si venia est postulanda: aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicam, rogas? Sic unusquisque ingreditur, ut dignitatibus deferatur. Recte ergo et devotus Deo dicit: *Intret dignitas mea coram te*. Habet et Christianus dignitatem suam, qui tanto imperatori militat.

15. Sunt maximae et verae fidei dignitates, sunt honorum diversi et apud Christum ordines: *Posuit Deus in Ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores (I Cor. XII, 28)*. Sed istae administrantium dignitates. Sunt etiam privatorum, ut est pietas, justitia, sobrietas, castimonia, disciplina. Sunt etiam orationis dignitates: si pro vidua roges, si roges pro pupillo, si roges pro misericordi, si roges pro nimium devoto ac fideli: si roges in tribulatione, roges cum dolore, si moesto et ipse qui rogas compatiaris affectu, intrat oratio tua Dei gratiam: intrat domum ejus, si tecum Ecclesia deprecetur, si populus universus imploret; ut Domini inclinet favorem.

16. Quid autem rogat? Ut eruatur, ut liberetur; eo quod jam diu adversus nequitias spirituales, adversus tentamenta hujus saeculi praelietur; eo quod grave est satis longaevo cursu istius vitae **1251** diuturnam sustinere militiam. Denique et infra dicit: *Heu me! quod incolatus meus prolongatus est (Psal. CXIX, 5)*! Ingemiscit enim quod indefessas jugi labore tendat excubias; et ideo petit a tot adversantibus liberari, nec cum terrenis hominibus vult habere consortium.

17. (**Vers. 171.**) Sequitur versus tertius: *Eructabunt labia mea hymnum; cum docueris me justificationes tuas*. Eructavit hymnum, qui potest dicere: *Bonus enim odor Christi sumus Deo (II Cor. II, 15)*. Et bene eructat, qui plurima et suavia praecepta Domini gustaverit. Eructat hymnum, qui eructaverit verbum. Denique et David ante eructavit verbum bonum (**Psal. XLIV, 2**), hic eructat hymnum. Bonum enim panem gustavit, qui de coelo descendit: bonum panem, quem si quis manducaverit, non morietur in aeternum. Habet verbum Dei epulas suas: alias fortiores, ut est Lex, et Evangelium; alias suaviores, ut sunt psalmi et Cantica canticorum. Eructabat hymnum Ecclesia, vel anima pia, cui dicebat Deus Verbum: *Insinua mihi vocem tuam; quia vox tua suavis est (Cant. II, 14)*. Eructabat hymnum, cui dicebat: *Favum distillant labia tua, o sponsa: mel et lac sub lingua tua (Cant. IV, 11)*.

18. Sed non potest quis ante eructare hymnum, nisi didicerit justitias Dei, et didicerit ab ipso Domino Deo suo. Ideo specialiter hoc David petit, ut eum doceat Deus; audierat enim et cognoverat in spiritu, *Quia unus magister est (Matth. XXIII, 10)*; et ideo ubique ipsum sibi doctorem fieri postulabat; ut ab ipso disceret justificationes ejus. Quomodo enim cantare potest quis in metu positus, et timore poenarum? Quomodo cantare potest gravium sibi conscius delictorum, nisi prius fiat veniae securus? Denique in posterioribus habes: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena (Psal. CXXXVI, 4)*, in qua impugnetur, in qua captivetur in lege peccati, in qua defleat atque deploret suae captivitatis aerumnam?

19. Et tu ergo ede scripturarum coelestium, cibos et ede ut permaneant tibi in vitam aeternam, et ede quotidie, ut non esurias, ede ut replearis, ede ut verborum coelestium eructes saginam. Spiritales epulae non obesce solent, sed prodesse satiatis; ideoque repleti volebat Propheta qui dicit: *Repleatur os meum laude; ut cantem gloriam tuam* (**Psal. LXXVIII, 8**). Qui cantat Dei gloriam, hymnum Domino cor ejus eructat.

20. (**Vers. 172.**) Sequitur versus quartus: *Loquetur lingua mea verbum tuum; quoniam omnia mandata tua justitia est*. Qui didicerit justitias Dei, loquitur verbum Dei; et qui verbum Dei loquitur, otiosum verbum non loquitur. Otiosum verbum est, loqui opera hominum. Ideo Sanctus dicit (**Psal. XVI, 4**) dari sibi a Domino gratiam, ut non loquatur os suum opera hominum; quia otiosum verbum est: nec solum otiosum, sed etiam periculosum, pro quo rationem sumus reddituri. Omne enim verbum otiosum quodcumque locuti fuerimus, reddemus pro eo rationem (**Matth. XII, 36**). Non enim mediocre periculum est, cum habeas tanta eloquia Dei, et Dei opera quae fecit in Genesi, fecit in Exodo, fecit **1252** in Levitico, Numeris, Deuteronomio, Jesu Nave, Judicum libro, Regnorum, atque Esdrae libris, fecit in Evangelio, vel in Actibus apostolorum, illis praetermissis, loquaris quae saeculi sunt, audias quae saeculi sunt. *Sepi aures tuas spinis* (**Eccli. XXVIII, 28**): utinam et linguam tuam obsepas. Sed quod pejus est, circumdata est lingua tua spinis, quae cumpungunt, et vulnerant loquentem quae mundi sunt. Ideo adversarius etiam orantibus frequenter saeculares offundit cogitationes. Si non ergo debemus audire aliena, vel superflua; quanto magis non debemus obloqui! cum dicat unicuique nostrum Scriptura

venerabilis: *Argentum et aurum tuum alliga: et ori tuo fac jugum et pondus (Ibid., 29)*. Alliga sensum tuum fida taciturnitate: alliga sermones tuos, impone jugum ori tuo; ne indomita cervice verborum se jactet. Impone pondus, ut cauto omnia quae loquimur trutinemus examine. Quibus tamen spinis ut sepias aures tuas Scriptura tibi dicit; nisi contrito corde, et timore judicii? Salubriter ista compungunt: stimulant ista, non vulnerant; licet et vulnera utilia sint amici.

21. *Omnia, inquit, mandata Dei justitia est; quia sunt mandata justitiae, et ideo sine justitia esse non possunt. Mandatum Dei est, ut diligas Deum tuum (Deut. VI, 5)*. Unde ait Paulus: *Qui diligit proximum suum, legem implevit; scriptum est enim: Non adulterabis, non occides, non furaberis, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur (Rom. XIII, 8 et 9)*. Si in ipso verbo instauratur omne mandatum, quod verbum justitia est (quid enim tam justum, quam ut diligas Deum tuum, et diligas fratrem tuum), utique omnia Dei mandata justitia est. Sicut enim qui occidere potest fratrem, utique non diligit; qui adulterat fratris uxorem, utique non diligit fratrem; qui furatur, qui concupiscit alienum, utique non diligit eum quem fraudare desiderat: ita qui superbe despicit fratrem, qui eum deformare conatur, qui pascitur ejus injuriis, a consortio charitatis alienus est.

22. (Vers. 173.) Sequitur versus quintus: *Fiat manus tua saluum facere me; quoniam mandata tua elegi*. Adventum Domini videtur orare; quia manus Dei Christus est. Ipsum legimus dexteram Dei, de quo supra ait: *Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltavit me (Psal. CXVII, 16)*. Cur ergo hic manum dixit; nisi forte non solum propter

diversitatem gratiae, quam scriptores non praetermittere solent, sed etiam propter quamdam proprietatem manuum dictum est; ut ibi dextera dicatur, ubi scribitur quod exaltavit eum virtute; hic manus, ubi intelligi oporteat, quod eum humilitate servavit? Potest et sic intelligi manus Domini, sicut dicitur in usu: Magna est manus illius regis; hoc est, magnus exercitus, et illius inferior est manus; ut etiam hic intelligamus: Fiat adjumentum tuum atque subsidium, ut mittas Angelos tuos, opem tuam, subsidia potentiae tuae ad liberandum populum tuum. Haec est manus Dei, de qua scriptum est: *Nonne omnes ministri spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos, qui futuri* **1253** *erunt haeredes salutis (Heb. I, 14)?* Qui ergo elegit mandata Dei, utitur confidentia; ut cum auctoritate deponat sibi divina subsidia.

23. (Vers. 174.) Sequitur versus sextus: *Concupivi salutare tuum, Domine: et lex tua meditatio mea est.* Alius longevitate vitae istius delectatur, et concupiscit usque ad depositae senectutis finem corporis hujus vitam producere. Alii franguntur aegritudinis infirmitate, de quibus nemo potest dicere: *Cum infirmor, tunc potens sum (II Cor. XII, 10).* Beatos se putant, si inoffensa valetudinis commoditate potiantur, quibus non est infirmitas ad salutem. Horum quoque nemo potest dicere: *Concupivi salutare tuum, Domine;* suam enim magis salutem, quam salutare Dei quaerunt, medicis potius quam Scripturis obedientes. Contraria autem studiosis divinae cognitionis praecepta sunt medicinae (**De Cons. dist. 5, Contraria**). A jejuniis revocant, lucubrare non sinunt, ab omni intensione meditationis abducunt. itaque qui se medicis dederit, se ipsum sibi abnegat. Qui autem quaerit salutare Dei, Christum sequitur, qui

dicitur salus Dei: non quae corporis, sed quae aeterna sunt quaerens, cum hoc in corpore conversetur. Qui autem salutem Dei quaerit, die utique et nocte meditatur in lege. Jugis illi meditatio est divinorum decretorum, neque aliqua cura corporis hujus advertitur a studio disciplinae.

24. (**Vers. 175.**) Sequitur versus septimus: *Vivet anima mea, et laudabit te: et judicia tua adjuvabunt me.* Futurae utique vitae, non praesentis sibi remuneratione blanditur; haec enim vita quomodo dici potest, de qua scriptum est: *Et in pulverem mortis deduxisti me (Psal. XXI, 16)?* Quam multi viventes in inferno sunt! Ipse Paulus cupiebat de corpore mortis hujus liberari, qui vere concupivit salutare Dei, dicens: *Dissolvi enim cupio, et cum Christo esse multo melius: permanere autem in carne magis necessarium (Philip. I, 23),* quam voluntarium. Quomodo ergo vivit anima operata mortis involucro: aut quae est vita, quae in umbra est? In regione umbrae mortis sumus: abscondita est vita nostra, non libera; erit enim libera in regione vivorum, in qua fiduciam complacendi justus assumit; ut placeat Domino in regione vivorum (**Psal. CXIV, 9**). Ibi ergo vivit anima nostra, ubi nihil mortale, nihil infirmum amicta sit, nihil debitum poenae.

25. Ibi laudabit Dominum, ubi deposito infirmitatis corpore, conformis esse coeperit gloriae corporis Christi Nam dum in peccato sumus, plene laudare qui possumus? *Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas (Psal. XLIX, 16)?* In umbra sumus hic positi: in umbra vivimus: in umbra laudamus: perfecte in umbra laudare non possumus. In terra aliena sumus: denique audisti in posterioribus

dicentes: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena* (Psal. CXXXVI, 4).

26. Adjuvant autem judicia Dei sanctos, cum bonis operibus renumeratio vitae confertur aeternae. Beatus qui dicit: *Et judicia tua adjuvabunt me*. Ego infirmus, ego peccator timeo judicia Dei propter conscientiam delictorum: mihi terrorem adferunt, me exagitant: sanctos adjuvant. Sed **1254** tamen juvabunt etiam peccatorem, licet diverso modo. Sanctus adjuvabitur, dum probatur: peccator adjuvabitur, dum humiliatur, dum castigatur; ut peccata solvat duplicia: dum opus ejus exuritur, ut ipse salvus fiat, sic tamen quasi per ignem. Fortassis etiam sic convenit sensus: Si dignus fuero iudicio, dignus ero ut exuar a consortiis impiorum; quoniam *Non resurgunt impii in iudicium* (Psal. I, 5). Et juvabunt me iudicia; quoniam qui credit in Domino, non iudicatur. Proderit illi fides, et suffragabitur ad veniam, etiam si qua in operibus offensa sit.

27. (Vers. 176.) Sequitur versus ultimus: *Erravi sicut ovis quae perierat: vivifica servum tuum; quoniam mandata tua non sum oblitus*. Graecus habet: *Quaere servum tuum*, hoc est, ζῆτησον: et potuit falli scriptor, ut scriberet ζήσον, quod est vivifica. Sensus quidem uterque constat, sed opportunior est huic loco: *Quaere servum tuum*; quoniam ovis quae erravit quaerenda est a pastore, ne pereat. Ideo dicit, *Erravi*. *Dic et tu iniquitates tuas, ut justificeris* (Esai. XLIII, 26). Quod lapsum fateris, in eo tibi cum omnibus commune consortium est; quia nemo sine peccato: negare hoc, sacrilegium est; solus enim Deus sine peccato est. Confiteri hoc Deo, impunitatis remedium est. *Erravi*, inquit: sed qui erravit, in viam potest

redire, in viam revocari potest. Et pulchre addidit: *Sicut ovis quae perierat*; non enim perit qui agnoscit errorem.

28. *Quaere*, inquit, *servum tuum*; *quoniam mandata tua non sum oblitus*. Veni ergo, Domine Jesu: quaere servum tuum, quaere lassam ovem tuam: veni, pastor, quaere sicut oves Joseph. Erravit ovis tua, dum tu moraris, dum tu versaris in montibus. Dimitte nonaginta novem oves tuas, et veni unam quaerere quae erravit. Veni sine canibus, veni sine malis operariis, veni sine mercenario, qui per januam introire non noverit. Veni sine adiutore, sine nuntio: jamdudum te exspecto venturum. Scio enim venturum: *Quoniam mandata tua non sum oblitus*. Veni non cum virga, sed cum charitate, spiritusque mansuetudine.

29. Noli dubitare relinquere in montibus nonaginta novem oves tuas; quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens: amisit ibi escam, postquam Adam inde depulsus est: illic jam nocere non poterit. Ad me veni, quem luporum gravium vexat incursus. Ad me veni, quem ejectum de paradiso serpentis diri ulceris venena pertentant; quia erravi a gregibus tuis illis superioribus: nam et me ibidem collocaveras, sed ab ovilibus tuis lupo nocturnus avertit. Quaere me; quia ego te requiro. Quaere me, inveni me, suscipe me, porta me. Potes invenire quem tu requiris: dignaris suscipere, quem inveneris; imponere humeris, quem susceperis. Non est tibi pium onus fastidio: non tibi oneri est vectura justitiae. Veni ergo, Domine; quia etsi erravi, tamen *mandata tua non sum oblitus*: spem medicinae reservo. Veni, Domine; quia et ovem erraticam solus es revocare qui possis: et quos reliqueris, **1255** non moestificabis; et ipsi enim peccatoris

reditu gratulabuntur. Veni, ut facias salutem in terris, in coelo gaudium.

30. Veni ergo, et quaere ovem tuam jam non per servulos, non per mercenarios, sed per temetipsum. Suscipe me in carne, quae in Adam lapsa est. Suscipe me non ex Sarra, sed ex Maria; ut incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati. Porta me in cruce, quae salutaris errantibus est, in qua sola est requies fatigatis, in qua sola vivent quicumque moriuntur.

31. Pulchre autem etiam *vivifica*, potest dici; eo quod mori non possit, quem humeris suis virtus portaverit.

32. Dicit ergo et anima, dicit et Ecclesia: *Erravi sicut ovis quae perierat*. Sed dicit: *Quaesivi quem dilexit anima mea* (**Cant. III, 1**); hoc est enim dicere: *Vivifica servum tuum; quoniam mandata tua non sum oblitus*. Ego te quaesivi; sed invenire non possum, nisi tu volueris inveniri. Et tu quidem vis inveniri; sed vis diu quaeri, vis diligentius indagari. Novit hoc Ecclesia tua; quia non vis ut te dormiens quaerat; non vis ut te jacens investiget. Denique pulsas ad januam, ut excites dormientem: exploras si cor vigilat, et caro dormit. Vis jacentem levare, dicens: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis* (**Ephes. V, 14**). Mittis manum per cavernam, ut surgat: et si tardius surrexerit, derelinquis. Vis ut quaerat iterum, et quaerat a multis, et non obliviscatur quaerere, non obliviscatur sermones tuos: et si tenet eos, offeras te videndum, non refugias et teneri.

33. Quae cum te meruerit amplecti, ostendet fructus suos, docebit non oblitam se mandatorum tuorum, dicetque

tibi: *Veni, frater meus: exeamus in agrum et in foribus nostris omnis fetus arborum: nova et vetera; frater meus, servavi tibi (Cant. VII, 11 et 13)*. Hoc est dicere: Teneo mandata tua omnia novi et veteris Testamenti. Sola hoc dicere Ecclesia potest. Non dicit alia congregatio: non dicit Synagoga, nec secundum litteram nova tenens, nec secundum spiritum vetera. Non dicit haeresis manichaea: Vetera servavi tibi, quae Prophetas non suscipit. Merito dealbata cernitur, quae utriusque fulget gratia Testamenti.

34. Respondit ei Sponsus: *Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum (Cant. VIII, 6)*, quae nova et vetera servasti mihi. Signaculum meum es, ad imaginem meam es et similitudinem. Fulget in te imago justitiae, imago sapientiae, imago virtutis. Et quia imago Dei in corde tuo est, sit et in operibus tuis: sit effigies Evangelii in tuis factis, ut in tuis moribus mea praecepta custodias. Effigies Evangelii erit in te, si percutienti maxillam, alteram praebeas; si diligas inimicum tuum; si crucem tuam tollas, et me sequaris. Ideo crucem ego pro vobis portavi; ne tu pro te portare dubitares.

35. Audierunt hoc filiae Hierusalem, quod jam Dominus Jesus sibi Ecclesiam copulabat: et quia considerantes magnitudinem Verbi, imparem tantis nuptiis aestimabant; ne forte tantae copulae **1256** pondus sustinere non posset, excusant dicentes: *Soror nostra parva, et ubera non habet (Ibid., 8)*. Sic enim qui volunt differre nuptias, excusare consueverunt, ut praetendant immaturae aetatis infirmitatem, et astruant quod ubera non habeat, quae nubilus significant tempus aetatis. Hoc solet symbolum commune omnibus virginibus esse nupturis; ut cum ubera coeperint eminere, tunc conjunctioni habiles judicentur.

36. Turbatae igitur quod studio dilectionis urgeat nuptias Sponsus, dicunt: *Quid faciemus sorori nostrae in die qua loquetur in ea (Ibid.)?* vel, ut Symmachus, *qua loquetur ei*; hoc est, sponsalium celebritate solet fieri collocutio, et confirmatio nuptiarum. Quid ergo faciemus, dicunt turbatae, quia urgetur conjunctio spiritalis? A tantis nuptiis excusare non possunt; nemo enim est qui copulam vel animae et Spiritus, vel Christi et Ecclesiae non beatam putet. Sed quia plenitudo Verbi vel Spiritus sancti vibrat et fulget, et nihil est quod illis possit aequari, ideo differre desiderant; ut illa dilatione vel anima, vel Ecclesia possit esse perfectior.

37. Dicunt ergo; *Si murus est, aedificemus super eum receptacula: et si janua est, sculpamus super eam tabulas cedrinas (Ibid., 9)*. Murus est anima sancti. Habet et Ecclesia muros suos, quae jam perfectior dicit: *Ego civitas munita (Esai. XXVII, 3)*. Hic est murus, qui habet duodecim portas apostolicas, per quas populo nationum patet ingressus in Ecclesiam. Sed murus quamvis ambitum totius urbis includat, tunc tamen est munitior, cum receptacula habuerit praeparata, in quibus propugnatores urbis tutum speculandi ac tuendi possint habere subsidium. Sed quia rationabilis haec civitas est, et omnis spes ejus in Dei verbo est: non ferrea, sed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis coelestibus magis quam corporis voluptatibus hostiles impetus repulsare consueta. Eo fulta praesidio, eo splendore refulgens habilior Christi copulae judicatur.

38. Et quia janua Christus est, qui ait: *Per me si quis introierit, salvabitur (Joan. X, 9)*; et Ecclesia janua nuncupatur; quia per ipsam patet populis aditus ad salutem. Ne haereticorum corrumpatur tineis aut vermibus, dicunt filiae Hierusalem, vel

Angeli, vel animae justorum: *Aedificemus super eam tabulas cedrinās*, hoc est, fidei sublimis bonum odorem; est enim suavis hujus materiae odor, quam non vermis, non tinea corrumpat. Ideo hujus materiae usus eligitur tectorum fastigiis elevandis, formandisque litterarum elementis, quibus aetas puerilis ad studium liberalis eruditionis imbuitur. Est ergo materia ista sublimis ad gratiam, levis ad onus, suavis ad odorem, utilis ad instrumentum scientiae, habilis ad ministerium cognitionis aeternae.

39. Sed quemadmodum Sponsam suam diligens Christus urgebat ad copulae spiritalis solemnitatem: ita et Ecclesia Verbi decore jam capta festinabat ad nuptias. Ideoque morarum et dilationis impatiens, quas filiae Hierusalem innectere **1257** gestiebant, dicit: *Ego murus, et ubera mea turres (Cant. VIII, 10)*, hoc est: Nolite dubitare utrum murus sim (illae enim dixerant: *si murus est*); ego, inquit, murus sum, et non parva ubera habeo, sed ut turres ubera mea sunt. Quomodo dicitis, quia non habeo ubera? Sensus, ut turres, habeo sapientiae, in quibus est abundantia, sicut scriptum est: *Et abundantia in turribus tuis (Psal. CXXI, 7)*. His uberibus, id est, sensibus habilem se tantis nuptiis aestimabat: sed filiae Hierusalem adhuc non poterant aestimare; quia sensuum ejus abundantiam non videbant.

40. Et addidit: *Ego eram in oculis ejus tamquam inveniens pacem (Cant. VIII, 10)*, hoc est: Deliberatis de meis sensibus, cum pacem Dei invenerim, quae exsuperat omnem mentem, et custodit corda et sensus in Christo Jesu. Talis, inquit, eram in oculis Sponsi, qualis quae habet pacem. Scriptum est enim: Qui recte quaerunt pacem, habebunt eam testimonium (**Prov. XII, 20**). Festinantibus igitur dilecto

atque dilecta, celebrata conjunctio spiritalis est, mutuo expetita consensu.

41. Ideoque tamquam nuptiale canens carmen, exsultavit Spiritus in Propheta, dicens: *Vinea facta est Salomoni in Beelamon: dedit vineam suam iis qui servant* (**Cant. VIII, 11**). Clamat ergo Spiritus: Plantata est congregatio populorum, et vitis aeternae fundata radice, et spiritalia sub jugum Verbi corde mansueto colla subjecit. Plantata autem est in multitudine nationum; hoc enim esse intelligendum *Beelamon* Symmachus, Aquila, aliaeque translationes Graeco sermone docuerunt. Repudiata est vetus copula, quae fructum afferre non poterat: data est vinea novis fidelibusque cultoribus, qui non solum facere fructum possent, sed etiam custodire. Una igitur ovis erravit: sed revocata, totius spatia orbis implevit. Unam ovem error abduxerat: sed multitudinem populorum Domini gratia congregavit. Erravit homo: sed Ecclesia jam murus est, et murus validus. Erravit Adam: murus est David, qui mandata Dei oblitus non est.

42. Custodita igitur et vallata haec vinea munimine spiritali, mille fructus dat Christo, ducentos autem fructus custodibus. Ideoque ait Ecclesia: *Vitis mea in conspectu meo, mille Salomoni, et ducenti servantibus fructum* (**Ibid., 12**). Perfectio et plenitudo Christi est portio servulorum. Habes hoc mysterium in Genesi, ubi quinque partes Benjamin fratri juniore tribuit Joseph, singulas reliquis fratribus (**Gen. XLIII, 34**). Domino igitur quinque sensuum portio **1258** et praerogativa defertur, quam illi utique tribuit ipse quem diligit: sicut dilexit et Paulum, cui dedit ad evocandas gentes sapientiae principatum (**Act. XX, 21**).

43. His igitur fructibus delectata Ecclesia dicit ad Christum: *Qui sedes in hortis, amici intendentes sunt voci tuae: vocem tuam insinua mihi* (**Cant. VIII, 13**). Delectabatur enim quod in hortis Christus sedebat: et in hortis positi amici intendebant voci ejus. Sed quia amici illi de coelestibus erant Archangeli, vel Dominationes, et Throni (homines enim expulsi de paradiso fuerant propter inobedientiam coelestium mandatorum, atque ideo adhuc Ecclesia vocem ejus non poterat, quam cupiebat, audire), ideo ait: *Vocem tuam insinua mihi*. Unde et nos si volumus eum in nobis sedere, simus horti clausi atque muniti, feramus virtutum flores, gratiae suavitatem; ut disputantem cum Angelis Dominum Jesum audire possimus.

44. Sed quia futurum erat, ut cum ad plenitudinem Ecclesia pervenisset, persecutionibus variis tentaretur; ideo cum Verbi gratia delectaretur, subito cernit insidias persecutorum: et quae plus Sponso quam sibi timeret, aut quia a persecutoribus Christus magis appetitur in nobis, ideo ait: *Fuge, frater meus, et similis esto tu capreolae, aut hinnulo cervorum super montes aromatum* (**Ibid., 14**). Propter infirmos fugit, qui tentamenta graviora ferre non possent. Ideo scriptum est ut de civitatibus ad civitates fugiamus (**Matth. X, 23**): et si nos in hac civitate fuerint persecuti, fugiamus in aliam. Propter infirmos igitur, ut diximus, fugiat persequentes: aut fugiat ab infirmis, et transeat ad montes aromatum, qui pro martyrio odorem possint beatae resurrectionis adferre. Montes aromatum sancti sunt. Ad eos confugit Christus, quia *Fundamenta ejus in montibus sanctis* (**Psal. LXXXVI, 1**). Ad eos igitur confugit, qui sunt ejus stabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fida statione consistit. Mons igitur

aromatum Paulus est, qui potest dicere: *Bonus enim odor Christi sumus Deo (II Cor. II, 15)*. Mons aromatum David, cujus orationis odor ascendebat ad Dominum; et ideo dicebat: *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo (Psal. CXL, 2)*.

45. Symmachus tamen et Aquila interpretati sunt, quod Christus dicat ad Ecclesiam: *Quae sedes in hortis*, hoc est, jam in hortis sedes, superno digna paradiso; et ideo *Vocem tuam insinua mihi*, cui amici intendunt. Ego quoque eam audire desidero. Coepit in hortis esse Ecclesia, postquam in hortis passus est Christus.